

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TÜRKİYE’DE ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE
MÜCADELE POLİTİKASI ANALİZİ: İSTANBUL
ÖRNEĞİ

NURİ BERBER

2502100246

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. AYTEN ALKAN

İSTANBUL 2015

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TÜRKİYE’DE ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE
MÜCADELE POLİTİKASI ANALİZİ: İSTANBUL
ÖRNEĞİ

NURİ BERBER

2502100246

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. AYTEN ALKAN

İSTANBUL 2015

**Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından
desteklenmiştir. Proje Numarası: 26932**

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Nuri BERBER Numarası : 2502100246

Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Danışmanı : Doç. Dr. AYTEN ALKAN

Tez Savunma Tarihi : 30.09.2015 Saati : 15.00

Tez Başlığı : Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası Analizi: İstanbul Örneği

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Adalet ALADA		Kabul
2- Prof. Dr. Esin KÜNTAY		Kabul
3- Prof. Dr. Hasan Hüseyin ÇEVİK		Kabul
4- Doç. Dr. Pelin Pınar ÖZDEN		Kabul
5- Doç. Dr. Ayten ALKAN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Turgut GÖKSU		
2- Doç. Dr. Sevim BUDAK		

ÖZ

Türkiye’de Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası Analizi: İstanbul Örneği

Nuri BERBER

Çalışmanın konusu, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik, siyasal ve mekânsal koşulların suça sürüklediği çocuklar ve çocuk suçluluğuyla ilgili olarak yürütülen mücadele politikasıdır. Çalışmanın çıkış noktasını, Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadelenin cezalandırma temelli oluşu, sosyal temelli olmayışı, içeriği ve uygulamalarının çözüm üretememesi oluşturmaktadır. Tezin temel amacı, çocuk suçluluğu ile mücadele alanında devletin yapmayı tercih ettiği bir hareket ya da hareketsizliğe ilişkin bilgi sağlamak; çocuk suçluluğu ile mücadele politikasını belirleyen ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel, yönetsel ve kentsel / mekânsal unsurları açığa çıkarmak; çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının sonuçları ve etkilerini araştırmaktır. Çalışmanın temel sorunsalı, çocuğu suça sürükleyen ya da kanunla ihtilafa düşmesine zemin hazırlayan toplumsal ve mekânsal koşulları dikkate almayan, çocuğu korumaya değil de çocuğun karıştığı suça odaklanan ve cezalandırma temelli bir politikanın çocuk suçluluğu ile mücadelede ne ölçüde başarılı olduğudur. Temel sav ise, bu yöndeki politikanın çocuk suçluluğunu önlemek ya da azaltmak bir yana sorunun yeniden üretimine kapı araladığıdır. Politikanın belirlenmesi ve uygulanmasında, sorun ve geliştirilen çözüm önerilerinin nasıl algılandığı, hangilerinin dikkate alındığı ya da alınmadığı, bu politikaya etki eden unsurların neler olduğu, bu politikanın uygulamalarının ne sonuç verdiği ve yarattığı değişikliğin ne olduğuna yönelik bütüncül bir yaklaşımla konunun ele alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmada, çocuk suçluluğu ile mücadele politikası, disiplinler arası bir yaklaşımla, 'kamu politikası analizi' çerçevesinde incelenmiştir. Bu bağlamda, İstanbul örneğinde çocuk suçluluğu ile mücadele politikasına yön veren aktörlerle yapılacak olan derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Politikası, Çocuk Suçluluğu, Kent, Suç, İstanbul

ABSTRACT

Public Policy Analysis on the Struggle against Juvenile Delinquency in Turkey: Istanbul Case

Nuri BERBER

The subject of the study is children who are dragged to crime due to their social economic, political, spatial conditions and public policy on the struggle against juvenile delinquency. The main hypothesis of the study is that the policy of struggle against juvenile delinquency in Turkey is punishment based rather than socially based and its contents and practices are not capable of producing veritable solutions. The aims of the thesis are to provide information about the government's choice of action or non-action regarding the struggle against juvenile delinquency; to expose economic, social, political, cultural, administrative and urban/spatial factors which determine the policy of struggle against juvenile delinquency; to study the results and effects of the policy to combat against juvenile delinquency. The main problematic of the study is to examine the limitations of a punishment based policy relating combat against juvenile delinquency, which ignore social and environmental conditions dragging children to crime or leading them to conflict with the law. This focuses only on the crime act children are involved, instead of protecting them from crime. The main argument is that this type of policy, let alone prevents or reduces juvenile delinquency, leads to the reproduction of the problem. In the process of determination and implementation of the policy, how the issue and solution suggestions are perceived; whether they are taken into account; which factors affect this policy; what results yield from the implementation of the policy and what kind of changes it creates are the questions that need to be handled with a holistic approach. In this study the policy of struggle against juvenile delinquency has been examined from an interdisciplinary perspective within the scope of public policy analysis. In this regard, the data obtained from interviews, conducted with actors that shape the policy of struggle against juvenile delinquency in Istanbul case, have been analyzed.

Keywords: Public Policy, Juvenile Delinquency, Urban Settlements, Crime, Istanbul

ÖNSÖZ

Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadeleyi bütüncül bir yaklaşımla ele almayı amaçlayan bu çalışmanın, hem kamu politikası hem de çocuk suçluluğu ile ilgili alana katkı yapmasını ümit ediyorum. İstanbul örneği üzerinden Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele politikasını anlama, nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunmaya çalıştığım çalışma, söz konusu politikanın taraflarca nasıl algılandığı ve söylemlerin taraflar üzerindeki etkilerini açığa çıkarması bakımından önemlidir.

Çalışma süresince motivasyonumu en üst düzeyde tutmak için emek harcayan ve zihin açıcı önerileriyle beni sürekli destekleyen danışman hocam Doç. Dr. Ayten ALKAN’a, tez izleme komitemde yer alan değerli hocalarım Prof. Dr. Esin KÜNTAY ile Prof. Dr. Adalet ALADA’ya ve önerileriyle çalışmama katkı sağlayan Doç. Dr. Pelin Pınar ÖZDEN’e teşekkürü bir borç biliyorum. Kamu politikası disiplini ile beni tanıştıran ve görüşlerini benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Hasan Hüseyin ÇEVİK’e teşekkür ediyorum. Saha araştırmasında görüşme taleplerime yanıt veren ve vakit ayıran STK temsilcilerine, kamu kurumları personel ve yöneticilerine teşekkür ediyorum. Ve elbette değerli eşim Nihal ve kızım Meral, yanımda olmanız her türlü övgüye değer. Sizden aldığım güçle yoluma devam edebildim. Ayrıca İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi’ne (Proje No: 26932) sağladığı destekten dolayı teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
TABLOLAR LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GRAFİKLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK SUÇLULUĞUNA İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

1.1. MODERN ÇOCUKLUĞUN KURULUŞU VE ÇOCUK SUÇLULUĞU	5
1.1.1. Modern Çocukluk Söylemi	5
1.1.2. Modern Çocukluk, Suç ve Ceza Politikaları İlişkisi	9
1.2. SOSYOLOJİK OLARAK KENT VE KENTTE ÇOCUK SUÇLULUĞU	15
1.2.1. Kent Sosyolojisi Çalışmaları	15
1.2.1.1. Klasik Sosyologların Kent Çözümlemeleri	16
1.2.1.2. Ekolojik Çözümlemeler	18
1.2.1.3. Eleştirel Kent Çözümlemeleri	18
1.3. SUÇU AÇIKLAMAYA YÖNELİK KURAMLAR	21
1.3.1. Klasik ve Neo-Klasik Okul	22
1.3.2. Pozitivist Okul	25
1.3.2.1. Biyolojik Kuramlar	25
1.3.2.2. Psikolojik Kuramlar	28
1.3.2.3. Sosyolojik Kuramlar	29
1.3.2.3.1. Sosyal Düzensizlik Kuramı	29
1.3.2.3.2. Öğrenme Kuramları	33
1.3.2.3.3. Kontrol Kuramları	36
1.3.2.3.4. Anomi ve Gerilim Kuramları	39
1.3.2.3.5. Alt Kültür Kuramları	42
1.3.3. Eleştirel Perspektif	43

1.3.3.1. Damgalama Kuramı	44
1.3.3.2. Radikal Kriminoloji	45
1.3.3.3. Realist Kriminoloji	47
1.3.3.4. Feminist Kriminoloji	48
1.4. ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE MÜCADELEDE ÜLKE ÖRNEKLERİ	49
1.4.1. ABD	50
1.4.2. İngiltere	52
1.4.3. Almanya	54

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU POLİTİKASI ANALİZİNE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

2.1. KAMU POLİTİKASI	56
2.1.1. Kamu Politikası Kavramı	56
2.1.2. Kamu Politikası Süreci	58
2.1.2.1. Sorunun Tanımlanması	60
2.1.2.2. Sorunun Gündeme Gelmesi	61
2.1.2.3. Politikanın Formülasyonu	64
2.1.2.4. Politikanın Yasal Zemininin Oluşturulması	65
2.1.2.5. Politikanın Uygulanması	66
2.1.2.6. Politikanın Değerlendirilmesi	69
2.2. KAMU POLİTİKASI ANALİZİ	70
2.2.1. Kamu Politikası Analiz Modelleri	72
2.2.1.1. Kurumsal Model	72
2.2.1.2. Süreç Modeli	73
2.2.1.3. Rasyonel Model	74
2.2.1.4. Artırımlı Model	75
2.2.1.5. Grup Modeli	76
2.2.1.6. Seçkin Model	77
2.2.1.7. Kamu Tercihi Modeli	78
2.2.1.8. Oyun Kuramı Modeli	78
2.2.1.9. Sistem Modeli	79
2.2.2. Kamu Politikası Analiz Modelleri Değerlendirmesi	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE MÜCADELE POLİTİKASI UYGULAMALARI: İSTANBUL ÖRNEĞİ

3.1. ARAŞTIRMA SAHASI ‘İSTANBUL’ VE İSTANBUL’DA ÇOCUK SUÇLULUĞU SORUNU	81
3.2. YÖNTEM	94
3.3. BULGULAR VE YORUMLAR	97
3.3.1.Hâkim Çocukluk Algısının İzdüşümü: Suça Sürüklenen Çocuklar Algısı ve Suç/Ceza Politikası	97
3.3.2. Kim Karar Veriyor? Tarafların Sürece Katılımı	102
3.3.3. Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası-Personel Politikası İlişkisi	106
3.3.4. Uygulayıcıların Politikaya Bağlılık ve İnancı	114
3.3.5. Çocuk Suçluluğu Sorununun Tanımlanması: Çocuk Hakları Temelinde Sosyal Sorun mu? Ceza Hukuku Sorunu mu?	116
3.3.6. İşlevsel bir Koordinasyon: Hizmet Düzeyinde Koordinasyon	130
3.3.7. Çocuk Adalet Sisteminin Belkemiği: Sosyal İnceleme Raporları	133
3.3.8. Şiddet Üreten Mekânlar: Çocuk Cezaevleri	140
3.3.9. Ceza Dışı Alternatif: Tedbir Kararları	147
3.4. ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE MÜCADELE POLİTİKASININ KURAMSAL DEĞERLENDİRMESİ	150
3.5. SAHA ARAŞTIRMASININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	154
SONUÇ	156
KAYNAKÇA	161
EKLER	182
ÖZGEÇMİŞ	192

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 0-15 Yaş Grubundaki Çocukların Şiddetli Maddi Yoksunluk Oranları

Tablo 2: Alt Kalemlere Göre Şiddetli Çocuk Maddi Yoksunluğu

Tablo 3: Bölgelere Göre Şiddetli Çocuk Maddi Yoksunluğu

Tablo 4: Gelir Gruplarının Toplam Gelirden Aldıkları Pay, 2014 (Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibarıyla Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Dağılımı)

Tablo 5: 15-19 Yaş Arası Gençlerin Eğitime Devam Durumu

Tablo 6: 15-19 Yaş Arası Gençlerin Bölgelere Göre Eğitime Devam Durumu

Tablo 7: Sosyal Koruma Harcamalarının Yardım Türlerine Göre Dağılımı

Tablo 8: Sosyal Koruma Harcamalarının GSYH'ye Oranı, 2013

Tablo 9: Ülkelere Göre Kamu Sosyal Harcamalarının GSYH'ye Oranı

Tablo 10: İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2014 Yılı Sonu Dönemi Gelir-Gider Bütçe ve Gerçekleşmesi

Tablo 11: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Süreçlerinin 2014 Maliyet Tutarları

Tablo 12: 2009-2013 Yılları Arasında İstanbul'da Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı (Polis Bölgesi)

Tablo 13: Güvenlik Birimine Suça Sürüklenme ile Gelen veya Getirilen Çocuk Sayısı (Türkiye) (Polis ve Jandarma Bölgesi)

Tablo 14: 2009-2013 Yılları Arasında İstanbul İlçelerinde Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı (Polis Bölgesi)

ŒEKİLLER LİSTESİ

Œekil 1- Kamu Politikasını Nedenleri ve Sonuçları Açısından Çalışmak

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1- Güvenlik Birimine Suça Sürüklenme ile Gelen veya Getirilen Çocuk Sayısı
(Türkiye) (Polis ve Jandarma Bölgesi)

Grafik 2- 2009-2013 Yılları Arasında İstanbul’da Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı
(Polis Bölgesi)

KISALTMALAR LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ASPB:	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BETAM:	Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi
BM ÇHS:	Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
CMK:	Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇEMATEM:	Çocuk ve Ergen Madde Bağımlıları Tedavi Merkezi
ÇKK:	Çocuk Koruma Kanunu
ILO:	International Labour Organization/Uluslararası Çalışma Örgütü
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
RAM:	Rehberlik Araştırma Merkezi
SİR:	Sosyal İnceleme Raporu
SSÇ:	Suçta Sürüklenen Çocuk
STK:	Sivil Toplum Kuruluşu
TCK:	Türk Ceza Kanunu
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF:	United Nations International Children's Emergency Fund/Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu

GİRİŞ

Türkiye’de 1980’lerden itibaren uygulanan neoliberal politikaların sosyo-ekonomik etkileri, özellikle sosyal politikaların uygulanabilirliğini ortadan kaldırmıştır. Bu durumun, toplumun dezavantajlı kesimlerinden olan çocuklar üzerindeki etkileri daha fazla hissedilir olmuştur. Yoksulluk, göç, kent hayatıyla bütünleşememe, toplumsal ve mekânsal dışlanma, sağlık, eğitim olanaklarının kısıtlı olması ve temel ihtiyaçların karşılanması imkânlarından yoksunluk, çocuk suçluluğu için risk faktörlerini oluşturmaktadır. Yargı ile erken yaşta tanışma ve adalet sisteminden kaynaklanan sorunlar ise çocuk ve suç ilişkisinin daha da pekişmesine yol açmaktadır. Bu süreçte Avrupa Birliği’ne uyum için yapılan mevzuat değişikliklerinin içselleştirilememiş olması ya da uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan çocuk haklarına ilişkin taahhütlerin pratikte ifadesini bulmaması ise ayrı bir çelişkiye işaret etmektedir.

İçinde bulunduğu sosyo-ekonomik, siyasal ve bu boyutların bir yandan fiziksel coğrafi çerçevesini çizen, bir yandan da bu bağlamlardan etkilenen mekânsal koşulların suça sürüklediği çocuklar ve çocuk suçluluğuyla ilgili olarak yürütülen mücadele politikası, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çocuk suçluluğu ile mücadele, yalnızca suça karışan çocuklarla ilgili faaliyetleri değil, çocuğun kanunla ihtilafa düşmesini engelleyecek önlemlerin tümünü içeren kapsamlı bir politikayı gerekli kılmaktadır. Bu ise çocuğu suça sürükleyen, sosyo-mekânsal koşullarının iyi analiz edilebilmesine ve devletin bu konudaki yükümlülüklerini yerine getirmesine bağlıdır. Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak sorulması gereken soru ‘onların nasıl cezalandırılabilceği’ değil, ‘suçtan nasıl korunabileceği’dir.

Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadelenin caydırıcılık temelli oluşu, sosyal temelli olmayışı, içeriği ve uygulamalarının çözüm üretememesi çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Çocuğu suça sürükleyen ya da kanunla ihtilafa düşmesine zemin hazırlayan toplumsal ve mekânsal koşulların dikkate alınmadığı, çocuğu korumaya değil de çocuğun karıştığı suça odaklanan ve cezalandırma temelli bir politikanın

ocuk suçluluğu ile mücadelede ne ölçüde başarılı olduğu/olabileceği çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Temel sav ise bu yöndeki politikanın ocuk suçluluğunu önlemek ya da azaltmak bir yana sorunun yeniden üretimine kapı araladığıdır.

Çalışmanın temel amacı, ocuk suçluluğu ile mücadele alanında devletin yapmayı tercih ettiği bir hareket ya da yapmadığı, tercih ettiği hareketsizlik / sessizliğe ilişkin bilgi sağlamak; ocuk suçluluğu ile mücadele politikasının içeriğini belirleyen ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel, yönetsel ve kentsel / mekânsal unsurları açığa çıkarmak; ocuk suçluluğu ile mücadele politikasının sonuçları ve etkilerini araştırmaktır.

ocuk suçluluğu ile mücadele politikasının belirlenmesi ve uygulama süreci 'kamu politikası analizi' çerçevesinde incelenecektir. Çalışılan politika konusunun, yönetim, siyaset, ekonomi, sosyoloji ve hukuk gibi değişik disiplinlerin ilgi alanına girmesi, konunun bütüncül bir yaklaşımla ele alınması ihtiyaını doğurmuştur. Bu disiplinlerin bilgi birikiminden yararlanan kamu politikası analizi, konunun değişik bağlamlarını bir arada değerlendirme ve bu konuda bir ereve oluşturma imkânı sunmaktadır.

Çalışma, devletin işleyişi ve karar alma süreçleri ile ilgili olarak 'nedir' ve 'ne olmalı' sorularının yanında 'nasıl' ve 'niçin' sorularına da yanıt verecek kapsamdadır. Bu düşünce etrafında şekillenen temel araştırma sorusu, 'ocuk suçluluğuyla mücadele politikası ile ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel ve kentsel / mekânsal faktörler arasındaki ilişkiler nelerdir?' olarak belirlenmiştir.

Çalışmada kamu politikası analizinde pozitivizm etkisinde salt uygulama sorunlarına odaklanan ve niceliksel çalışmaların veriyi bağlamdan ayıran yaklaşıma ilişkin sınırlılıklar aşılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple çalışmada yorumlayıcı yaklaşım benimsenmiştir. ocuk suçluluğu ile mücadelenin nasıl algılandığı, politikanın belirlenmesi ve uygulanması süreçlerinde ne çıkan düşüncenin ne olduğu ve

arkasında yatan güç ilişkilerini anlamaya yönelik bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Yorumlayıcı yaklaşımın daha genel ve uzun vadeli bağlamı göz ardı ettiği eleştirisi noktasında, eleştirel yaklaşımın yüzeyin altındaki gerçeği açığa çıkarma ve görünenin ötesine geçen sorgulayıcılığından yararlanılmıştır.

Çalışmada nitel yöntem kullanılmıştır. Veri çeşitlemesine (data triangulation) gidilerek; doküman incelemesi ve derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede kitap, süreli yayın, dergi, yargı kararları, rapor, mevzuat, e-kaynak ve istatistik verilerden faydalanılmıştır. Politikanın resmi, sivil ve uluslararası taraflarını kapsayan toplam 30 görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeler yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler şeklinde gerçekleşmiştir.

Nitel veriler analiz edilirken hâkim ‘çocuk koruma’ söyleminin - politikanın işlemsel şeklini oluşturan temel mevzuatın adı da ‘Çocuk Koruma Kanunu’dur – altında yatan gerçekliği anlama yolunda, çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının ve tarafların bu söylemden nasıl etkilendiği, taraflarla yapılan görüşmelerle açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, çocuk suçluluğuna ilişkin kavramsal ve kuramsal açıklamalara yer verilmiş; çocuk, suç, çocuk suçluluğu ve çocuk suçluluğu ile mücadele kavramlarının çalışmada kullanılan bağlamları, çocuk suçluluğuna ilişkin kriminolojiden gelen açıklamaların kapsamı/sınırlılıkları, kent ve kentte çocuk suçluluğu ele alınmıştır. İkinci bölümde çocuk suçluluğuyla ilgili yürütülen mücadelenin kamu politikası analizi çerçevesinde nasıl ele alınabileceği tartışılmış, saha araştırmasına rehberlik edecek kavramsal ve kuramsal açıklamalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, İstanbul örneğinde, saha araştırmasında, resmi, sivil ve uluslararası taraflar ile yapılan görüşmelerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan çalışmalar başlıca üç kategoride sınıflandırılabilir. Bunlar, çocuk suçluluğuna ilişkin kriminolojik kuramların değerlendirildiği ve açıklayıcılıklarının tartışıldığı ya da bu kuramların savlarının test edildiği çalışmalar,

ocuk suçluluğuna ilişkin sağlıksız kentleşme, göç, ekonomik zorluklar, gelir adaletsizliği, sokakta yaşama / çalışma, ocuk istihdamı konularında yoğunlaşan sosyo-ekonomik ve kentsel / mekânsal koşulların ortaya çıkardığı risk faktörlerinin ocuk suçluluğu ile ilişkisini araştıran çalışmalar, ocuk adalet sistemi ve mevzuattan kaynaklanan sorunlarla ilgili çalışmalardır. Bu çalışmaların çoğunda belirtilen kategoriler çerçevesinde ocuk suçluluğu ile mücadelele yönelik öneriler de geliştirilmiştir. Ancak bu önerilerin ocuk suçluluğu ile mücadele politikasının belirlenmesi ve uygulanmasında rol oynayan taraflarca nasıl algılandığı, hangilerinin dikkate alındığı ya da alınmadığı, bu politikaya etki eden unsurların neler olduğu, bu politikanın uygulamalarının ne sonuç verdiği ve yarattığı değişikliğin ne olduğuna yönelik bütüncül bir yaklaşımla konunun ele alınması ihtiyacı hissedilmektedir. Öncelikle söz konusu eksikliğin giderilmesinin, bu bağlamda yapısal ve işlevsel sorunların daha net bir şekilde tespitinin ve bu alanda geliştirilecek olan politikalara bilimsel bir temel oluşturmalarının amaçlandığı çalışma kapsamında, politikanın oluşum ve uygulama süreçlerinde rol oynayan taraflar ile yapılan görüşmelerden elde edilecek verilerin analizi ve yorumunun çalışmanın özgünlüğüne katkı sağlaması umulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK SUÇLULUĞUNA İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde, çocuk suçluluğunun tarihsel ve kentsel bağlamları ele alınmıştır. ‘Çocukluğun’, yetişkinlikten ayrı bir kategori olarak ortaya çıkışı ile toplumda hâkim çocukluk düşüncesi ve suç/ceza politikaları ilişkisi ortaya konmuş; kentsel bir sorun olarak çocuk suçluluğu ve bu soruna yaklaşım farklılıkları, kent sosyolojisi çalışmaları ve kriminoloji kuramlarından faydalanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak çocuk suçluluğu ile mücadelenin değişik ülkelerin çocuk adalet sistemlerine yansımaları incelenmiştir.

1.1. Modern Çocukluğun Kuruluşu ve Çocuk Suçluluğu

‘Çocukluk’, yetişkinlikten ayrı olarak modern dönemde ortaya çıkmış bir kategoridir. Çocuk suçluluğu da aynı şekilde, tarihsel olarak modern çocukluğun ortaya çıktığı bağlama oturur. Çocuk suçluluğu ile mücadeleyi ise bu bağlamlardan etkilenen ve aynı zamanda kendisi de etkileyen suç ve ceza politikaları belirler.

1.1.1. Modern Çocukluk Söylemi

‘Modern çocukluk’, Batı dünyasında 18. yüzyıl sonlarında şekillenmeye başlar. Bu söylem, çocuk/çocukluğa ilişkin düzenleme ve kontrol amaçlı strateji ve pratikler bütünüdür (Çiçek, 2012: 71). Çocukluk kavramı, toplumun kendi imgesini değerlendirişindeki değişimlere koşut değişimler gösterir. Dolayısıyla çocukluğun evrimini incelemek, aslında bütün bir toplumsal-kültürel gerçeğin anlaşılmasını gerektirir (Tan, 1989: 76).

Tarımsal ekonomiden kapitalizme geçiş, orta sınıfın güçlenmesi, üretim ilişkilerindeki dönüşümün devlet ve bireyi yeniden tanımlaması, çocukluğun ayrı bir kategori olarak ortaya çıkma süreci ile yakından ilişkilidir (Ozansoy, 1999: 46). Çocukluk tasavvurunun kendini besleyen toplumdan yalıtılmış bir halde var olamayacağını, belirli toplumsal grupların ya da hareketlerin ihtiyaç ve çıkarlarının bir ifadesi olduğunu vurgulayan Franklin (1993: 27), feodal rejimden modern devlete geçişle birlikte çocukların hayatındaki değişimi şu satırlarla açıklar:

“...Feodalizmden kapitalizme geçiş yeni bir toplumsal sınıf yarattı: Burjuvazi. Bu geçiş, işbölümündeki kaçınılmaz bir artışla birlikte kentleşme ve sanayileşmeyi de doğurdu. Yeni toplum bilim ve teknolojinin hızla geliştiği bir toplumdur ve bu nedenle öncellerinden çok daha karmaşık olan bu toplum ticaret ve diğer meslekler için vasıflı personele ihtiyaç duyuyordu. Okullar kuruldu ve orta sınıf erkekleri yetişkin yaşamı için uzun ve yalıtılmış bir öğrenimden geçen ilk kişiler oldular; ilk çocuklar onlardı. Kızlar değil erkekler seçildi, çünkü yeni zenginlik elde etmiş olanlar bunu erkekler yoluyla gelecek kuşaklara geçirmek istiyorlardı...”

Çocuk, kentin ve burjuvazinin bir ürünüdür (Jaques le Goff'den akt. Bumin, 1998: 21). Avrupa'da Ortaçağ sonrasında kapitalizmin doğuşu ve burjuvazinin siyasal gelişimi ve sanayileşme gibi gelişmelerle, çocuklar aile için önemli bir konuma yükselir (İnal, 1996: 196). Zenginliğin artırılması için çabalayan burjuvazi, sınıf bilincinin gelişimi ile birlikte çocuklarını ‘müteşebbis mirasçılar’ olarak görür; böylece modern çocuk, üzerine gelecek inşa edilebilecek bir özne haline gelir (Öztan, 2011: 22).

Çocukluk düşüncesinin oluşumu, yetişkinlerin dünyasındaki değişimle ilintilidir. Modernlik öncesi anlayış, çocukları henüz zihinsel ve bedensel olgunluğa erişmemiş minyatür yetişkinler olarak gördüğünden, onları yetişkinlerin alan ve uğraşlarından dışlamaz. 15. yüzyılın ortalarında matbaanın ortaya çıkmasıyla, yeni bir yetişkinlik anlayışı gerektiren yeni bir simgesel dünya yaratılır. Yetişkinlerin dünyasından dışlanan çocuğun yeri ise ‘çocukluk dünyası’dır (Postman, 1995: 33). Modern çocukluk paradigması, doğal düzenin bir gereği olarak çocuğun yetişkinlerden ayrı bir özne olduğu bilincine dayanır (Öztan, 2011: 20). Ortaçağ toplumunda çocukluk

anlayışının olmadığını söylemek ise, çocuğu yetiştikenden ayıran bu bilincin olmadığı anlamına gelir (Tan, 1989: 79).

Batılı çocukluk tarifleri ile ekonomik zorluklar nedeniyle çocukların çalışmak zorunda kaldığı diğer coğrafyalardaki çocukluk deneyimlerinin çelişkisi (Franklin 1993: 21), çocukluk tasavvurunun, sosyal ve kültürel bir kategori/kurgu olduğunu ve tarihin belli bir dönemdeki toplumsal koşulların ürünü olarak ortaya çıktığını (Aries, 1962) gösterir. Hiçbir toplumda ve hiçbir dönemde tüm kategori ve katmanlarda geçerli bir çocukluk anlayışı görülmez. Değişik toplumlarda ve tarih evrelerinde hatta aynı toplumun değişik kesimlerine bakıldığında, çocukluğa farklı anlamların yüklendiği; en azından kız ve erkek çocuklar ile alt ve üst ekonomik toplumsal sınıflar açısından çocukluğun değişik içermeler taşıdığı görülür (Tan, 1989: 71, 88). Bir taraftan masumiyetiyle anılan ve kurgulanan geleceğin taşıyıcılığına yükseltile, diğer taraftan da türlü damgalayıcı yakıştırmalarla kendilerinden korkulan/uzak durulması gereken çocuk ve çocukluk anlayışları, aynı toplumda ve zaman diliminde görülebilir. Bu yüzden çocukluk evrensel bir kategori değil; toplumsal bir kurgu, daha çok tarihsel olarak değişen kültürel bir yapıdır.

Hem feodal dönemdeki hem de modern dönem boyunca şekillenmeye devam eden çocukluk söylemi, mevcut diğer eşitsizliklere eklenerek var olabilmıştır. Avrupa merkezli, sınıfsal ayrıma, toplumsal cinsiyet ve ırk ayrımına dayalı olarak kurgulanan çocukluk söylemi, bu ayrımların farklı biçimlerde yeniden üreticisi olmuştur (Akbaş ve Topçuoğlu, 2009: 98). Çocukluk süreçlerinin çoğu tarihsel olarak alt sınıflara geç ulaşmış ve hiçbir zaman da gerçek anlamıyla yerleşememiştir (Firestone, 1979: 112,114'den akt. Tan, 1989: 80). Orta sınıf çocukluk ideolojisinin yaşam tarzı, toplumun bütün kesimleri için geçerli olamamış; şehirli, eğitilmiş ve zengin ailelere mensup çocuklarla, toplumun yoksul kesiminde yer alan çocukların yaşam tarzı arasındaki büyük farklar ortadan kaldırılamamıştır (İnal, 1999: 208-209). Bir tarafta, modern çocukluk anlayışındaki değişimin yansımaları olarak kendileri için para harcamanın erdem olarak görüldüğü, yetişkinlerden farklı kıyafetlerin alındığı ve eğlence imkânlarından faydalanan (Öztan, 2011: 20) kentli orta sınıf

çocukları okulla sosyalleşirken; diğer tarafta, tarımsal üretimden kapitalist üretime geçiş ve değişen ekonomik koşullar altında ezilen ailelerin çocukları fabrikalarda ve madenlerde çalışmak zorunda kalmışlardır (Atılğan ve Atılğan, 2009: 9). Yetişkin dünyasında erken yaşta eriyip giden bir çocukluk anlayışı, alt sınıflarda geçerliliğini korumuştur (Tan, 1989: 88).

Kapitalist dönemde kendi bağlamına yabancılaşmış çocuğun, paradoksal bir biçimde hem sömürölüp hem de sosyal bilimin türlü araçlarıyla anlaşılma ve açıklanmaya çalışılması, kapitalizmin çocuktan en yüksek yararı elde etmek için, önce onu anlamaya ihtiyaç duymasından kaynaklanır (Akbaş ve Topçuoğlu, 2009: 101). Sanayileşme, işbölümü ve kentleşme sürecinde, toplumsal roller yeniden tanımlanır; işbölümünün dayandığı/gereksinim duyduğu kategorize olma biçimleri, pozitivizmden de destek alarak, insanları yeniden tarif eder. Bu yeni rol dağıtımında yaşça küçük olana düşen, çocuk olmaktır. Sistemin gereksinim duyduğu vasıflı emek için, adı eğitim/okul olan bir süreçten geçirilerek yetiştirilirler (Ozansoy, 1999: 46). Bunun bir sonucu olarak Ortaçağ ve sonrasında manastır ve kolejlerin her şeyden önce Hristiyan yetiştiren dinsel otoritesinin yerini, yeni bir otorite olan ‘laik devlet’ alır (Bumin, 1998: 10). Dinsel devletin ideolojik aygıtlarının yerini alan okulun işlevi; çocukları yetişkin dünyasından ayırmak, fakat onlara bağımlı olmasına ve onların disiplini altına girmesini sağlamaktır (Postman, 1995: 26). Okulun devlete vatandaş, ekonomik yapıya işgücü ve aileye iyi evlat yetiştirme misyonları böylelikle çocuğu nesneleştirir (Ozansoy, 1999: 50). Çocuğun belli bir düzen, disiplin ve hiyerarşi altına girmesi anlayışı, yalnızca okulda değil, merkezi devletin diğer kurumlarında da kendini gösterir. Burjuvazinin değerlerine uygun yeni çocukluk anlayışı, çocukların aile ve okulda yetiştirilmesini öngörür (İnal, 1999: 197). Çocuğu okula hazırlayan ailenin, oradan da ordu ya da fabrikaya hazırlayan okulun ortak görevi, belli bir iktidarın taşıyıcılarını şekillendirebilmektir (Bumin, 1998: 11).

Çocukluk kavramının içerdiği anlam, toplumda iktidara sahip olanlar tarafından belirlenir. Bu tür bir ilişkide iktidar, yalnızca çocuğu tanımlamakla yetinmez; yoğun bir ideolojik denetim altında yetiştirilme yöntemlerini de belirler (Ozansoy, 1999:

45). Dolayısıyla çocuklukla ilgili düşünüş, toplumda çocuğa tanınan/tanınmayan haklar, beklentiler, yükümlülükler, uygulanan ceza/yaptırımlar ve eğitim modelleri gibi çok çeşitli konularda belirleyicidir (Tan, 1989: 72). Bu alanlarda belirlenen politikalar, toplumdaki çocukluk tasavvurunun bir tezahürü olarak ortaya çıkar.

1.1.2. Modern Çocukluk, Suç ve Ceza Politikaları İlişkisi

Çocuk suçluluğunun hukuki bağlamı, modern çocukluk paradigmasının hem üretildiği hem de uygulandığı zemindir (Atılman ve Atılman, 2009: 8). Toplumda hâkim olan çocukluk algı ve düşüncesi, o toplumun çocuk suçluluğuna bakışını doğrudan etkiler. Örneğin çocuğu minyatür yetişkin olarak gören anlayışla hazırlanan bir ceza ve adalet politikasının, çocukları da cezalandırmaktan geri durmayacağı açıktır.

Tarihin her döneminde çocuğun suça sürüklenmesine rağmen çocuk suçluluğu olgusu, belli toplumsal koşulların ürünü olarak tarih sahnesine çıkar. Kültürden kültüre, hatta belli bir zaman diliminde aynı toplumda, farklı anlamları içinde barındırabilen toplumsal bir olgu olarak suç (Gökulu, 2010: 209), çeşitli sosyo-ekonomik, kültürel, siyasal ve mekânsal faktörlerin sonucu olarak gerçekleşir. Dolayısıyla suçun analizi, tarihsel ve toplumsal gerçekliğinden koparılmamasını gerektirir. Çocuk suçluluğu da bu yaklaşımla ele alındığında, çocuğun hangi dönemde ne tür koşullar altında suça sürüklendiği ve devletin bu sorunu algılayış biçimi ile suçla mücadele strateji ve uygulamaları ve bunların çocuk ve suç üzerindeki etkisi bir bütün olarak değerlendirilebilir.

18. Yüzyılda çocuk suçluluğu olgusunun gün yüzüne çıkması, diğeri bir ifadeyle çocuk suçluluğunun mücadele edilmesi gereken bir sorun haline gelmesinde, birbirleriyle bağlantılı iki süreçten söz etmek mümkündür. Bu süreçte bir taraftan kapitalist üretim biçiminin yol açtığı ekonomik koşullar, diğeri taraftan da modern devletin suç ve ceza politikaları çocuk ve suç üzerinde dönüştürücü etki yaratır (Atılman ve Atılman, 2009: 9).

Sanayileşmeyle ortaya çıkan yeni üretim biçimi, işbölümü ve buna bağlı olarak ortaya çıkan işgücü ihtiyacı, kırdan kent istikametine yoğun nüfus hareketlerini tetiklemiştir. Değişen ekonomik koşullar, geleneksel işbölümü ve aile yapısını derinden etkilemiştir (Ümit, 2007: 28). Sanayileşme ile birlikte çocukların fabrikalarda ağır ve yıpratıcı koşullar altında çalışmalarını, ekonomik ve teknik nedenlerle açıklayan Talas (1995: 72), mesleki örgüt ve sendika kurmanın yasak olduğu bu dönemde ücretlerin çok düşük olmasından dolayı çocuğun çalışmasının, aile gelirini tamamlayıcı bir unsur haline geldiğine dikkat çekiyor. Çocuklara ödenen ücretlerin daha düşük olması ise, işverenin çocuk işgücü istemini artırır. İşbölümü ve makinelerin devreye girmesiyle, niteliksiz işgücü ihtiyacı, çocukları sadeleştirilmiş üretim alanlarında ağır koşullarda çalışmaya zorlar. Engels (1997: 110-111), bu durumu şu sözlerle ifade ediyor:

“...Ailede herkes çalıştığı zaman, işçi oransal olarak daha az ücretle yetinebilir; burjuvazi de bu nedenle, makine çalışmasının olanak sağladığı gibi kadınları ve çocukları çalıştırarak onların emeğinden kâr elde etmek için fırsatları olabildiği ölçüde kullanagelmektedir...”

Suç üzerindeki açıklamalar, her dönemin toplumsal ve siyasal koşulları ve bilimlerin gelişimine bağlı olarak farklılık gösterir (Dönmezer, 1993). İlkel dönemlerde belirli eylemlerin yapılması ya da yapılmamasına dair emir ve yasaklar, tabuların buyruğu olarak algılandığından, bunlara aykırı eylemlerin cezalandırılmadığı durumlarda tabuları destekleyen güçlerin, insanları büyük felakete uğratacakları inancı hâkimdir. Daha sonraları tek tanrılı dinlerin toplum üzerindeki etkisi artınca, ceza kurallarını dini esaslar belirler ve suçların tanrı iradesine karşı olduğu kabul edilir. 18. yüzyılda ise suç fikrinin laikleşmeye başlamasıyla birlikte suç, zarar veren kişiyle toplum arasındaki ilişkilerde aranır ve devlet suçları belirlemek ve ceza vermek hakkını eline alır (Dönmezer, 1993: 16-17). Modern devletle birlikte cezalandırmanın kaynağı, hukuk ve yasadır (özel olarak ceza hukuku ve ceza yasası). Suç, toplumun düzenini bozan eylemler olarak görülür. Bu durumda genel düzenin yeniden tesisi ve toplumun savunulması, cezalandırmanın başlıca nedenidir. Cezaevlerinin cezalandırmanın aracı olarak işlev gördüğü bu süreçte cezalandırma, disiplin, gözetim ve denetim gibi farklı şekillere bürünür.

Foucault (2000: 11-12), 17. yüzyılda Paris'te kurulan ve kısa bir sürede nüfusun önemli bir bölümünün gözetiminde tutulduğu 'genel hastane' adlı kurumun hiçbir tıbbi düşünce ya da amaçla ilgisi olmadığını; Fransa'da örgütlenmekte olan monarşik burjuva düzeninin bir parçası olduğunu vurgular, kapatılmanın ekonomik ve siyasi işlevine dikkat çeker. Bu dönemde bütün Avrupa'da paralel bir süreç işler ve kapatılanların ortak özelliği, bedensel ya da başka sebeplerle çalışamayan, çalışmak istemeyen, sabit bir işi bulunmayan, evsiz ve yurtsuz insanlar olmalarıdır. 18. Yüzyılın sonunda ise akıl hastalarının tımarhanelere, gençlerin ıslah evlerine ve suçluların hapisanelere kapatıldığı bir süreç yaşanır. Foucault'ya göre görünürde tedavi, ıslah ya da eğitim amacı taşıyan bu kurumlar, kapitalizmin ihtiyaç duyduğu üretken ve itaatkâr bedenlerin yani ucuz emeğin üretimini sağlar.

18. Yüzyılın sonlarından itibaren cinayet, yaralama, darp gibi şahsa karşı şiddet içeren suçlarda azalma, hırsızlık, dolandırıcılık gibi mala karşı suçlarda ise bir artış söz konusudur (Foucault, 1992: 92-93). 18. Yüzyıl boyunca cezaların şiddeti artırılır ve yasalar daha da katılaşır. Çocuk suçluluğu, artık gündeme alınma eğilimindedir. Artan hırsızlığa karşı sert bir tutum sergilenir ve adalet adeta 'burjuva sınıfının adaleti' niteliğine bürünür. Bu dönüşüm, ekonomideki değişim ve bunun bir sonucu olarak güvenlik gereksiniminden bağımsız düşünülemez (Foucault, 1992: 93-95). Toprak mülkiyeti alanındaki yasadışılık, ticari ve endüstriyel mülkiyet alanında da görülmeye başladığında, burjuvazi buna tahammül edemez. Limanların gelişmesi, malların yığıldığı büyük ambarların ortaya çıkışı, geniş ölçekli atölyelerin örgütlenmesi, yasadışılığın güçlü bir şekilde bastırılmasını gerektirir (Foucault, 1992: 104-105). Üretimin gelişmesi, zenginliğin ve mülklerin artışı ve yüksek nüfus artışına paralel olarak daha sıkı gözetim yöntemleri, halkın daha sıkı kuşatılması, daha uygun saptama/yakalama/haber alma tekniklerini kapsayan karmaşık bir mekanizma ortaya çıkar. Mala karşı işlenen suçlara yönelik cezai müeyyideler, artan hoşgörüsüzlükle birlikte, hızlı ve sayıca daha çok hale gelir. Foucault'ya göre daha ince bir adalet ve yumuşamış bir sertlikle, toplumsal bünyeyi daha sıkı kuşatan, daha derin noktalara ulaşan bu tür bir cezalandırmanın amacı, 'daha az cezalandırmak' değil, 'daha iyi cezalandırmak'tır.

Bir ceza sistemini, yasadışılıkları bütünüyle yok etmeye yönelik değil, onları farklılaştırarak kontrol altında tutmak/yönetmek için kurulan bir mekanizma olarak kavramak gerekir (Foucault, 1992: 109). 18. Yüzyılda suç ve ceza politikalarındaki dönüşümün esas varlık nedenleri;

- Daha ince, ama toplumsal bünyeye daha geniş ölçekte yayılmış olan bir hedefe ulaşmak için yeni taktikler belirlemek,
- Cezaları buraya uydurmak ve sonuçları uyarlamak üzere yeni taktikler bulmak,
- Cezalandırma sanatını kurallara bağlamak, inceltmek, evrenselleştirmek üzere yeni ilkeler koymak, uygulamasını türdeş hale getirmek,
- Etkinliğini artırarak ve akımlarını çoğaltarak ekonomik ve siyasal maliyeti düşürmek; kısacası cezalandırma iktidarının yeni bir ekonomisini ve yeni bir teknolojisini oluşturmaktır (Foucault, 1992: 109-110).

18. Yüzyıl'da dönemin sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel koşullarının suç ve ceza politikalarına yansımaları, Klasik Kuram'ın suçla mücadele için önerdiği politikalarla örtüşür.¹ Cezalandırma ve caydırma temelli bu politikalar, toplumun alt sınıflarını topyekün potansiyel suçlu olarak görme eğilimini yansıtır. Toplumsal düzeni sağlama ve koruma adına derinlemesine nüfuz ve denetim pratikleri ortaya çıkar.

19. Yüzyıl'da ise çocuk emeğinin azaltılmasına ilişkin reformlar ile çocuğa özgü bir adalet sisteminin kuruluşuna ilişkin çabalara rastlanır. Çocuk emeği konusundaki düzenlemelerin² maddi zeminini, bilim ve teknolojiadaki alanındaki ilerlemelerin sanayi üretimine uygulanmasıyla ortaya çıkan vasıflı işgücü ihtiyacı oluşturur. Bu ihtiyaç ya yetişkinler tarafından ya da tam zamanlı çalışma hayatından eğitime

¹ Klasik Kuram'la ilgili detaylı bilgi için bkz. s. 22

² İngiltere'de 1833, 1844 ve 1867 Fabrika Yasaları, Fransa ve Prusya'da 1840'larda çocuk emeğine ilişkin yasalar ile ABD'de özellikle Massachusetts, Connecticut ve Pennsylvania'da 1840'lardaki düzenlemeler aynı döneme rastlar.

yönlendirilen çocukların yetiştirilmesi ile karşılanacaktır. Elbette bu dönemde reformcu hareketin itici gücü olarak insancıl nedenlerin varlığı göz ardı edilemez. Ayrıca 1848 işçi hareketlerinin çocuk emeğinin kötüye kullanılmasına ilişkin devlet müdahalesini sağlayan kazanımlar da bu kapsamda değerlendirilmelidir (Ümit, 2007: 34-35, Atılın ve Atılın, 2009: 15-17, Heywood, 2003: 163-168)

Reformcu hareket/çocuk koruma hareketinin beslendiğı kaynak olan paternalizm, bireyin çıkarlarını korumak adına, ona rağmen seçim ya da eylem özgürlüğüne müdahale etme yaklaşımıdır. Paternalizmin meşruiyetini sağlamak için öne sürülen gerekçeler;

- Paternalizmin, çocukları yetersizliklerinin zararlı sonuçlarından korumaya çalıştığı; çocukların, kendi seçimlerini yapamayacakları için, onlar için seçimleri yetişkinlerin yapması gerektiğı,
- Çocukların olgunlaştıkça yetişkinlerin onlar adına aldıkları kararların doğruluğunu görecekları ve onaylayacakları,
- Çocuklar birçok açıdan yetişkinlere bağımlıdırlar ve yetişkinlerin yardımı olmaksızın kendilerine bakamayacakları iddiasıdır (Franklin, 1993: 40-41).

Klasik kuramın çocuk suçluluğunu önleme konusundaki yetersizliğine yöneltlen eleştiriler, pozitivizmin kullandığı araçlarla çocukları suça sürükleyen nedenleri araştırmaya sevk eder.³ Bu dönemde suça sürüklenen çocukların ıslahı, topluma yeniden kazandırılması, çocukların korunmasına yönelik kurumsal düzenlemeler gündeme gelir. 19. Yüzyıl sonu ve 20. Yüzyıl başlarında çocuk suçluluğunun denetim altına alınmasına yönelik olarak çocuk mahkemelerinin kuruluşu⁴ göze

³ Pozitivist Okul'la ilgili detaylı bilgi için bkz. s. 25

⁴ İlk çocuk mahkemesi ABD'nin Illinois eyaletinde Chicago'da 1899'da kurulur ve 1925'e gelindiğinde ABD'de hemen hemen her eyalette yayılır. ABD'nin ardından İngiltere'de kurulan çocuk mahkemeleri daha sonra Batı Avrupa'da Belçika, Fransa, Hollanda, Almanya ve İtalya gibi ülkelerde de kabul görür. Türkiye'de ise bu tarih 1982'dir.

çarpar. Çocuk mahkemelerinin kuruluşunda pozitivist düşüncenin etkileri görülür ve dayandığı ilkeler şunlardır:

- Çocuk gelişimini sürdürmekte olan bir varlıktır. Bu açıdan ona bir yetişkinmiş gibi davranmak ve karıştığı suçtan tümüyle sorumlu tutmak yanlış olur.
- Çocuk, bir yetişkine göre daha kolay rehabilite edilebilir; bu açıdan bir yetişkinden daha fazla kapasiteye sahiptir. Adaletin de amacı onu cezalandırmaktan çok eğitmek, tedavi ve rehabilite etmektir.
- Çocuk hakkındaki karar, çocuğun özel koşulları ve gereksinimleri dikkate alınarak verilmelidir.
- Çocuk adalet sistemi, yetişkin suçluların tabi olduğu katı, karmaşık, cezalandırıcı ve şekilci işlemlerden uzak durmalıdır (Uluğtekin, 2004: 6).

Önceleri suça sürüklenen ve ihmal edilen çocuklarla ilgili bakım işlevini yerine getiren ve hukuk sisteminden ayrı bir sosyal hizmet işlevi gören bu kurumlar, zamanla dönüşüme uğrar ve modern çocuk adalet sistemi içinde yerini alır (Siegel ve Senna, 1981: 274'den akt. Uluğtekin, 2004: 6). Günümüze kadar yetişkinlerden ayrı ve çocuklara özgü adalet sisteminin önemli bir parçası haline gelir.

1970'lerden itibaren paternalizme karşı güçlenen özgürleştirici hareket, çocukların hukuk yoluyla korunması düşüncesinin koruyucu yasaları ortaya çıkarırken, çocukların özgürlüğünün sınırlandırılmasına da yol açtığını savunur (Ümit, 2007: 41). Paternalizm ile adeta nesneleştirilen çocuğun hakları bu süreçte göz ardı edilir. Genel olarak toplumun çocuğa bakışı ve çocukların sahip olduğu haklar, suça sürüklenen çocuklar konusunu da önemli ölçüde etkiler. Çocukların mı suçtan korunacağı ya da toplumun mu suça sürüklenen çocuklardan korunacağı noktasında belirleyicidir.

Buraya kadar olan kısımda, çocuk suçluluğunun tarihsel bağlamı; ekonomideki değişim ve bunun modern çocukluğun ortaya çıkışı, suç ve ceza politikalarına etkileri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bundan sonraki kısımda ise çocuk suçluluğunun kentsel/mekânsal bağlamı, ele alınacaktır.

1.2. Sosyolojik Olarak Kent ve Kentte Çocuk Suçluluğu

Kent, suç ve güvenlik ilişkisinin ilk boyutu, kırdan farklı olarak kentte görülen suç olgusu ve güvenlik gereksinimiyken; ikincisi ise modernleşme ve sanayileşme süreci ile birlikte ortaya çıkan kent yapısı; değişen koşulların sonucu olarak ortaya çıkan suç ve suçla mücadeleyle yönelik stratejilerdir (Gökulu, 2010: 210-211). Kent, nüfus yoğunluğunun yanında bu yoğunluğu ortaya çıkmasına yol açan ekonomik ve toplumsal değişimlerle birlikte ele alınmalıdır (Keleş, 2013). Bu yönüyle kent merkezi bir yerleşim yerinin ekonomik, siyasal, hukuksal ve toplumsal özelliklerini; kentleşme de son derece farklı, hatta zaman zaman birbiriyle çatışan unsurların belirli bir merkez etrafında toplanarak girdiği etkileşim sonucu yaşanan, kültürel, ekonomik ve toplumsal yapıdaki değişimi meydana getiren süreci ifade eder (Gökulu, 2010: 213-214). Kentleşme sürecinin etkisinin yoğun bir şekilde hissedildiği kesim, işsizlik, kültürel uyum sorunları altında ezilen ve kent yaşamına tutunmaya çalışan ailelerin sokakta yaşayan/çalışan, madde bağımlısı, kanunla ihtilaf halindeki/suçla maruz kalan güç koşullar içindeki çocuklarıdır (Küntay, 2011: 137). Kentin olanaklarından eşit bir şekilde yararlanamayan, çoğu zaman ailenin gelirini tamamlayıcı bir unsur olarak görülen ve çalışmak zorunda bırakılan çocuk, sokağın çeşitli tehlikelerine maruz kalır ve bazen bir suçun mağduru bazen de suçla sürüklenen haline gelir.

1.2.1. Kent Sosyolojisi Çalışmaları

Klasik sosyologların ve eleştirel kent kuramcılarının kente ilişkin çözümlemeleri; kenti ve kentsel sorunları farklı algılayış ve değerlendirme biçimleri, kentsel sorunlarla ilgili politikaların düşünsel temellerini oluştururlar. Genelde kentsel

politikaların, özelde ise kentte çocuk suçluluğu sorununa yönelik politikaların referansındırlar. Dolayısıyla bu çözümlemeler, kent ve kentte suç sorunuyla mücadele arasındaki ilişkinin kurulmasına katkı sağlar.

1.2.1.1. Klasik Sosyologların Kent Çözümlemeleri

Tönnies'in ([1887] 2005: 185-217), *Gemeinschaft ve Gesellschaft* isimli makalesi, sanayileşme ve kentleşme ile birlikte yaşanan büyük toplumsal dönüşümü anlama çabasıdır. Tarım toplumlarındaki geleneksel yaşam tarzını 'cemaat', kentsel modern yaşam tarzını ise 'cemiyyet' olarak tanımlar ve bu iki zıt yaşam tarzını karşılaştırır. Cemaatler, doğal iradeye dayalı, akrabalık, arkadaşlık ve komşuluklardan oluşan, ortak çıkarlar temelinde güçlü bir toplumsal dayanışmanın hâkim olduğu, yazısız normlara ve ekonomik açıdan tarıma dayalı toplumlardır. Cemiyyet ise, rasyonel iradeye dayalı, sanayi ve ticaretin hâkim olduğu, kişisel çıkar temelinde ilişkilerin kurulduğu toplumlardır.

Tönnies'in bakışı ile kentsel sorunlar, aile bağlarının, komşuluk ve dostluk ilişkilerinin zayıflaması ile bağlantılıdır. Suç sorunu da bu ilişkilerin zayıflamasının bir sonucudur. Dolayısıyla suçla mücadele, sosyal kontrol mekanizmalarını güçlendirecek politikaları içerir. Ancak modern hayatın içinde de geleneksel yaşam biçimlerinin sürdürülebilir olması; özellikle de kentin göç alan bölgelerinde bu yapıların varlığı, kentsel yaşamın geleneksel yaşamın özelliklerinden büsbütün yoksun olmadığını gösterir. Suç sorununa da bu açıdan bakıldığında, oluşturulan politikada sorunun eksik tanımlanması, politika başarısızlığının nedenlerindendir.

Weber ([1921] 2000), kenti batı- doğu kentlerini karşılaştırarak açıklar. O'na göre bir yerleşim yerinin tam bir kentsel topluluk olabilmesi için bir kale, pazar ve mahkeme ile kısmi bir ekonomi ve özerkliğe sahip olması gereklidir. Weber, kentin iktisadi bakımdan tarımdan çok ticaretle uğraşılan yer olmasını ve siyasi bakımdan da görece özerkliğini ön plana çıkarır. Weber'in feodalizmden kapitalizme geçişin bir ideal tipi olarak tanımladığı kent, Ortaçağ'a yapılan özel vurgu nedeniyle zaman

sınırlı, Avrupa vurgusu nedeniyle de mekân sınırlıdır. Farklı kentleşme deneyimlerinde ortaya çıkan toplumsal sorunların evrensel nitelikte olmadığı düşünülürse Weber'in ideal kenti, toplumsal bir sorun olarak suç ve suçla mücadeleyi açıklamakta yetersiz kalır.

Marx ve Engels, *Alman İdeolojisi* isimli çalışmalarında, kırsal ve kentin birbirinden ayrılmasını, sanayi ve ticaretin tarım faaliyetlerinden ayrılması ile ilişkilendirir. Bu karşıtlık işbölümü ile ilgilidir ve özel mülkiyet çerçevesinde var olabilir (Marx ve Engels, ([1845] 1968: 40). Marx ve Engels, kenti kapitalist üretim ve ilişkilerinin gerçekleştiği yer olarak ele alarak (Pınarcıoğlu, Kanbak ve Şiriner, 2010: 74); bu dönüşümü kavramada dikkatlerini, kapitalizmi oluşturan tarihsel koşullar ve sistemin işleyişine yöneltirler (Kurtuluş, 2010: 178). Engels ([1845] 1997), *İngiltere'de Emekçi Sınıfının Durumu* isimli çalışmasında işçi sınıfının kentte maruz kaldığı yoksulluk, sefalet ve sömürüyü çeşitli örneklerle ortaya koyar ve sınıfsal nitelikli mekânsal ayrışmaya da dikkat çeker. Marx ve Engels'in, kenti kapitalist üretim ilişkileri ile birlikte ele alması ve bu ilişkiler ağının kent üzerindeki etkisine yaptığı vurgu, kentsel sorunların kentleşme sürecinin doğal bir sonucu olmadığını gösterir. Dolayısıyla kentsel toplumsal sorunlar, kapitalist kentleşme sürecinin ürünü olarak algılanır.

Simmel, '*Metropol ve Zihinsel Yaşam*' isimli makalesinde kenti, 'en yüksek düzeyde ekonomik işbölümünün gerçekleştiği mekânlar' olarak tanımlar. Kent hayatı, doğayla yaşam mücadelesini, insanlar arasında bir kazanç mücadelesine dönüştürür. Para ekonomisine dayanan kentlerin büyüklüğü ile bireyselleşme doğru orantılıdır. Kent hayatında insanlar arasındaki ilişkilerin kısa ve seyrek olması, bireyi farklı olma ya da ön planda yer almaya, dolayısıyla aşırılıklara zorlar (Simmel, [1903] 2005: 180-181). Simmel'in sözünü ettiği kent insanının çok fazla uyarıcıya maruz kalma ve bir süre sonra duyarsızlaşma ve bıkkınlık hali, suça yönelten bir etkiden ziyade kentlerde suça yönelmeyi kolaylaştıran bir etki yaratır. Bunun yanında kentte yaşanan güvensizlik hissi ya da suç korkusu ise bu yaklaşımla açıklanabilir.

1.2.1.2. Ekolojik Çözümlemeler⁵

Wirth, '*Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme*' adlı makalesinde kenti, toplumsal açıdan homojen olmayan insanların göreceli olarak büyük, yoğun ve sürekli yerleşim yeri olarak tanımlar (Wirth, [1938] 2002: 85). Nüfus yığılmasının büyüklüğü, kişisel farklılıkların artmasına yol açar. Bu farklılıklar ise bireylerin sosyo-ekonomik ve kültürel konumlarından kaynaklanan toplumsal farklılaşmalara yol açar. Bu koşullar altında birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkiler alır (Wirth, 2002: 89). Nüfus yoğunluğunun, kentin farklı bölgelerine dağıldığı görülür. Aralarında duygusal bağların olmadığı insanların bir arada yaşamaları ve çalışmaları, rekabeti, ilerleme güdüsünü ve karşılıklı sömürüyü artırır. Kentteki yalnızlık ve öfke haline hızlı tempo ve karmaşık teknolojinin eklenmesi, gerilimi daha da artırır. Bireylerin sorumsuzca davranışları ve olası bir düzensizliği önlemek enformel kontrol mekanizmalarının yetersizliği hissedilir ve formel kontrol mekanizmalarına ihtiyaç duyulur (Wirth, [1938] 2002: 94-95). Wirth'in bu bakış açısı, kente uyum sağlayamayan diğer bir ifadeyle 'kentlileşemeyen' kesimlerin potansiyel suçlu olarak algılanmasına yol açar. Mekânsal ayrışmanın da doğal bir süreç olarak görüldüğü bu yaklaşım, kentin dezavantajlı kesimlerinin suça yöneldiği ya da suçla bir şekilde ilişki içinde olanların bu bölgelerde yaşayan insanlardan oluştuğu sonucuna varır. Ancak kentte yaşayan insanların kişisel deneyimleri ve kentleşme sürecinin yarattığı dönüşümlerin bizzat kendisini göz ardı eder.

1.2.1.3. Eleştirel Kent Çözümlemeleri

Lefebvre, kapitalizmin mekânı işgal ederek ve mekânlar üreterek büyümeyi gerçekleştirdiğini söyler (Lefebvre, 1976: 21'den akt. Şengül, 2001a: 14). Bu durum, üretimin mekânda gerçekleştirilmesinden, mekânın kendisinin üretimine geçiş anlamına gelir (Lefebvre, 1979: 285'den akt. Şengül, 2001a: 15). Kenti, mekân, gündelik hayat ve kapitalist toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi kavramlarıyla

⁵ 'Suçu Açıklamaya Yönelik Kuramlar' başlığı altında Sosyal Düzensizlik Kuramı ve Ekolojik Okul'un çalışmaları daha detaylı şekilde ele alınmıştır. Bkz. s. 29

tanımlayan Lefebvre'e göre sanayiden kent kaynaklı modern kapitalist üretime dönüşüm, 'kentsel devrim'dir. Kentsel devrim, sermayenin krizlerine çözüm bulmakla birlikte, yeni sorunlara kapı aralar. Kent merkezinin gelişme aşamasında mal, sermaye ve bilgi gibi unsurları önce kendine çekmesi, daha sonra doyuma ulaştığında kendinden uzaklaştırması, toplumsal ilişkilerin yeniden üretimini sınırlandırır (Aslanoğlu, 1998: 66-67). Bu bağlamda kentsel-toplumsal bir sorun olarak ortaya çıkan suç, kentte her alana yayılan eşitsizliğin bir göstergesidir. Bu eşitsizliğin mekânsal, gündelik hayat ve toplumsal ilişkiler pratiğinde yeniden üretimi, aynı zamanda suçun da yeniden üretimi anlamına gelir. Sorunun yanlış ya da eksik tanımlanmasıyla başlatılan suçla mücadele pratikleri, niyet edilen sonuca ulaşılmasını imkânsız kılar.

Lefebvre'in 'kapitalist sermaye birikim süreçlerinin, girdiği krizleri mekânı kullanarak çözdüğü' önermesinden yola çıkan Harvey, kapitalist birikim süreçlerinde yapıları çevrenin rolünü vurgular (Şengül, 2001a: 17,20). Sermayenin birinci çevriminde (endüstriyel üretim), talep doygunluğu nedeniyle yatırıma dönüştürülemeyen aşırı birikim, krize neden olur. Yatırımların birinci çevrimden ikinci çevrime (fabrika, okul, hastane, konut, avm gibi kentsel yapıları çevrenin farklı bileşenlerinin üretimi) kaydırılması krizin geçici çözümüdür. Burada çıkacak bir krizde sermaye, üçüncü çevrime (bilimsel/teknolojik araştırmalara yatırım yoluyla sermayenin yeniden üretimi ve sosyal harcamalar yoluyla emeğin yeniden üretimi) girer. Kapitalizmin sınır tanımayan kâr güdüsüyle sermaye, bir taraftan mekânda sabitleşirken, diğer taraftan daha fazla kar etmek için sürekli hareket etme ve akış eğilimindedir (Harvey, 1985a, 1989'dan akt. Penbecioğlu, 2011: 62-63). Harvey'e göre sermaye ile birlikte bilinç de kentleşir. Bilincin kentleşmesi, kentsel olguların emek ve sermaye arasındaki sınıf çelişkisi dışında bir dizi bilinç odağı (birey, topluluk, aile, devlet) çerçevesinde kavranmasına neden olur. Kentleşme süreci, kapitalist toplumlarda asli bilinç odağı olan sınıfı gölgeleyerek, kapitalist kentin gerisindeki gerçekliğin görülmesine engel teşkil eder. Örneğin gerçekte kapitalist kentleşme dinamiklerinin yarattığı çöküntü alanları, yüksek suç oranlarının nedeni olarak görülebilir (Harvey, 1985b: 251'den akt. Şengül, 2001a: 20-21).

Castells, mekânı toplumsal yapının bir ifadesi olarak değerlendirmenin, ekonomik-siyasal sistemin öğeleri ve bunlardan kaynaklanan toplumsal pratikler tarafından mekânın biçimlendirilmesini incelemek anlamına geldiğini ifade eder (Castells 1977: 126'dan akt. Şengül, 2001b: 14). Castells'e göre kent mekânının planlı yapısı siyasal sistemin, anıtlar, meydanlar ve anıtsal yapılar ise ideolojik sistemin mekânı biçimlendirme araçlarıdır; ancak kentsel mekânın özgünlüğü, ekonomik sistemle ilintilidir (Şengül, 2001a: 17; Şengül, 2001b: 14). Gelişmiş ülkelerde kentler, üretim ve dağıtım mekânı olmaktan çıkmıştır. Çünkü üretim ve dağıtım süreci, kent üstü ölçeklerde ve farklı aşamaları da farklı merkezlerde örgütlenir. Kentsel sistemin temel işlevi, 'kolektif tüketim'dir. Kentler, emeğin yeniden üretimi için gerekli olan kolektif tüketimin elde edildiği mekânlardır (Castells, 1977: 444-446'dan akt. Aslanoğlu, 1998: 63). Castells'in kolektif tüketim kavramı ile anlatmak istediği, "kapitalist üretimin devam edebilmesi için gereken sayıda insanın, asgari bir düzeyde yaşamlarını sağlayacak koşulların oluşturulması ve onların tüketimine sunulması işlevidir" (Koç, 2010: 47).

Kent ve ekoloji sorunları, mekânın örgütlenmesi sorunu olarak değil, toplumsal ilişkiler ağı içine yerleştirilerek, toplumun örgütlenmesi temelinde yatan toplumsal sınıfların diyalektiği ile ilişkili olarak tanımlanmalıdır (Castells, 1997: 13). Aksi durumda bu sorunların, hâkim sınıfların ideolojik kategorileri ile tanımlanması, çözüme yönelik uygulamaları da saptırır. Teknolojik ilerlemenin, kentsel yoğunlaşma ve kentsel düzensizliğe yol açacağını, ayrıca bu durumun, 'yapay ortam'ın, 'doğal ortam' üzerindeki hâkimiyeti ve insan düzeninin bozulması anlamına geleceğini öngören bir yaklaşımın doğuracağı sonuçlar şu şekilde sıralanabilir (Castells, 1997: 16-17):

- Sorunların toplumsal örgütlenmenin özel bir biçimine bağlı olarak değil, teknolojik ve doğal bir süreçte ortaya çıktığının iddia edilir,
- Sınıf çelişkileri önemsizmeden, sınıflar yalnızca doğa ile ilişkileri bağlamında göz önüne alınır ve sorunların tarihsel/yapısal kökleri anlaşılmaz hale gelir,

- Sorunlar, siyasi olmaktan çok teknik bir mesele gibi algılanır ve bu bağlamda çözümler geliştirilir; planlama, bu sorunların somut dışavurumlarının temelinde yatan kararlarla ilgili toplumsal ve siyasi tartışmaların yerini alır.

Kentte suç sorunu da bu açıdan değerlendirilecek olursa; doğal bir süreçte ortaya çıkan ve rekabetin doğasından kaynaklı arkada kalan ve ezilmeye mahkûm bir kesimin peşinen fail ilan edildiği bir yaklaşımla suçla mücadele başarılı olamayacağı gibi başkaca sorunların da ortaya çıkmasına zemin hazırlar.

Çocuk suçluluğu ile mücadelede amaç, çocuğun cezalandırılması değil; korunması, eğitilmesi, iyileştirilmesi, yeniden sosyalleştirilmesi ve toplumla bütünleşmesini sağlamaktır. Dolayısıyla çocuğun suçtan korunması, onu suça sürükleyen koşulların anlaşılabilmesi ve bunlarla mücadeleyi kapsar (Attar, 2010: 5; Küntay, 2006: 117). Çocuğun hangi koşullar altında suça sürüklendiğini ve çocuk suçluluğunun nedenleri keşfetmek, birbiriyle bağlantılı iki temel unsuru ve bu bağlamda yanıt aranan iki soruyu içerir (İçli, 2004: 336): İlki, toplumda gözlenen suç miktarı ve türleridir. İkincisi ise, suçlu davranış kalıbı ile ilgili süreçlerdir. Sorular ise hangi faktörlerin gözlenen suçluluk oranlarını / kalıplarını yarattığı ve bazı çocukların neden suçlu olduğudur.

1.3. Suçu Açıklamaya Yönelik Kuramlar

Suç ve suçluluğu açıklamaya yönelik kriminoloji kuramları, suçla mücadele politikalarının düşünsel temellerini anlayabilmek açısından önemlidir. Kriminoloji literatüründe, bu kuramsal açıklamaların farklı sınıflandırmalar altında yer aldığına rastlansa da genellikle üç düşünce okulu etrafında toplandığı görülür. Bunlar, klasik okul, pozitivist okul ve eleştirel perspektiftir. Çalışmada, farklı düşünce okulları ve kuramsal yaklaşımlar, ilk ortaya kondukları şekli ve buna getirilen eleştiri, eklemeler ve önerdiği politikalarla birlikte ele alınmıştır.

1.3.1. Klasik ve Neo-Klasik Okul

Klasik okulun içinde yer alan kuramların temel yaklaşımı, suçun önlenmesi gerekçesiyle yola çıkması ve suçun failine kefarete ödetme düşüncesidir. Failin bilerek ve isteyerek kendi özgür iradesiyle suça karıştığı düşünülür.

18. yüzyılda gelişen Klasik Okul'un öne çıkan iki temsilcisi Beccaria (1738-1794) ve Bentham'dır (1748-1833). 1970'lerde ise Klasik Okul'un düşünsel temelleri üzerinde Neo-Klasik Okul olarak da adlandırılan Rasyonel Tercih ve Rutin Aktiviteler gibi yeni kuramlar ortaya çıkar.

Beccaria'ya (2010: 27) göre, suçların cezalandırılmasının temelinde, bireylerin saldırılarına karşı genel barışın güvence altına alınması ve savunulması zorunluluğu yatar ve bu birtakım sonuçlar içerir. İlk olarak, suçlara ilişkin cezaları yalnızca yasalar belirler. İkincisi, suçların işlenip işlenmediğini belirleyecek olan, tarafsız yargıçlardır. Üçüncüsü, acımasız ve barbar cezaların hiçbir zaman istenen sonucu vermeyeceği, aynı zamanda adalete ters düşeceğidir. Dördüncüsü ise, yasaları yorumlamanın, yasa koyucu olmadıkları için yargıçlara bırakılamayacağıdır.

Bentham, cezanın amaçlarını şu şekilde sıralar (Siegel, 2009: 92):

- Tüm suçları önlemek,
- Suçu önleyemediği zaman suçluyu daha hafif suç işlemeye ikna etmek,
- Bir suçlunun gereğinden fazla güç kullanmamasını garantilemek,
- Suçu, mümkün olduğunca en düşük maliyetle kontrol etmektir.

Klasik okulun herkesi potansiyel birer suçlu olarak gören yaklaşımının ceza adalet sistemlerine etkisi, daha ağır cezaların öngörüldüğü ceza kanunları, daha fazla kolluk

kuvveti istihdamı, daha çok sayıda hapislinenin inşası ve kapasitelerinin artırılmasıyla sonuçlanır (Dolu ve Büker, 2009: 4-5).

Klasik okulun caydırıcılık temelli suç  nleme yaklaşımı, özellikle 1970 sonrası dönemde, başta ABD olmak üzere birçok Avrupa ülkesinin ceza adalet sistemlerinde yeniden etkin olmaya başlar (Dolu ve Büker, 2009: 3). Bu dönemde buna sebep teşkil eden gelişmeler; suç oranlarındaki artış, uygulanan iyileştirme programlarının beklentileri karşılamaması, maddi eşitsizliklere karşı gelişen tepki ve sosyal kontrolün zayıfladığı düşüncesidir (Dönmezer, 1993: 23). Ancak bu gelişmeler, tarihsel bağlamında değerlendirildiğinde, gerçeğin uygulamaya konulan yeni bir ekonomi politikası ve bu politikanın diğer alanlardaki etkileriyle başa çıkma yöntemi olarak sert ve otoriter bir anlayışın olduğu görülür.

Neo-Klasik Okulun  ne çıkan iki kuramı, Rasyonel Tercih ve Rutin Aktiviteler Kuramları'dır. Rasyonel Tercih Kuramı'nı suça uygulayan Cornish ve Clarke'a (1986) göre suç, sonrasında elde edilecek fayda ve maliyetin değerlendirilmesi sonucunda gerçekleştirilen rasyonel bir tercihtir (akt. Shoemaker, 2009: 66). Bireysel davranışlara odaklanarak, bireylerin kendi çıkarlarını düşündüğü ve hedeflerini maksimize etmek zorunda olduğunu kabul eden kuramın temel argümanları ř  şekilde sıralanabilir (Keel, 2005):

- İnsanlar rasyoneldirler,
- Rasyonellik, sonunu düşünmeyi gerektirir,
- İnsanlar, kendi rasyonel hesaplarına dayanan uyum ya da sapma davranışlarını seçmekte  zg rd rl r,
- Bu hesaplama, fayda ve maliyet analizini içerir. Yani suçtan elde edeceği haz ve yakalandığı durumdaki yaptırım hesaplanır.
- Tercih, diğer bütün koşullar eşitlendiğinde, bireysel hazzın maksimize edilmesine yönelecektir.

- Tercih, potansiyel acı ya da cezalandırmanın algılanması/anlaşılması ile kontrol edilebilir.
- Devlet, yasal düzen yoluyla ortak yararı korumak ve düzenin devamından sorumludur,
- Cezaların hızı, sertliği ve kesinliği, davranışların kontrolü için yasaların uygulanabilirliğinin anlaşılmasında anahtar prensiptir.

Rutin Aktiviteler Kuramı'nı ortaya koyan Cohen ve Felson (1979) suç mekanizmasının üç unsuru olduğunu iddia eder. Bunlar, motive olmuş suçlu, uygun hedef ve hedefi suçtan koruyabilecek mekanizmaların yokluğudur. Suç, mağdurların ve toplumun rutin aktivitelerinden beslenir. Rutin faaliyetlere bağlı olarak suçların artışı, beklenen bir durumdur Buna göre uygun hedeflerin, koruyucuların olmadığı zamanlarda ve mekânlarda motive olmuş suçlularla bir araya gelmesi ile suç oranlarını artırır. Dolayısıyla bu kurama göre, suçla mücadele, rutin aktiviteler sırasında ortaya çıkan suç fırsatlarının azaltılması/önlenmesine dayanır.

Rasyonel Tercih ve Rutin Aktiviteler Kuramları'na göre şekillenen suçla mücadele politikaları, suça yönelen açıdan yakalanma riskini artırmaya ve suç motivasyonunu azaltmaya yöneliktir. Bu bağlamda suçtan caydırma amaçlanır. Ancak caydırıcılık temelli suç önleme politikalarının bazı sınırlılıkları vardır (Dolu ve Büker, 2009). Buna göre insan irade ve rasyonelliği, her türlü faktörden etkilenebilir. Dolayısıyla ortada mutlak değil, sınırlı bir irade söz konusudur. Caydırıcılık temelli alınan önlemler, bölgesel anlamda suçlarda azalma gösterebilir. Ancak bazen bu durum, suçun yer değiştirmesi gibi beklenenden farklı sonuçlar doğurur. Suç, mekan, zaman, hedef, suç işleme tekniği, suç türü ya da suçu işleyen kişi bağlamında yer değiştirebilir. Suçun araç/amaç oluşu, mala/şahsa yönelik oluşu, kanunen suç sayılan eylemin toplum tarafından tanımlanışı ve suçun işlendiği yerin kamusal/özel alan oluşu da caydırıcılık düzeyini etkiler. Suçu işleyen kişiye bağlı olarak değişiklik gösteren suçu bir yaşam tarzı olarak görme oranı, suçtaki uzmanlık

seviyesi, suç işlenirken riske atılan şey, sosyo-ekonomik durum ve kişilik özellikleri, caydırıcılığı etkileyen faktörlerdir.

1.3.2. Pozitivist Okul

Pozitivist okul, insan davranışlarının, dolayısıyla suç eylemlerinin bir sebebi olduğunu ve bireylerin kendi iradeleri dışındaki bu faktörlerin bilimsel olarak ölçülebileceğini kabul eder. Klasik ekolün aksine suç, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik faktörlerle açıklanır. Pozitivist ekole göre ceza, suça değil, suçluya uygun olmalıdır. Pozitivist Okul'un çocuk adalet politikalarına yansımaları, çocuklara özgü yargı kurumlarının kurulması şeklindedir. Bu dönemdeki cezaya alternatif tedavi ve ıslah kurumları da bunun bir sonucu olarak ortaya çıkar.

1.3.2.1. Biyolojik Kuramlar

Biyolojik kuramlar, suçluların biyolojik özellikleri bakımından toplumun genelinden daha aşağıda yer aldıklarını iddia eder. Biyolojik ya da genetik faktörlerin suça yönelmede etkili olduğunu savunurlar. Darwinizm'den etkilenen Lombroso, suçun evrimleşme sürecini tam olarak tamamlayamamış bireyler tarafından işlendiğini, ayrıca suçluların diğer insanlardan ayrı, normal dışı bir fiziksel görünüme sahip olduğunu iddia eder. Lombroso'ya göre bazı insanlar suçlu olarak doğarlar ve bedeninde bulunan anatomik, biyolojik ve psikolojik olağan dışı özellikler sebebiyle suç işlerler (Dolu, 2010: 150; Dönmezer, 1981: 116; İçli, 2004: 48).

Biyolojik determinizm konusunda Lombroso ile aynı fikirde olmasına karşın çok faktörlü bir suç kuramını savunan Ferri, suçluları beş sınıfa ayırmıştır (İçli, 2004: 51-52):

- Doğuştan suçlular: Kalıtsal bozukluklar nedeniyle suç işleme eğilimindedirler.

- Akıl hastası suçlular: epilepsi, zeka geriliği veya diğer zihinsel bozukluklar nedeniyle suç işlerler.
- İhtiras suçluları: Kontrol edemedikleri duyguları nedeniyle suç işlerler.
- Tesadüfen suçlular: Doğal suç eğilimine sahip olmamalarına karşın, içinde bulundukları fiziksel ve çevresel etmenler, suç işlemelerinde etkilidir.
- Alışkanlık nedeniyle suçlular: Suçlu doğarlar, ahlaken zayıftırlar ya da çevre koşullarından etkilenerek suç işlerler.

Garafalo, suçluların ahlaken zayıf bir yapıya sahip olduklarını ve bunun biyolojik sebeplerden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Çalışmaları neticesinde ahlaki anomaliden kaynaklandığını düşündüğü dört tip suç belirlemiştir: Adam öldürme, şiddet suçları, hırsızlık ve cinsel suçlar (Dolu, 2010: 154). Kretschmer (1949), insanları beden yapılarına göre astenik, atletik ve piknik olmak üzere üç tipe ve karakter yapılarına göre de siklotim, sizotim ve dysplastic olmak üzere üç tipe ayırır. Buna göre atletik tipler cebir ve şiddet, astenik tipler hırsızlık, piknik tipler dolandırıcılık, dyplastic tipler ise genellikle genel adaba ve ahlaka aykırı suçları işleme eğilimindedirler. Sheldon da beden yapısı ve suç arasındaki ilişkiyi inceler ve doğuştan geldiğine inandığı üç temel beden yapısı olduğunu iddia eder. Bunlar endomorfik, mezomorfik ve ektomorfik tiplerdir. Sheldon, yaptığı çalışmalar neticesinde, suç işleyenlerin genellikle mezomorfik yapıya sahip olduklarını gözlemler (Shoemaker, 2009: 70).

Suçun fiziksel ve ruhsal belirleyicilerini ele alan erken dönem suç kuramları, bilimsellikten uzak olduğu gerekçesiyle eleştirilmişlerdir (Adler, Mueller ve Laufer, 1994: 52). Örneklem hataları ve kontrol gruplarının nadiren kullanılmış olması, fiziksel farklılıkların fiziksel geri kalmışlığa nasıl dönüştürüldüğünün net olmayışı ve sonradan kazanılan özelliklerin analize dâhil edilmemesinden dolayı açıklayıcılıkları sınırlı kalmıştır (Dolu, 2010: 161).

Erken dönem biyolojik suç kuramlarını temel alan suç önleme ve mücadele politikaları, suçluluğun doğuştan kaynaklandığı iddiası temelinde, ancak cerrahi müdahale ile düzeltme ya da toplumdan tecrit, hapsedme gibi dışarıdan sınırlayıcı tedbirler öngörür. Günümüzde de bu yönde politika önerilerinin seslendirildiğine tanık olmaktadır. Bu önerilerin, suçla mücadele politikalarının eğitime dayalı uygulayıcıları tarafından seslendirilmesi ise oldukça dikkat çekicidir. Bir toplantıya katılan okul müdürü, önerilerini şu şekilde ifade ediyor (Özonur ve Burucu, 2012):

"Çocuklar bir defa genellikle hırsız. Bunun yanında çocuklara devamlı 'Anneniz yoğurt mayalıyor mu' diye sorarım. 'Evet mayalıyor' diyorlar. Bir kere yoğurt bozursa, mayası bozuktur. Aile ne ise, çocuğu odur. Bulduğum çevreyi sokak sokak dolaştım. O kadar kullanılmayan ev var ki. Çocuklar köpek bakıyor. Orada soba yakmış oturuyorlar. Yetkililere eski ve boş evlerin yıkılmasını söyledim. Analar ne kadar kültürlü olursa yetişecek nesil o kadar kültürlüdür. İngiltere'de okullarda şiddetin dozunu ayarlamak için bir takım tartışmalar yapılıyor. Arjantin ya da Brezilya'da emniyette, suçlu çocuklara 'Nasıl bir şiddet uygulayalım' diye tartışılıyor. Ben bunu bizzat okudum, kafadan atmıyorum. En önemli tespitim, suça meyilli çocukların yüzde 90'ının ailelerinin geçimi sosyal yardımlaşma vakfı tarafından karşılanıyor. Yıllar önce Brezilya'da sokak çocuklarını yok etmek için bir örgüt kurulmuştu. Kusura bakmayın, belki biraz anormal gelebilir ama ben şunu istiyorum: Tıp bu kadar gelişti yüz nakli yapılıyor. Emniyette suçluların kanını alıp gen haritası çıkarsınlar. Çocuk doğduktan sonra analizi yapılsın. Vatana, millete, bu ülkeye zararlıysa yürümeden yok edilsin."

Sheldon ve Elenor Glueck, suçlu ve suçlu olmayan çocuklar üzerinde yaptığı kapsamlı çalışmalarında, vücut yapısının suçlu olanları olmayanlardan ayıran önemli bir unsur olmakla birlikte, tek başına belirleyici bir unsur olmadığını, suçun nedenlerini açıklamak için psikolojik, sosyo-kültürel, ve biyolojik faktörlerin birlikte değerlendirildiği çok faktörlü bir yaklaşıma ihtiyaç olduğunu savunurlar (Dolu, 2010: 158; İçli, 2004:66; Shoemaker, 2009: 71).

Çağdaş biyolojik kuramlar, son dönemlerdeki gelişmelere paralel olarak, genetik, biyokimyasal ve nöropsikolojik faktörlere odaklanarak suçluluğu açıklamaya çalışırlar (Adler vd., 1994: 52-54). Bu kuramlara göre biyolojik faktörler suçluluğun belirleyicisi değil, etki eden faktörlerdir. Çağdaş biyolojik kuramlar temelinde gelişen politikalar ise daha çok sosyal programlar geliştirerek biyolojik faktörleri etkisizleştirmek üzerine kuruludur. Bu ıslah ideolojisi, koruma, önleme,

rehabilitasyon ve tedaviye dayalı politikalar olarak kendini gösterir (Einstadter ve Henry, 2006: 91).

1.3.2.2. Psikolojik Kuramlar

Suçu anlamaya yönelik psikolojik kuramlar da biyolojik kuramlar gibi, suçlu ve suçlu olmayanlar arasındaki farklılıklar üzerine odaklanır. Suçlu davranışının, psikolojik sorunlardan kaynaklandığını iddia eder.

Freud'un ortaya koyduğu psikanalitik kuram, insanın kişiliğindeki parçaların - altbenlik (id), benlik (ego), üstbenlik (süperego) - birbirine etkili olması temeline dayanır. Altbenlik saldırganlık ve cinsellik gibi içgüdüler, üstbenlik diğer kişilerle etkileşim sonucu geliştirilmiş olan vicdan, benlik ise altbenliğin istekleri ile üstbenliğin değerleri arasında denge unsurudur. Bu kurama göre, altbenliği yeterince denetleyemeyen benlik ve üstbenlikteki yapısal bozukluklar, dengesiz kişiliğe ve nihayetinde o da suça neden olur (Sevük, 1998: 32).

Piaget, insanların ahlaki gelişimlerinin birbirini takip eden üç aşamada gerçekleştiğini iddia eder. Bunlar; ahlak öncesi, ahlaki bağımlılık ve ahlaki bağımsızlık dönemleridir. Ahlaki gelişimde dönüm noktası olan 10-11 yaşından küçüklerin sosyal olayları değerlendirme biçimleri sonuç odaklı olurken; bu yaştan büyükler olayların sonuçlarına değil, bir şeyin niyetine ve kastına bakarlar (Dolu, 2010: 191). Kohlberg ise üç düzey ve altı aşamalı bir ahlaki gelişim modelinden söz eder. Kohlberg ve Hersh (1977: 54), bireylerin içinde bulundukları ahlaki gelişim düzeyleri ile uyumlu davranacağını, aşamaların dizilişinin değişmez olduğunu, herhangi bir aşamanın atlanmadan birbiri ardına ilerleyeceğini, bir üst aşamanın alttaki aşamayı kapsadığını ifade ederler. Ahlaki gelişim ile suç ilişkisini araştıran çalışmalar, Piaget ve Kohlberg'in ahlaki gelişim modelleri üzerine bina edilmiştir. Çalışmalardaki ortak kanı, suçluların ahlaki gelişimlerini tamamlayamamış oldukları yönündedir (Dolu, 2010: 196). Zeka ve suç ilişkisini araştıran çalışmalar da temel olarak düşük zeka düzeyine sahip bireylerin içinde bulundukları durumu ve

yaptıkları hareketin ahlakiliğini değerlendirebilecek kapasitede olmadıklarından, istek ve duygularını kontrol altında tutamadıklarından dolayı su işlediklerini iddia eder (Dolu, 2010: 186).

Kişilik özelliklerinin, suçlu olma ya da olmamadaki payı, uzun zamandır tartışılan bir konudur. Bu yaklaşıma göre suçlular, üstünlük hissine kapılmış ve eylemlerinden dolayı sorumlu tutulmayacağını düşünürler. Psikolojik kuramların öngördüğü suçla mücadele politikaları, suçun kişilik, zekâ ya da ahlâki gelişimdeki aksaklıkların neticesi olarak görülmesinden dolayı, teşhis ve tedavi amacı taşır. Doğuştan bir suçlular kategorisi inşa eden ve bunlarla mücadeleyi temel alan politikalar, hem gerekçe hem de sonuçları itibariyle toplumsal dışlama içeren bir yapıya sahiptir. Ayrıca çocukların sayılan sebeplerle suça yöneldiğini söylemek, onların içinde bulunduğu koşulların göz ardı edilmesi anlamına gelir.

1.3.2.3. Sosyolojik Kuramlar

Sosyolojik kuramlar, suça neden olan faktör olarak bireysel farklılıklar yerine dış çevre üzerinde dururlar. Suç, bireyin içinde yaşadığı sosyal çevreyle ilişki içinde açıklanır. Sosyal Düzensizlik, Öğrenme, Kontrol, Anomi ve Gerilim ile Alt Kültür Kuramları bu kapsamdadır.

1.3.2.3.1. Sosyal Düzensizlik Kuramı

1790- 1890 arasında ABD’de kentsel nüfus 139 kat artar ve 1900’de nüfusu 100.000’i aşan 50 kent mevcuttur. Fakat Chicago’daki nüfus artışı özellikle dikkat çeker. 1833’de kurulduğunda 4000 civarında olan kentin nüfusu, 1980’da 1 milyon artar, 1910’a gelindiğinde 2 milyona ulaşır. Göçmenler tarafından bir umut kaynağı olarak görülen kent, ekonomik olarak hayal kırıklığına uğratar. Kente yeni gelenlerin çoğu, düşük ücretler, sağlıksız ve güvenliksiz fabrikalarda haftada 6 gün 12 saate varan çalışma düzeni ve elverişsiz barınma koşulları ile karşı karşıya kalırlar.

Chicago kentindeki bu hızlı değişim, suçun bireysel bir patoloji olarak değil; sosyal bir sorun olarak algılanması için elverişli bir ortam yaratır (Cullen ve Agnew, 2011: 89-90; Lilly, Cullen ve Ball, 2011: 40-41). Bu sonuç, 1920’lerde ortaya çıkan İlerlemeci hareket / liberal reform hareketi tarafından desteklenmiştir. ABD’nin temel değerlerine inanan ve radikal değişiklikleri reddetmelerine rağmen İlerlemeciler, ABD’nin hızlı sanayi gelişiminin insani bedelleri, özellikle kent yoksullarının kötü koşullarına eleştirel yaklaşırlar. Sosyal Darwinizm’in yoksulların ve suçluların biyolojik olarak aşağıda olmalarını ve daha zayıf olmalarından dolayı toplumun daha alt basamaklarında yer aldıkları iddiasını reddederek; yoksulların suçlu doğmadıklarını, çevreleri tarafından suça itildiklerine inanıyorlardı. Bu nedenle sosyal hizmetler yoluyla mevcut şartların iyileştirilmesi ve gecekondu mahallelerinin negatif etkilerinin azaltılmasıyla bu bireylerin, hukuka ve orta sınıf kültürüne bağlı vatandaşlar olabileceği ümit ediliyordu. 1892’de Chicago Üniversitesi’nde kurulan sosyoloji bölümündeki araştırmacılar da, kentin suç sorununa ve suçun önlenbilmesine yönelik projelere odaklanırlar (Lilly vd., 2011:41).

Sosyal düzensizlik kuramı, hızlı sanayileşme, artan göç ve kentleşmenin neden olduğu geleneksel değerlerin çözülmesi ile ilişkilendirilen yüksek suç bölgelerinin gelişimine odaklanır. Chicago okulu ya da suç ekolojisi olarak da bilinen kuram, Shaw ve McKay tarafından, Burgess’in (1925) ortak özekli çemberler modeli kullanılarak geliştirilmiştir. Bu modele göre kent, beş bölgeye ayrılır. Birinci bölgede kentin iş ve ticaret merkezleri bulunur. İkinci bölge, küçük iş ve üretim yerleri tarafından şehir merkezini kuşatan geçiş bölgesidir. Üçüncü bölgede, geçiş bölgesindeki çöküntü alanlarından kaçan, fakat kolayca işlerine ulaşmayı isteyen sanayi işçileri oturur. Dördüncü bölge, üst sınıfların oturduğu kaliteli apartman daireleri ya da müstakil evlerin bulunduğu yerleşim yeridir. Beşinci bölge ise banliyödeki evi ile kentteki merkezindeki işyeri arasında her gün gidip gelen üst sınıflara ait yerleşim alanıdır.

Shaw ve McKay, otuz yılı aşan araştırmaları sonunda, en fazla suçun kent merkezinde gerçekleştiğini, suçun kent merkezinden uzaklaştıkça azaldığını, aynı

bölgelerde, etnik kompozisyon değiştiği halde yüksek suç oranlarının ısrarla devam ettiğini ortaya koydular (Shaw ve McKay, 1998: 63-64; Shaw ve McKay, 1999: 293-294). Bu bulgulara göre suça neden olan temel faktör etnik değil, belli bir coğrafya ve toplumsal koşulların bir sonucudur. Shaw'a göre kent, yaşayan bir organizmadır ve kentin büyümesinde ortaya çıkan dışlanma ve farklılaşma süreci göz ardı edilmemelidir (Dönmezer, 1981: 244).

Chicago Okulu kuramcılarına göre çocuklar üzerinde sosyal kontrolün önemli ölçüde yok olması, suçlu davranışın genellikle ebeveynler ve komşular tarafından onaylanması, suç işlemek için çok sayıda fırsat bulunmasına karşın, meşru iş ve eğitim için çok az fırsatın var olması, sosyal düzensizlikle birlikte gelişen süreçle ilintilidir (Kızmaz, 2005: 152). Buna göre suçun nedeni, etnik heterojenlik ve bu bölgelerde çöken sosyal kontrol mekanizmalarıdır. Kültürel homojenliğin sağlandığı ve sınıf farklılıklarının olmadığı yerler, suçtan uzak kalacaktır. Eski kültürel değerlerin ısrarla devam ettirilmesi, kültür çatışmasına yol açar; bu ise sapma ve suça neden olur (Wirth, 1931).

Sosyal Düzensizlik Kuramı'nın yeniden ele alındığı çalışmalarda;

- Shaw Mckay'ın nüfus hareketliliği, düşük ekonomik statü ve aile bağlarının yol açtığını savunduğu sosyal düzensizlikle birlikte zayıf dostluk bağları, kontrol edilmeyen ergen grupları ve düşük organizasyonel katılım ile karakterize edilen sosyal kontrol mekanizmalarının çöküşünün suça neden olduğu (Sampson ve Groves, 1989),
- Yerleşim yerleri arasındaki eşitsizlik örüntülerinin sosyal izolasyona ve toplumun dezavantajlı kesimlerinin ekolojik yoğunlaşmasına yol açacağını; bunun sosyal organizasyonu ve suç kontrolünü baltalayan yapısal bariyerler doğuracağı (Sampson ve Wilson, 1995),

- Toplumsal dayanışma ile toplumun ortak yararı doğrultusunda birlikte hareket etme olarak tanımlanan toplumsal birlikteliğin (collective efficacy) çöküşünün şiddet suçlarına yol açtığı (Sampson, Raundenbush ve Earls, 1997) iddia edilir.

Çağdaş sosyal düzensizlik kuramı, göreceli yoksulluk, toplumsal değişme, toplumsal korku, yoksulluğun yoğunlaşması gibi kavramlarla tanımlanır ve sosyal düzensizlik döngüsü şu şekilde gelişir (Siegel ve Welsh, 2010: 97-98): Sosyal imkânlardan yoksunluk ve etnik ayrımcılığın hâkim olduğu izole edilmiş alt sınıf bölgelerinin gelişimi, sosyal düzensizliğe yol açarak, geleneksel değerleri erozyona uğratar ve toplumsal bütünlüğü sınırlandırır. Suç bölgelerinin gelişimiyle birlikte yetişkin suçluların değerleri gençlere aktarılır ve böylece suç artık bir kariyer haline gelir.

Sosyal düzensizlik kuramı, suç bölgelerinin polis istatistikleri ve mahkeme kayıtlarına göre keskin bir şekilde ayrılması, suç bölgelerindeki yoğunlaşmanın Avrupa ve Asya kentlerindeki durumu açıklamaması, suçluluğun üzerinde yaşayanlardan çok yaşanan fiziki çevreyle açıklanması, sosyal çözülme bölgeleri ve suç bölgeleri arasında kurulan analogi, toplumsal değişme süreçleri arasında kentleşmeye aşırı vurgusu, suçluluğun kentin ekonomik ve ahlaken düşük bazı bölgelerinden doğduğu iddiasının bu bölgelerdeki suça karışmamış olanların durumunu açıklayamadığı nedenleriyle eleştirilmiştir (Dönmezer, 1981: 250-253; Kızmaz, 2005: 152-153; Ümit, 2007: 79).

Sosyal düzensizlik kuramı kapsamında geliştirilen suçla mücadele politikalarının temelinde fiziki ve sosyal düzensizlikle mücadele yer alır (Dolu, 2010: 222). Çevresel düzenleme, iyileştirme ve kentsel dönüşüm projeleri bu kapsamdadır. Ancak kentsel dönüşümün bir suç önleme politikası olarak ortaya konulması noktasında, dönüşümün yalnızca mekânla sınırlı kalması istenen sonucu vermeyecektir. Ancak suçun yer değiştirmesi söz konusu olabilir. Ayrıca suça karışmayan ancak enformel sektörde çalışarak kente tutunan insanların yerlerinden edilmesi, Dolayısıyla gerekli olan, hak ve eşitlik temelinde toplumsal bir dönüşümdür. Bir başka politika da bireysel, enformel ve formel sosyal kontrol

mekanizmalarının artırılmasına yönelik faaliyetlere ağırlık verilmesidir (Başbüyük ve Karakuş, 2010). Örneğin Türkiye’de son yıllarda ortaya konulan toplum destekli güvenlik politikaları kapsamında gerçekleştirilen ‘toplum destekli polislik’ faaliyetleri ile bölgede yaşayan insanlar arasında suçla mücadele için ortak bir bilincin oluşturulması, farkındalığın artırılması amaçlanır. Diğer taraftan vatandaşların ihtiyaç duyduğu yardım ve desteğin ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından sağlanması öngörülür. Ancak bu tür bir politikanın yalnızca güvenlik eksenli çalışması; diğer kurumların desteğini alamaması, hedeflere ulaşmada başarısızlığı beraberinde getirebilir. Ayrıca gündelik hayatın oldukça yaygın bir bölümünde halkın kendini her an denetleniyor hissetmesi, özel hayata ilişkin çeşitli kaygılara yol açabilir.

1.3.2.3.2. Öğrenme Kuramları

Öğrenme kuramları, suçun öğrenilmesi ve bunu hazırlayan süreç ya da mekanizmalar üzerinde durur. Taklit Kuramı, Ayırıcı Birliktelikler Kuramı, Ayırıcı Pekiştirme Kuramı ve Nötrleştirme Kuramı, Öğrenme Kuramları içinde yer alır.

Tarde (1903), suçun taklit edilerek öğrenilen bir davranış olduğunu ifade eder. “*Taklit Kanunları*” adlı eserinde, “Toplum nedir?” sorusuna “toplum taklittir” cevabını verir ve sosyologların “taklit nedir” sorusunun cevabını, psikologlara bıraktığını ekler (Tarde, 1903: 74). Tarde, mükerrer suçların artmasını taklide bağlar. Ayrıca hapishanelerin de birbirini taklit etmek için mükemmel bir ortam sağladığını, büyük kentlerin suçluları kendine çekerek, belirli bölgelerde toplanmalarını ve yeniden suça teşvik eden bir yapıya sahip olduğunu vurgular (Gölbaşı, 2008: 71).

Taklit Kuramı’nın bir uzantısı olarak değerlendirilebilecek olan Sutherland’in Ayırıcı Birliktelikler Kuramı da suçu öğrenilen bir davranış olarak görür. Sutherland, (1972: 89-90), bireyi suç davranışı içinde olmaya götüren süreci şu şekilde tarif eder:

- Suç oluşturan davranış, öğrenilir. Yani kalıtsal değildir. Bir insan suç için eğitilmemişse, suçu kendisi icat edemez.
- Suç davranışı, diğer bireylerle karşılıklı iletişim içinde öğrenilir. Bu iletişim birçok konuda sözlüdür, fakat beden dili iletişimini de kapsar.
- Suç davranışının öğrenilmesinin en büyük kısmı, yakın çevre içinde gerçekleşir. Yani sinema ve gazete gibi kitle iletişim araçları, suçun meydana gelişinde kısmen önemsiz rol oynar.
- Suç davranışının öğrenilmesi, bazen kolay bazen de karmaşık suç işleme teknikleri ile birlikte suç işlemeye yönelten güdü, dürtü, gerekçe ve tutumun öğrenilmesini kapsar.
- Bu suç işleme güdü ve dürtüsü, uygun ya da uygunsuz olarak yasaların tanımlamalarından öğrenilir. Bazı toplumlarda kanun ve kurallar değişmez olarak tanımlarken, diğerlerinde yasaların ihlali uygun olarak tanımlanabilir.
- Bir kişi, kanun ihlalinin uygun olarak tanımlanmasının daha fazla olduğu durumlarda suçlu olur. Bu ayırıcı birlikteliklerin prensibidir. Kişi, kriminal örneklerle temas ettiği ve anti-kriminal örneklerden izole edilmesi nedeniyle suçlu olur.
- Aykırılıkların birlikteliği, sıklık, devamlılık, öncelik ve yoğunlukta çeşitlilik gösterebilir. Erken çocukluk döneminde gelişen yasaya uygun ya da suçlu davranışının hayat boyu devam edebileceğinden ‘öncelik’ bu anlamda önemlidir.
- Kriminal ve anti-kriminal örneklerle ilişki içinde suç davranışını öğrenme süreci, diğer bütün öğrenme mekanizmalarını kapsar. Yani suç davranışı, taklit süreci ile sınırlı değildir.
- Suç davranışı, genel ihtiyaç ve değerlerin bir ifadesi olmasına karşın, bunlarla açıklanamaz, çünkü kriminal olmayan davranışlar da aynı ihtiyaç ve değerlerin ifadesidir.

Burgess ve Akers, Sutherland'ın kuramını psikoloji bilimi ile ilişkilendirerek ve yeniden yorumlayarak Ayırıcı Pekiştirme Kuramı'nı ortaya koydular. Buna göre;

- Suç davranışı edimsel koşullanma⁶ prensiplerine göre öğrenilir.
- Suç davranışı hem sosyal olmayan ortamlarda pekiştirme yoluyla, hem de sosyal ortamlarda diğer insanlarla etkileşim halinde öğrenilir.
- Suç davranışının öğrenilmesin büyük kısmı, birey üzerinde en çok pekiştirici etkiye sahip gruplarda oluşur.
- Özel teknik, tutum ve kaçınma süreçlerini kapsayan suç davranışının öğrenilmesi, etkin ve olası pekiştiricilerin fonksiyonudur.
- Bu davranışları, pekiştiriciler tarafından uygulanan kural ve normlar belirler.
- Suç davranışı, kriminal davranışların, kriminal olmayan davranışlardan daha çok pekiştirildiği durumlarda ortaya çıkar.
- Pekiştiricilerin miktarı, sıklığı ve olasılığı, suç davranışının gücünü belirler (Burgess ve Akers, 1966).

Sykes ve Matza'nın ortaya koydukları Nötrleştirme Kuramı, suçlu davranışın çeşitli mazeretlerle haklı çıkarılmasına yönelik 'nötrleştirme teknikleri'ni içerir. Bunlar (Sykes ve Matza, 1972: 129-13). Birinci teknik, sorumluluğun reddedilmesidir. Kişi, suça yönelmede kendisinin sorumluluğunu reddederek, çevresel, ekonomik ya da sosyal sorunlar gibi dış faktörleri gerekçe gösterir. İkincisi, zararın reddedilmesidir. Suç oluşturan davranışın herhangi bir zarara yol açmadığı iddia edilir. Üçüncüsü, mağdurun reddedilmesidir. Burada da suçtan zarar gören birinin bulunmadığı öne sürülür ya da mağdurun bunu hak ettiğini düşünülür. Dördüncüsü, lanetleyenlerin lanetlenmesidir. Kişi, toplumda kendisini suçtan sorumlu tutan mekanizmalara tepki

⁶ Skinner'a göre davranışın arkasından olumlu uyarıcı verilerek yapılan koşullanma edimsel koşullanmadır. Bir davranışın sonucu organizma için hoş giden bir durum yaratıyorsa, o davranışın tekrar edilme olasılığı artar. Bu olasılığı artıran uyarıcılara pekiştiriciler denir. Sonuç olarak pekiştirilen davranış öğrenilir.

gösterir. Örneğin adaletin olmadığı, polisin rüşvetçi, öğretmenlerin ayrımcılık yaptığı, ailelerin hırsını çocuklardan çıkardığı gibi gerekçelerle yaptıklarını savunur. Beşincisi, kendi değerlerini üstün görmedir. Ait olunan grubun değerleri, toplumun genelinin değerlerine tercih edilir. Suç davranışı bu üstün görülen değerlere bağlı kalınmak adına gerçekleştirilir. Böylece suç davranışı haklı çıkarılmaya çalışılır.

Öğrenme kuramlarını temel alan suçla mücadele politikaları, aile ve akran etkisini olumlu yönde artırma, suç/suçluya karşı sıfır tolerans ve suçluların ıslahına yöneliktir. Bu kapsamdaki politikalarla, ilk öğrenmenin aile içinde gerçekleştiğinden ve çocukların ebeveynlerini taklit ettiğinden hareketle, aile içi şiddetin üzerine gidilir. Çocukların arkadaş çevresi kontrol altında tutulur. Olumsuz davranışları cezalandırmak yerine, olumlu pekiştiricilerle arzulanan yönde davranış göstermesi teşvik edilir. Çocukların medyada yer alan şiddet içerikli öğelerden uzak tutulur. Suçla mücadelede sıfır tolerans politikasıyla yasa ihlâli gerçekleştirenin yanına kâr kalmaması ve suça eğilimli olanları, bu şekilde düşünmeye sevk etmek hedeflenir. Hapishaneleri, suçu öğrenmeye elverişli ortamlar olmaktan çıkaran düzenlemelere gidilir (Dolu, 2010: 255-257). Bunun dışında olumlu akran rol modelleri ve öğreten aile modeli gibi suç önleme ve iyileştirme programları ile denetimli serbestlik mekanizmaları da bu çerçevede değerlendirilir.

1.3.2.3.3. Kontrol Kuramları

Kontrol kuramları, davranışı düzenlemeye yönelik kontrol mekanizmaları, teknikleri ve stratejilerine odaklanır ve sosyal kontrolün zayıflamasının suçlulukla sonuçlandığını varsayar. “İnsanlar neden kanunları ihlal etmez?” sorusunun yanıtı, “çocuk ve yetişkinlerin yaşamlarında belli kontrol mekanizmalarının yer almasından dolayı kurallara riayet edildiği”dir (Adler vd. 1994: 66). Sınırlama Kuramı, Sosyal Bağ Kuramı, Genel Suç Kuramı ile Zorlama ve Sosyal Destek Kuramı, bu kapsamdadır.

Reckless'in Sınırlama Kuramı'na göre, suça 'itici' (suça iten) ve 'çekici' (suça teşvik eden) faktörler neden olurken, suçtan koruyucu faktörler ise iç ve dış 'sınırlayıcılar'dır (Reckless, 1972: 161-168). Yoksulluk, işsizlik gibi faktörler, iticilerdir. İsyan duygusu ya da hayal kırıklığı gibi faktörler de çekicilerdir. Vicdan, değerler, doğruluk, ahlak ve iyi bir insan olma arzusu, iç sınırlayıcılara örnek verilebilir. Dış sınırlayıcılar ise polis, aile, arkadaş ya da dini otorite gibi faktörlerdir.

Hirschi'nin Sosyal Bağ Kuramı'na göre uyumu teşvik eden sosyal bağlar; 'bağlılık', 'taahhüt', 'katılım' ve 'inanç'tır (Hirschi, 1974: 16-26). Bu bağların güçlü olduğu durumda, suç olasılığı daha düşüktür. Kişinin aile, okul ya da arkadaş çevresine bağlılığı arttıkça kurallara uyumu da artar. Taahhüt ise, kişinin geleceğine yaptığı emek ve zaman yatırımı düşüncesidir. Suç davranışı, bu yatırımı riske atar. Spor ya da sosyal aktivitelere katılım ise kişiyi, suç eylemine fırsat kalmayacak kadar meşgul eder. Son olarak, eğer kişinin toplumun değer ve normlarına inancı güçlüyse, onlara riayet edecektir. Suçun nedeni, zayıf inanıştır.

Gottfredson ve Hirschi'nin Genel Suç Kuramı, suçluluğu zayıf öz-kontrol ile açıklar. Kurama göre öz-kontrol eksikliği, her durumda suçu gerektirmez, durumsal koşullar, ya da kişinin diğer özelliklerinin buna engel olabilir; ancak yüksek öz-kontrole sahip bir kişinin, yaşamın bütün evrelerinde suçla yolunun kesişme olasılığı daha azdır. Düşük öz-kontrole sahip kişiler, düşünmeden hareket etmeye, şiddete, risk almaya, basiretsizliğe meyillidirler ve bu nedenle suçla yakındırlar. Bu özelliklerin erken yaşlarda kazanıldığını ifade eden yazarlar, düşük öz-kontrolün ana sebebinin başarısız çocuk yetiştirme olduğunu iddia ederler (Gottfredson ve Hirschi, 1990: 85-120).

Colvin'in kontrol kavramını merkezinde barındıran Zorlama ve Sosyal Destek Kuramı, suç olasılıkları bağlamında dört çeşit kontrol tipi tanımlar (Dolu, 2010: 279-284):

- Birincisi, ‘tutarlı sosyal destek’dir. Bu tip kontrole göre birey, tahrik edilmeden ve kontrol eksikliği yaşadığı hissettirilmeden, zorlama yerine sosyal destek ile kendine güveni artırılır, böylece ihtiyaçlarını illegal şekilde karşılamasının önüne geçilir.
- İkincisi ‘tutarsız sosyal destek’tir. Sosyal desteğe ihtiyacı olan kimseler, her zaman bu desteği bulamayacakları ve kontrolün herhangi bir zorlama içermemesi nedeniyle, ihtiyaçlarını karşılamak için illegal yollara kayabileceklerinden, bu tip bir kontrol, her zaman iyi sonuçlar doğurmayabilir.
- Üçüncüsü, ‘tutarlı zorlayıcı kontrol’dür. Bu tip kontrol, katı bir zorlama ve cezalandırma eksenli işler. Sosyal desteğin geri çekilme endişe ve korkusu da bir tür zorlama/ceza tehdidi olarak devreye girer. Bireyin itaatten başka seçeneği olmadığı düşünülse de, dış kontrol mekanizmalarıyla bastırılmış duyguların bir anda dışavurumu daha tehlikeli sonuçlar doğurabilir.
- Dördüncüsü ‘tutarsız zorlayıcı kontrol’dür. Bu tipte katı bir cezalandırma sistemi uygulanır, ancak her durumda aynı şekilde tekrar etmemesi ve ceza ile kural ihlal arasındaki ölçsüzlük, ihlali cazip hale getirir ve risk almayı kolaylaştırır.

Bu çerçevede en düşük suç oranı ve en yüksek sosyal uyum, birinci tip kontrol yaklaşımının hâkim olduğu ortamlarda görülürken; ikinci tipte beyaz yaka ve heyecan arayan suçlar, üçüncü tipte isyan ve şiddet içeren suçlar, dördüncü tipte de kronik basit sokak suçları görülür (Dolu, 2010: 285-286).

Kontrol kuramlarına yöneltilen en yoğun eleştiri insanları potansiyel suçlular olarak gören ve kontrol mekanizmalarının yokluğunda ya da zayıflığında bu potansiyelin açığa çıkacağını savunan yaklaşımıdır. Zira bu yaklaşım, suça neden olan bu faktörlerin hâkim olduğu alt sınıfların suçlu; mekânsal olarak da bulunan ortamların suç yuvaları olduğu gibi bir sonuç ortaya çıkarıyor.

Kontrol kuramlarını temel alan suç önleme politikaları, bireylere öz-kontrol kazandırma, önce aile sonrada toplumla bağlarını güçlendirme, toplumda şiddet, baskı ve zorlamadan uzak bir kültürün yaygınlaştırılmasına yöneliktir (Dolu, 2010: 292).

1.3.2.3.4. Anomi ve Gerilim Kuramları

Anomi ve gerilim kuramları, anomiyi ortaya çıkmasında etkili olan koşullar ve bunlara bireyin verdiği tepkilerle ilgilenir. Durkheim'in Anomi Kuramı, Merton'un anomiyi kavramını yeniden ele alışı, Messner ve Rosenfeld'in Kurumsal Anomi Kuramı ile Merton'un Klasik Gerilim ve Agnew'in Genel Gerilim Kuramları bu çerçevede yer alır.

Durkheim, suçun anormal ya da patolojik olduğundan ziyade normal olduğuna inanır. Bununla iki şeyi kasteder: Birincisi, değişik formlarda ortaya çıksa da, suç sorunu ile yüzleşmeyen toplum yoktur. İkincisi olarak suç, toplumun yapısı, örgütlenmesi ve işlemesiyle ilgili bir ihtiyacı karşılar. Toplumda bir suçun cezalandırılması, vatandaşlara neyin uygun ya da uygunsuz olduğunu hatırlatır ve uygunsuz davranışlardan uzak kalmalarını sağlar. Dolayısıyla suç, toplumsal düzenin devamı için gereklidir (Durkheim, 1964: 65-66'dan akt. Barlow, 1993: 496-497). Durkheim 'anomi' kavramını, geleneksel kuralların davranışlar üzerindeki düzenleyici etkisini kaybettiği toplumsal değişim dönemlerinde ortaya çıkması kuvvetle muhtemel olan, kuralsızlığın hüküm sürdüğü sosyal bir durum olarak tarif eder. Toplumsal ilişkileri düzenleyen yapıların bozulması, toplumsal dayanışma ve uyumun zayıflaması ile sonuçlanır. Durkheim, Batı toplumlarında görülen hızlı sanayileşme ile birlikte, işçilerin daha önce alışık olmadıkları işlere zorlanmalarının, anomiyi yol açan bir durum olduğuna inanıyordu (Durkheim, 1952'den akt. Barlow, 1993: 497).

Durkheim'in anomiyi kavramını yeniden ele alan Merton' göre toplumsal ve kültürel yapının bileşenleri arasında iki tanesinin önemi büyüktür. Birincisi, kültürel olarak

belirlenen hedef ve arzulardır. Bunlar, para, başarı, maddi şeyler gibi insanların hayattan beklentileridir. İkincisi ise, bu hedef ve arzulara ulaşmak için izlenecek meşru yollardır. Toplumsal düzenin devamı için bu ikisi arasında bir denge zorunludur. Bu dengenin bozulması, anomiye yol açar (Metron, 1938: 672-674).

Messner ve Rosenfeld, Kurumsal Anomi Kuramı'nı ortaya koydukları 'Suç ve Amerikan Rüyası' isimli eserde, Amerikan toplumunun yüksek suç üreten yapısını, bu toplumun kültürel ve sosyal organizasyonu ile açıklar. Amerikan toplumunun kültürel alt yapısını oluşturan 'Amerikan Rüyası'nın bir sonucu olarak, maddi kazanç en yüksek başarı kriteri olarak tanımlanırken, buna ulaşılacak meşru yollara yeterince vurgu yapılmaz. Bu durum iki açıdan suça etki eder. Birincisi, başarı, bireysellik, evrensellik ve paraya yapılan vurgunun, bu değerlere her ne pahasına olursa olsun ulaşabilmek için bireyleri tahrik etmesi ve bunun anomiye yol açmasıdır. İkincisi ise ekonomi, siyaset, aile ve eğitim gibi toplumsal hayata yön veren kurumlar arasında ekonominin diğer kurumlardan daha baskın hale gelmesi ve kurumlar arası güç dengesini bozması neticesinde kurumsal kontrol sisteminin zayıflamasıdır (Messner ve Rosenfeld, 1994'den akt. Dolu, 2010: 302-307).

Klasik Gerilim Kuramı'nı ortaya koyan Merton'a göre sapma davranışı, kültürel hedefler ile kurumsal normlar arasındaki çatışmadan doğar. Bireyler, gerçekleştirilemeyen beklentilerden doğan gerilime tepki olarak, beş farklı uyum modeli çerçevesinde hareket eder (Metron, 1938: 676-678):

- Uyumluluk: Hem kültürel hedefler hem de bunlara ulaşabilmek için meşru yolların kabul edilmesidir.
- Yenilikçilik: Kültürel hedeflerin kabul edilmesine rağmen, bu hedeflere ulaşılma imkânlarının sınırlı olması, yasal olmayan alternatiflere/suçta yönelir.
- Şekilcilik: Kültürel hedeflere ulaşamayacağı, toplumsal koşulların buna izin vermediği düşünülerek, bunların reddedilmesi, görünürde benimsemiş gibi hareket edilmesidir.

- Geri çekilme: Ne kültürel hedefler ne de meşru yolların kabul edilmesidir. Genellikle meşru yollarla, kültürel hedeflere ulaşmaya çalışılırken başarısızlığa uğranması durumunda, toplumsal hayattan kendini soyutlama şeklinde tezahür eder.
- İsyan: Kültürel hedefler ve meşru yolların reddedilerek, yerlerine yenisinin konulmasına; yeni bir düzen inşasına çalışılmasıdır.

Toplumun ekonomik olarak dezavantajlı kesimlerinin diğerleri ile eşit imkânlarla sahip olamaması, hedeflerini gerçekleştirebilmek adına onların gayri meşru yolları denemesine kapı aralar. Bu yönüyle suç, alt sınıfların sosyo-ekonomik statülerini yükseltmelerine engel olan toplumsal yapıdan kaynaklanır.

Agnew (1992), Genel Gerilim Kuramı'nda gerilimin ortaya çıktığı üç durumdan söz eder. Bunlar;

- Bireylerin pozitif olarak değerlendirdikleri hedeflere ulaşmasının engellendiği ya da engelleme tehdidinin olması,
- Bireylerin pozitif olarak değerlendirdikleri uyarıcıların ortadan kaldırılması ya da ortadan kaldırma tehdidinin olması,
- Bireylerin negatif olarak değerlendirdikleri uyarıcıların sunulması ya da sunulma tehdidinin olmasıdır.

Kurama göre, gerilimler ya da gerilime neden olan durum, öfke ve hayal kırıklığı gibi negatif duygu olasılığını artırır. Bu duyguların, durumu düzeltmeye yönelik yarattığı baskıya tepki olarak suç ortaya çıkar (Agnew, 1992; Agnew, 2001: 319; Agnew, Brezina, Wright ve Cullen, 2002: 44).

Anomi ve Gerilim Kuramları temelli suçla mücadele politikaları, suça neden olduğu düşünülen gerilimin ortadan kaldırılmasına yöneliktir. İstihdam, konut/kiracılık

sorunlarının çözümü, sosyal destek, televizyon ve magazin programlarının denetimi, problem çözme/stresle başa çıkma eğitimlerine odaklanan faaliyetler bu kapsamda değerlendirilir (Dolu, 2010:331-336).

1.3.2.3.5. Alt Kültür Kuramları

Alt kültür, hâkim kültür içinde kendi norm, inanç ve değerlerine sahip bir alt kısımdır. Genellikle benzer koşullarda bulunan insanların, hâkim anlayıştan izole bir şekilde, karşılıklı destek amaçlı bir arada bulunduğu durumlarda ortaya çıkar (Adler vd., 1994: 63). Alt kültür ve suç arasında ilişki kuran başlıca kuramlar, Suçlu Alt Kültürü, Ayırıcı Fırsatlar ve İlgi Odakları Kuramları'dır.

Suçlu Alt Kültürü Kuramı'nı ortaya koyan Cohen'e (1955) göre alt sınıf suçluluğunun temelinde, hâkim orta sınıf kültürü ile alt sınıf alt kültürü arasındaki çatışma yatar. Alt sınıflar aleyhine ayrımcılıkları ile tanımlanan hâkim kültüre tepki olarak yükselen suçlu alt kültürü, kentlerin ekonomik açıdan mahrumiyet bölgelerinde ortaya çıkar. Cohen, suçlu alt kültürünün karakteristik özelliklerini, 'fayda sağlama amacı gütmeyen', 'kötü niyetli', 'kronik şekilde olumsuz tutuma sahip' ve 'kısa vadeli hazcılık' olarak sıralar (Cohen, 1955: 25, 30; Cohen, 1972: 104, 107). Çete hırsızlığında, çocuğun herhangi bir kazanç elde etmek için değil, bu durumdan hoşlandığı için çaldığını örnek verir. Orta sınıf statüsüne ulaşmakta hayal kırıklığı yaşayan çocuk, bu değerleri reddederek, suçlu alt kültürünün hâkim olduğu grup/çete içinde bir statüye sahip olmak için çalışır.

Cloward ve Ohlin'in (1963) Ayırıcı Fırsatlar Kuramı, meşru ve meşru olmayan fırsatların bulunduğu yapıları tanımlar. Her iki yapıda da fırsatlar sınırlıdır ve çocuğun yaşadığı yere bağlı olarak farklı özellikler gösterir. Alt sınıf çocukları, suçlu alt kültürü etkisinde, suçlu rolleri edinmeleri ve edinilen bu rollerin icrası için daha geniş fırsatlara sahiptirler.

Cloward ve Ohlin (1960: 161-186), alt sınıf çocukların ait olabileceği üç suçlu alt kültürü tanımlar. Bunlar, ‘kriminal alt kültürü’, ‘çatışma alt kültürü’ ve ‘geri çekilme alt kültürü’dür. Suçlu alt kültürü, yasal olmayan yollardan para kazanma faaliyetleri ve yetişkin suçlu kariyerine doğru bir ilerleme aracı sağlaması ile karakterize edilir. Gençlerin yasal olmayan yollardan para kazanmaya cesaretlendirildiği ve bu anlamda kendilerine rol model olabilecek kişilerin bulunduğu bir ortamda ortaya çıkar. Çatışma alt kültüründe, çete kavgaları ve diğer şiddet suçları hâkimdir. Sosyal kontrolün zayıf olduğu, maddi hedeflere kurumlaşmış kanalların olmadığı ve kişisel başarısızlıkların hâkim olduğu düzensiz ve kötü koşullardaki yerleşim yerlerinde ortaya çıkar. Geri çekilme alt kültürünün dikkat çeken tarafı ise, uyuşturucu kullanımı ve bağımlılığının yaygın olmasıdır. Bu alt kültür, kriminal ve çatışma alt kültürlerinde başarısız olan ya da hem meşru hem de meşru olmayan fırsatlara erişemeyen bazı alt sınıf gençlerin uyumu ile ortaya çıkar.

Miller (1958) İlgi Odakları Kuramı’nda, alt sınıfların yaşadığı kentin gecekondu bölgelerinde hâkim olan ve nesilden nesile aktarılan alt kültürel değerlerden söz eder. Kentin alt sınıfları arasında yaygın bir şekilde görülen maddi ve sosyal imkânlardan yoksunluğun, bazı ilgi odaklarının gelişiminde payı vardır. Miller’in tanımladığı ilgi odakları; ‘bela’, ‘kabadayılık’, ‘kurnazlık’, ‘heyecan’, ‘talih’ ve ‘bağımsızlık’tır. Orta sınıfın hakim değerleri ve yasalar bakımından suç olarak tanımlanan bazı davranışlar bu ilgi odakları tarafından şekillendirilir (Miller, 1972: 137-150).

Alt kültür kuramlarının etkisinin suçla mücadele politikalarına yansımaları, genel olarak toplumda ve okullar özelinde çeteleşmeyi önlemeye yönelik faaliyetler, suçla tanışma riski taşıyan çocukların ailelerine sosyal hizmetlerce destek olunması ve çeşitli iletişim aktiviteleri şeklinde görülür (Dolu, 2010: 369-371).

1.3.3. Eleştirel Perspektif

Eleştirel perspektif, Klasik ya da Pozitivist Okul gibi bir düşünce sistemi değildir. Eleştirel Kriminoloji olarak da adlandırılan bu perspektif, disipline hâkim olan

alışmalara getirilen genel bir itiraz ve eleştirel tutumundan dolayı ayrı bir kategoride değerlendirilmiştir. Damgalama Kuramı ile Radikal, Realist ve Feminist Kriminoloji, Eleştirel perspektif içinde yer alır.

1.3.3.1. Damgalama Kuramı

Damgalama Kuramı, belirli eylemlerin suç ya da daha geniş anlamda sapma davranışı ile belirli kişilerin suçlu ya da sapkın olarak neden ve nasıl tanımlandığına yanıt arar. Bu bağlamda suçlu ve suç davranışıyla değil, bu bireylerin toplum ve ceza adalet sistemi tarafından damgalanışıyla ilgilenir (Adler vd., 1994: 70-71).

Tannenbaum, bir kişinin ne ile damgalanıyorsa onun somut bir rneği haline gelebileceğini, ‘kötülüğün dramatize edilmesi’ kavramı ile ifade eder Tannenbaum’un da ortaya koyduğu gibi “suçlu yaratma süreci, bir etiketleme, tanımlama, belirleme, ayırma, tasvir etme, vurgulama, bildirme ve haddini bildirme sürecidir; bu çokça şikayet edilen özellikleri canlandırma, akla getirme, vurgulama ve ağrıştırmanın bir yolu haline gelir” (Tannenbaum, 1972: 85).

Lemert (1951), bireyler tarafından gerçekleştirilen ilk norm ihlalini, kişinin üzerinde geçici bir etkiye sahip ve ona suçlu bir kimlik kazandırma özelliği bulunmayan ‘birincil sapma’ olarak tanımlar. ‘ikincil sapma’ ise bireyin sosyal normlara tepkisini pekiştirir ve gerçek anlamda kişiye suçlu bir kimlik kazandırır (akt. Kızmaz, 2007: 52). Lemert’e göre ikincil sapma, birincil sapmaya gösterilen toplumsal tepki ile başlar. Toplumdan izole bir şekilde, damgalamanın etkisiyle rolüne daha sıkı sarılmış olan birey, daha fazla sapma davranışı içinde bulunur (İçli, 2004: 127).

Becker, (1963), damgalamanın hangi koşullarda, kim tarafından yapıldığı ve bunun damgalanan açısından doğurduğu sonuçlara odaklanır. Sapma, toplumda kuralları koyan gler tarafından belirlenir ve bazıları ‘dışarıdakiler/ötekiler’ olarak damgalanır. Dolayısıyla sapma, kişinin içinde bulunduğu davranışın niteliği değil,

diğerleri tarafından suçlu olarak damgalanmalarının sonucudur. Sapmış olarak tanımlanan ise, damgalamanın başarılı bir şekilde uygulandığı kişidir.

Damgalama kuramına yöneltelen eleştiriler, suç olgusunu yalnızca damgalama ve hukuksal tanımlama ile açıklamaları, damgalama öncesi ilk sapmanın nedenleri ile suça neden olan sosyo-kültürel ve ekonomik etkenlerin göz ardı edilmesi konularında yoğunlaşır (Kızmaz, 2005: 169-170). Bu eleştirilere rağmen özellikle alt sınıfların yaşadığı kentin belirli bölgelerinin bu türden damgalamalara sürekli maruz kaldığı göz önünde bulundurulursa, çocukların yeniden suç davranışı içine sürüklenmeleri ve bu durumun zamanla kendileri tarafından da kabullenilmesi açısından kuramın açıklamaları önemlidir. Ayrıca damgalama her durumda yalnızca kişiye yönelik olarak gerçekleşmez. Mekânsal olarak da damgalama mümkündür. Bu bağlamda daha önce herhangi bir suça karışmamış ve mekânsal damgalamanın yapıldığı yerde yaşayan çocuğun, bu damgalamadan olumsuz olarak etkileneceği açıktır. Dolayısıyla suçun yeniden üretiminde kişisel ve mekânsal damgalamanın payı büyüktür.

Damgalama Kuramı temelli suçla mücadele politikaları, bazı suçların ceza kanunu kapsamından çıkarılarak idari olarak hukuka aykırı eylem olarak değerlendirilmesi, özellikle çocukların ceza adalet sistemi içinde damgalamayı mümkün kılan süreçlerden uzak tutulması, medyanın bu konuda sorumlu hareket etmesi, hapis cezasının en son alternatif olarak uygulanması ve onarıcı adalet uygulamaları şeklindedir (Dolu, 2010: 410-413; Dursun, 1997: 320-321).

1.3.3.2. Radikal Kriminoloji

1960'ların sonundan itibaren Radikal Kriminoloji'nin ortaya çıkışı ile birlikte suç araştırmaları beş temel konu etrafında şekillenir (Cullen ve Agnew, 2003: 334-335'den akt. Dolu, 2010: 420-42):

- Suça neden olan faktörleri anlayabilmek ve suçu önleyebilecek tedbirler alabilmek için öncelikle güç ve eşitsizlik kavramları üzerinde durulmalıdır,

- Suç, değer yargılarından arınmış ve rastgele ortaya çıkan birtakım eylemlerin bazı insanlar tarafından ihlali olarak tanımlanabilecek bir hadise değil, bilakis politik kararlar neticesinde ortaya çıkan bir sonuçtur,
- Topyekün ceza adalet sistemi ve kurulu sosyal düzenin nihai amacı, topluma hizmet değil, bilakis gücü elinde bulunduranlara hizmetten başka bir şey değildir,
- Suça neden olan şey, kapitalist düzenin beraberinde getirdiği çarpıklıklar ve yozlaşmadır,
- Bütün bu sorunlar göz önüne alındığında, suçu önleyebilmenin ve bu problemi çözebilmenin yolu eşitlikçi ve adil bir toplumsal düzen kurmaktan geçer.

Marx'ın kendisi suç konusunu doğrudan ele almasa da, kapitalizm eleştirisi, suçun analizi için bir çerçeve sunar. Bu bağlamda kapitalist toplumlarda, suçun daha görünür olduğunu ve kapitalizm geliştikçe suç oranlarının arttığını gözlemleyen Bonger (1916), kapitalist toplumlarda suçu açıklamak üzere Marx'ın görüşlerine başvurur. Bonger, kapitalizmin koşulları altında çıkarların maksimizasyonu ve rekabete yapılan vurgu ile toplumsal ilişkilerin buna göre düzenlenmesinin, insanları kendi çıkarlarını düşünen bencil bir karaktere yönelttiğini iddia eder. Toplumsal bağların zayıflamasına yol açan bu durum, hem burjuvazi hem de proleteriyayı suça meyilli hale getirir. Suçun alt sınıflarda yoğunlaşması ise hukukun, hâkim sınıfın çıkarlarını korumak üzerine kurulu olmasından kaynaklanır. Hâkim sınıfın çıkarlarını tehdit eden davranışlar suç olarak tanımlanır.

Quinney (2000), suçun resmi gerçekliğinden sıyrılarak, toplumsal gerçekliğinin ortaya çıkarılması gerektiğini iddia eder. Suçun toplumsal gerçekliği, suçun toplumsal, ekonomik ve politik yapıların biçimlendirdiği dinamiklerden etkilenen bir olgu olarak incelemeyi gerektirir. Kapitalist toplumlarda suçun toplumsal gerçekliği, çatışma üzerine inşa edilmiştir. Quinney, Suçun Toplumsal Gerçekliği Kuramı'nı şu şekilde formüle eder (2000: 65-69):

- Suçun resmi tanımı, hâkim sınıfın kurumları tarafından yaratılır ve bu yolla bazı davranışlar suç, bazı insanlar da suçlu olarak tanımlanır,
- Suç tanımlamaları, kendi çıkarlarını kamu politikalarına dönüştürecek güce sahip olanların çıkarlarına göre formüle edilir,
- Güce sahip olanların şekillendirdiği ceza hukukunun uygulama ve yönetimi tarafından bu tanımlamalara başvurulur,
- Davranış kalıpları, suç tanımlamaları ile ilişkili olarak gelişir,
- Suç ideolojisi, hâkim sınıf tarafından, hegemonyalarını korumak için inşa edilir ve yayılır.
- Suçun toplumsal gerçekliği, suç tanımlamalarının formülasyonu ve uygulaması, bu tanımlarla ilgili olarak davranış kalıplarının gelişmesi ve nihayetinde suç ideolojisinin inşasının bu döngüye katılımı ile şekillenir.

Chambliss (1975) de ceza kanunlarının hâkim sınıfın lehinde bir içerik ve işleyişe sahip olduğunu vurgulayarak; suçun, içinde bulunulan sosyal sınıfın yaşam koşullarına bir tepki olduğunu, politik ve ekonomik yapılara bağlı olarak toplumdan topluma sınıf çatışmalarına bağlı olarak değişiklik göstereceğini ifade eder (akt. Dolu, 2010: 434-435).

Radikal kriminolojinin suçla mücadele konusunda önerdiği politikalar; suç motivasyonunu ortadan kaldırmak için refah ve güç açısından eşitsizliğin ortadan kalkması (Polat, 2004: 51), zenginliğin ve statünün dağılımının eşitlenerek, herhangi bir grubun neyin suç kapsamında yer alacağına ilişkin diktasının önüne geçilmesidir. (Walsh, 2012: 100).

1.3.3.3. Realist Kriminoloji

1980’lerde kendilerini ‘sol realistler’ olarak tanımlayan Marxsistler, işçi sınıfı arasında görülen yağma ve hırsızlığın öncelikli mağdurlarının yine kendileri olduğunu ifade ederek, ilgilerini yoksullara yönelik gerçekçi sosyal politikalara yöneltirler (Barlow, 1993: 515; Walsh, 2012: 96). Üst sınıf yerleşimleri, artık kapalı kapılar ardında, korunaklı sitelerdedir. Dolayısıyla sokak suçlarından etkilenme olasılıkları düşüktür. Diğer taraftan üst sınıfların bu suçların mağduru olduğu olduğu durumlarda, ceza adalet sisteminin daha etkin bir şekilde işleyeceği düşünülebilir. Bu durum, üst sınıflara yönelik suç eğilimini sınırlandıran bir faktördür.

Shoemaker (2009: 300), Realist Kriminoloji/Sol Realistler’in, suçun azaltılması ve önlenmesi konusunda, suçu sosyal düzensizlik ve sosyal kontrol ile açıklayan diğer yaklaşımlarla uyumlu, daha gerçekçi hedeflere odaklanarak, sosyo-ekonomik sistemin yeniden yapılandırılması kapsamında uygulanabilir çözümler üzerinde durduklarını ifade eder. Toplumsal aktiviteler, semt izleme programları, toplum destekli polislik ve ihtilaf çözüm merkezleri ile asgari ücret, kazanca göre vergi, devlet destekli kapsamlı bir sağlık sistemi ve aile desteği, suçla mücadeleye yönelik önerilen politikalar arasındadır (Walsh, 2012: 100).

1.3.3.4. Feminist Kriminoloji

Feministler, hem cinsiyetçi bir kültürde kadının sosyal konumunun hem de kapitalist toplumda kadının ekonomik konumunun, kadını baskı altına aldığını savunurlar. Fakat suç ya da başka bir şeyle ilgili tek bir feminist yaklaşım yoktur. Bazı feministlere göre kadının baskılanmasına yanıtı ‘iki başlı canavarın’ (patriyarka ve kapitalizm) devrilmesi olurken; diğerleri de sistem içinde reform arayışındadırlar (Walsh, 2012: 100).

Feminist Kriminoloji, kriminoloji çalışmalarının kadını görmezden gelen erkek-egemen konumunu eleştirir. Feminist kriminoloji, uzun süredir devam eden inancın aksine kadın suçluluğunda; motivasyon unsurunun cinsiyet değil erkeklerde olduğu gibi ekonomik rasyonalite olduğuna, karıştıkları suçların çeşitliliğine, damgalanmaya

ve hukuki cezalandırmanın yanında toplumsal bir şiddete de maruz kalındığına dikkat çeker (Heidensohn, 1987: 17, Heidensohn, 2006: 2'den akt. Griffin, 2010: 220).

Feminist kriminoloji, kadın suçluluğunun yanında kadınların mağduru olduğu durumlarla da ilgilenir. Bunların başında kadına şiddet konusu gelir. Çocuklar açısından değerlendirildiğinde, özellikle aile içinde kadına ya da çocuğun bizzat kendisine uygulanan şiddetin çocuk tarafından deneyimleniyor olması, çocuğun şiddete yönelmesinde önemli bir etkidir. Bu anlamda feminist kriminolojinin, kadın ve çocuğun sesinin duyurulması noktasındaki katkısı önemlidir.

1.4. Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Ülke Örnekleri

Reichel (2007), farklı ceza adaleti sistemlerinin üç farklı açıdan ele alınabileceğini ifade eder: Tarihsel, siyasi ve tanımlayıcı. Her ne kadar karşılaştırmalı kamu politikası analizi daha kapsamlı ayrı bir çalışma gerektiriyor olsa da çalışmada çeşitli başlıklar altında tarihsel ve siyasi yaklaşımla ele alınan modern çocukluk/çocuk suçluluğu/çocuk suçluluğu ile mücadele politikalarının çocuk adalet sistemlerine yansımaları, bu başlık altında ABD, İngiltere ve Almanya örneklerinde tanımlayıcı yaklaşımla ele alınmıştır.

Çocuk adalet sistemlerine üç temel yaklaşımın hâkim olduğu görülür. Bunlar; geleneksel, refah ve adalet yaklaşımlarıdır.⁷ Elbette bu yaklaşımlar, çocuk adalet sistemleri için bir 'son' olarak değerlendirilemez ve gelişime açıktırlar. Ülkelerin çocuk adalet sistemlerinin gelişiminde etkili olan Başta BM Çocuk Hakları Sözleşmesi olmak üzere, Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında BM Asgari Standartlar Kuralları, Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunması Hakkında BM Kuralları ve Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi Hakkında BM Yönlendirici İlkeleri, refah ve adalet yaklaşımları temelinde karma bir yaklaşımı öngörüyor. Tarihsel süreç içinde birbirinden etkilenecek gelişen çocuk adalet

⁷ Bu yaklaşımlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Uluğtekin (2004): 7-10.

sisteminin ilk örneklerinden ABD, yine Anglo-Sakson kökenli İngiltere ve Kıta Avrupası'ndan Almanya'da, karma yaklaşımın izleri görülüyor. Yalnızca bu yaklaşımları benimsemiş olmaları, onları tek başına 'iyi örnek' yapmaz. Ancak en azından bu yaklaşımların öngördüğü ve uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan sorumlulukları yerine getirme anlamında iç hukuk düzenlemelerini ve bunun gereği olan kurumsallaşmalarını tamamlamış olmaları nedeniyle incelenmeye değerdir. Bu yönüyle Türkiye'de çocuk adalet sistemi açısından çıkarılacak dersler olduğu açıktır.⁸

1.4.1. ABD

ABD'de çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının tarafları; hükümet kurumları, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve sosyal/siyasi/dini gruplardır. Genel olarak amaçlanan, çocuk suçluluğunun nedenlerine odaklanmak ve tarafların kendi bakış açılarına göre bunları engellemenin en iyi yollarını aramaktır. Her ne kadar sosyal bilimcilere göre yoksulluk, parçalanmış aileler, eğitim sistemindeki yetersizlikler ve iş imkânlarından yoksunluk, çocuk suçluluğu için risk faktörlerinin başlıca nedenleri olsa da, ABD'de suç, bireysel bir sorumluluk olarak algılanıyor. Bu yüzden bireylerin mevcut durumunun onun kendi çabasının ürünü olduğu; yoksulluğun nedeninin tembellik, suçun nedeninin de insanın kötülüğü tercih etmesi olduğu düşüncesi hâkimdir (Locke, 2013b: 807).

Çocuk suçluluğu ile mücadele konusunda tarafların ortak bir politika üzerinde anlaşmaya vardığı söylenemez. Ancak uygulamada, 'dengeli ve yapıcı adalet programları' ile suçun oluşturduğu hasarı onarma; zarara neden olanla suçtan zarar göreni bir araya getirerek yeniden toplumsallaşmasını sağlama çalışmaları, mala karşı ve daha az ciddi suçlarda başarılı bulunuyor. Çocuk Adaleti ve Suçların Önlenmesi Dairesi'nin 'Şiddete Başvuran ve Kronik Çocuk Suçlular için Kapsamlı Strateji' adı altında, ciddi suçlara karışan çocukların belirlenip kontrol edilmesi,

⁸ 3. Bölümde, saha araştırması sonuçlarında, Türkiye'de çocuk adalet sisteminin, refah ve adalet yaklaşımlarının oldukça uzağında olduğu görülüyor.

yeniden topluma kazandırma hizmetlerinin verilmesi, sürekli bireysel koruma önlemleri ve erken müdahale programları oluşturulması çalışmaları mevcuttur. Bunların yanında Çocuk Tutuklamaları Alternatifleri Girişimi'nin risk altındaki çocukların daha uygun servislere yönlendirilmesi, çocuk tutuklamalarının azaltılması ve yargılama süreçlerinin hızlandırılması hedeflerini içeren çalışmaları dikkat çekiyor (Lock, 2013b: 807-808).

Çocuk adalet sisteminden başka bir alternatifte yönlendirme amacıyla, cezai suçlamaların takibatının aksine, kanunla ihtilafa düşen çocuklar için erken dönemde acil zihinsel sağlık incelemesi göz önünde bulundurulur. Yaptırım/caydırma odaklı yetişkin mahkemelerine nazaran rehabilitasyon odaklı çocuk mahkemeleri müdahaleleri sonucunda tekerrür oranlarının düşük olduğu görülüyor (Zerby, 2013: 904-905). Erken müdahale sistemi ve yetişkinlerden ayrı rehabilitasyon odaklı uygulamalarının yanında çocuk adalet politikasında önemli bir sorun, çocuk mahkemelerindeki ağır suçlar olarak değerlendirilen bazı davaların yetişkin mahkemelerine aktarılmasıdır. Suç türüne göre on beş yaş, hatta bazı suçlarda yaş gözetmeksizin yetişkin mahkemelerinde yargılamayı öngören düzenleme, kamu menfaati gereği çocuk mahkemesinde yargılanma konusunda yetişkin mahkemesi hakimini ikna etme yükümlülüğünü çocuğa veriyor (Zerby, 2013: 905-906).

ABD çocuk adalet sisteminde, suça karışan çocuklar için uygulanan iyileştirme programları neticesinde, tekrar suça karışmalarının önemli ölçüde önlenabiliyor olması, sistemin sağlıklı işlediğini gösteriyor. Onarıcı adalet uygulamalarının, en azından daha hafif olarak tabir edilen mala karşı suçlardaki başarısı, çocuk adalet sisteminde fail-mağdur uzlaşmasının sağlanması ve çocuğun yargılama süreçlerinden uzak tutulması bakımından önemli bir adımdır. ABD'de suçun rasyonel bir tercih gibi algılanmasının, tarihsel ve toplumsal nedenleri olduğu açıktır. Ancak burada öne çıkan, bu algının, çocukların suça sürüklenmesi karşısında yarattığı değişikliğin ne olduğudur. Görünen o ki, uluslararası çocuk adalet sistemi ilkelerini uygulamaya yönelik çabalar, bu algının önüne geçmiştir. Bunun dışında sistemin olumsuz olarak

nitelendirilebilecek tarafı, çocukların bazı ağır suçlar nedeniyle yetişkin mahkemelerinde yargılanmalarının önünü açan düzenlemedir.

1.4.2. İngiltere

İngiltere gençlik adalet sisteminde, tekerrür oranlarındaki düşüş ve çocuğa özgü tedbirler ve alternatif yaptırımların çeşitliliği dikkat çekiyor (Atılğan, 2015: 557). Mevcut yapısına 1998'deki reformla kavuşan gençlik adalet sistemi, özerk bir denetleyici-düzenleyici kamu organı olan, üyeleri genellikle gençlik adalet sisteminde gönüllü olarak çalışmış deneyimli kişilerden oluşan, sivil toplum gönüllüsü de dahil çok farklı meslek gruplarından gelen 'Gençlik Adalet Kurulu'na bağlı olarak çalışan çeşitli organizasyonların oluşturduğu bir ağ tarafından yürütülüyor (Atılğan, 2015: 560-562). Kurulun görev yetkileri şu başlıklar altında toplanabilir (Atılğan, 2015: 564):

- Gençlik Adalet Hizmeti için genel politikaların belirlenmesi konusunda Bakanlara tavsiyelerde bulunmak,
- Gençlik adalet sisteminin performansını denetlemek,
- Etkin uygulamaları saptamak ve bunların yaygınlaştırılmasını teşvik etmek,
- Etkin uygulamaların gelişmesini desteklemek amacıyla yerel yönetimlere ve diğer kuruluşlara ödenek sağlamak,
- Akademik araştırma yapılmasını teşvik etmek, yapılan araştırmalara finansal destek sağlamak, bu alanda yayınlar yapmak ve bilgilerin yayılmasını sağlamak,
- Mahkemelerin tutukluluk halinin devamına karar verdiği veya hapis cezası verdiği gençler için güvenli konaklama yerlerini oluşturmak, bu yerlerin Çocuk Adalet Sistemi'nin standartlarına uygun yönetilmesini sağlamak.

Kurul'un somut faaliyetleri arasında; üniversitelerle işbirliği içinde gençlerin yeniden suça karışma riski ve erken müdahale ihtiyaçlarının belirlenmesini mümkün kılan bir ölçek hazırlanması, hapsedmeye alternatif proje ve programlara yatırım yapılması, gençlik adalet sisteminde onarıcı adaleti teşvik çalışmaları, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler arasında koordinasyonun sağlanması, önleyici faaliyet olarak erken müdahale programlarının oluşturulması, gençlerin hapisanede yetişkinlerden ayrı tutulmaları ve yaşlarına uygun koşulların sağlanması, hapisanelerde tutulan bütün kız çocuklarının hapisane sisteminden çıkarılarak alternatif konaklama yerlerine yerleştirilmeleri, hapisanelerde tutulan tüm gençlere verilen sağlık hizmetlerinde standartların oluşturulması yer alıyor (Atılğan, 2015: 565-567).

Ceza dışı alternatif tedbirlerden en çok başvurulanı, onarıcı adalet anlayışını temsil eden yöntemlerden biri olan, 10-17 yaş arası ilk defa ağır olmayan suça karışan çocukların Suça Sürüklenen Çocuklar Panelleri'ne (Youth Offenders Panels) gönderilmesidir. Birisi başkan ve diğeri de uzman sıfatıyla halktan iki kişi, çocuğun kanuni temsilcisi, mağdur ve çocuk üzerinde olumlu etkisi olabilecek bir kişinin yer aldığı panel, suça sürüklenen çocuğun sorunlarını dinler, çocukla birlikte bir onarım programı geliştirir ve izler (Özbek, 2008: 459).

Gençlik Adalet Kurulu yöneticileri, son on yılda gençlik adalet sistemine girenlerin sayısındaki belirgin düşüşte etkili olan yöntemleri şu şekilde sıralar (Atılğan, 2015: 568):

- Konuya yoğun odaklanma,
- Birçok kuruluşun bir araya gelerek gençlerin suç işlemelerini önlemek amacıyla yaptıkları ortak çalışmalar,
- 'Toplum İçinde Çekilen Ceza' uygulamaları, 'Gençlik Rehabilitasyon Müdahale Emri' gibi, klasik yargılama sisteminin dışındaki alternatif metotların kullanılması,

- Polisin uygulamalarında yapılan değişikliklerden özellikle, ‘polisin, adaletin karşısına çıkarması gereken suçlu sayısı’ ile ilgili konulan stratejik hedeflerin kaldırılması.

İngiltere’de çocuk suçluluğu ile mücadelede öne çıkan unsur, çocuk adalet politikası ve yönetiminde tarafların aktif rol oynamasıdır. Tarafların karar süreçlerine katılımı ve politikanın yönetiminde yer almalarını sağlayacak kurumsal mekanizmalar oluşturulmuştur. Bu yönüyle hem karar hem de hizmet düzeyinde kurumlar arasındaki koordinasyon sağlanmıştır. Diğer bir unsur da cezalandırma dışında alternatif tedbirlere verilen önemdir. Bu sayede çocuk adalet sistemi içine giren geç sayısındaki azalmanın sağlandığı görülüyor.

1.4.3. Almanya

Alman çocuk ceza hukuku, Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerindeki emsalleri gibi 19. Yüzyılın bir ürünü olarak, modernleşme, sanayileşme, şehirleşme, esasen de toplumsal ve hukuki bir kategori olarak çocukluk kavramının oluşumuyla bağlantılı olarak ortaya çıkar.1980’lerin sonlarına kadar çocuk hukuk reformunun odak noktası, suça sürüklenen çocukların rehabilitasyonu, eski hale getirme ve çocukların korunması yaklaşımıyken; 1990’lardan itibaren kanuni yargılama, adil yargılanma, yetişkinlerle aynı haklara sahip olmaları vurgusuyla şekillenir (Albrecht, 2013: 697-737).

1920 yılların başındaki ilk politika değişikliği gerçekleşir. O zaman kadar çocukların kanunla ihtilaf halindeki eylemlerinde, küçük yaşta olmak yalnızca cezada indirim nedeni iken; bu değişiklikle çocukların yetişkinlerden farklı bir yargılamaya tabi olması, bunun çocukların eğitilmesi ve düzeltilmesiyle mümkün olacağı düşüncesi hâkim olur. 1990’larda ise yeniden bir politika değişikliğine gidilerek saf rehabilite edici (cezaî) yaptırım sembolü olan süresiz hapis cezası kaldırılır. Cezaevinden, toplum temelli ve sosyal çalışma temelli yaptırımlara doğru bir değişim yaşanır (Albrecht, 2013: 702-703).

Almanya’da mevcut çocuk ve gençlik suçluluğuna müdahale, çocuk ya da gencin herhangi bir risk ortamına dahil olmasını önleme ve bir sorun durumunda tüm koruyucu/destekleyici mekanizmaların harekete geçirilmesini kapsayacak şekilde, ‘adalet’ sisteminden önce ‘sosyal hizmet/sosyal yardım’ sisteminin işletilmesiyle şekillenir. Bu müdahalenin temelinde ‘çocuğun/gencin gelişimsel özelliklerinin göz önünde tutulması’, ‘eğitsel yaklaşım, gönüllülük ve çocuğun/gencin kendisi hakkında verilen kararlara katılımı’, ‘çocuk ve genci ceza adalet sisteminden koruma: yönlendirme (diversiyon) ve alternatif yaptırımlar’ (‘toplumsal hizmet yükümlülüğü’, ‘sanık-mağdur arabulucuk programı’, ‘öfke kontrol kursu’, ‘sosyal terapötik barınma topluluğu’, ‘madde bağımlılığını önlemeye yönelik programlar’, ‘trafik eğitimi kursları’), ‘çocuk/gençlik yardımı ve ceza hukuku arasında güçlü bir ilişki kurulması’ (‘gençlik mahkemesi destek/yardım hizmetleri’), ‘bağımsız bir yapı olarak gençlik mahkemesi oluşturulması’, ‘aşamalı yaptırımlar’ ve ‘kurumsal yaptırımların en son çare olarak kullanılması’ yer alır (Kırımsoy, 2011: 43-51).

Almanya çocuk ve genç adalet sistemi, topluma yeniden kazandırma odaklı bir sistemdir. Bu kapsamda sistemin gelişimi için yeni uygulamalar, ihtiyaçlar doğrultusunda projeler geliştirilir ve özel kurumlardan da projeler talep edilir. Özellikle denetimli serbestlik görevlilerinin vaka yöneticisi gibi çalışmaları sağlanır. Böylece çocuk ve gençlerin infaz süreçlerinin tamamını takip etmeleri, uzmanlık ihtiyacı hissettiklerinde diğer kurumlardan faydalanmaları, her ihtiyacı kendilerinin karşılaması yoluna gitmemeleri, bunun yerine çocuk veya gencin alanında uzman kişilerle bir araya gelmesi kolaylaşır (Adalet Bakanlığı, 2009: 62).

Almanya’da çocuk adalet sisteminin, tarihsel süreç içinde gelişime açık olma özelliği dikkat çekiyor. Çocuk adalet sistemleri içindeki yaklaşımların dar kalıplara hapsedilmeden, olumlu taraflarının yapacağı katkının göz önünde bulundurulmasına örnek teşkil ediyor. Suç öncesinde geliştirilen önleyici politikalar ve çocukların ihtiyaç duyduğu hizmetlerin sunumunda alanında uzmanlaşmış personelin yer alması, politikanın diğer belirgin özellikleridir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU POLİTİKASI ANALİZİNE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde kamu politikası, kamu politikası süreci ve kamu politikası analiz modelleri ele alınmıştır. Çocuk suçluluğu ile mücadelenin bir kamu politikası olarak nasıl analiz edilebileceği, saha araştırmasına rehberlik edebilecek kavramsal ve kuramsal yaklaşımlar incelenmiştir.

2.1. Kamu Politikası

Bir kamu politikası olarak çocuk suçluluğu ile mücadele, yönetim, hukuk, sosyoloji ve kriminoloji gibi değişik disiplinlerin bakış açılarından etkilenir. Konunun bütüncül bir yaklaşımla ele alınma ihtiyacı vardır. Bu disiplinlerin bilgi birikiminden yararlanan kamu politikası analizi, konunun değişik bağlamlarını bir arada değerlendirme imkânı sunar. Bu kısımda kamu politikası analizi ile ilgili kavramsal ve kuramsal çerçeve ele alınacaktır.

2.1.1. Kamu Politikası Kavramı

Kamu politikası çalışmaları, kamu yönetimi faaliyetlerinin sebep ve sonuçlarının tanımlanması ve açıklanması ile ilgilidir. Bu ilgi, kamu politikasının içeriğinin tanımlanmasını, toplumsal, ekonomik ve politik güçlerin kamu politikasının içeriği üzerindeki etkisinin analizini, çeşitli kurumsal düzenlemelerin ve politik süreçlerin kamu politikası üzerindeki etkilerinin araştırılmasını ve kamu politikasının toplum üzerindeki beklenen ve beklenmeyen sonuçlarının değerlendirilmesini kapsar (Dye, 2002:3). Spesifik bir politika alanını anlamaya yönelik alan araştırmaları, politika değerlendirme ve etki analizi çalışmaları, politika süreci ya da politika dizaynı ile ilgili çalışmalar, bu kapsamda değerlendirilir (Sabatier, 1991: 144). Kapsamı ve ilgi

alanı oldukça geniş olan kamu politikası çalışmalarında, bir ülkenin güvenlik ve suçla mücadele politikası, makro siyaset düzeyinde ve ülke ölçeğinde olduğu kadar, daha alt siyaset düzlemlerinde ve il ya da şehir ölçeğinde de ele alınabilir. Bunun gibi, aslî politika alanlarını destekleyici nitelikteki kurum içi personel, eğitim ya da istihdam gibi politikalar da değerlendirme konusu yapılabilir.

Kamu politikası, siyasi tercihlerin, siyasi grupların, sivil toplum örgütlerinin, baskı gruplarının, medyanın, resmi, sivil ve uluslararası aktörlerin, kamu hizmetleriyle ilgili talep ve beklentileri ekseninde mücadelelerin ve benzeri siyasi nitelikli oluşum ve faaliyetlerini inceleyen bir disiplindir (Çevik ve Demirci, 2012: 22). En genel ifadesiyle kamu politikası, devletin bir biriminin çevresiyle olan ilişkisidir (Eyestone, 1971: 18). Bu çift yönlü ilişkide, kamu politikaları; toplumsal, siyasal ve ekonomik koşulların etkisinde şekillenirken, karşılığında bu koşulları bizzat etkiler ve hatta değiştirir. Örneğin artan suç oranlarına istinaden suçla mücadele alanında uygulamaya konulan daha güvenlikçi bir yaklaşım, özgürlüklerin kısıtlanmasıyla, dolayısıyla toplumsal ve siyasal koşulların değişimiyle sonuçlanabilir.

Dye (2002:1), kamu politikasını, ‘yönetimin yapmayı ya da yapmamayı tercih ettiği her şey’ olarak tanımlamaktadır. Buna göre kamu politikası, yalnızca tercih edilen bir eylem değil, herhangi bir konuya ilişkin eylemsizlik, sessiz kalma ya da o konuda isteksiz davranmayı da içeren tutum ve davranışları da kapsar. Birkland (2001) ise bu tanımın oldukça açık gibi görüldüğünü, ancak bu kadar kolayca tanımlanamayacak kadar karmaşık bir durum olduğunu iddia eder. Bu yüzden kamu politikasını, bir kanun, düzenleme, kural, karar ya da bunların bir kombinasyonu için ‘hükümetin neyi tasarladığı/neye niyet ettiği’ olarak tanımlar (Birkland, 2001: 132-133). Karar verme eylemini öne çıkaran başka bir tanım ise Cochran ve Malone’dan (1999: 5) gelmiştir. Onlara göre; kamu politikası, toplumun yapısı, işleme ve örgütlenmesiyle ilgili hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik programların uygulanabilmesi için alınan politik kararlardan oluşur.

Anderson (2011: 6-7), politikanın aktör ya da aktörlerin bir sorunun çözümünde izledikleri amaçlı hareket ya da hareketsizlik yolu olduğunu ifade eder. Buradaki vurgu, amaçlanan ya da tasarlanandan ziyade, süreç içinde gerçekte ne yapıldığı üzerindedir. Dolayısıyla bu yaklaşıma göre politika, alternatifler arasından özel bir seçim olarak zamanla ortaya çıkması itibarıyla, ‘karar’dan farklıdır. Politikanın bu şekilde tanımlanması bazı anlamları içinde barındırır (Anderson, 2011:7-9): İlk olarak bu tanım politikanın gelişigüzel bir davranış değil, amaca yönelik bir eylem ya da eylemsizlik olduğunu işaret eder. İkincisi, politikalar, hükümet kuruluşlarının müstakil birimlerinin kararlarından ziyade, zaman içinde izlediği yol ya da eylem kalıplarından meydana gelir. Üçüncüsü, kamu politikaları, vatandaşların, çıkar gruplarının, kanun yapıcıların ya da kamu görevlilerinin kamusal sorunlarla ilgili eylem ya da eylemsizlik taleplerine yanıt olarak ortaya çıkar. Dördüncüsü, kamu politikası, hükümetin tasarladığı ya da yapacağını söylediği ile değil gerçekte ne yaptığı ile ilgilidir. Beşincisi, kamu politikası bir sorunun çözümüne yönelik talebe olumlu ya da olumsuz yanıt içerebilir. Son olarak, kamu politikası en azından olumlu durumda, bir kanuna dayanır ve emredicidir.

Birkland (2001:19-20) kamu politikası ile ilgili yapılan tanımlamalarda bir konsensus eksikliğinden söz etmekte; bunun yanında tek bir tanıma bağlı kalmanın faydasız olacağını, ancak tanımlamalarda ortak bazı noktalara dikkat çekildiğini ifade eder. Bunlar; politikanın kamu adına yapıldığı, genellikle hükümet tarafından yapıldığı ya da hükümet tarafından başlatıldığı, kamu ya da özel aktörler tarafından yorumlandığı ve uygulamaya konulduğu, hükümetin ne yapmayı tasarladığı ya da hükümetin ne yapmamayı seçtiğidir. Kısacası kamu politikaları, kamusal sorunların çözümüne yönelik geliştirilen faaliyetlerden oluşur. Belirli bir süreç içinde gerçekleşen bu faaliyetler, aniden gerçekleşmez ve bazı durumlarda herhangi bir şey yapmamak olarak da kendini gösterir.

2.1.2. Kamu Politikası Süreci

Kamu politika süreci, tek bir bakış açısıyla kavramanın zor olduğu, birçok aktör ve konuyu içeren çok yönlü bir süreçtir (Shafritz ve Borick; 2007: 56). Bu yüzden bu sürecin karmaşık olduğu da ifade edilir (Birkland, 2001; Çevik ve Demirci, 2012; Dye, 2002; Hill, 1997a; Hill, 1997b; Kaptı, 2011; Shafritz ve Borick; 2005). Lasswell (1956), ilk kez bu süreci yedi aşamaya ayırmıştır. Bunlar;

- İstihbarat/haber alma (intelligence),
- Teklif (recommendation),
- Reçete oluşturma/formüle etme (prescription),
- Talep etme (invocation),
- Uygulama (application),
- Sonlandırma (termination)
- Değerlendirme (appraisal) aşamalarıdır.

Brewer (1974: 240), bu aşamaları,

- Keşif/başlayış (invention /initiation),
- Tahmin (estimation),
- Seçim (selection),
- Uygulama (implementation),
- Değerlendirme (evaluation),
- Sonlandırma (termination) olarak geliştirmiştir.

Politika süreci çoğu zaman bu sırayı izlemeyebilir. Yine de politikanın nasıl yapıldığını anlayabilmek için kullanışlı bir şablondur (Dye, 2002: 33). Daha sonraları birçok çalışmada politika süreci aşamaları değişik kaynaklarda farklı şekillerde

sıralansa da genel olarak şu şekildedir (Akgöl ve Kaptı, 2010; Anderson, Brady ve Bullock, 1978; Çevik ve Demirci, 2012; Dye, 2002; Gupta, 2001; Hill, 1997b; Kaptı, 2011; Kraft ve Furlong, 2007; Shafritz ve Borick, 2007):

- Sorunun tanımlanması (problem identification),
- Gündemin oluşturulması (agenda setting),
- Politika formülasyonu (policy formulation),
- Yasal zeminin oluşturulması (policy legitimation),
- Politikanın uygulanması (policy implementation),
- Değerlendirme (policy evaluation).

2.1.2.1. Sorunun Tanımlanması

Jones (1970: 17), sorunu “kişinin kendisi ya da başkaları tarafından tanımlanan bir ihtiyaç, yoksunluk ya da hoşnutsuzluk durumu” olarak tarif eder. Bireysel sorunlar ile kamusal sorunların ayırt edilmesini sağlayan en önemli şey, ilişkili olduğu kişi sayısıdır. Bir ya da birkaç kişiyle doğrudan ilişkili ve sınırlı etkiye sahip sorunlar, özel sorunlar olarak görülürken; doğrudan kendisi ile ilişkili olmayan sonuçlar içeren ve geniş bir etkiye sahip sorunlar, kamusal sorunlar olarak görülürler (Anderson, 1975: 57; Anderson, Brady ve Bullock, 1978: 7). Örneğin bir insanın karnının acıması bireysel bir sorun ise açlığın kamusal bir soruna dönüşmesi için bir kısıtlıktan söz etmemiz gerekir. Bir sorunun kamusal bir sorun haline gelmesi ise, kamuoyunda yeterli tepki alması ve çözüm bulunması için gerekli hoşnutsuzluğun gösterilmesi ile mümkün olur (Anderson, Brady ve Bullock, 1978: 7-9; Jones, 1970: 20). Diğer bir ifadeyle ancak toplumu hemen harekete geçiren ve çözümü için hükümete baskı yapılan ve hükümetten çözüm talebini beraberinde getiren sorunlar, kamusal sorun haline gelebilir (Çevik ve Demirci, 2012: 54). Örneğin kadına yönelik aile-içi şiddet sorunu, çok uzun süre (Türkiye’de 90’lara kadar) özel / aile içi sorun olarak görüldü.

Kadın hareketinin (daha spesifik olarak feminist hareketin) mücadelesi sayesinde kamusal mesele addedilmeye başladı. Esasında bireysel/özel ve kamusal sorunlar arasında kesin bir ayırım yapmak da doğru değildir. İlk başta özel bir sorun olarak algılan bazı talepler, bazı aşamalardan geçerek kamusal sorunlara dönüşebilir. Özellikle ekonomik gücü elinde bulunduranların özel sorunları, - örneğin çok uluslu şirketlerin talepleri ⁹ - hükümet üzerinde baskı yaratarak kurumsal gündem oluşturabilir. Bu durumdan etkilenen kesimler, tepkilerini ortaya koyarlar. Nihayetinde herhangi bir politika değişikliğinin olası etkileri tartışılmaya başlandığında, çok uluslu şirketlerin özel sorunui, artık kamusal sorun haline gelir.

Sorun nasıl tanımlanırsa, çözüme yönelik faaliyetler de buna göre şekillenir. Bu bağlamda çocuk suçluluğu sorun sosyo-mekânsal ve ekonomik bir sorun olarak tanımlanabileceği gibi, yasal bir sorun olarak da tanımlanabilir. Çözüme yönelik alternatifler ve nihayetinde çocuk suçluluğu ile mücadele politikası, bu doğrultuda belirlenir ve uygulanır.

Kamu politikası, kamuoyu ile uyumlu olabilir, ancak her durumda kamu politikasının kamuoyu tarafından şekillendirildiği ya da tam tersi kamu politikasının kamuoyunu şekillendirdiğinden emin olunamaz (Dye, 2002: 33). Kamuoyundan yükselen taleplerin kamu politikalarına etkisi, hâkim siyasal ve ekonomik gücün çıkarlarıyla ne kadar uyduğuna bağlıdır. Aynı şekilde bu politikalar, mevcut sorunun çözümüne katkı sağladığı oranda toplumda kabul görür. Aksi takdirde yeni sorunlar, dolayısıyla yeni talepler ortaya çıkar.

2.1.2.2. Sorunun Gündeme Gelmesi

Bu aşamada, daha önce tanımlanan politika sorunu, hükümetin dikkatini çeker (Gupta, 2001: 47). Toplumda bir durum sorun olarak tanımlanmıyorsa, alternatifleri

⁹ Çok uluslu şirketlerin özel problemlerinin, kamusal probleme dönüşmesi örneği için bkz. Kayıkcı, S. (2003). Bir Kamu Politikası Süreci Analizi: 1980 Sonrası Türkiye'de Tütün Politikası, Tartışma Metinleri No: 63, Ankara: Ankara Üniversitesi SBF.

önerilemez ve politika konusu haline gelemmez. Dolayısıyla karar mekanizmalarının da gündemine alınamaz. Böylece hükümet harekete geçmez ve söz konusu durum aynı kalmaya devam eder. Ancak tam tersi bir durumda hükümet yapacağı şey hakkında karar vermeye zorlanır (Dye, 2002: 36). Politika sorunlarının gündeme gelmesinde, sivil toplum örgütleri, medya, çıkar grupları, yöneticiler ya da politikacılar rol oynayabilmektedir. Bazen iktidar, toplum tarafından sorun olarak tanımlanmadığı ve üzerinde baskı oluşmadığı durumlarda da sorunun varlığını kabul ederek kendiliğinden harekete geçebilir. Uygulamayı düşündüğü bir politika hakkında gündem oluşturabilir. Burada üzerinde durulması gereken konu, nihayetinde sorunun gündeme alınmasına kimin ya da hangi gücün karar vereceğidir.

Dahl'a (1957: 202-203) göre güç bir aktörün diğerini etkileyebilme kapasitesidir. Bu tanıma göre eğer biri, başka birine aksi takdirde yapmayacağı bir işi yaptırabiliyorsa güç kullanmış olur. Bachrach ve Baratz (1962), çoğulcu bakış açısının yalnızca yüzeydeki çatışmalara odaklanmasını eleştirerek gücün ikinci boyutunun 'karar vermeme' olduğunu ifade eder. İktidar yalnızca karar süreçlerine katılım değildir. Dolayısıyla kamu politikaları da karar ya da bir tercihten ibaret değildir. Diğer bir ifadeyle bazı aktörlerin çıkarlarına ters düşen konular güç ilişkilerinin etkisiyle gündeme dahi gelmeyebilir. Gündemde yer alan sınırlandırılmış konular ve gerçek sorunların gündeme gelmesine engel teşkil eden yapay gündemler de bu kapsamda değerlendirilebilir. Lukes (1997, 2005), gücün üçüncü bir boyutu olduğunu ifade eder: İdeolojik kontrol ya da düşüncenin kontrolü. Güç kullanımından söz edebilmek için birinin diğerini ikna ettiği bir durum değil; diğerinin çıkarlarına zarar veren bir etkileme olması gerekir. Bunun için ideolojik kontrole, örtülü çatışmalara ve gerçek çıkarlara odaklanılır. Kararlar, özgür irade ile değil, sisteme hâkim olan ideolojik yapı içinde verilir. Kullanılan güç, görünür değildir. Dolayısıyla bu güçten etkilenenler de bunun farkında değildir.

Bu aşama, bazı fikir ya da konuların, çeşitli politik kanallar vasıtasıyla, yasama gibi politik kurumların gündemine gelmesi sürecini ifade etmektedir. Bu süreçte konu, vatandaş grupları veya kamu politikası uzmanları tarafından tanımlanır, propaganda

yoluyla (basın açıklamaları, gösteriler, şiddet, vs.) geniş kitlelere yayılır, son olarak da bütün bu ‘gürültü’ kendi destekçilerini yaratır ve resmi karar alma mekanizmalarını konu üzerinde düşünmeye zorlar (Shafritz, Layne ve Borick, 2005: 125-126). Ancak bir sorunun gündeme alınması, hükümetin etkili bir şekilde hareket etmesi ve sorunu çözeceği anlamına gelmez. Uzun yıllar gündemde kalan ve halen çözüm bekleyen sorunlar olabilir (Anderson, Brady ve Bullock, 1978: 9). Bu durum genellikle hükümetin karar vermemeyi tercih ettiği konularda ortaya çıkar. Hükümet tarafından siyasal, toplumsal ya da ekonomik nedenler öne sürülebileceği gibi bu duruma herhangi bir açıklama getirilmeyebilir.

Downs (1972: 38-41), sorunun toplum için çok önem arz ettiği ve devam ettiği halde bile, kamu ilgisinin nadiren bir konu üzerinde keskin bir şekilde odaklanmış olarak kaldığını ifade ederek, gündeme gelme konusunda beş aşamalı bir döngüden söz etmiştir. Bu aşamalardan ilki, ‘sorun öncesi dönem’dir. Bu aşamada memnun olunmayan sosyal bir durum vardır, ancak henüz kamunun dikkatini çekmemiştir. İkincisi, ‘tehlikenin keşfi ve yoğun talep’ aşamasıdır. Kamu, birtakım dramatik olaylar zincirinin sonucu olarak veya diğer sebeplerle, ansızın tehlikeli durumdan haberdar olur ve sorunun bir an önce çözülmesi ya da en kısa sürede duruma etki edebilecek bir şeylerin yapılması için yoğun şekilde istekte bulunur. Üçüncüsü, ‘değişimin maliyetinin anlaşılması’dır. Zamanla halk, değişimin zorluğunu ve çözümün maliyetini kavrar. Dördüncüsü, ‘kamu ilgisindeki yoğunluğun azalması’dır. Bu aşamada halkın cesareti kırılır, konudan sıkılır ya da başka bir konu dikkatini çeker. Son aşama ise ‘sorun sonrası dönem’dir. Konu çözümlenmemesine rağmen, ülke gündeminden düşürülür.

Bazı konuların hükümet gündeminde yer almadığı ya da ortadan kalktığı halde nasıl bazı konuların hükümet gündeminin ilk sıralarında yer aldığı, neden bazı potansiyel konular ve muhtemel alternatifleri üzerinde asla dikkatlerin odaklanmadığına cevap arayan Kingdon (2003), aktif katılımcılar ile gündeme gelme ve alternatiflerin belirlenme süreçlerinin etkili iki faktör olduğunu belirtir. İktidar, yasama organı, yürütmedeki bürokratlar ve hükümetin dışındaki çeşitli güçler (medya, çıkar grupları,

siyasal partiler ve genel olarak vatandaşlar), gündem konuları ve alternatiflerin kaynağı olabilirler. Kingdon (2003:15-18), gündeme gelme ve alternatiflerin belirlenmesine ilişkin üç çeşit süreçten söz etmektedir: Sorunlar, politikalar ve siyaset. İlk olarak, sistem üzerindeki sorun baskısının engellenemez gidişatı gündeme etki edebilir. Gündeme etki eden başka bir unsur, politika uzmanlarının bilgi birikimi ve getirdikleri politika önerileridir. Son olarak da siyasi süreç gündeme etki eder. Ülkenin atmosferi, kamuoyu merakı, seçim sonuçları, yönetim değişikliği gibi dinamikler gündem üzerindeki güçlü etkilerdir.

2.1.2.3. Politikanın Formülasyonu

Politika formülasyonu, kamu gündemindeki sorunların üstesinden gelmek için, bürokrasi, çıkar grupları, özel komisyon toplantıları, politika planlama kuruluşları ya da diğer adıyla ‘think-tank’ kuruluşları tarafından politika alternatiflerinin ve önerilerinin geliştirilmesidir (Anderson, Brady ve Bullock, 1978: 9; Dye, 2002: 40-41; Kraft ve Furlong, 2007: 78). Kamu politikasının uygulamaya geçirilebilmesi için gerekli yasal düzenlemelerden önce, alternatifler üzerinde durulur, öneriler tartışılır, bazı durumlarda da sorunların çözümü ve politikanın altyapı çalışmalarını yapmak üzere özel araştırma grup ve komisyonlar kurulur (Çevik ve Demirci, 2012: 57).

Kraft ve Furlong (2007: 80), formülasyon sürecinin tarafsızlık ve güvenilirliği hakkında sorulabilecek, herhangi bir politika alanına uyarlanabilen bazı sorular önerir:

- Sorun değerlendirmeleri, isabetli veri ve analize dayanıyor mu?
- Formülasyon sürecine kimler dâhil olmuş? Hangi fikirler daha baskın? Çıkar çatışmaları mevcut mu?
- Politika alternatifleri, dikkatli bir şekilde gözden geçirildi mi ve tarafsızca değerlendirildi mi?

Politikanın formüle edilmesinde yasama ve yürütme kurumlarının çeşitli birimleri faaliyet gösterirler. Alternatiflerin ortaya çıktığı bu aşamada neden bazı fikirlerin öne çıktığı ve neden bazılarının daha geride kaldığı / bastırıldığı araştırılması önemli hale gelir. Bazı durumlarda arka planda yer alan aktörler ve dolayısıyla yüzeye çıkmayan çıkar çatışmaları da var olabilir. Rantı yüksek bölgelerin kriminalize edilerek, bu bölgede yaşayanların yerinden edilmesi, suç bölgelerinin temizlenmesi ve suçla mücadele adına bu yönde uygulanan politikalar, yüzeye çıkmayan çatışmalara örnek olarak verilebilir. Kaptı (2011: 31-32), bir kamu politikasının formüle edilmesinde dikkat edilecek hususları şu şekilde sıralamıştır:

- Kamu politikası kolay anlaşılabilir, yorumlanabilir ve açık bir şekilde formüle edilmelidir,
- Sorunların temeline odaklanmalı ve gerçek çözümü üretecek bir yapıda formüle edilmelidir,
- Uygulayıcıların durumları ve kapasiteleri göz önünde bulundurulmalı, uygulanabilir bir formül geliştirilmelidir,
- Dinamik bir yapı içerisinde, sistemin kendini yenileyebileceği bir şekilde formüle edilmelidir,
- Diğer politikalarla uyumlu olmasına ve herhangi bir çatışmaya sebebiyet vermemesine dikkat edilmelidir,
- Temel insani değerlerle çatışmayacak ve toplumun temel dinamiklerine zarar vermeyecek bir şekilde formüle edilmelidir.

2.1.2.4. Politikanın Yasal Zemininin Oluşturulması

Politikanın yasal zemininin oluşturulması, verilen karar ya da eyleme meşruiyet kazandırma olarak tanımlanabilir (Kraft ve Furlong, 2007: 80). Bu aşama, belirlenen alternatifler arasından yapılan seçimin, ilgili kurum tarafından onaylanma sürecini

kapsar. Yasama organı tarafından gerçekleştirilen işlemlerin yanında, yürütme diğer birimler tarafından oluşturulan yönetmelik, tüzük, genelge, yönerge ve yönetim kurulu kararları gibi uygulanması öngörülen her türlü işlem de yasallaştırma süreci kapsamında değerlendirilebilir (Akgül ve Kaptı, 2010; Kaptı, 2011: 33).

Formüle edilen politikanın resmi olarak kabul edilmesi aşamasında yasama organı temsilcileri pek çok unsurdan etkilenebilir. Bunlar arasında kişi / parti çıkarları ve ideolojik unsurlar sayılabilir (Gupta, 2001: 61). Kraft ve Furlong (2007: 80), politika formülasyonunun teknik bir süreç olmasına karşın, onay sürecinin daha siyasal bir süreç olduğundan söz etmiştir. Ancak, bu sürece katılan aktörlerin siyasal rolleri, karar alma sürecine etkileri ve ekonomik çıkar çatışmalarının da sürece yansıdığı düşünüldüğünde, politika formülasyonunun siyasî ve ideolojik konumlanışlardan ve dahası ekonomik süreçlerle ilişkilerden bağımsız olduğu söylenemez.

2.1.2.5. Politikanın Uygulanması

Uygulama, politikayı yürürlüğe koymaya yönelik aktiviteler bileşimidir (Jones, 1970: 90; Shafritz ve Borick, 2007: 67). Uygulama, para harcamak, kanunu icra etmek, personel istihdamı ve eylem planı hazırlamak anlamına gelir. Eğer bunlar için kamu kaynağı tahsis edilmemişse, politikanın gerçekleştirilmesi imkânı yoktur (Cochran, Mayer, Carr ve Cayer, 1993:4-5; Kraft ve Furlong, 2007: 83).

Politikanın detaylandırıldığı uygulama süreci, kamu politikası ve yönetimi için hayati önem taşır (Anderson, Brady ve Bullock, 1978: 10; Birkland, 2001; Kraft ve Furlong, 2007: 83; Shafritz ve Borick, 2007: 67). Bu süreçte politikanın içeriği ve etkisi değişime uğrayabilir (Anderson, Brady ve Bullock, 1978: 10), başka bir ifadeyle beklenen değişikliği ya da etkiyi yaratamayabilir. Gündem oluşturma ve politika formülasyonunda rol oynayan aktörlerin, uygulamadaki rollerine değinen Gupta (2001), politikanın kabul edilmesinden sonra neler olduğu, formal ve enformal koalisyonların önceki aşamalardaki gibi uygulama sürecinde de görünür olup olmadığı, politika değişikliğine yol açan güç ilişkilerinin politikanın

denetlenmesindeki etkisi ve bu koalisyonların bu süreçteki değişimlerine dikkat çeker. Sabatier ve Smith (1997), pek çok formal ve enformal aktörlerden oluşan koalisyonun, günden oluşturma ve politika formülasyonu sırasında bir dizi ‘temel değerler’ etrafında birleştiğini ifade eder. Bu temel değerler ve ekonomik koşullara ‘dışarıdan gelen güçlü bir müdahale’ olmadıkça, birlikte hareket etmeye devam ederler. Ancak ekonomik koşullardaki değişim, beklenmeyen bir olay, yasal güçlükler ya da teknik bir sıkıntının ortaya çıkması, bu kompozisyonda önemli değişiklikler meydana getirebilir (akt. Gupta, 2001: 62).

Yasama organı tarafından onaylanan politikaları gerçekleştirmek için tasarlanan, yeni kurum, şube ve birimlerin ortaya çıkması ya da mevcut olanlara yeni sorumluluklar verilmesi gibi aktiviteleri de kapsayan uygulama sürecinin bazı özelliklerinden Dye (2002: 50-54), şu şekilde bahseder:

- Politika uygulaması, bürokrasi eliyle sıkça resmi kural ve düzenlemelerin (yönetmelik, yönerge, usul-esas, genelge) geliştirilmesini gerektirir.
- İdarenin uygulamaları, idari yargı davalarına yol açabilir. Yargıda, idarenin bir şahıs ya da tüzel kişiyle ilgili karar verirken mevzuata uygun davranıp davranmadığını incelenir; eğer mevzuata aykırı bir durum tespit edilirse, yaptırım uygulanır ya da yanlışın düzeltilmesine gidilir.
- İdari işlerin çoğunun rutin hale geldiği doğrudur, ancak rutin görevleri yerine getirirken bile idare, hemen hemen her zaman birtakım takdir hakkına sahiptir.
- İdareciler, genellikle yaptıkları işin önemine güçlü bir şekilde inanırlar. Bu mesleki dürtünün yanı sıra, herkes gibi idareciler de daha yüksek maaş, daha iyi iş güvenliği, daha fazla güç ve nüfuz kazanmaya çalışırlar. Bu meyille birlikte yeni fonksiyonların ve yetkilerin eklenmesi, personel ve bütçenin artması, zaman içinde devletin büyümesini de açıklamaya yardımcı olur.

Kamu politikalarının uygulanması konusunda öne çıkan iki yaklaşım yukarıdan aşağıya (top-down) (Meter ve Horn, 1975; Sabatier ve Mazmanian, 1980) ve aşağıdan yukarıya (bottom-up) (Lipsky, 1980; Elmore, 1978) uygulama modelleridir.

Yukarıdan aşağıya uygulama modeli, bir dizi önemli varsayım üzerinde temellendirilmiştir (Birkland, 2001: 179):

- Yukarıdan aşağıya uygulama stratejisi, büyük ölçüde politika hedeflerinin kapasitesinin açık olmasına ve tutarlı bir şekilde tanımlanmasına bağlıdır.
- Politika hedeflerine ulaşılabilmesi için ise politikalar, tanımlanmış politika araçlarını muhteva etmelidirler.
- Politika, tek bir kanun ya da emredici diğer bir düzenleme ile karakterize edilmiştir.
- Politika mesajının yukardan verilerek başlatıldığı bir uygulama zinciri mevcuttur.
- Politikayı tasarlayanlar, uygulayıcıların sorumluluk ve kapasiteleri hakkında bilgi sahibidirler.

Bu modelin zayıf yönleri ise; programın amaçları hakkında bir konsensusun yokluğunda, programın başarısı ya da başarısızlığı için bir kriter oluşturmanın güç olması, politikanın yalnızca tek düzenleme ile belirlendiği varsayımının gerçekçi olmadığı, politikanın uygulanmasında -özellikle federal devletlerde- aşağıdaki birimlerin uygulamadaki etkisini görmezden gelmesidir (Birkland, 2001: 179-182).

Aşağıdan yukarı uygulama modeli, kamu hizmeti sunan birimlerin en alt kademesinde yer alan, halkla en yakın temas halinde çalışan kamu politikası uygulayıcılarının önemine dikkat çeken yaklaşımdır (Çevik ve Demirci, 2012: 61). Buna göre, amaçlar açık olmaktan ziyade muğlaklıklar ve aynı politika alanında amaçlar arasında çatışma olabileceği gibi uygulayıcıların norm ve güdülerıyla de çatışabilirler (Birkland, 2001: 182; Hill, 1997a: 127-152). Lipsky' nin (1980), 'sokak

düzeyi bürokratlar' (street-levelbureaucrats) olarak adlandırdığı bu uygulayıcılar öğretmenler, polis memurları, sosyal hizmet uzmanları, yargıçlar, avukatlar, sağlık çalışanları ve diğer kamu çalışanlarıdır.

2.1.2.6. Politikanın Değerlendirilmesi

Politikanın değerlendirilmesi, kısa ya da uzun vadede hükümet tarafından gerçekleştirilen belirli faaliyetlerin sistemli bir şekilde incelenmesidir. Politikanın değerlendirilmesi, yönetimin değerlendirilmesinden ayırt edilmelidir. Yönetim kısmı, programın idari prosedürlerini oluşturur. Örgütsel ve yönetim verileri, politikanın genel hedef ve etkilerinin anlaşılabilmesi için kullanılır (Shafritz ve Borick, 2007: 70).

Bu aşamada politikanın iyi işleyip işlemediği; toplumun ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığı, politikanın amaç ve hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığı araştırılır (Cochran ve Malone, 1999: 52; Dye, 2002: 54; Gupta, 2001: 63; Kraft ve Furlong, 2007: 84). Toplumun ve politikanın amaçlarının uyumlu olması beklenir, ancak bazı durumlarda bu ikisi birbiriyle çelişebilir. Politikanın toplum üzerinde yarattığı genel etki değerlendirildiğinde, amaçların değerlendirildiği durumdan çok daha kötü bir tablo ortaya çıkabilir (Gupta, 2001: 63). Bu yüzden değerlendirme, sadece politika çıktılarını değil, politikanın meşruiyetini ve bu politikaya ihtiyaç olup olmadığını da kapsar (Kraft ve Furlong, 2007: 84).

Politika değerlendirmesi, pek çok düzeyde yapılabilir. Bir politikanın çıktıları (policy output), sonuçları (policy outcomes), performansı (performance evaluation) ya da geribildirimleri (feedback) değerlendirilebilir (Gupta, 2001: 63-64). Bir politika değerlendirilirken, politikanın mevcut ve uzun vadeli etkileri, hedeflenen ve bunun dışında kalan grupların durumu, fayda-maliyet oranı, dikkatli ve tarafsız bir şekilde, bilimsel olarak tanımlanmalıdır (Dye, 2002: 54). Politikanın beklenen / beklenmeyen sonuçları, doğrudan / dolaylı etkileri, doğrudan / dolaylı maliyeti, kısa / uzun

dönemde etkileri ve soyut / somut etkileri değerlendirmede göz önünde bulundurulur (Cochran, Mayer, Carr ve Cayer, 1993: 6-7).

2.2. Kamu Politikası Analizi

Politika analizi, siyasette kimin ne elde ettiği, daha da önemlisi bunun nedeni ve ne farklılık yarattığı ile ilgilidir (Dye, 2002: xi). Bu yüzden analizde yalnızca hükümetin hangi politikayı izlediği değil; hükümetin bu politikaları izleme nedenlerine ve bu politikanın sonuçları da önemlidir. Politika analizi ile söz konusu politika betimlenebilir, nedenleri ve belirleyici faktörleri ya da politikanın sonuçları ve etkileri araştırılabilir (Dye, 2002: 4-6). Kamu politikası bağımsız değişken olarak alınıp sonuçları açısından çalışılabileceği gibi; bağımlı değişken olarak alınıp toplum üzerindeki siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel etkileri de çalışılabilir (Bkz Şekil-1).

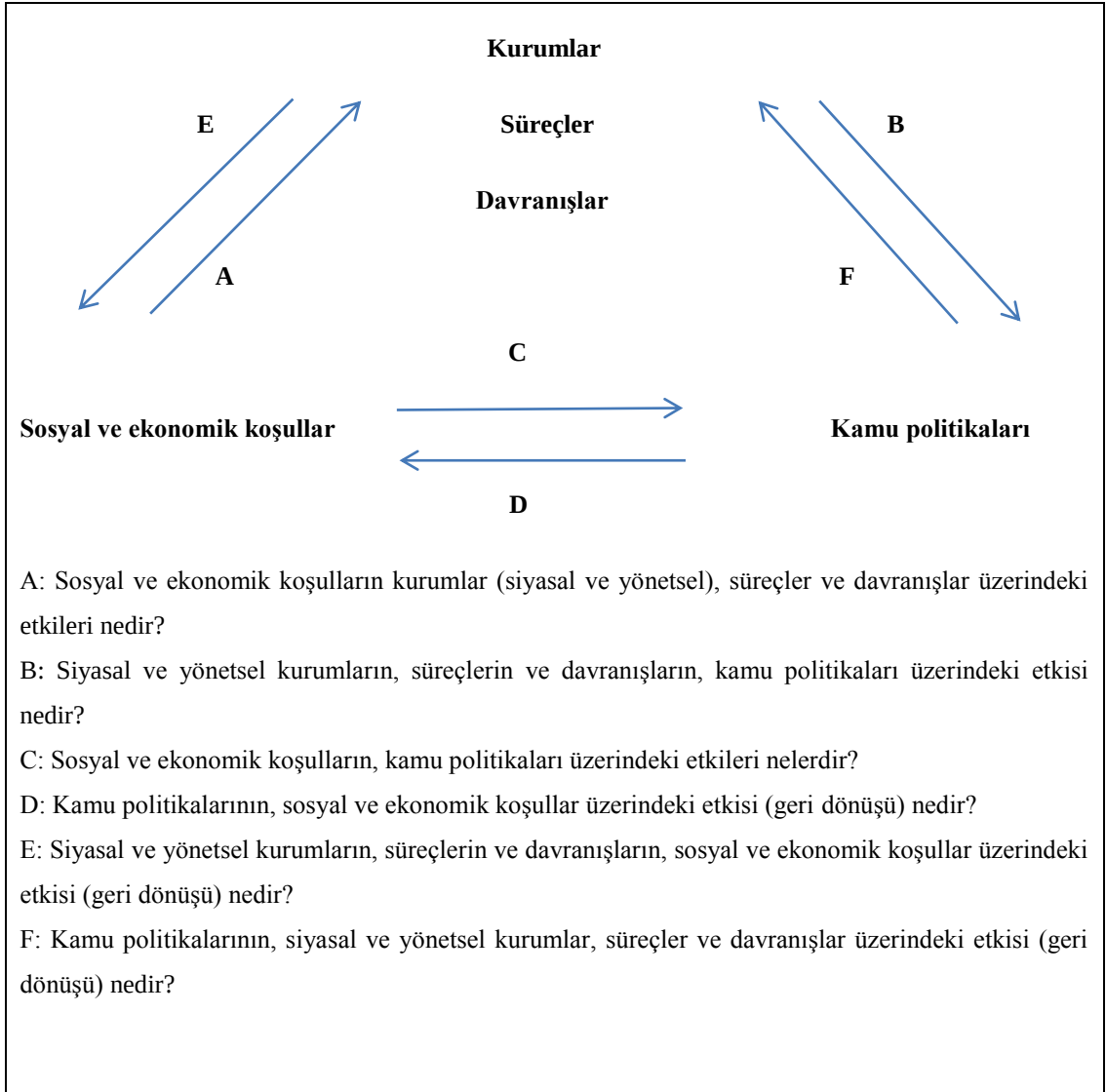
Politika analizi, reçetelerden ziyade açıklamalarla ilgili olup; kamu politikasının nedenlerinin ve sonuçlarının bilimsel yöntemlerle araştırma, bunlar hakkında genel öneriler geliştirme, test etme ve güvenilir bulguları bir araya getirme çabasıdır (Dye, 2002: 6-7). Kamu sorunlarının nedenleri ve etkilerini ortaya çıkarmak için bilgilerin toplanması, yorumlanması ve politika alternatiflerinin muhtemel sonuçları ya da diğer alternatifler üzerinde düşünmeyi içerir (Kraft ve Furlong, 2007: 95).

Kamu sorunlarının anlaşılmasına yönelik bir analizde, farklı disiplinlerin metot ve çeşitli tekniklerinden faydalanılır (Kraft ve Furlong, 2007: 95; Anderson, 2011). Politika analizinin bilimden daha çok bir sanat olduğunu ifade eden Bardach (2005: xiv), bir kamu politikası sorununun çözümünde sekiz aşamalı bir yol önermektedir. Bunlar;

- Sorunun tanımlanması,
- Delillerin toplanması,
- Alternatiflerin oluşturulması,

- Kriter seçimi,
- Sonuçların tahmini,
- Güçlü ve zayıf yönlerin karşılaştırılması,
- Karar verme,
- Sonucun paylaşılması.

Şekil 1- Kamu Politikasını Nedenleri ve Sonuçları Açısından Çalışmak

Kaynak: Dye (2002) 'den uyarlanmıştır.

2.2.1. Kamu Politikası Analiz Modelleri

Kamu politikası çalışılırken değişik kuramsal yaklaşımlardan faydalanılmaktadır. Siyaset bilimciler tarafından devletin ne yaptığını açıklamaya yönelik geliştirilen bu yaklaşımlar, kamu politikası ve yönetimini anlamak için de kullanılabilir (Anderson, Brady ve Bullock, 1978:6, 412). Dye (2002: 11), kamu politikasını analiz ederken birer model olarak kullanılabileceğini ifade ettiği bu yaklaşımların kullanım amaçlarını şu şekilde sıralar:

- Kamu politikası ile ilgili düşünceleri sadeleştirmek ve netleştirmek,
- Politika sorunlarının önemli yönlerini tanımlamak,
- Siyasal yaşamın temel vasıfları arasında ilişki kurulmasına yardımcı olmak,
- Neyin önemli ve neyin önemsiz olduğu hakkında bir fikir vererek, kamu politikasının daha iyi anlaşılmasını sağlamak,
- Kamu politikasının izahı ve sonuçlarının tahmini ile ilgili fikir vermek.

Kamu politikası analizinde kullanılan bu modeller; ‘kurumsal model’, ‘süreç modeli’, ‘rasyonel model’, ‘artırımlı model’, ‘grup modeli’, ‘seçkin model’, ‘kamu tercihi modeli’ ve ‘oyun kuramı modeli’dir (Dye, 2002; Kraft ve Furlong, 2007). Bunlardan rasyonel ve artırımlı model, karar verme modelleri arasında da sayılır (Birkland, 2001: 209-211; Shafritz ve Borick, 2007: 62-66). Yalnızca bir modele bağlı kalınarak kamu politikası analizi yapmanın sınırlılığına dikkat çeken Çevik ve Demirci (2012: 74), farklı modellerin birlikte de kullanılabileceğini ifade ederler.

2.2.1.1. Kurumsal Model

Siyasal yaşam, belirli devlet kurumlarının merkezinde konumlanmıştır. Parlamento, hükümet, bürokrasi, yargı, belediyeler bunlara birer örnektir. Kamu politikaları bu

kurumlar tarafından belirlenir, yürürlüğe girer ve uygulanır. Kurumsal modele göre devlet kurumları ile kamu politikaları arasında sıkı bir ilişki vardır. Kısacası, kurumlar olmadan politika da olmaz (Dye,2002: 12).

Anderson, Brady ve Bullock (1978: 413-414), iki tür kurumsallıktan söz ederler: Geleneksel hukuki yaklaşım ve modern kurumsallık. Geleneksel hukuki yaklaşım, yasal/meşru gücü, kural ve düzenlemeler ile devlet kurumlarının işlevlerini tanımlamaya yönelir. Buna kurumsal düzenlemeler ve diğer kurumlarla olan ilişkiler de dâhildir. Ancak kurumların gerçekte nasıl çalıştığı ya da biçimsel olarak nasıl çalışması gerektiği ve kurumsal yapıların kamu politikasıyla ilişkisi bu yaklaşım tarafından cevaplanamamıştır. Modern kurumsallıkta ise kurumların içindeki siyasal sürecin analizi; bu sürece katılan aktörlerin davranışları ve hukuki biçimsellik yerine siyasal gerçeklik üzerinde yoğunlaşılır. Bu konudaki ilgi, hükümetin bir kurum olarak çalışılmasından, onun zaman içindeki işlevlerine; yasal/meşru gücünden, bu gücün nasıl kullanıldığı ya da kullanılabileceğine kaymıştır. Aynı yol yasama ve yargı çalışılırken de uygulanabilir. Bu noktada çalışma alanı, yasama kurumu yerine, yasama süreci; yargı kurumu yerine ise yargı süreci olacaktır.

Birçok kurum kamu politikasına etki edebilir: Piyasalar, bireysel şirketler ya da ortaklıklar, merkezi ya da yerel idareler, gönüllü kuruluşlar, siyasal partiler, çıkar grupları ve yabancı siyasal rejimler. Kurumsal model, hem bu farklı birimlerin kamu politikası yapma sürecinde nasıl bir performans sergilediklerini hem de belirli kurumlar içinde faaliyet gösteren bireylerin talimat, standart ve stratejilerini çalışmak için kullanılabilir (Kraft ve Furlong, 2007: 68).

Kurumsal analiz kamu politikasının belirlenmesi ve uygulanmasını anlamaya yardımcı olabilir, ancak tek başına kamu politikasının nasıl ve nedenlerini anlamak için yeterli değildir (Anderson, Brady ve Bullock, 1978: 413-414).

2.2.1.2. Süreç Modeli

Süreç modelinde, kamu politikası gelişimini, birbiri ardına gelen tutarlı faaliyetlerin etkilediği varsayılır. Politika yapım süreci ve her bir adımda politika aktörleri arasındaki genel ilişkiler tanımlanır. Bu sürecin bir defada olup biten bir faaliyetler serisi olmadığını; sürekli devam eden bir döngü olduğunu ifade etmek için bazen ‘politika döngüsü’ (policy cycle) ibaresi de kullanılır (Kraft ve Furlong, 2007: 71). Politika süreci, sorunun tanımlanması, gündemin oluşturulması, politikanın formüle edilmesi, kanunlaştırılması, uygulanması ve değerlendirilmesini kapsar.

Model, kamu politikası çalışmalarını süreçle sınırladığı, içerik analizinden kaçındığı için eleştirilmiştir. Bu modelle, kararların ‘nasıl alındığı’ ya da ‘alınması gerektiğine’ cevap bulunabilir, ancak ‘kim neyi neden istiyor’ sorusu bu noktada cevapsız kalır (Dye, 2002: 15). Modelde, adımlar arası geçişlerde çevresel değişkenlerin ve siyasetin politikaları şekillendirici etkisinin göz ardı edildiği de vurgulanmaktadır (Çevik, 1998: 111). Politikanın içeriği (bu içeriğe etki eden toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullar) ve aktörlerin bu süreçteki rolleri (görünen/görünmeyen çatışmalar) de analize katılarak, model kullanışlı hale getirilebilir. Bu bağlamda politika sürecinde aşamaların her zaman sıralı olmadığı ve geçişlerin kendiliğinden gerçekleşmediği göz önünde bulundurulur. Politikanın anlaşılabilmesi için, politika sürecinde rol oynayan seçmenler, çıkar grupları, parlamenterler, hükümet, bürokrasi, yargı ve diğer siyasal aktörlerin davranış kalıpları; diğer bir ifadeyle sürecin kendisi keşfedilmelidir (Dye, 2002: 14-15).

2.2.1.3. Rasyonel Model

Simon (1957), yönetim kuramının, uygulama süreci ile ilgili olduğu kadar karar süreci ile de ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Karar vermeyi ise ‘alternatifler arasından bir seçim’ olarak tanımlamıştır. Rasyonel tercihin, toplumun amaç ve hedeflerine ulaşmasına olanak tanıyan alternatiflerin tercihini kapsadığını; bunun asıl öneminin, idari davranışa anlam kazandırmasında olduğunu ifade etmektedir (akt. Hill, 1997a: 99).

Rasyonel modele göre, rasyonel bir politika, maksimum sosyal faydanın elde edilmesidir. Bunun için hükümetler, kamu politikalarını seçerken, sonuçlarının topluma maliyetinin, sağladığı faydanın üzerinde olmamasına dikkat etmelidirler. Maliyetin, faydanın üzerinde olduğu durumlarda da bu politikalardan kaçınılmalıdır (Dye, 2002: 16). Buradaki maliyet, sadece ‘parasal’ çerçevede düşünülmemelidir. Rasyonalizm, kamu politikasına feda edilen ya da kazanılan sosyal, siyasal ve ekonomik değerlerin tümünü kapsar. Rasyonel bir politika seçiminde, toplumun değer yargıları ve bunların ağırlığı, mümkün olan tüm alternatifler, her bir politika alternatifinin sonuçları bilinerek; fayda maliyet oranı hesaplanır ve en etkin politika alternatifi seçilir (Dror, 1973).

Bu modele yöneltilen eleştiriler ise; organizasyonların homojen bir yapıda olmadığı, organizasyonun değerlerinin içindeki bireylerin değerlerinden farklılık gösterebileceği, politika alternatifleri ve sonuçları hakkında sahip olunması gereken bilgilerin her zaman toplanamayabileceği ve fayda-maliyet oranının önceden hesaplamasının her durumda mümkün olamayacağına ilişkindir (Çevik ve Demirci, 2012: 91-92; Dye, 2002: 17-18; Hill, 1997a: 100).

2.2.1.4. Artırımlı Model

Lindblom (1959), rasyonel modeli eleştirmiş; onun yerine ‘ardışık sınırlı karşılaştırmalar’ olarak adlandırılan yaklaşımı öne sürerek artırımlı modelin gelişmesine öncülük etmiştir. Rasyonel modelin önerilerinin, gerçek hayatta uygulanabilmesinin kolay olamadığını belirterek, daha uygulanır bir yöntem olarak, mevcut politikalarda köklü değişikliğe gitmeden, üzerine yeni değişikliklerin ilave edilmesini önermiştir. Bu modelde göre kamu politikası, hükümetin geçmiş faaliyetlerinin ilave değişikliklerle birlikte devamıdır.

Braybrook ve Lindblom (1963), insanın sorun çözme kapasitesinin sınırlılığı, bilgi eksikliği durumu, analizin maliyeti, doyurucu olmayan bir değerlendirme metodu inşası gibi bazı konuların, rasyonel modelde adapte edilmediğini iddia ederler.

Bir politikayla ilgili karar verilirken, daha önceki programların meşruluğunu kabul etme ve üstü kapalı bir şekilde de olsa, geçmiş politikaları devam ettirme kararının bazı nedenleri vardır (Dye, 2002: 19): İlk olarak, bütün politika alternatiflerinin araştırılması için zaman, bilgi ve para mevcut değildir. İkincisi, yeni ya da farklı bir politika alternatifinin sonuçları hakkındaki tereddütler söz konusudur. Üçüncüsü, mevcut politikayla ilgili daha önce büyük yatırımlar yapılmış olabilir. Bu yatırımlar para, inşaat gibi konularda olabileceği gibi, psikolojik eğilim, yönetim pratikleri ya da kurumsal yapılarda da olabilir. Dördüncüsü, ‘artırmacılık’ kestirme bir yoldur. Son olarak, toplumun yapısı, örgütlenmesi ve işlemesiyle ilgili üzerinde mutabık kalınan amaç ve değerlerin yokluğunda, çoğulcu bir toplumda spesifik amaçlara yönelik etraflı politikalar planlamaya kalkışmak yerine mevcut programları devam ettirmek daha kolaydır.

Lindblom (1979: 523), daha sonra, özel teşebbüs, özel mülkiyet, gelir ve refah dağılımı gibi büyük çaplı politika konularında sorunların ilave düzenlemelerle çözülemeyeceğini kabul etmiştir. Bu ise daha önceki kamu politikalarının toplumdan gelen taleplere göre ve pazarlıklar sonucu şekillendiği argümanından, özellikle ekonomik güce sahip baskı gruplarının karar mekanizmaları üzerinde etkili olduğu görüşüne doğru kayma şeklinde değerlendirilir (Çevik ve Demirci, 2012: 96).

2.2.1.5. Grup Modeli

Grup modeli, gruplar arası etkileşimi merkezine alan bir yaklaşımdır (Truman, 1981). Kamu politikaları, her an verilen grup mücadelelerinin ulaştığı denge durumunda ortaya çıkar (Latham, 1952: 380). Bu modele göre bireyler, siyasette bir grubun parçası haline geldiklerinde ya da grup çıkarları adına hareket ettiklerinde önemlidirler. Gruplar, bireyle devlet arasında önemli bir köprü vazifesi görürler. Siyasal sistemin görevi; kurallar koyarak, uzlaşmalar sağlayarak, çıkarları dengeleyerek, bu uzlaşmaları kamu politikası formunda yasallaştırarak ve nihayetinde uygulamaya koyarak, grup çatışmalarını yönetir (Dye, 2002: 21).

Grupların etkisi; sayıları, servetleri, örgütsel gücü, liderliği, karar mekanizmasına erişimi ve iç tutarlılığı ile belirlenir (Dye, 2002: 21). Politikaların yanında ya da karşısında yer alarak yapılan kulis faaliyetleri ile karar alma sürecinde gruplar, önemli birer aktör haline gelirler (Kraft ve Furlong, 2007: 68).

Modele yöneltilecek eleştiri noktası ise, kamu politikalarının, grup mücadelesi terimiyle açıklanarak; kamuoyu, siyasal normlar, kurumlar ve yapısal düzenlemeler gibi diğer faktörlerin dışarıda bırakılmasıdır (Anderson, Brady ve Bullock, 1978: 417).

2.2.1.6. Seçkin Model

Klasik seçkin yaklaşım, İtalyan siyaset bilimci Gaetano Mosca'nın 19. yüzyıl sonlarındaki (1896) görüşlerine dayanır. Mosca'ya göre (1939: 50) bütün toplumlar -çok az gelişmiş ve medeniyete hemen hemen hiç ulaşılmamış toplumlardan çok gelişmiş ve güçlü toplumlara kadar- iki sınıf insan vardır: Yönetici sınıf ve yönetilen sınıf. Yönetici sınıf, daima az sayıda insandan oluşur, bütün siyasal işlevleri ifa eder, gücü tekelinde bulundurur ve bu gücün getirdiği avantajlardan yararlanır. Oysa sayıca daha çok insanı temsil eden yönetilen sınıf, az ya da çok meşru, keyfi ya da şiddete dayalı bir şekilde, yönetici sınıf tarafından yönlendirilir ve kontrol edilir.

Mills (1956), iktidar kaynağı olarak kurumsal konuma dikkat çekerek, 'iktidar seçkinleri' olarak tanımladığı; ekonomi, siyaset ve orduda önemli konumlardaki kişilerin, siyasal sisteme egemen olduğunu vurgulamaktadır. Bu kurumların tepe noktasındaki kişilerin aralarındaki bağlantı, birbiriyle uyumlu iktidar seçkinlerinin yaratılmasına yardımcı olmaktadır. Tek bir iktidar seçkini ya da egemen çevre, nadiren bütün politika kararlarının merkezindedir. Çünkü farklı seçkinler, farklı politika alanlarında baskın olmaya eğilimlidirler. Örneğin bir seçkin, dış politikada, diğeri savunma politikalarında, bir başkası da sağlık, tarım ve eğitim politikalarında etkili olabilmektedir (Kraft ve Furlong, 2007: 65).

Bu modele göre, kamu politikaları, kitlelerin taleplerini değil; hâkim seçkin çıkar ve değerlerini yansıtır (Anderson, Brady ve Bullock, 1978: 414; Dye, Zeigler ve Schubert, 2012: 4; Dye, 2002: 23; Hill, 1997a: 43; Kraft ve Furlong, 2007: 65). Dolayısıyla kamu politikası analiz edilirken, seçkin kesimin amaç ve hedeflerinin tespiti büyük önem kazanır (Çevik ve Demirci, 2012: 79).

2.2.1.7. Kamu Tercihi Modeli

Modelin temsilcileri Niskanen (1975) ve Tullock (2006), pluralist yaklaşıma ekonomik gerekçe ve çıkar unsurunu eklemişlerdir. Kamu tercihi, siyasal karar ve uygulamaları ekonomi biliminin kullandığı yöntem ve araçlarla incelemeye çalışır. Buna göre siyasal insanla ekonomik insan aynıdır. Dolayısıyla ekonomik kararları alırken düşünülen bireysel çıkar, siyasal kararları alırken de geçerli olacaktır. Yani siyasal karar alma sürecine katılan seçmen, politikacı ya da bürokratlar, kamu yararını değil bireysel çıkarlarını ön planda tutarlar (Çoban, 2003: 76; Dye, 2002: 26).

Eğer bir bürokratin içinde bulunduğu bürokratik alan genişliyorsa, o bürokrat, terfi imkânları bulacak, gücünü, etkisini ve halk nezdinde saygınlığını artıracak, hatta ofisinin fiziksel koşullarını bile iyileştirecektir (Tullock, 2006: 64). Politikacıların seçilebilmek amacıyla bulundukları vaatler devletin yeni hizmet alanlarına girmesi veya var olan hizmetlerin genişletilmesi anlamına gelir. Bu da paralelinde bürokrasinin genişlemesini doğuracaktır. Çıkar/baskı gruplarının taleplerini yerine getirebilmek için bürokratlar, kamusal faaliyetlerin sağlayıcısı olarak devletin rolünü büyötmeye çalışırlar. Bunun sonucunda bir maliyet doğar ve bu bir bütün olarak vergilerin içine yayılır (Çevik, 2012: 69-70).

2.2.1.8. Oyun Kuramı Modeli

Oyun kuramı, iki veya daha fazla katılımcının tercihinin olduğu ve her birinin tercihinin, diğerinin tercihinin sonucuna bağlı olduğu durumlardaki rasyonel karar vermeyi inceler. Oyun düşüncesi, karar vericilerin birbirine bağlı tercihleri ile meşgul olur. Oyuncu, iyi tanımlanmış amaçlara sahip ve rasyonel hareket edebilen herhangi bir birey, grup ya da hükümetin kendisi olabilir. Oyuncular, davranışlarını, yalnızca kendi istek ve kabiliyetlerine göre değil, diğerlerinin ne yapacağı beklentisine göre de ayarlamak zorundadırlar (Dye, 2002: 27-28).

Oyun kuramı, insanların gerçekte nasıl karar verdiklerine değil; ancak tamamen rasyonel rekabetçi ortamlarda nasıl karar verildiğine ilişkin bir politika yapım modelidir (Dye, 2002: 28). Analiz yapılırken, oyuncuların birbirini etkilemek ya da karar sürecine etki etmek üzere geliştirdikleri stratejiler göz önünde bulundurulmalıdır. Buna kazanmak için geliştirilen stratejilerin yanında daha az zararlı oyunu sonlandırmak; yani politikanın sonuçlarından en az seviyede etkilenmek de dâhildir.

2.2.1.9. Sistem Modeli

Siyasal sistem, çıkar grupları ve kamuoyu baskısı gibi siyasal sistemin çevresinden yükselen taleplere yanıt vererek işler (Easton, 1965). Sistem modeline göre kamu politikası, siyasal sistemde taleplere verilen yanıt olarak kendini gösterir.

Easton'un (1957) önerdiği bu model, siyasal sistemin dinamik bir modelidir. Bu modelde siyasal sistemin çevresi, ekonomik sistem, uluslararası sistem gibi siyasal sistemle karşılıklı etkileşim halindeki, bazen de siyasal sistemi şekillendiren diğer sistemlerden oluşur. Çevre siyasal sistemin dışında kalan bütün olay ve koşulları içerir. Talep ve destekler, siyasal sistemin girdileridir. Talepler, birey ya da grupların siyasal sistem üzerindeki baskılarıdır. Destek, siyasal sistemin faaliyetlerinin onaylanmasıdır. Vatandaşların vergilerini ödemesi, kanunlara uyması gibi eylemlerle kendini gösterir. Kararlar ya da politikalar ise çıktılardır. Geri besleme, kamu politikalarının çevrede değişiklik yaratması ve gelecekteki talepleri etkilemesidir.

Politika çıktıları yeni talepleri doğurur, bu ise yeniden politika çıktılarını üretir ve asla bitmeyen politika akışı devam eder. (Anderson vd., 1978: 417-418; Çevik ve Demirci, 2012: 81-82; Easton, 1957; Easton, 2005; Kraft ve Furlong, 2007:70).

2.2.2. Kamu Politikası Analiz Modelleri Değerlendirmesi

Kamu politikası analiz modellerinin, çocuk suçluluğu ile mücadele politikası ile ilgili düşünceleri anlama, sorunların önemli yönlerini tanımlama, neyin önemli/önemsiz olduğunun anlama ve politikanın izahı/sonuçları hakkında fikir verecek olduğu varsayımı ile herhangi bir modele bağlı kalmadan, ancak modellerin kuramsal ve kavramsal yaklaşımlarından faydalanılarak, sonraki bölümde, saha araştırmasına dayalı bir analiz yapılmıştır. Bu yaklaşım aynı zamanda analiz modellerinin çocuk suçluluğu ile mücadele politikası üzerinden test edilmesini sağlamıştır. Araştırma sonunda çocuk suçluluğu ile mücadelenin kamu politikası analiz modelleri bağlamında kuramsal değerlendirmesi ayrıca yapılmıştır.¹⁰

¹⁰ Bkz. s. 150

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE MÜCADELE POLİTİKASI UYGULAMALARI: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Bu bölümde Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele politikası, İstanbul örneği üzerinden analiz edilmiştir. Saha araştırmasında, politika tarafları ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler, eleştirel bir yaklaşımla yorumlanmış; bulgu ve yorumlar çeşitli başlıklar altında toplanmıştır. Bölüm sonunda çocuk suçluluğu ile mücadelenin politika analiz modelleri bağlamında kuramsal bir değerlendirmesi de yapılmıştır.

3.1. Araştırma Sahası ‘İstanbul’ ve İstanbul’da Çocuk Suçluluğu Sorunu

BM İnsani Kalkınma Programı tarafından hazırlanan 2014 İnsani Gelişme Raporu, kişilerin yetkinlikleri ve seçeneklerini tüketen olasılıklar olarak tanımlanan ‘insani kırılganlık’ kavramını öne çıkarıyor; yaşam döngüsü kırılganlıkları ve yapısal kırılganlıkların, süregelen yoksulluğun temel kaynakları olduğuna dikkat çekiyor. İçinde bulundukları ülkenin tarihsel gelişimi ya da toplumun geri kalanı tarafından eşitsiz muamele görmeleri nedeniyle diğerlerinden daha kırılgan durumda bulunanlar üzerinden ‘yapısal kırılganlıkları’, hayatın belli dönemlerindeki -örneğin çocukluk dönemi- yaşam döngüsündeki hassasiyetler üzerinden de ‘yaşam döngüsü kırılganlıkları’nı tanımlıyor (UNDP, 2014).

UNICEF’in yayınladığı ‘Dünya Çocuklarının Durumu 2001’ raporuna göre;

"Yoksulluğun pençeleri bir aileye uzandığında, bundan en çok etkilenen, en çok zarar görenler; yaşama, gelişme ve büyüme hakları riske atılanlar, o ailenin en küçük üyeleridir. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde doğan her 10 çocuktan dördü aşırı

yoksulluk içindeki bir dünyaya gelmektedir. Çocuk haklarının yaygın bir biçimde ihlali de temelde gene yoksulluktan kaynaklanmaktadır" (UNICEF, 2001).

Yoksulluk, insanların yaşamlarının devamı için gereksinim duyduğu temel ihtiyaçları karşılayabilecek asgari bir gelir düzeyini ifade ederken; yoksunluk, ekonomik eşitsizliklerin toplumsal dışlamaya varabilecek düzeye ulaştığı bir toplum zemininde, yoksulluğun kaynak ve fırsatların önünde bir engele dönüşmesi durumunu ifade eder (Özalp, 2009: 276; Giddens, 2005: 318-320; Koray ve Alev, 2002: 442). 2013 verileri (Bkz. Tablo 1), Avrupa standartlarına göre, Türkiye’de 0-15 yaş grubundaki yaklaşık her iki çocuktan birinin şiddetli maddi yoksunluk içinde olduğunu gösteriyor. Yüzde 49,8 ile listenin başında yer alan Türkiye’deki oranlar, diğer Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında oldukça yüksektir.

Tablo 1: 0-15 Yaş Grubundaki Çocukların Şiddetli Maddi Yoksunluk Oranları

	ŞİDDETLİ MADDİ YOKSUNLUK ORANI (%)
TÜRKİYE	49,8
BULGARİSTAN	46,4
MACARİSTAN	35,3
ROMANYA	35
SİRBİSTAN	26,7
LETONYA	24,7
YUNANİSTAN	23,4
KIBRIS	18,2
LİTVANYA	17,9
İTALYA	13,7
PORTEKİZ	13,6
İRLANDA	13,6
HIRVATİSTAN	13,5
SLOVAKYA	12,7
İNGİLTERE	12,4
MALTA	11,8
POLONYA	11,5
AB (28 ÜLKE)	11
İSPANYA	8,4
AVUSTURYA	7
ESTONYA	7
ÇEK CUMHURİYETİ	6,9
SLOVENYA	5,7
ALMANYA	5,7

FRANSA	5,5
BELÇİKA	5,4
DANİMARKA	3,8
İZLANDA	2,9
NORVEÇ	2,5
LUKSEMBURG	2,5
HOLLANDA	2,2
İSVEÇ	1,9
FİNLANDİYA	1,7
İSVİÇRE	0,7

Kaynak: Eurostat; 2013 Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Seti; Betam Araştırma Notu 15/180 (2015)

Türkiye’de çocuklar arasındaki şiddetli maddi yoksunluğun alt kalemlerini, ısınma, beklenmeyen harcamalar, beslenme, tatil, televizyon, çamaşır makinesi, otomobil, telefon, kira ve faturalar gibi ihtiyaçların karşılanması oluşturur. Aşağıdaki tabloda (Bkz. Tablo 2), bu ihtiyaçların karşılanmasından yoksun çocukların oranı görülüyor. Bu çocukların, en temel ihtiyaçlarını dahi karşılamaktan yoksun olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo 2: Alt Kalemlere Göre Şiddetli Çocuk Maddi Yoksunluğu

	YOKSUN ÇOCUK SAYISI (BİN KİŞİ)	YOKSUN ÇOCUKLARIN ORANI (%)
ŞİDDETLİ MADDİ YOKSUN	10033	49,8
ISINMA	6880	34,1
BEKLENMEYEN HARCAMALAR	10892	54
BESLENME	10339	51,3
TATİL	16638	82,5
TELEVİZYON	91	0,5
ÇAMAŞIR MAKİNESİ	685	3,4
OTOMOBİL	11277	55,9
TELEFON	49	0,2
KİRA VE FATURALAR	9828	48,7

Kaynak: Kaynak: TÜİK 2013 Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Seti; Betam Araştırma Notu 15/180 (2015)

Şiddetli maddi yoksunluk oranları, bölgeler arasında da farklılık gösteriyor (Bkz. Tablo 3). Bu farklılık, bölgeler arasındaki kaynak ve fırsat eşitsizliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 3: Bölgelere Göre Şiddetli Çocuk Maddi Yoksunluğu

	ŞİDDETLİ MADDİ YOKSUN ÇOCUK SAYISI (BİN KİŞİ)	TOPLAM ÇOCUK SAYISI (BİN KİŞİ)	YOKSUN ÇOCUKLARIN ORANI (%)
Batı Marmara	213	655	32.6
Ege	795	2219	35.8
Doğu Marmara	643	1694	37.9
Batı Karadeniz	411	1063	38.6
Batı Anadolu	739	1829	40.4
Doğu Karadeniz	231	564	40.9
İstanbul	1345	3139	42.9
Orta Anadolu	524	1074	48.8
Akdeniz	1463	2739	53.4
Orta Doğu Anadolu	761	1240	61.4
Kuzey Doğu Anadolu	518	748	69.3
Güney Doğu Anadolu	2390	3201	74.7
Türkiye	10033	20164	49.8

Kaynak: TÜİK 2013 Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Seti; Betam Araştırma Notu 15/180 (2015)

Metropollerin temel sorunu olan yoksulluk ve yoksunluğun izlerinin daha fazla görünür olduğu ABD'de 'sınıf altı', Fransa'da 'dışlananlar', Latin Amerika'da da 'kıyıdakiler' olarak adlandırılan toplumsal kesimler, Türkiye'de ise 'ötekiler', 'öteki Türkiye' olarak adlandırılıyor (Baloğlu, 2005: 231-232). Bu kesimlerin sayıca giderek artmasında, küreselleşme, neo-liberal ekonomik politikalar, devletin sosyal politikalardan elini çekmesi, tüketimin insanların farklılıklarını göstermek amacıyla kullandıkları bir araç haline gelmesinin etkisi büyüktür. Bunlara bağlı olarak zengin ve yoksul arasındaki uçurumun artması (Bkz. Tablo 4), yoksulluğa yeni bir etiket verilmesi sonucunu doğurur (Baloğlu, 2005: 234). Bu süreçte bazı gecekondu

bölgeleri kentsel dönüşüm altında sermaye birikim alanına girerken, bazıları da yeni göçlerle giderek değersizleşen emeğin yer seçtiği yoksulluk ve çöküntü alanlarına dönüşüyor (Türkün ve Kurtuluş, 2005: 20).

Tablo 4: Gelir Gruplarının Toplam Gelirden Aldıkları Pay, 2014 (Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibarıyla Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Dağılımı)

	İlk %20 (En Yoksul)	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Son %20 (En Zengin)
TÜRKİYE	6,2	10,9	15,3	21,7	45,9
İstanbul	7,3	11,6	15,3	21,0	44,9
Batı Marmara	7,6	12,5	16,4	22,1	41,4
Ege	7,4	11,6	15,6	21,5	43,9
Doğu Marmara	8,1	12,3	16,0	21,6	42,1
Batı Anadolu	6,5	10,7	14,7	21,2	46,8
Akdeniz	6,3	10,4	15,0	22,0	46,3
Orta Anadolu	7,4	11,9	15,7	21,5	43,5
Batı Karadeniz	7,7	12,1	16,2	22,3	41,8
Doğu Karadeniz	8,1	13,3	17,1	21,8	39,7
Kuzeydoğu Anadolu	6,5	10,6	14,9	20,9	47,2
Ortadoğu Anadolu	6,7	11,0	15,0	21,5	45,8
Güneydoğu Anadolu	7,2	11,3	15,1	20,6	45,8

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2014

Türkiye’de 15-19 yaş grubu gençlerin, Hanehalkı İşgücü Anketi 2012 verilerine göre yüzde 59,9’u ve 2013 verilerine göre yüzde 64,8’i eğitime devam ediyor (Bkz. Tablo 5). İstanbul için bu oran, 2012 yılında 67,9 ve 2013 yılında 70,8’dir (Bkz. Tablo 6).

Tablo 5: 15-19 Yaş Arası Gençlerin Eğitime Devam Durumu

YIL	EĞİTİME DEVAM DURUMU	Erkek	Erkek (%)	Kadın	Kadın (%)	Toplam	Toplam (%)
2013	Devam ediyor	2.115.677	66,2	1.923.165	63,3	4.038.842	64,8
	Devam etmiyor	1.078.933	33,8	1.114.027	36,7	2.192.961	35,2
2012	Devam ediyor	1.941.751	61,4	1.769.177	58,4	3.710.928	59,9
	Devam etmiyor	1.220.318	38,6	1.260.067	41,6	2.480.385	40,1

Kaynak: TÜİK 2012 ve 2013 Hanehalkı İşgücü Anketi Mikro Veri Seti; Betam Araştırma Notu 15/182 (2015)

Tablo 6: 15-19 Yaş Arası Gençlerin Bölgelere Göre Eğitime Devam Durumu

	2012 (%)	2013 (%)
Güneydoğu Anadolu	45,6	51,0
Ortadoğu Anadolu	48,1	52,3
Kuzeydoğu Anadolu	50,9	52,8
Orta Anadolu	55,7	65,2
Akdeniz	61,9	66,0
Batı Karadeniz	61,3	66,3
Ege	63,6	68,3
Doğu Karadeniz	63,4	70,5
Batı Anadolu	64,2	70,7
İstanbul	67,9	70,8
Doğu Marmara	67,8	72,4
Batı Marmara	67,4	73,7
Türkiye	59,9	64,8

Kaynak: TÜİK 2012 ve 2013 Hanehalkı İşgücü Anketi Mikro Veri Seti; Betam Araştırma Notu 15/182 (2015)

Türkiye’de sosyal güvenlik, sağlık, sosyal hizmetler ve sosyal yardımları içeren sosyal harcamaların GSYH’ye oranı, birçok ülkenin gerisinde kalmaktadır (Bkz Tablo 7-8-9).

Tablo 7: Sosyal Koruma Harcamalarının Yardım Türlerine Göre Dağılımı

	(Milyon TL)
Sosyal Koruma Harcamalarının Toplamı	219.894
İdari Masraflar ve Diğer Harcamalar	3.970
Sosyal Koruma Yardımları Toplamı	215.924
Hastalık/Sağlık Bakımı	65.859
Engelli/Malül	7.798
Emekli/Yaşlı	104.139
Dul/Yetim	25.587
Aile/Çocuk	6.738
İşsizlik	2.616
Konut	-
Sosyal Dışlanma b.y.s.	3.186

Kaynak: TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri, 2013

Tablo 8: Sosyal Koruma Harcamalarının GSYH'ye Oranı, 2013

	(%)
Sosyal Koruma Harcamalarının Toplamı	14
İdari Masraflar ve Diğer Harcamalar	0,3
Sosyal Koruma Yardımları Toplamı	13,8
Hastalık/Sağlık Bakımı	4,2
Engelli/Malül	0,5
Emekli/Yaşlı	6,7
Dul/Yetim	1,6
Aile/Çocuk	0,4
İşsizlik	0,2
Sosyal Dışlanma b.y.s.	0,2

Kaynak: TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri, 2013

Tablo 9: Ülkelere Göre Kamu Sosyal Harcamalarının GSYH'ye Oranı

	(%)
Fransa	31,88
Finlandiya	31,04
Belçika	30,69
Danimarka	30,14
İtalya	28,64
Avusturya	28,41
İsveç	28,11
İspanya	26,77
Almanya	25,80
Portekiz	25,21
Hollanda	24,74
Yunanistan	24,00
Slovenya	23,72
Luksemburg	23,54
Japonya	23,07
Macaristan	22,13
Norveç	22,03
İngiltere	21,74
OECD	21,62
İrlanda	20,99
Yeni Zelanda	20,75
Polonya	20,61
Çek Cumhuriyeti	20,58
İsviçre	19,39
Amerika	19,23
Avustralya	18,98
Slovakya	18,36
Kanada	16,96
İzlanda	16,51
Estonya	16,26
İsrail	15,03
Türkiye	12,49
Kore	10,41
Şili	10,03
Meksika	7,89

Kaynak: OECD (2014), OECD Social Expenditure Database, (www.oecd.org/social/expenditure.htm).

İstanbul özelinde yerel düzeyde, sosyal destek harcamalarının da yetersiz olduğu görülüyor (Bkz. Tablo 10-11). İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2014 yılında 12 Milyar TL'yi geçen bütçesinden yalnızca yaklaşık 1 Milyar TL'nin ayrılmış olması dikkat çekmektedir.

Tablo 10: İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2014 Yılı Sonu Dönemi Gelir-Gider Bütçe ve Gerçekleşmesi

	BÜTÇE	SON BÜTÇE	GERÇEKLEŞME (31.12.2014)	(%)
GELİR	8.100.000.000	11.870.000.000	12.276.426.547	103,4%
GİDER	9.100.000.000	12.870.000.000	12.493.245.706	97,1%

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Mali Hizmetler Daire Başkanlığı

Tablo 11: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Süreçlerinin 2014 Maliyet Tutarları

	MALİYET (TL)
CENAZE HİZMETLERİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ	112.437.767
MESLEK EDİNME EĞİTİMLERİNİN (İSMEK) GERÇEKLEŞTİRİLMESİ	120.162.017
ENGELLİLERE YÖNELİK HİZMETLERİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ	32.001.243
SOSYAL DESTEK AMAÇLI KONUT VE ÇEVRE DÜZENLEMELERİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ	89.498.386
SOSYAL TESİSLERİN İŞLETİLMESİ	7.918.488
SOSYAL YARDIM HİZMETLERİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ	22.952.182
SPOR FAALİYETLERİNİN YÖNETİMİ	451.521.084
YAŞLI, ÇOCUK VE GENÇLERE YÖNELİK HİZMETLERİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ	68.352.226
SOSYAL DESTEK HİZMETLERİ YÖNETİMİ-DİĞER	2.716.950
TOPLAM	907.560.343

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Mali Hizmetler Daire Başkanlığı

Kent içi mekânsal ve toplumsal ayrışmaların gün yüzüne çıktığı araştırma sahası ‘İstanbul’, çocukların kanunla ihtilafa düşmesine yol açan ekonomik, demografik, sosyal adalet, sosyal güvenlik, öğrenim, kentleşme, aile ve çevre boyutlarını ve bunlara yönelik politikaları birlikte değerlendirebileceğimiz bir laboratuvar vazifesi görüyor. Çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının İstanbul örneğinde analizi, Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele politikası hakkında çıkarımlarda bulunmamıza katkı sağlayacaktır.

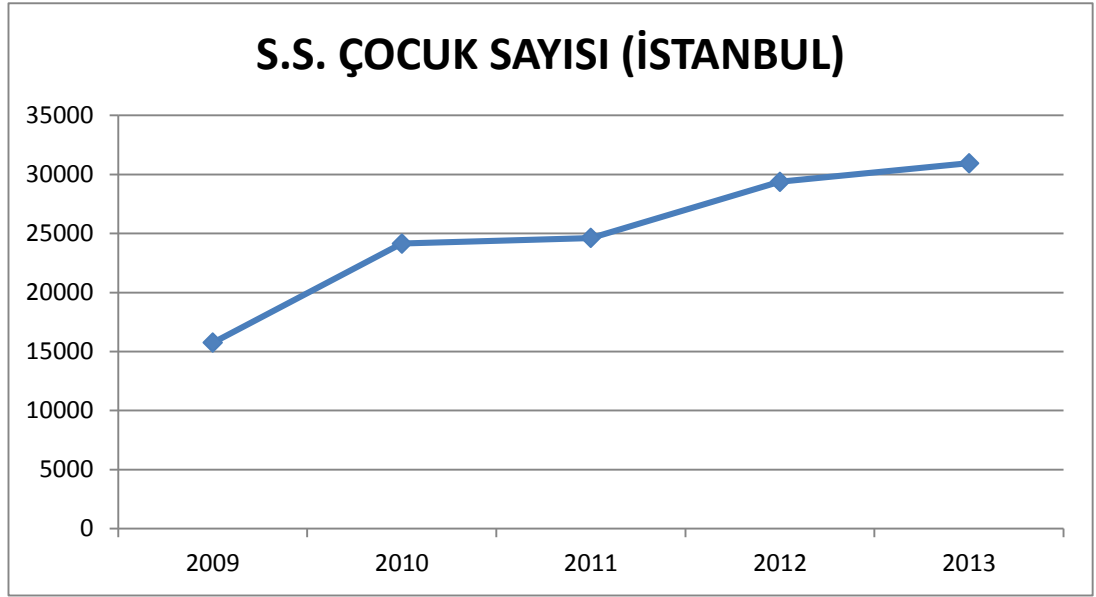
İstanbul’da çocuk suçluluğunun sayısal görünümü, oldukça dikkat çekicidir. 2009-2013 yılları arasında yalnızca polis istatistikleri incelendiğinde 5 yıl içinde çocuk suçluluğunun iki kattan daha fazla arttığı görülüyor (Bkz Tablo 12, Grafik 1). Türkiye geneli istatistiklerde bu artışın iki kattan biraz daha az olduğu görülüyor. Jandarma istatistiklerinin de bu sayıya dâhil olduğu unutulmamalıdır (Bkz Tablo 13, Grafik 2). Bu tabloya rağmen İstanbul’daki oran, Türkiye geneli sayının yaklaşık üçte birine tekabül ediyor.

Tablo 12: 2009-2013 Yılları Arasında İstanbul’da Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı (Polis Bölgesi)

YIL	S.S. ÇOCUK SAYISI (İSTANBUL)
2009	15758
2010	24143
2011	24620
2012	29382
2013	30955

Kaynak: İstanbul Emniyet Müdürlüğü-Çocuk Şube Müdürlüğü

Grafik 1: 2009-2013 Yılları Arasında İstanbul'da Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı (Polis Bölgesi)

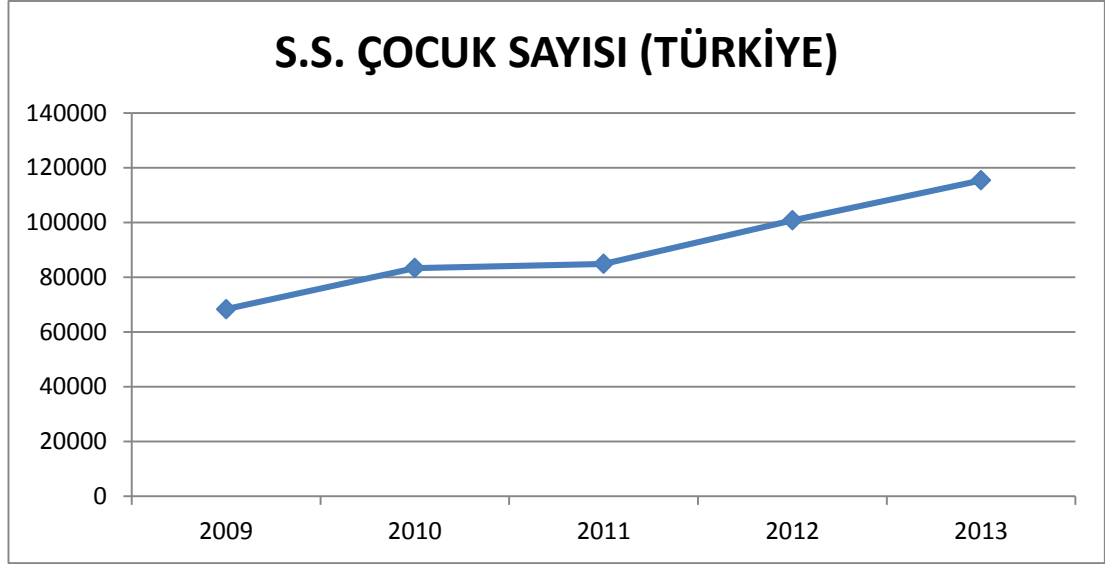
Kaynak: İstanbul Emniyet Müdürlüğü-Çocuk Şube Müdürlüğü

Tablo 13: Güvenlik Birimine Suça Sürüklenme ile Gelen veya Getirilen Çocuk Sayısı (Türkiye) (Polis ve Jandarma Bölgesi)

YIL	S.S. ÇOCUK SAYISI (TÜRKİYE)
2009	68.344
2010	83.393
2011	84.916
2012	100.831
2013	115.439

Kaynak: TÜİK

Grafik 2: Güvenlik Birimine Suça Sürüklenme ile Gelen veya Getirilen Çocuk Sayısı (Türkiye) (Polis ve Jandarma Bölgesi)

Kaynak: TÜİK

İstanbul'da suça sürüklenen çocuk sayısının en fazla olduğu ilçelerin başında Bağcılar, Fatih, Bahçelievler, Gaziosmanpaşa ve Pendik gelmektedir (Bkz. Tablo 14). Ancak çocuk suçluluğunun yüksek olduğu bu bölgeler hakkında değerlendirme yapabilmek için yalnızca suç sayılarına bakmak yetersizdir. Çünkü suça karışan çocukların ne kadarının aynı bölgede yaşadığını da göz önünde bulundurmak gerekiyor.

Tablo 14: 2009-2013 Yılları Arasında İstanbul İlçelerinde Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı (Polis Bölgesi)

	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM
BAĞCILAR	1105	1367	1304	1658	1677	7111
FATİH	1041	1463	1118	1676	1574	6872
BAHÇELİEVLER	815	1281	1198	1472	1564	6330
GAZİOSMANPAŞA	881	1272	1238	1350	1302	6043
PENDİK	682	903	981	1404	1524	5494
KÜÇÜKÇEKMECE	619	1052	1105	1239	1377	5392
BEYOĞLU	704	1039	1006	1160	1190	5099
ESENLER	503	811	965	1067	1468	4814
SULTANGAZİ	458	1052	987	1181	1050	4728

ATAŞEHİR	418	706	881	1149	1025	4179
KARTAL	595	850	789	959	982	4175
ÜSKÜDAR	600	805	863	946	764	3978
ESENYURT	365	880	718	871	1063	3897
ŞİŞLİ	466	695	738	929	959	3787
ÜMRANİYE	548	621	569	938	1072	3748
KADIKÖY	600	702	726	744	741	3513
ZEYTİNBURNU	394	714	672	639	788	3207
BAYRAMPASA	358	447	598	796	987	3186
AVCILAR	386	608	708	650	612	2964
MALTEPE	287	544	532	569	846	2778
BAKIRKÖY	419	512	487	652	696	2766
GÜNGÖREN	351	574	512	659	644	2740
KAĞITHANE	281	546	532	648	680	2687
SULTANBEYLİ	312	456	518	695	644	2625
EYÜP	350	525	515	598	573	2561
BAŞAKŞEHİR	240	389	506	520	715	2370
BÜYÜKÇEKMECE	236	496	365	481	435	2013
SANCAKTEPE	169	384	442	475	519	1989
SARIYER	309	395	363	427	437	1931
BEYKOZ	194	268	342	394	428	1626
BEYLİKDÜZÜ	128	312	340	379	462	1621
TUZLA	252	264	289	387	396	1588
ARNAVUTKÖY	107	142	287	361	481	1378
BEŞİKTAŞ	148	182	260	287	435	1312
ÇEKMEKÖY	77	225	232	282	309	1125
SİLİVRİ	18	108	168	186	188	668
ÇATALCA	11	64	57	51	78	261
ŞİLE	28	43	55	49	38	213
ADALAR	30	41	26	43	56	196

Kaynak: İstanbul Emniyet Müdürlüğü-Çocuk Şube Müdürlüğü

2009-20013 yılları arasında Türkiye geneli nüfus artış oranı % 5,35'tir. Aynı dönemde İstanbul'un ise %8,79'dur (TÜİK, 2015). Her ne kadar İstanbul'daki nüfus artış oranı Türkiye'dekinden daha yüksek olsa da bu farklılık, İstanbul'da çocuk suçluluğundaki artışı açıklamaya yetmiyor. Elbette yalnızca bu istatistikler üzerinden Türkiye'de çocuk suçluluğu ile mücadele politikası sonuçlarına ilişkin keskin çıkarımlarda bulunmak doğru olmaz. Ancak mevcut durum, büyük bir sorunun varlığına ve bu soruna yönelik politikanın çözüm üretemediğine işaret ediyor.

3.2. Yöntem

Çalışmanın ana irdeme konusu olan suça sürüklenen çocuklar ve çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının, yönetim, siyaset, ekonomi, sosyoloji ve hukuk gibi değişik disiplinlerin ilgi alanına girmesi, konunun bütüncül bir yaklaşımla ele alınması ihtiyacını doğurmuştur. Bu disiplinlerin bilgi birikiminden yararlanan kamu politikası analizi, konunun değişik bağlamlarını bir arada değerlendirme ve bu konuda bir çerçeve oluşturma imkânı sunar.

Bu çalışmada kamu politikası analizinde, pozitivistizmin etkisinde, salt uygulama sorunlarına odaklanan ve niceliksel çalışmaların veriyi bağlamdan ayıran yaklaşıma ilişkin sınırlılıklar aşılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple çalışmada yorumlayıcı yaklaşım benimsenmiştir. Çocuk suçluluğu ile mücadelenin nasıl algılandığını, politikanın belirlenmesi ve uygulanması süreçlerinde öne çıkan düşüncenin ne olduğunu ve arkasında yatan güç ilişkilerini anlama hedeflenmiştir. Yorumlayıcı yaklaşımın daha genel ve uzun vadeli bağlamı göz ardı ettiği eleştirisi noktasında, eleştirel yaklaşımın yüzeyin altındaki gerçeği açığa çıkarma ve görünenin ötesine geçen sorgulayıcılığından yararlanılmıştır.

Yorumlayıcı yaklaşım; anlamların, insanların dünyayla temasları ve onu yorumlamaları bağlamında inşa edildiği, tarihsel ve toplumsal gerçekliğe dayanan anlamlandırmalar içerdiği, nitel araştırmacıların bu yüzden açık uçlu sorulara yöneldiği ve katılımcıların görüşlerini paylaşabilmesiyle, araştırmacının irdelediği konuları derinlemesine anlamaya çalıştığı varsayımlarına dayanır (Creswell, 2009: 8-9; Crotty, 1998; Neuman, 2010: 130-140; Orhan, 2013: 75-76; Yanow, 2007: 407-409).

Aynı olgunun farklı taraflarca nasıl yorumlandığı ya da farklı bağlamlardaki tarafların benzer/birbiriyle örtüşen yorumlamaları, politikanın nasıl tanımlandığı ve görüldüğünü ortaya koyması bakımından analizcinin bakış açısına önemli katkı sağlar. Farklı durumlarda ortaya çıkan anlamı, kendi bağlamında araştırıp ortaya

koymak ve yüzeyin altındaki gerçekliği araştırmak, araştırmacıyı derinlemesine görüşmelere yönlendirir. Bu görüşmeler, anlamın nasıl kurulduğunun anlaşılabilmesinin en etkili yoludur. Kamu politikasının belirlenmesi ve uygulanması sürecinde tarafların bu politikayı nasıl gördüğü, anladığı ve yorumladığını anlama, bu yöntemle gerçekleşir (Orhan, 2013: 74-75).

Yorumlayıcı politika analizi, tarafların politikaya nasıl baktıkları/yükledikleri anlamların çözümlenmesine dayanır (Aschenberger, 2015: 32). Politikanın belirlenmesi kadar uygulaması da önemlidir. Politikayı aktif olarak yeniden anlamlandıran uygulayıcıların politikaya yükledikleri anlamlar analize dâhil edilir (Yanow, 2000: 21).

Yorumlayıcı politika analizi şu aşamaları izler (Yanow, 2000: 34-35):

1. Politika tarafları ve yorumlayıcı toplumlar tarafından anlamın taşıyıcısı olarak algılanan *artifact* 'ların (dil-nesne-edim) belirlenmesi,
2. Analiz edilen politikayla ilgili anlam, yorumlama, konuşma ve pratik toplumlarını belirlemek,
3. Söylemlerin belirlenmesi,
4. Tarafların farklı yorumlamalarına neden olan çatışma noktalarının ve onların kaynaklarının belirlenmesi,
- 5a. Politikanın belirlenmesi ve uygulanmasında farklı anlamlar ve yorumlamaların etkilerinin gösterilmesi,
- 5b. Farklı bakış açılarının yansıttığı farklılıkların gösterilmesi,
- 5c. Farklılıklar arasında bir köprü kurulması için müzakere/arabuluculuk (örneğin yeniden çerçeveleme ya da yeniden formüle etmek).

Yorumlayıcı yaklaşımlar, çözüm önermeme noktasında her ne kadar eleştirilse de, alanda olup bitenin doğru bir şekilde resmedilmesini sağlar, kamu politikalarının hangi söylemlerden etkilendiğini ve tarafların kolaylıkla sınırları aşarak karşıt konumdakilerin söylemlerini kullandıklarını açığa çıkarır. Bu söylemlerin, ifade edilen hedeflerle ne ölçüde tutarlı olduğunun incelenmesi, karar verme konumundakilerin yanında bu kararlardan etkilenecek olanların anlam dünyalarının anlaşılmasıyla, bu çerçevede karar alınmasına yapacağı katkı nedeniyle, politika belirleme ve uygulama süreçlerinin daha demokratik, katılımcı ve müzakereci düzlemde gerçekleşmesini sağlar (Orhan, 2013: 84-85). Yorumlayıcı yaklaşımın benimsenmesi, çalışmayı nitel araştırmaya yönlendirmiştir.

Çalışmada nitel yöntem kullanılmıştır. Veri çeşitlemesine (data triangulation) gidilerek; doküman incelemesi ve derinlemesine görüşme tekniklerinden faydalanılmıştır. Bu çerçevede kitap, süreli yayın, dergi, yargı kararları, rapor, mevzuat, e-kaynak ve istatistik verilerden de faydalanılmıştır. Politikanın resmi, sivil ve uluslararası taraflarını kapsayan toplam 27 görüşme yapılmıştır.¹¹ Bu görüşmeler yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler şeklinde gerçekleşmiştir. Adının çalışmada geçmesini istemeyen görüşmecilerin yalnızca mesleki sıfatları ya da görev yerleri belirtilerek numaralandırılmıştır.

Belirtildiği gibi çalışmada çeşitli istatiki verilerden faydalanılmıştır. Ancak bunlar yöntemsel bir tercih olarak nicel bir analiz için değil; durumun tespiti ve sorunun ortaya konulmasında kullanılmıştır. Nitel bir analizin tercih edilmesinin birinci nedeni, politikanın etkisini nicel açıdan ölçebileceğimiz yeterli veriye ulaşma imkânı olmayışı; ikincisi de zor bir sürecin sonunda çeşitli makamlardan alınan izinler neticesinde talep edilen verilerin sınırlı sayıda kaynaktan elde edilmiş olması noktasındaki güvenirlik kaygısıdır.

Saha araştırmasında görüşmeler yoluyla elde edilen veriler söylem analizine tabi tutulmuştur. Çevre politikaları çalışmalarında söylem analizinin katkısını

¹¹ Bkz. EK-1, s. 182

değerlendiren Hajer ve Versteeg (2005), söylem analizinin dilin siyasetteki rolünü, dil pratiklerinde gömülü olanı açığa çıkarma, ‘nasıl’ sorusuna cevap verebilme ve mekanizmaları aydınlatabilme kapasitesine dikkat çeker. Nitel veriler analiz edilirken hâkim ‘çocuk koruma’ söyleminin -politikanın işlemsel şeklini oluşturan temel mevzuatın adı da ‘Çocuk Koruma Kanunu’dur- altında yatan gerçekliği anlama yolunda, çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının ve tarafların bu söylemden nasıl etkilendiği ya da uygulamaya geçirildiği onlarla yapılan görüşmelerle açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

3.3. Bulgular ve Yorumlar

Saha araştırmasında yapılan görüşmelere dayanan bulgu ve yorumlar dokuz başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar altında suça sürüklenen çocuklar algısı, tarafların politika oluşturma süreçlerine katılımı/karşılaştıkları güçlükler ve engeller, personel politikaları, uygulayıcıların politikaya bağlılık ve inancı, sorunun tanımlanması, koordinasyon, sosyal inceleme raporları, çocuk cezaevleri ve tedbir kararları ele alınmıştır. Görüşmecilerin anlatıları kendi sözcükleriyle aynen aktarılmış, daha açıklayıcı olması kaygısıyla, anlamı değiştirmeyecek düzeyde sonradan eklenen ifadeler köşeli parantez içinde verilmiştir.

3.3.1. Hâkim Çocukluk Algısının İzdüşümü: Suça Sürüklenen Çocuklar Algısı ve Suç/Ceza Politikası

Batı dünyasında, feodal dönemden modern döneme geçişle yakından ilişkili olan, çocuğun yetişkinlerden ayrı bir özne olduğu bilincine dayanan ve çocuk/çocukluğa ilişkin ayrı düzenleme, kontrol amaçlı strateji/pratikleri kapsayan ‘modern çocukluk söylemi’¹², toplumun tüm kesimleri için geçerli olamamıştır. Çocukluk döneminin kişiliğin gelişim sürecinin ayrı bir evresi olduğu ve taşıdığı önem açısından ayrı ele alınması gerektiği görüşü, alt sınıflara tarihsel olarak geç ulaşmış, tam anlamıyla da

¹² ‘Modern çocukluk’ söylemine ilişkin detaylı bilgi için bkz. I. Bölüm, s. 5

yaşantılarında gerçeklik bulamamıştır. Ekonomik zorluklar içinde erken yaşta çalışmak ve yetişkinlerin dünyasında yer almak zorunda kalan alt sınıf çocuklarının yaşam koşulları ile kentli orta sınıf çocuklarının yaşam koşulları arasındaki derin uçurum varlığını korumuştur. Gerek toplum gerekse devlet, üzerine sorumluluk almaktan kaçıyor. Aşağıda aktarılan deneyim, toplumun çocuğa bakışı ve devletin bu konudaki sorumluluğunu açık bir şekilde ortaya koyuyor. Anlatı, toplumun da devletin de sorumluluklarının farkına tam olarak varamadığı/üstlenemediklerini düşündürüyor.

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

“Nişantaşı’nda yürürken orali bir kadından para dilenen bir çocukla karşılaştım. Kadın çocuğa dönüp dedi ki: ‘Çalış para kazan’. Kendisinin o yaşta çocuğunu çalıştırmak aklından geçmez. Ama o koşuldaki çocuk, artık çalışabilir görülüyor. Bu çocukların meslek eğitimlerine yönlendirilmeleri de bu şekilde gerçekleşiyor. Çocuğun sosyoekonomik durumu kötüyse, babasını kaybetmişse, ‘akademik eğitim alıp da ne yapacak, gitsin o çocuk bir an önce meslek edinsin’ anlayışı var. Hem çocuğa bakış açısı hem de sosyal devlet olmak ve bu tip aksaklıklardan kendini sorumlu tutmakla ilgili bir problem var.” (24.12.2013, İstanbul)

Hâlbuki Türkiye’nin de tarafı olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 32. Maddesi’nde ifade edildiği gibi “Taraflar Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler”.Yine Türkiye’nin imzacısı olduğu ve Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) temel haklara ilişkin sekiz sözleşmesinden biri olan Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi’nin 3/d Maddesi’nde ‘en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği’nin “doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibariyle çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan”işleri kapsadığı belirtiliyor ve aynı sözleşmenin 7. Maddesi, taraflar devletleri, “çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasında eğitimin önemini dikkate alarak etkin ve belli bir zamanla sınırlı”önlemler almaya zorluyor.

Toplumda hâkim olan ‘çocukluk’ algısı, ‘suça sürüklenen çocuklar’ algısını doğrudan etkiliyor. Çocukların; yardıma muhtaç, masum, saf, tertemiz, fanus içinde tutulması gereken, hakkında en iyi kararların ancak yetişkinler tarafından verilebileceği, eğitilmesi gereken varlıklar olduğu anlayışı hâkim. Bunun yanında, çocuğa yüklenen bir dizi sorumluluklar var: “Gelecek nesiller” olarak nitelenen çocukların, hak sahibibi birer özne oldukları göz ardı edilerek nesneleştirilirken; belli kalıplara sokularak kendisinden en yüksek fayda sağlanacak yönde şekillendirilmeye çalışılıyor. Böylece gelecekteki toplum tasarlanıyor. Ondan beklenen, iyi insan/iyi vatandaş olması. Ancak bu standart ve beklentilere ekonomik, gelişimsel ya da farklı sebeplerle uymadıkları zaman, onları cezalandırmak tercih ediliyor.

BM ÇHS’nin 12. Maddesi’nde, “Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanınır” ifadesi yer alır. Ancak çocukların da bütünlüklü insanlar oldukları, onlara kendi yapabilirlikleri ve potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için imkân tanınması gereği unutuluyor. Korumak ile özgürleştirmek arasındaki dengenin kurulamadığı şu sözlerle ifade ediliyor:

Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği:

“Geleneksel bakış açımızın kalıntıları çok fazla, yani çocukları şekillendirmek [istiyor] ve bir toplum inşa etme aracı [olarak] görüyoruz. Çocukların kendi başlarına hak sahibi birey olduğu konusuyla ilgili bir yaklaşım yok. Çocuk aslında toplum için, toplumu şekillendiren bir araç olarak algılanıyor. En büyük duvarı bu olarak görüyorum ben. Ondan sonratoplumu koruyalım diye sistemleri işletmeye [çalışıyoruz] ve çocuk buna uymadığı zaman da ‘aslında çocukta problem var, sistem iyi yürüyor, sistemin sorunu yok, bunlar münferit olaylar’ gibi savunmaya geçiliyor.” (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Sistemde hata olduğunu kabullenmemek, onun içinde bulunduğu koşullar neticesinde suça sürüklendiğini kabul etmemek anlamına geliyor. Mevcut durumda çocuk suçluluğu ile mücacele politikasının bir ilkesi olarak belirlenen ve mevzuatta da ifadesini bulan ‘suça sürüklenen çocuk’ kavramı, yalnızca söylem düzeyinde kalıyor.

Suçta sürüklenen çocuğun yaşam koşullarından bağımsız olarak, eylemi bilerek ve isteyerek yaptığı peşinen kabulleniliyor; daha da ötesi çocuğun suçta sürüklenmesine yol açan bu koşullar, onun bir yetişkin gibi görülmesine yol açıyor. Çocuğa bakış açısının, suçta sürüklenen çocuğun ceza sorumluluğu konusunda verilen kararlara nasıl yansıdığıörneğin şu şekilde anlatılıyor:

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

“İhmal ve istismara maruz kalmış bir çocuk, çok küçük yaştan itibaren yeterli eğitim, beslenme imkânına sahip olamamış, çalışmak zorunda kalmış ya da madde kullanmış olabiliyor. Bu çocuk hayatı tanımış gibi görülüyor. Ceza sorumluluğu konuşulduğunda ‘bu çocuk artık anlayabilir’ deniliyor. Bu çok yaygın bir görüş. Hizmet içi eğitimlerde bir çok avukat, hakimden ben bu cevabı alıyorum. Öyle bir bakış açısı var. Hâlbuki tam tersine bu çocuk yetersiz duygusal destek nedeniyle, daha iyi ortamda yetişmiş bir çocuğa göre daha az olgunlaşmış durumda, daha fazla ilgiye ihtiyacı var ve dolayısıyla daha az ceza sorumluluğu var.” (24.12.2013, İstanbul)

BM ÇHS Madde 6/2’ye göre “Taraflar devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler”. Çocuğun gelişim hakkı bu sözleşmeyle güvence altına alınmış olmasına rağmen, sorumlulukların yerine getirilmediği görülüyor.

Farklı toplumlarda ‘suç’ kavramına yüklenen anlam değişebiliyor. Hatta aynı toplumda zaman içinde, ‘suç’ olarak tanımlanan bir eylemin suç olmaktan çıkarıldığı ya da tam tersine daha önce ‘suç’ olarak tanımlanmayan bir eylemin, suç olarak değerlendirildiği durumlar olabilir. Bu da ortada dinamik bir ‘suç’ kavramı ve neyin ‘suç’ olması gerektiğine, yani ‘suç politikasına’ karar veren bir gücün var olduğunu gösteriyor. Bu gücün suç olarak tanımlanan eyleme karşı geliştirdiği tepki ise ‘suçla mücadele politikasını’ doğuruyor. Bu politikada eylemi gerçekleştirenin bir çocuk olduğunun farkındalığı, önemli bir sorunsal olarak karşımıza çıkıyor. Ancak mevcut durumda bu farkındalığın olmadığını şu ifadelerden anlıyoruz:

Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği:

“Çocuğun suça yönelmeyle ilişkisini kurduğumuzda, suç kavramının neye göre/kime göre tariflendiği de çok önemli. Suça yönelmiş çocuk dediğimizde o kadar çok geniş bir yelpaze var ki; yani işte mala karşı suçlardan, cana karşı suçlardan, cinsel suçlardan, devlete karşı suçlara kadar kocaman bir yelpazesi var. Neyin suç eğilimi olarak tanımlandığı ve bu eğilimi yapanın çocuk olduğunu göz önünde bulundurmeyen bir sistem var çocuk adalet sistemi içerisinde. Devletin suça sürüklenen çocuklara bakışı konusunda biraz ikiyüzlü bir yaklaşım var. Bir taraftan çocuklar için en iyisi, çocuklar için adalet adı altında bir sürü çalışmalar yapılıyor. Yani bu çalışmaların iyi niyetini de sorgulamıyorum, çok doğru ve yerinde çalışmalar, fakat öbür taraftan da çocuğun özel konumunu ve suça yönelme nedenlerini veya aslında nasıl tekrar kendi ayakları üzerinde duracağı cevaplarını aramıyoruz biz. Mesela bütün tartışmalarda ‘toplumla bütünleştirme, topluma kazandırma’-artık neyse- o kelimelerden giderek uzaklaşıyoruz, ama böyle toplum için bir birey şekillendirmeye çalışıyoruz çocuk suçluluğunda tekrar. Ama mesela çocuğun tekrar kendi ayakları üzerinde durabilmesi, yaptığı eylemin aslında kendisine ve karşısındaki kişiye veya kişilere nasıl bir yararı veya zararı olduğunu çözümlemesi, neyi neden yaptığıyla ilgili böyle bir uzlaşma ortamı yaratmıyoruz ve ceza odağı hala o yüzden çok yüksek. Bu da aslında hani bence çocuğun içinde bulunduğu toplumdan, topluluktan giderek uzaklaşmasına neden oluyor.” (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Çocuk adalet sisteminin, ceza adalet sisteminden farklı yönleri mevcuttur. Ceza adalet sisteminde fiil yargılaması yapılırken; çocuk adalet sisteminde çocuğun korunmasına yönelik olarak fail yargılaması yapılır. Yalnızca çocuğun karıştığı suçla ilgilenilmez; onu tanımaya ve hangi koşullar içinde bu suça sürüklendiğini anlamaya çalışılır. Çocuğun sosyal ortamı, aile/eğitim durumu, ortaya çıkan zarar ve bu zararın telafi edilip edilmediğini kapsayan çok yönlü bir araştırma yapılır. Bu esnada çocuğun risk altında olduğu düşünülürse, çocuk hakkında uygun tedbirlere de hükmedilebilir. Ancak uygulamada bunların tümünün birer söylem olarak kaldığı; yargılamanın, bir ceza yargılaması şeklinde gerçekleştiği anlaşıyor:

Oben SÜDÜTEMİZ-Aile Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“Suça bakıyoruz. Bu neden kaynaklanıyor? Daha bizim çocuk adalet sisteminin, ‘onarıcı bir adalet sistemi olduğu, iyileştirici, çocuğun refahının önemli olduğu’ anlayışına sahip olmadığımızı gösteriyor. Biz hangi anlayışa sahibiz? Mağdurların hakları, ceza adaleti, bu suçu işledi, bunu cezalandıralım. Tamam, suç işleyen çocuğa yaptığı davranışı ödetmek değil, ama yaptığı davranışın sorumluluğunu anlatabilme yükümlülüğünü kazandırmamız lazım. Ödetme anlayışı; bu, klasik ceza anlayışıdır. Ödetme anlayışından ziyade onarıcı olmalı. Bu yetişkinler için de geçerli, yoksa zindancı bir şekilde devam eder bu zihniyetle.” (24.12.2013, İstanbul)

Hak temelli bir anlayışla, çocuk hakları çerçevesinde koruyucu ve önleyici çalışmalar öngörülmediği müddetçe, mevcut anlayışın anında sorun çözme kabiliyeti sınırlı kalıyor. Çocuğun haklarının hafife alınması, küçümsenmesi ve çocuğa hak ettiği değerin verilmemesi, çocuk hakları temelinde bir politikaya imkân vermiyor. Dolayısıyla mevcut durumda, yeni bir toplumsal çocukluk projesini temellendirmeye uygun ve onun gereği olan hazırlığı yapmış bir ülke durumunda değiliz. Yakın zamanda bunun gerçekleşeceğine dair bir işaret de görünmüyor. Çünkü çocuğun suça sürüklenmesi ve bunun çözümüne yönelik politikalar göz ardı ediliyor. Çoğu zaman bu sorun herhangi suça sürüklenen bir çocuk üzerinden konuşulup tüketilebiliyor. Öyle ki bazen bu durum diğer çocuk sorunlarının üzerini örten bir sarmala dönüşebiliyor.

3.3.2. Kim Karar Veriyor? Tarafların Sürece Katılımı

Çocuk suçluluğu ile mücadelenin çok taraflı olması, tarafların uyumlu bir şekilde birlikte hareket etmesini gerektirir. İşbirliği yapmak, birlikte çalışmak yaşamsal önemde. Ancak bu şekilde isabetli sonuçlar elde edilebilir. Bu taraflardan biri de STK'lar. Devletin STK'lar ile işbirliği, görüş alış verişi ve karar düzeyinde katılımının yeteri kadar sağlanamadığı görülüyor. Bu sorunun altında yatan nedenlerin başında, devletin, mevcut sistemi; bir başka deyişle statükoyu koruma eğilimi geliyor.

Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği:

“Şu bir gerçek ki devletin sivil toplum örgütleriyle çalışma deneyimi, becerisi çok çok az. Çaba gösterdiği noktalar olabiliyor ama becerebiliyor mu? Beceremiyor bence henüz daha, ama bir taraftan da dışarıdan bir baskı var uluslararası düzeyden, ‘sivil toplum örgütlerini kat, demokrasinin gereği budur, iktidar olarak hiyerarşik bir yapılanma yapma’ gibi dayatması da var aslında, hem toplumdan gelen hem de uluslararası toplumdan yansıyan. Ama mesela pratikte şöyle işliyor; devlet kendi organlarında -bu sadece çocuk adalet sisteminde değil, ama çocuk adalet sisteminde de yansımaları çıkıyor- yani ‘ben hata yapmıyorum, ben elimden gelenin en iyisi yapmaya çalışıyorum, benim olanaklarım bunlar’ gibi sistemi korumaya yönelik bir eğilim var. Bu yüzden çocuğu göremiyor, çocuğun ihtiyaçlarını, çocuğun orada hangi acılar çektiğini veya ona gösterilen tepkinin çocuğun yaşamına nasıl

yansıyacağına dair bir öngörüsü olamıyor aslında. Acı olan tarafı da o.” (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Yukarıdaki açıklamadan da sistemi koruma eğiliminin, çoğu zaman çocukların korunmasının önüne dahi geçebildiği açık olarak görülüyor. Ortaya konan söylem, hatta bazı durumlarda söylemi de aşan ve resmi nitelik kazanan raporlar¹³, çocukların sorunlarının gün yüzüne çıkmasına engel oluyor. Böylece düzen bozulmuyor izlenimi veriliyor. En başta sorunun tespiti ve sonrasında altında yatan nedenlerin örtülü kalması, yeni hak ihlallerine kapı aralıyor.

Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği:

“Buradaki aslında temel nokta bütün bu süreçlerde bütün yapılanların veya yapılmayanların çocukları nasıl etkilediğine dair bir önceliğimiz yok, yani gündemimiz çocuk değil. Gündemin çocuk olması gerekiyor. Sistemi korumaya yönelik veya işte herhangi bir kaygı değil. Biraz daha sert konulardan bahsederseniz; gezi olaylarını düşünün, polis şiddetiyle yüzleşen çocuklar oldu, çok farklı tartışmalar çıktı, ‘o çocukların orada işi neydi’ diye aileler suçlandı. Diğer taraftan eylem ve protestolara katılan, birçok ağır cezalara çarptırılan çocukların durumu. Daha sonra mesela onlardan yola çıkan işte, Pozantı yine gündemde, Şakran, Antalya infaz kurumlarındaki şiddetin ufak ufak ortaya çıkması, bütün bu olanlar çocukları nasıl etkiliyor? Biz bunlarla nasıl başa çıkacağız diye düşünmek gerekiyor. Ama ne oluyor? İşte raporlar, ‘gerçekçi değil’ deniliyor, ‘bunlar münferit olaylar’ deniliyor. Pozantı’da gördük işte Pozantı’yı boşalttılar hemen. Çocukları ne yaptılar? Oradan Ankara’ya götürdüler. Ailelerle ilişkisi kesildi bu süreç içerisinde, yani bir hak korumaya çalışırken başka hakları ihlal etmeye başladık.” (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Devletin, STK’ların politikaya katılımı konusundaki yaklaşımı, onları karar mekanizmalarından uzak tutmak ya da görüşlerini dikkate almamak yönüyle, söz konusu olan politika belirleme değil de hizmet sunumu olduğunda, bu kez kendi sorumluluğunu bertaraf edencesine bu alandaki sorumluluğu onlara yüklüyor.

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

¹³ Örneğin Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu’nun 04.07.2013 tarihli İzmir Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumu İnceleme Raporu incelendiğinde; sivil toplum kuruluşlarının raporları ve medyada yer alan cinsel taciz, tecavüz, dayak, eziyet ve diğer kötü muamele iddialarının yalanlandığı; adeta üstünün örtüldüğü, rapora muhalefet şerhi koyan milletvekillerinin açıklamalarından anlaşılmaktadır. Raporun ayrıntıları için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2013/raporlar/izmir_ve_genclik_ceza_infaz_kurumu_raporu.pdf

“Sivil toplumun katılımı konusunda devletin, tam olarak aydınlanmamış bir fikri var genel olarak. Hem bir yandan kendi yükümlülüğü gibi değil de sivil toplumun yükümlülüğüymüş gibi davranıyor, hem de bir yandan sivil toplum bu alanda faaliyet göstermeye kalkarsa ona izin vermiyor, ‘bu iş benim işim’ diye. Bir de bunu tanımlamak lazım: Sivil toplum bu alanda ne tür bir sorumluluğa sahip ve ne tür hizmetler verebilir? Önleme, politika geliştirmek, sivil toplumun sorumluluğu değil. İyileştirme de. Ama sivil toplumun sorumluluğu, bunları talep etme, bu konuda duyarlılık yaratma, bunların yapılmasını sağlama, izleme, bir de bu hizmetler verileceği zaman o hizmetlerin sunumuna katılma. Devlet bunun için var. Planlamayı o yapmalı. Onun sorumluluğu asıl olarak. Ama sivil toplumda hizmetleri sunmaya katılabilir tabii ki, planlama[ya] katılır ama onun üzerine bırakılamaz. [B]ir de tabii bu rolünden hiç hoşlanılmıyor sivil toplumun. Bir de öyle bir şey var yani. ‘Bu yok, bu eksik, bu yapılmamış, hani bunu ne zaman yapacaksın’ deyince. Tabii, ‘bizim işimizi bize öğretme’ gibi bir yaklaşım olduğu için. Sadece para toplansın, devletin sunması gereken hizmetlere bağışta bulunsun şeklinde görülmek isteniyor. Halbuki bunu da tamamen değiştirmek gerekiyor. Burada da önemli bir değişikliğe ihtiyaç var. Hem plan, politika üretimine katkı veren eleştiriyle, öneriyle katkı veren kurumlar olmalı, hem de doğrudan hizmet sunan. Ama doğrudan hizmet sunan kurumun da devletten destek alıyor olması lazım bu hizmetin sunumuna karşılık.” (24.12.2013, İstanbul)

2011 yılında TBMM himayesinde, SHÇEK, Çocuk Vakfı ve İstanbul Üniversitesi işbirliğinde ve politika taraflarının katılımıyla gerçekleşen Çocuk Hakları Kongresi’nde müzakere edilerek sonuçlanan strateji belgesi ve uygulama planı, Başbakanlık ve ASP Bakanlığı’na sunulmuş, 2012 yılında Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu’nun ilk toplantısında kabul edilmiştir. Ancak daha sonra ASP Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, tarafların katılımıyla hazırlanan bu belgeden farklı olarak kendi hazırladığı bir belgeyi Kalkınma Bakanlığı’na göndermiş ve 2013 yılında Yüksek Planlama Kurulu tarafından bu belge kabul edilerek Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Daha önce hak temelli bir anlayışa göre hazırlanan strateji belgesinin ortaya çıkmasında önemli rol oynayan İstanbul Üniversitesi, Çocuk Vakfı ve strateji belgesinin danışmanlığını yapan TÜBİTAK’ın devre dışı tutulduğu yeni belgede, BM ÇHS’nin “çocuğu hak sahibi birey olarak kabul etmek” ölçütü ve bu anlayışı ortaya koyan Çocuk Hakları yaklaşımına yer verilmemiş, hükümet kuruluşlarıyla sınırlı bir anlayış yansıtılmıştır. Politikanın karar süreçlerine tarafların geniş bir katılımı gerçekleştiği halde, her nasılsa karar aşamasına gelindiğinde görüşler dikkate alınmıyor/yok sayılıyor ve alınan bu kararların uygulanma imkânı bulunmuyor. Yapılan, ‘devletin işbirliğine yanaşmadığının göstergesi. Aşağıda Çocuk Vakfı Başkanı’nın açıklamaları da bunu açık olarak ortaya koyuyor.

Mustafa Ruhi ŞİRİN-Çocuk Vakfı:

“Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu, İstanbul Üniversitesi ve Çocuk Vakfı işbirliğinde düzenlediğimiz kongrede bir strateji belgesi kabul edildi. Ama bu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından kenarda tutuldu ve alternatif bir strateji belgesi hazırlandı. Kongrede kabul edilen strateji belgesi çocuk hakları temelinde bir çocuk politikası öneriyordu. ASPB ise çocukla ilgili faaliyet başlıkları üzerinden bir belge hazırlanmasını tercih etti. Bu belge yok sayıldı. Çocuk hakları sözleşmesine dayalı bir strateji belgesi önerdik ama hazırladıkları alternatif belgede ihtiyaç temelli bir anlayış egemen oldu. Gerek önleyici, gerek koruyucu, geliştirici bağlam içerisinde o yok. Dolayısıyla ‘Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’ tam bir hayal kırıklığı oldu bizim için. Ankara boyasına boyanmış bir alternatif strateji belgesi oldu ve hem de çocuk ve çocuk hakları izleme kurulundan kaçırılarak; yani onun kabul ettiği bir belgeyi değil, kendilerinin hazırladığı belgeyi Yüksek Planlama Kurulu kararına dönüştürdüler. İmza için de, dolaştırılarak belge, hemen ardından Resmi Gazete’de yayımlanarak ortaya kondu. Bizce yok hükmündedir. Hiç ‘keşke’li konuşmak istemem ama o faaliyet başlıklarını hayata geçirmelerinden çok mutlu olurum... Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bu anlayışla ne bu alanı koordine edebilir, ne bu alanın stratejik amaç ve eylemlerini hayata geçirebilir, ne de mevcut durumu daha ileriye, iyiye götürebilir. Çünkü şimdiye kadar hep zaten yapılan bu. Bir koordinasyona havale etmek, o koordinasyonla yetinmek, bir şey yapıyormuş gibi yapmak ve işte onun sonunda da dönüp bakıyorsunuz yıllar geçiyor, çocuk nüfusu artıyor, çocuk sorunları artıyor ama siz ne çözüm odaklı bir deneyim kazanabiliyorsunuz ne de olası muhtemel çocuk sorunları karşısında önleyici yaklaşımları planlayabiliyorsunuz. Bunları yapmadığınızda esasında Türkiye’yi çocuk hakları ihlali içinde bir ülke olarak tutmuş oluyorsunuz. Cumhuriyet hükümetlerinin hepsi bu bağlam içindedir, sadece bu 12 yıllık iktidar için söylemiyorum. Hepsini yani.” (13.02.2014, İstanbul)

Çocuk suçluluğu ile mücadele politikasında, tarafların karar mekanizmalarına katılımının sağlanamamasının nedenlerinden biri, devletin STK’larla çalışma deneyiminin az olması, çoğu zaman da uluslararası bir baskı nedeniyle isteksiz olarak birlikte çalışmak durumunda kalmasıdır. İkincisi de STK’ların yalnızca hizmet sunumunda yer alması gerektiği düşüncesidir. Devlet bu anlamda ‘ideal çocuk’ yetiştirme tekeli elinde tutmak istiyor.

Çocuk suçluluğu ile mücadelede, STK’ların yanında, resmi taraflar arasında, uygulayıcı konumunda bulunanların da deneyim/düşüncelerine başvurulmaması, kararların ‘bürokratik seçkinler’ elinde şekillendiğini gösteriyor. Bunun bir örneği olarak, uygulayıcıların şu sözleri dikkat çekiyor:

Çocuk Mahkemesi Hakimi (1):

“HSYK’dan zaman zaman görüşlerimizin sorulduğu yazılar gelir. Ancak mevzuata yönelik çalışmalarda akademik çevreler daha etkili oluyor. Bizim görüşlerimiz bu anlamda sorulmuyor. Kitap çalan çocuk karşıma geldiğinde onunla ben muhatap oluyorum. Bunu ben anlayabilirim. Hoca bunu nasıl anlasın?” (06.06.2014, İstanbul)

Çocuk Savcısı (1):

“Karar süreçlerine bu işlere kafa yoranlar dahil edilmiyor. Çünkü kapalı bir yapı var. Yasa değişikliklerinde kağıt üzerinde bazen görüş soruluyor. O da iş yoğunluğu ve zaman sıkıntısından dolayı sistematik olmuyor. Zaten yukarıdakiler de dikkate almıyor. Böyle bir dert yok.” (21.04.2014, İstanbul)

Politikanın resmi taraflarından ve alandaki sorunların karar mekanizmalarına aktarılmasında rol oynayabilecek hakim ve savcılarının da görüşlerine itibar edilmediği ortaya çıkıyor. Dolayısıyla yalnızca politikanın sivil tarafları değil; resmi tarafların da politikanın karar ve planlama aşamalarına katılımının ya hiç gerçekleşmediği ya da sınırlı düzeyde kaldığı görülüyor. Ancak Anderson’un politika tanımından yola çıkacak olursak; ‘tarafların bir sorunun çözümünde izledikleri amaçlı hareket ya da hareketsizlik yolu’ tanımı, sürece vurgu yapıyor. Amaç ya da tasarlanandan ziyade süreç içinde gerçekte ne yapıldığı önem kazanıyor. Dolayısıyla tarafların sürece katılımı oranında politikaya sahip çıkılıyor ve içselleştiriliyor. Politikanın uygulayıcıları, aynı zamanda içeriğini belirliyor.

3.3.3. Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası-Personel Politikası İlişkisi

Çocuk suçluluğu ile mücadele alanında çalışan personelin niteliği, politikanın başarısını doğrudan etkiliyor. Daha iyi mekânlardan ziyade, birçok noktada işin sahiplenilmesi, özverili çalışma ve gerektiğinde inisiyatif alabilecek personele ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi durumda mevzuat, taraflara her ne kadar sorumluluk yüklese de uygulanma imkânı bulmuyor.

Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği:

“Çocuklarla çalışanların çok müthiş olanaklara, müthiş mekânlara ihtiyaçları yok. Çok donanımlı, işini iyi yapan insan kaynağına ihtiyaçları var. İnisiyatif alabilen, yani yazılı kurallarla tariflenmiş-ki bazen bence normlar çok kısıtlayıcı da oluyor- alternatif üretebilen bir yapı gerekiyor. En basitinden koruyucu destekleyici tedbirlerle ilgili bir enstrümanımız var bizim çocuklarla ilgili, suça yönelmiş olsun veya korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için. Ama o kadar sınırlı algılanıyor ki o yüzden işe yaramıyor. Mesela bu danışmanlık tedbiri işte; Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı ya da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülüyor, ama içeriğine baktığımızda bir şey yok.” (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının temel belirleyici ve uygulayıcı kurumlarından biri olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın personel politikasına içeriden bir gözün yaptığı tespit ve yorum oldukça dikkat çekicidir:

ASP İl Müdürlüğü Görevlisi (1):

“...Bir okul müdürü, bir ilçe milli eğitim müdürü, talim terbiye kurulu, bakanlık... Bunların hepsi ne mezunu? Eğitim fakültesi mezunu. Bir kaymakamı okul müdürü yapabilir misin yani? Valiyi de yapamazsın yani. Her şeyi yaparsın ama okul müdürü olmaz. Niye? Çünkü eğitim kurumsallaşmıştır artık. Sağlık da doktorluk da böyledir yani. Valiyi doktor yapabilir misin yani? Yani her devlet memuru bir başka devlet memurunun işini yapabilir ama sağlıkta, eğitimde onlar olmaz. Şimdi Sağlık; tedavi, Milli Eğitim; eğitim, Aile Bakanlığı; rehabilitasyon [işini yapıyor]. Aile Bakanlığı; rehabilitasyon dediğin zaman Aile Bakanlığı’ndaki üst düzey kadrolardan alt düzeye kadar bir bak, mühendis de bulursun, doktor da bulursun, polis de bulursun. Yani DSİ ile aramızda çok fazla bir fark yoktur. Neden? Kurumsallaşmamız oluşmamıştır. Anlatabiliyor muyum? Yani bizim Aile Bakanlığı’nın kurumsal kimliği çerçevesindeki meslek elemanı tanımı içerisinde kimlerin hangi yeterlilik ve donanımda bulunması gerektiğiyle alakalı bu zamana kadar yazılmış, tek satır yazı yoktur.” (24.01.2014, İstanbul)

Çocuk suçluluğu ile mücadelede, özellikle sosyal çalışma görevlilerinin bilgi ve deneyiminden en yüksek düzeyde istifade edilmesi gereken bir kurum olarak ASP Bakanlığı’nın personel istihdamına yönelik olarak belli başlı kriterler belirlememesi, hem kurumsallaşamamasına hem de yeterli donanıma sahip personel istihdam edilememesine yol açıyor. ASP Bakanlığı’nın bu konumu, kurum dışındaki yetkililerin de değerlendirmelerinde karşılığını buluyor:

Gaye ÖZMEN-Çocuk Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“...En kötü alanlarımızdan biri de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’mızdır. Uzman sayısı bir ya da ikidir. 50-60 çocuktan bahsediyorum. Onlara da zaten idari işler yaptırılır, kâğıt işleri yaptırılır. O çocukların hani, sevgiye çok ihtiyaçları var. Her ne kadar fiziksel şartlarını çok iyileştirdik[se de] biz yurtların... Evet şimdi Sevgi Evleri olacakmış iyi mi olacak kötü mü olacak bilmiyorum, çünkü denetim mekanizması da yok onların başında artık. Sevgi evlerinde zaten çok uzman olmayacak, başlarında bir anne olacak, bir kişi o da ne idüğü belirsiz bir kişi. Yani orada cinsel istismar mı döner, yurtlarda biz çok rastladık çocukların satıldığına, kız çocukların özellikle cinsel anlamda sömürüldüğüne. Ee yurtlarda bir de çocukların birbirine cinsel istismarı var. Yani o yüzden her çocukla özellikle yurttan bir psikoloğun ilgilenmesi gerekirken, 60 çocuğa 2 tane psikolog veriyorsunuz ve onları da idari işleri yaptırmaya çekiyorsunuz. Sayı ve nitelik anlamında personeli yok bu ülkenin mekanizmalarında. Yani Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bütün bakanlıklardan sürülen personelin atandığı bir yerdir. Kimsenin çalışmak istemediği bir yerdir ve böyle kovulan işte Milli Eğitim Bakanlığıdır işte, atmış işten göndermiş, kademe düşürmek aşağılamak için gönderdikleri bir yerdir. Halbuki en nitelikli personelin orada olması gerekiyor. Bu işi gerçekten severek yapan insanların ve maaşlarının da iyi olması gerekiyor; bu insanlar işlerini daha çok sevsinler.” (13.06.2014, İstanbul)

Sosyal çalışma görevlisinin yukarıdaki beyanındaki “ne idüğü belirsiz kişi” açıklaması, ağır bir değerlendirme gibi gözükse de, kısaca, sorunun özüne çok net işaret ediyor. Sosyal hizmetler alanında eğitim almış bir birey, farklı sosyal sorunları çözmek üzere görevlendirildiğinde, o alanın ‘uzmanlık’ (know how) bilgisiyle donatılmış/egitilmiş olması gerekir. Kaldı ki başka alanlardan personel görevlendirilmesi, yeterli bilgiye sahip olmama açısından, misliyle sakıncalıdır.

Çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının resmi taraflarına bakıldığında genellikle bu alanda çalışmak istemeyen ya da bu konularda ne yapması gerektiğini bilmeyen personelin oldukça fazla sayıda olduğu; kurumların içinde bu birimlerin aynı zamanda personelin ‘sürgün’ edilebileceği yerler olarak görüldüğü anlaşıyor. Bu durumun kendi içinde ürettiği algı, istekli personelin motivasyonunu olumsuz etkiliyor. Bu tespitin altında yatan nedenler sorgulandığında karşımıza ‘çocuğa/çocukluğa/çocukla ilgili olana bakış’ çıkıyor:

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

“Çocukla ilgili alan, bir kariyer alanı gibi görülüyor. Yetişkinlik yatırım yeri olarak görülüyorsa onunla uğraşan da aynı şekilde görülüyor. Orada görevlendirilen kendini kötü hissediyor. Mesleğinde çok iyi olmadığı düşünülen insanlar görevlendiriliyor. Ya da böyle bir algı var.” (24.12.2013, İstanbul)

Gaye ÖZMEN- Çocuk Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“Çocuk mahkemesi diye kimse bizi kaale almıyor. Çocuk mahkemesindeki uzmanlar içinde en kıdemli benim bir de Ümran Hanım var. Herkes aile mahkemesine geçmeye çalışır daha ağır diye. Kimse çocuk mahkemesinde çalışmayı da istemez aslında. Çünkü gerçekten zordur ve diyorum ya verdiğiniz tedbirlerin de uygulanma oranı çok az. O çocuğun düzelme oranı çok az. Yani yaptığınız işten bir tatmin almak istersiniz.” (13.06.2014, İstanbul)

Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri’nde (Riyad İlkeleri), kamusal yönetimin her basamağında, özellikle “önleme etkinliklerinde görevli kurum ve kuruluşlara olduğu kadar bunların personeline açıklıkla belirlenmiş sorumluluklar verilmesi”,ve“her düzeyde uzmanlaşmış personel toplanması” konularında eksiksiz bir önleyici önlemler planı kurma gereğine dikkat çekilir. Yine Riyad İlkeleri’nde “görevli organların kadın-erkek tüm personeline yasa ve diğer yetkili organlarına uyma ve saygı anlayışını gençlerin özel gereksinimlerine yanıt vermeyi bilmeleri ve gençleri yargı sistemi dışına taşırabilmeyi hedefleyen olanak ve programları tanımaları ve olabildiğince kullanmaları için gerekli formasyon verilmelidir”ifadesiyle sözkonusu personelin sorumluluğuna, uzmanlaşmasına ve donanımına vurgu yapılır. Her ne kadar BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen bu ilkeler, tavsiye niteliğinde de olsa, Türkiye’nin taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne ilişkin somut kuralları formüle etmesi bakımından önemlidir. Düzenleme ve uygulamalarda göz önünde bulundurulması gereken bu ilkelerin, yukarıdaki görüşmelerden yapılan alıntılardan da anlaşıldığı üzere, karşılık bulmadığı ortaya çıkıyor.

Resmi taraflardan Emniyet yetkilisinin şu sözleri, bu birimlerde çalışan personelin üzerinde yoğunlaşan algıdan duyduğu rahatsızlığı ve bunu uzaklaştırma çabalarını görmek açısından anlamlıdır:

Emniyet Müdürlüğü Görevlisi (1) :

“Çocuk şubede İstanbul’da başladığımda biliyorsun şubenin diğer şubeler gibi kendine özel telsiz kodu yoktu. Hemen 6610 kodunu yaptım. Bir de ben ismini değiştirmek istedim. Mesela büyüklere de işlem yaptığımız oluyor. ‘Nereden geliyorsun’ diyor

kabadayı bir adam. ‘Çocuk Şube’ diyorsun, adam bile takmıyor seni ya da böyle çocuk şube yazıyor yeleklerde falan. Fakat onu beceremedik o zamanki daire başkanlığı buna karşı çıktı, öyle kaldı.” (18.12.2013, İstanbul)

Personelin özel ‘uzmanlık’ (know how) bilgisi eksikliğinden öte bir de kendini değersiz görmesi eklenince, sorun daha da karmaşık hale geliyor. Personel hangi alanda görevlendirildiyse, o alanın özel bilgilerine sahip olacak şekilde uzmanlık eğitimi almış ve kendine güveni yüksek olmalıdır. Personel politikası bağlamında meselenin diğer bir boyutu da kurumsal anlamda politikaya katkı yapması beklenen araştırma birimlerinden yeterince yararlanılamamasıdır. Resmi kurumlar açısından bakıldığında bu birimler genellikle üst düzey bürokratların aktif görevden alındığında istihdam edildiği yerlerdir. Dolayısıyla bu durumdaki personelden araştırma faaliyetlerine katkı beklemek imkânsızlaşıyor. Diğer bir taraftan bu personel zamanını ve enerjisini yeniden aktif bir göreve gelebilmek için harcıyor. Dolayısıyla bu birimler, birer geçiş basamağını andırıyor:

ASP İl Müdürlüğü Görevlisi (1):

“Kurumun Ar-ge bölümü var. Ar-ge bölümüne gelen, ‘nasıl daire başkanı olurum?’ diye düşünür. Daire başkanı olan, ‘nasıl genel müdür yardımcısı olurum?’ diye düşünür. Neden? Kurumda bir devamlılık yok. Yani şöyle; kurumdan gönderilen adamlar, bir daha kuruma dönmez, yeni gelenler hep de dışarıdan gelir. Yani kurum hep bir geçiş istasyonu gibi. Bizdekiler her yerde çalışabilir. Yani Turizm Bakanlığı’nda, Aile Bakanlığı’nda ya da başka bir yerde. Oradan bir geçip gidiyor, bir uğruyor. Hiç kimsenin şöyle bir ideali yok, ‘ben Aile Bakanlığı’nda çalışmam lazım ya. Benim yerim orası. Orası benim için yaratılmış’. Böyle bir şey yok. Kurumda iyi şeyler yok mu? Yapılıyor tabii. Kurumun iyi bir birikimi var yani. Ama kurumun içinden gelen o birikime kimse itibar etmiyor.” (24.01.2014, İstanbul)

Bir işte görevlendirilen personelin, o işte devamlılığı, hizmet sunduğu çocuklar için çok önemli. Özellikle çocukla birebir muhatap olunduğu durumlarda, çocuk birine bağlanıyor; zaten şefkat görme eksikliği sorunu var. Kopukluk olduğu zaman, çocuk düş kırıklığına uğruyor.

Cezaevinde çalışan personel açısından da durum değişmiyor. Buradaki görevlilerin de pozisyonlarından memnun olmadıkları görülüyor. Aynı kurum içinde çocuk

suçluluğu ile mücadele alanında çalışan personelin daha nitelikli olması beklenirken, mevcut durumun tam tersi olduğu anlaşıyor:

Çocuk Cezaevi Görevlisi (1):

“Toplumda işte genel bir kanaat var biliyorsunuz riskli meslekler nedir? Gazetecilik, bankacılıktır, şudur budur, emniyette polis olmak, ne bileyim şeye baktığınız zaman jandarma da bu noktada. Niye, toplumun psikolojisi ile alakalı bir durum yani. Oradaki olumsuz hava ister istemez sizi de etkiliyor. E şimdi böyle bir ortamda, toplumla kendisi çelişkili bir pozisyona gelmiş insanları burada 24 saat muhafaza ediyoruz ve dolayısıyla 24 saat biz bu insanlarla muhatapız. O nedenle ceza infaz kurumlarında çalışma olayı hakikaten çok öyle koşarak geline, ne bileyim benimsenen bir şey değildir. Ama birileri bu işi yapacak, dolayısıyla yapılıyor. Bunun içerisinde de yetişkin kurumlarına göre baktığınız zaman, çocuk ceza infaz kurumları böyle her an patlamaya hazır, pimi çekilmiş neredeyse bir bomba gibi. Hatta biz şöyle tabir ederiz; bir çocuk on yetişkine bedeldir şeklinde. Yani risk açısından baktığınız zaman, psikolojik açıdan, insan üzerindeki, çalışanlar üzerinde bıraktığı etki açısından. Çünkü davranış noktasında bir kontrolsüzlük var yani sizin A dediğinize o belki C, D, E, F diyebiliyor. Yani o yönüyle risk yüksek.” (22.11.2013, İstanbul)

Yukarıdaki ‘çocuk’ ve ‘risk’i bağdaştıran değerlendirme, çocuğa karşı negatif bir bakış açısını yansıtıyor. Daha işin başında, ön kabullerle çocuk suçluluğu ile mücadele, suçla değil de çocukla mücadeleye dönüşüyor. Bu alandaki personelle ilgili psikolojik anlamda sağlık tedbirlerinin gerekliliği, şu sözlerle ifade ediliyor:

Gül ALPAR-Emniyet Müdürlüğü Adli Psikolog:

“Bütün bu alanlar yani tüm bakanlıklarda çalışan memur olmak ya da bu alanda suçla [ilgili] çalışıyor olmak, tükenmişliği de beraberinde getiren bir şey. Tükenmişlik olduğu zaman insanlar işlerini baştan savarlar. Çünkü artık o olaya karşı bir şey, değiştirmeye karşı coşkun hisleri yoktur. Kendileri de yavaş yavaş tükenmeye başladıkları için hiçbir şey yapmak istemeyebilirler. Zaten sık sık karşılaştıkları değiştiremeyecekleri bir şey haline geldiğinde artık yapacak bir şey yokmuş gibi davranmaya başlayabilirler ve işlerini baştan savabilirler insanlar. Bunun için önlem almamız lazım. Yani personel için de psikolojik anlamda sağlık tedbiri getirilmesi gerekir, düzenli olarak. Yani bir olayın olması gerekmiyor, düzenli olarak bu tedbirin alınması gerekiyor ve [personelin] desteklenmesi gerekiyor.” (01.11.2013, İstanbul)

Personelin çalıştığı konuda uzman, ‘know how’ sahibi olması gereğine vurgu yaparken bir konunun altı çizilmeli: Güç koşullardaki çocuklar gruplarında yer alan, suça sürüklenen çocuklarla ilgili alanda çalışan personelin de travma yaşayabileceği gözden kaçmamalı. Onların da zaman zaman psikolojik desteğe gereksinimleri olduğu unutulmamalı.

Okul, çocuğun ev dışında en fazla vakit geçirdiği bir mekân olarak, çocuğun davranışlarının gözlemlenebildiği ve olumsuz bir durumda ilk fark edilebileceği yerdir. Bu yönüyle Milli Eğitim Bakanlığı’nın okullarda öğrencilere sunacağı rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri, risk altındaki çocuğa erken dönemde müdahale edilmesi açısından önemlidir. Ancak hem personel durumu hem de fiziki koşullara gereken önemin verilmemesi, çocukların bu imkânlardan yeterince faydalanamamasıyla sonuçlanıyor. Bir psikolog-danışmanın aşağıda görülen açıklaması da bu görüşü doğruluyor.

Hüseyin ŞAHİN-RAM Psikolog Danışman:

“Okulda öğretmen, risk altındaki öğrenciyi tespit ettiğinde rehberlik servisine gönderir. Sorun burada çözülmediğinde RAM’a ya da psikiyatriste gönderilir. RAM’da sadece eğitsel tanılama yapılıyor. Psikiyatristten ise randevu bile alınamıyor. Okuldaki rehberlik servisine giden çocuk damgalanır. Rehberlik servisine sağlanan fiziksel mekânlar oldukça kötüdür. Merdiven altı gibi yerlerdir. Ancak okul müdürü odası, sanırsınız cumhurbaşkanı odası. Bir süre sonra burada görevli personel de buna göre şekilleniyor ve yapması gereken işi de yapmıyor. Gönderiyor Psikiyatriste!” (05.06.2014, İstanbul)

Okullarda rehberlik ve danışmanlık faaliyetlerinin sağlıklı olarak yürütülebilmesi için hem yeterli sayıda uzman personel ve çocukların kendilerini rahat ifade edebilecekleri uygun ortamlar hazırlanmalı, hem de rehberlik ve danışmanlık hakkında çocukların bilgilendirilmesi gereklidir. Rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunan personelin motivasyonu ve bu hizmeti alan çocuğun kendini güvende hissetmesi sağlanmalıdır.

Okul Müdürü (1):

“Okulda 2300 öğrenci var. Bizim normal kadromuza göre şu an 6 tane rehber öğretmenimizin olması lazım. 1 tane rehber öğretmenimiz var. Bazı okullarda hiç rehber öğretmen yok. Böyle düşünüldüğü zaman, işlerin ne kadar ihmal edildiği de ortaya çıkıyor. İlköğretimde böyle. Liselerde belki rehberlik faaliyetinin daha aktif olarak yürütülmesi lazım, ama orada bile rehber öğretmeni olmayan liselerin olduğunu biliyoruz.” (06.05.2014, İstanbul)

Rehberlik hizmetinin, en azından ‘lisede’ daha aktif olarak yürütülmesi gerekliliğine vurgu yapan okul müdürü, davranış sapması gösteren bir çocuğun, hemen, çok daha küçük yaşlardayken destek alması gerektiğini, yaşamındaki olumsuzlukların ivedilikle sonlandırılması zorunluluğunu gözden kaçırmış oluyor. Lise çağına geldiğinde davranışların yerleşme riski artar.

Okulda, çeşitli nedenlerle zihinsel düzeyi yaşıtlarına uygun olmayan bir çocuğa, kendisine uygun bir sınıf ortamı verilmiyor. Dolayısıyla yeterli düzeyde algılayamayan bir çocuk diğerleriyle aynı sınıfta uyum sorunu yaşıyor. Milli Eğitim’de özellikle bu ve benzeri uyum sorunlarıyla ilgilenmesi gereken nitelikli personel yetersizliği göze çarpıyor: Aşağıdaki görüşmelerden yapılan alıntılar bunu gözler önüne seriyor:

Gaye ÖZMEN- Çocuk Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“... [çocuk], zihinsel anlamda çok geri, 5. Sınıfa gidiyor, [ama] okuma yazma yok. Sağlık imkânları, beslenme, çevresel zenginlik de çok önemli. Oyuncaktır bir çocuğun gelişimi için çok önemli olan, uyarıcılardır, annenin çocukla konuşmasıdır, onun duygularına tercüman olması ve ona çocuğun ifade edemediği şeyleri annenin ona ifade etmesidir aslında. Onun dışında bazı psikolojik desteklerdir. Milli Eğitim’de çalışan arkadaşlara çok rol düşüyor. Çünkü okullara gidiyor bu çocuklar, ama olmuyor ben arıyorum bazen okulu diyorum ki: ‘Rehber öğretmeninizle görüşebilir miyiz?’. Adam diyor ki: ‘Ben müdür yardımcısıyım, aynı zamanda rehber öğretmeniyim, aynı zamanda bilmem ne öğretmeniyim’. Peki diyorum: ‘Şu çocukla ilgili bilgi alabilir miyim?’ Yok! İstanbul gibi bir yerdeyiz ve rehber öğretmeni yok okulların.” (13.06.2014, İstanbul)

Çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının uygulayıcı tarafları, politika içeriğini belirlemesi bakımından önemli rol oynuyor. Alanda ihtiyaca yönelik yeterli sayıda donanımlı personel istihdam edilmediği anlaşıyor. Çocuk birimlerinin kurumların kendi içinde ‘sürgün yeri’ olarak görülmesi, istekli personelin de motivasyonunu

olumsuz etkiliyor. Bu durum çoğu zaman mevzuatta yer alan hükümlerin uygulanmamasıyla sonuçlanıyor.

3.3.4. Uygulayıcıların Politikaya Bağlılık ve İnancı

Politikanın işlemsel şeklini oluşturan yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi için ortaya konulan planlamalara bağlı kalınmaması, farklı uygulamalara yol açıyor. Lipsky'nin (1980) 'sokak düzeyi bürokratlar' (street-levelbureaucrats) olarak adlandırdığı; politikanın asıl hayata geçirilmesinde etkili olan tarafların (öğretmenler, polis memurları, sosyal hizmet uzmanları, yargıçlar, avukatlar, sağlık çalışanları ve diğer kamu çalışanları) politikaya bağlılığı ve inancı burada devreye giriyor. Politikaya bağlılık ve inanç noktası sorgulandığında; 'uygulayıcılarının politikaya katkısının yeterli ölçüde sağlanamadığı' gerçeği bir kez daha karşımıza çıkıyor:

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

“Örneğin çocuk suçluluğu ile mücadelede denetimli serbestlik, çocuk polisi ya da aile mahkemeleri oluşturulurken hem devletin bütün organlarının hem de halkın ne yapılacağını, ne kadar zamanda ve nasıl bir yöntemle yapılacağını bildiği söylenemez. Yapıldı, ama birileri nasıl istediye öyle yapıldı. İşbirliği ya da görüş birliği ile alınmayan kararlar, ortaya çıkan belgeler söz konusu olduğunda 'bu senin belgen bu benim belgem' oluyor.” (24.12.2013, İstanbul)

Politikaya sahip çıkılmaması ve uygulamadan beklenen faydanın sağlamayacağı düşüncesinin yanında politikanın eksik yönlerinin nasıl geliştirilebileceğine dair herhangi bir girişimde bulunulmaması da eklenince durum daha da kötüleşiyor. Aşağıdaki görüşmeden yapılan alıntı buna bir örnek teşkil ediyor:

Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği:

“Benim biraz şans eseri içerisinde olduğum bir çalışma vardı: Koruyucu destekleyici tedbirler ile güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına yönelik alanlarda çalışanların veya işte o hizmeti alan çocuklarla yapılan görüşmeyle yapılan çalışma. İşte hakimlerle de görüştük, onun içerisinde mahkemedeki uzmanlara kadar. Sistemin içerisinde o kadar kilit sorunlar var ki; o yüzden bir şekilde amacına uygun bir hale getirilemiyor

yazılmış olan hali bile. Şöyle bir örnek vereyim: Hakimlerin koruyucu destekleyici veya güvenlik tedbirlerine inançları o kadar az ki; bu tedbirleri vermekten kaçınıyorlar. Ne demek istiyorum? Mesela hani bakım ve barınma tedbiri olarak doğrudan bir kuruma gönderiliyor çocuk, ama tekrar tekrar [aynı durumla] karşılaştığı için, o çocukla o hizmetin işe yaramadığına inanıyor ve bir daha o hizmeti vermemeye başlıyor, ihtiyacı olmasına rağmen. Ama dönüp de aslında ‘o hizmeti daha iyi nasıl yapabiliriz?’, ‘çocuğun kurumdan kaçmamasını nasıl sağlayabiliriz?’ diye sormuyoruz aslında, öyle bir sıkıntı var. Öbür taraftan çocuklarla konuştuğumuzda genel olarak bir bilgilendirme eksikliği, neden orada olduğuyla ilgili bir bilgisizlik... Gerek istismar mağduru olsun, gerek suça sürüklenenler olsun, onlar için oluşturulan merkezde neden bulundukları hakkında tam bir bilgileri yok ya. Biri ceza olarak algılıyor, gerçi iki taraf da ceza olarak algılıyor. İstismara bile uğramış olsa, o kurumda, ‘herhalde ben kötü bir şey yapmış olmalıyım ki; buradayım’ gibi bir algı oluşuyor.” (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Politika uygulayıcılarının isteyerek veya istemeden yaptığı eylemler, çocukların haklarının ihlali ile sonuçlanıyor. Özellikle yargılama aşamasında dikkat edilmesi gereken ‘çocuğun yüksek yararını koruma’ ilkesi yalnızca kâğıt üzerinde kalıyor.

Gaye ÖZMEN- Çocuk Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“Mevcut durumda suçla hiçbir mücadele yok, sadece yasalar değişiyor, işte yeni yasa düzenlemeler geliyor. 5395 Çocuk Koruma Kanunu’nda; biz rapor falan yazarız, yanında uzman bulundurulması gerekiyordu, çocuk mağdursa. Bunlar yapılmaya başlandı, ama yasal olarak kâğıtta yazanlar bunlar yani. Çocuk ifadesi bir kere alınsın, kamera kaydı diye bir şey var. Tutanağa bakın işte uygun tesisat olmadığı için kamera kaydı alınamamıştır. Var hâlbuki aşağıda kamera kaynıyor, kimse bununla uğraşmak istemiyor. Bizim toplumumuz yeniye çok ayak uyduran bir toplum değil. Bir de bizim hakimlerimiz çok eski hakimler, İstanbul’dakiler özellikle emekliliği gelmişler. CMK’nın avukatının umurunda değil [çocuk], çocukla ilgili bir şey de bilmiyor avukat. Tabii genellikle çocukların özel avukat tutacak parası yok zaten. Mağdurların ve suça sürüklenen çocukların zaten avukatları CMK’dan. Çocuğu ilk defa görüyor, konuşmaya bazen tenezzül eder, bazen etmez. O da dosyayı okumayayım da çocuk hızlı anlatsın diye. Çocuğu koruma adına duruşmada hiçbir şey yapmazlar. Ben yaparı hiç görmedim, çünkü onun için dosya kapansındır, bir an önce bitsindir. Çünkü o beş celse de olsa bir celse de olsa aynı parayı alacak.” (13.06.2014, İstanbul)

Mevcut çocuk suçluluğu ile mücadeleye yönelik mevzuatın içselleştirilememiş olduğu, uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan çocuk haklarına ilişkin taahhütlerin pratikte ifadesini bulmadığı görülüyor.

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

“Mevzuat, strateji ya da eylem planları yalnızca belge olarak kalıyor. Bu belgeler hem irade anlamında içselleştirilmiş değil, hem de yürürlüğe girdikten sonra kamu otoriteleri tarafından yeterince sahip çıkılmıyor. Kimse bakmıyor ‘orada ne yazmıştık? Ne hedef koymuştuk?’ diye. Bu durum kalkınma planları için de böyle, bakanlık stratejileri için de böyle, bütün şiddete karşı eylem planları için de. Yani planı işlevsel bir araç olarak görüp de ona göre hareket etme gibi bir alışkanlık yok.” (24.12.2013, İstanbul)

Politika taraflarının karar süreçlerine katılamaması, hem belirlenen amaç, hedef ve yöntemlerin doğru anlaşılmasını olumsuz etkiliyor hem de uygulayıcıların politikaya bağlılık ve inancını zedeliyor. Her kurum katılım sağladığı ölçüde politikaya sahip çıkıyor. Sonuç olarak uygulamada farklılıklar kendini gösteriyor.

3.3.5. Çocuk Suçluluğu Sorununun Tanımlanması: Çocuk Hakları Temelinde Sosyal Sorun mu? Ceza Hukuku Sorunu mu?

Çocuk suçluluğu, sosyal bir sorun olmaktan ziyade hukuki bir sorun olarak görülüyor. Sorununun yanlış ya da eksik tanımlanması ona yönelik geliştirilen mücadele politikasını da doğrudan etkiliyor. Soruna neden olan koşulları ve süreci dikkate almayan, yalnızca sonuca, başka bir deyişle fiile (eyleme) odaklanan bir yaklaşım, cezalandırma ve caydırıcılık temelli olmaktan kurtulamıyor. Tarafı olduğumuz uluslararası andlaşmaların yükümlülüklerini dahi karşılayamayan ve ceza hukuku sınırları dışına çıkamayan mevcut politika şu şekilde tarif ediliyor:

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

“Çocuk suçluluğu ile mücadele konusunda, çocuk mahkemelerinin kuruluşu, bir irade beyanıdır. Yine bu tip izleri takip edersek, çocuklara özgü infaz kurumlarının oluşturulması, bir irade beyanıdır. Ama alternatif tedbirlerin oluşturulmaması da bir irade beyanıdır. Dolayısıyla çocuk suça sürüklendiği anda imzacısı olduğumuz sözleşmelere uygun bir mücadele yönteminin benimsendiği söylenemez. Ceza hukuku bir yöntem olarak benimsenmiş durumda. Her fırsatta çeşitli kampanyalarla çocuk suçluluğunun arttığına dikkat çekip daha ağır cezalarla sorun çözülmeye çalışılıyor. Yetişkin mahkemelerinde yargılatmak gibi önlemler tartışılıyor.” (24.12.2013, İstanbul)

Hâlbuki Anayasa’nın 90. Maddesi’ne göre;

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası Andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”

Türkiye’nin taraf olduğu, çocuk haklarını koruyan, destekleyen ve geliştirilmesini sağlayabilecek olan uluslararası andlaşmalar ve bunlara ilişkin tavsiye kararlarının¹⁴ da dikkate alınmadığı görülüyor. Çocuk suçluluğu sorununu ele alırken daha geniş bir açıdan büyük fotoğrafı görmek gerekiyor. Bu büyük fotoğrafa bakıldığında Türkiye’de çocuk hakları temelinde bir çocuk politikasının ve çocuğa yönelik bir sosyal programın olmadığı göze çarpıyor. Sosyal programın olmayışı hangi sorun alanı olursa olsun çözüm arayışlarını dar bir alanda tutuyor. Çoğu zaman bu dar alanla sınırlanmış sorunlar ve çözüm alternatifleri sorun ortaya çıktığı anda sıcaklığıyla konuşulup hemen tüketiliyor. Genellikle de devletin yaklaşımı, kendini korumak şeklinde tezahür ediyor:

Mustafa Ruhi ŞİRİN-Çocuk Vakfı:

“2002 yılının son ayında başlayan yani 2253’ün değiştirilmesi için Çocuk Vakfı’ndan bir talep olmuştu. Dönemin bakanı Cemil Çiçek Bey, Adalet Bakanı’ydı ve bir komisyon kurduk. Ve o çalışmaların ilk tespit cümlesi; ‘Türkiye’de çocuk adalet sistemi var mıdır?’ idi. Ve olmadığı yönündeki kanaatlerle birlikte bildiğiniz gibi bir süreç başladı. Ve süreçle birlikte 5395 bir şekilde sonuçlandı. Ancak bu gün o yasaya rağmen soruyu aynı şekilde sormak gerekir. Yani Türkiye’de bir çocuk adalet sistemi var mıdır? Bu karma olabilir, çocuk refahına yönelik olabilir, sosyal sistem bağlamında olabilir. Dünyada ki modellerin hangisini dikkate alırsanız alın, o soru

¹⁴ Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi-Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi-Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek, Çocuk Satışı, Çocuk Fahşeliği ve Çocuk Pornografisi İle İlgili İhtiyari Protokol-Çocukların Velayetine ilişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi ile Çocukların Velayetinin Yeniden Tesisine İlişkin Avrupa Sözleşmesi-Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Lahey Sözleşmesi-Çocuklara Karşı Nafaka Yükümlülüklerine Uygulanacak Hukuka Dair Sözleşme-Çocuklara Karşı Nafaka Mükellefiyetine Dair Kararların Tanınması ve Tenfizine Dair Sözleşme-Küçüklerin Korunması Hususunda Makamların Yetkisi ve Uygulanacak Kanuna İlişkin Sözleşme-Sınır Aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi’ne Ek, İnsan Kaçakçılığının, Özellikle Kadın ve Çocukların Kaçakçılığının Önlenmesi, Yasaklanması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol-Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek, Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol-Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında BM Asgari Standartlar Kuralları-Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunması Hakkında BM Kuralları-Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi Hakkında BM Yönlendirici İlkeleri. Detaylı bilgi için Bkz. Aslan (2008) ve Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, detaylı bilgi için bkz. http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Source/LanzaroteConvention_tur.pdf

hala geçerli. Türkiye’de çocuk ceza kontrol sistemi egemen. Hala 5395 çocuğu ceza kontrol sisteminin içinde tutan bir anlayışı temsil ediyor. Ve bu nedenle biz bu noktaya yasayı çekmeye başladıkları andan itibaren kurmuş olduğumuz, yani Adalet Bakanlığı’yla birlikte başlattığımız bu hareketin içinden çekildik. 2003 yılının Ekim ayından itibaren çekildik. Sadece bizim değil, komisyonun görüşlerinin hiçbiri dikkate alınmadı ve ceza kontrol sistemi bağlamı içerisinde kalındı. Yani ara kurumların hiçbirisine atıfta bulunulmadı. Yani biliyorsunuz çocuk haklarına yönelik ölçüt ve ilkelere vurgu yapıldı, daha sonra denetimli serbestlik konusu başta olmak üzere birçok düzenleme yapıldı. Ama sistem çocuk hukuku bağlamında bir sistem değil, ceza hukuku çerçevesinde ele alınacak bir sistem ve aynı zamanda ceza kontrol sistemi içinde çocuğu cezalandıran, bir yönüyle de devleti koruyucu bir anlayışa sahip. Ana felsefesi bu, 5395 sayılı çocuk koruma kanunun. Hatta biz adına da itiraz ettik, yani Meclis’deki çalışmalarına bu görüşlerimizi bildikleri için bizi davet bile etmediler.” (13.02.2014, İstanbul)

2005 tarihli 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda önce, 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun yürürlükteydi. Eski yasaya ilişkin tarafların, ‘çocuk koruma’ noktasındaki eleştirileri ve talepleri yükseliyor. Ancak bu taleplerin yerine gündeme gelen, yanlış tanımlanmış bir sorun ve çözüm alternatifleri oluyor. Ortaya adı ‘Çocuk Koruma Kanunu’ olan bir yasanın çıkmasıyla, çağdaş bir yaklaşım olarak sunulan, dünyadaki tek örneği ‘çocuk ağır ceza mahkemeleri’ kuruluyor.

Politika sorununun gündeme alınması aşamasında daha önceden tanımlanan sorun, hükümetin dikkatini çeker. Toplumda bir durumun politika konusu haline gelmesi ve çözüm alternatifleri oluşturulması için ilk önce onun bir sorun olarak tanımlanması gerekir. Bunun üzerine karar mekanizmalarının gündemine alınır, hükümet harekete geçer ve söz konusu durumda bir değişikliğe gidilir (Dye, 2002: 36; Gupta, 2001: 47). Gündem konuları ve alternatiflerin kaynağı; iktidar, yasama organı, yürütmedeki bürokratlar ve hükümetin dışındaki çeşitli güçlerdir (medya, çıkar grupları, siyasal partiler ve genel olarak vatandaşlar) Kingdon (2003: 21-71). Çocuk suçluluğu ile mücadelede çocuk kanunla ihtilafa düşmeden önce alınacak tedbirler neredeyse hiç gündeme gelmiyor. Aşağıdaki görüşmelerden yapılan alıntılardaki farklı gözlem ve deneyimler, bu tedbirlerin devletin gündeminde olmadığı gibi halkın bu konuda yükselen bir talebinin olmadığı, ama yeri geldiğinde çocukları suçlayıp, damgaladıkları noktasında buluşuyor:

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

“Devlet bu konuyu gündeme almıyor, ama daha dikkat çeken tarafı halk da sorgulamıyor. ‘Tehlikeli’ denilen çocukları topluma kazandırmak için ‘ne tür hizmetlerimiz, hangi kurumlarımız, uygun personelimiz ya da programımız var mı?’ diye sorgulayan bir halk da yok. Bu, küçük bir mesele gibi algılanıyor. Ülkemizde çocukların, maruz kaldıkları durumla orantılı bir sorun çıkarmadıklarını düşünüyorum. Bu kadar ihmal ve istismar edilen çocuklar, normalde daha fazla sorun çıkartırlar. Bizde bu düzeyde olmamasının nedeni genel olarak çocuk/çocukluğa bakış. Ailede özellikle de ailenin elinde olmayan sebeplerle [...] çocuk, zaten çocuk gibi yetiştirilmiyor. Çocuğa yapabilir olduğu andan itibaren yetişkin sorumlulukları yükleniyor. O yüzden 10-11 yaşındaki çocuktan evi geçindirmesi beklendiğinde isyan etmiyor. Ona verilen görevi yerine getiriyor.” (24.12.2013, İstanbul)

Çocuk Savcısı (1):

“Devletin, hükümetin böyle bir derdi yok. Buna ilişkin bir politika üretmiyorlar. Gündeminde yok. Bu konuların önemli olduğunun gerçekten farkında değil. Meseleye ‘çocuk-çocuk işi’ gözüyle bakmak, ülkenin geri kalmışlığının göstergesi. ‘Daha temel kurumlarımızı oturtamadık, sıra buna gelmedi’ düşüncesi var. Sonra geç kalınabilir.” (21.04.2014, İstanbul)

Gökten KOÇYILDIRIM-UNICEF Çocuk Koruma Programı Sorumlusu:

“Suça sürüklenen çocuklar konusunun gündemde olmayışının ya da öncelikli olmayışının nedenlerinden biri, politik kurumların işin pazarlama boyutunu düşünmesi. İşin doğasında var. Kimse çocuk ve suçu yan yana koymak istemiyor. Bu anlamda sorunun üstünü örtülüyor. Bir diğer neden toplumun verdiği tepki. Toplum, kolay empati yapamıyor. Kendi zarara uğradığında, bunu yapanın çocuk olduğunu unutuyor ve en şiddetli şekilde cezalandırılmasını talep edebiliyor. Siyaset kurumu da bu reflekslerle hareket ediyor. Öncelikler neyse, güçlü politika yaratılan alanlar da onlar oluyor. Bu konu, biraz daha ötelenen ve ikincil planda bırakılmaya devam ediyor.” (29.11.2013, Kocaeli)

Önleyici temelli bir politika, başlıca üç temel nokta üzerine inşa edilmelidir. Birincisi çocukların daha kanunla ihtilafa düşmeden onları korumaya yönelik politikalardır. Daha çok makro düzeyde politikalardan oluşur. Dolayısıyla birçok politika alanıyla da kesişir. Gençlik kampları uygulamalarından, Milli Eğitim müfredatında çocukların kendi aralarında veya başkalarına karşı şiddet uygulamamalarını sağlayacak davranış ilkelerinin oluşturulmasına kadar; yerel yönetimlerin çocukların kendilerini ifade edecek alanlar yaratmalarından, risk altındaki çocuklara özel hizmetlerin sunulmasına kadar çeşitli alt politikaları içerir. Daha geniş bir yaklaşımla

yoksulluk ve yoksunlukla mücadele yine bu kapsamdadır. İkincisi çocuğun suça karışmış olması halinde çocuk adalet sistemi içinde yeniden suça karışmasını engellemeye yönelik politikalardır. Bu aşama suça sürüklenen çocuğun içinde bulunduğu durumun onarıcı adalete dönüştürülmesi, çocuğun yaptığı eylemin farkına varmasını sağlamaya yönelik faaliyetlerden oluşur. Üçüncü ve son olarak da çocuk adalet sisteminden çıktığında çocuğun yeniden toplumsallaşma sürecindeki destek mekanizmalarını içeren politikalardır. Bu bağlamda eylem planlarının hazırlanması ve uygulamaya geçirilmesi ivedilik taşıyor.

Çocuk suçluluğunun önlenmesi bütün bu düzeyleri kapsayan bir yaklaşım gerektirir. Özellikle çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının diğer politika alanları ile temas ettiği birinci aşama, bu sorunun yalnızca hukuki bir sorun olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir sorun olarak görülmesiyle başarıya ulaşabilir. Ancak taraflarla yapılan görüşmeler, mevcut politikada sorunu hukuki olarak tanımlamanın dışına çıkılamadığını, nedenlere odaklanan önleyici temelli politikaların yokluğunu, bu yüzden politikanın başarıya ulaşamadığını doğruluyor.

Fulya Giray SÖZEN-Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı:

“Çocuk suçluluğu, tek bir bakış açısıyla anlaşılabilecek bir konu değil. Eğer çocuğun suça itildiğini düşünüyorsak; aile, eğitim sistemi, devlet politikalarından toplumun bakışına kadar birçok faktör buna etki eder. Bu etmenlerin hepsini havuzunda barındıran sistematik bir bakış açısıyla sorun yeniden tanımlanmalı.” (10.10.2013, İstanbul)

Sorunun, toplumsal bir sorun olarak ele alınmaması, sorunla ilgili koruyucu önlemlere yönelmeme ve diğer politika alanlarını da dikkate almama sonucunu doğuruyor. Bu yüzden gündeme gelen hep çocuk ve onun çevre/yaşam koşulları değil, yalnızca gerçekleştirdiği/karıştığı ‘eylem’ oluyor.

Çocuk Mahkemesi Hakimi (1):

“Ekonomi ve aile odaklı bir politika gerekli. Sorun yeniden tanımlanmalı. Çocuk kadar, onun ailesini, yaşadığı çevreyi, koşullarını da gören bir politika olmalı bu.

Kapsamlı bir bakış açısı yok. Hukuk gözüyle bakılıyor. Gündeme göre uygulama değişiyor. Toplumdan gelen baskıyla bazı şeyler değişebilir.” (06.06.2014, İstanbul)

Toplumdan gelecek baskı hususuna vurgu, toplumun ‘çocuk ve sorunlarıyla’ ilgili bilinçlendirilmesi gereğini ortaya koyuyor. Çünkü konu hakkında bilgisi olan baskı yapabilir.

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

“Önemeye dair bilinçli herhangi bir şey olmadığı kanaatindeyim. Çünkü önleme bir makamın yapabileceği bir şey değil. Çocuğa hizmet verecek tüm makamların aynı iradeye yönelik olarak çalışması gerekir. Çocukların iyi yetişmelerini sağlayarak önleyebiliriz. Onun için de eğitim en önemli kısmı. Okul çağında bir çocuğun okula devam edemediği ve bunun takibinin yapılmadığı bir durumda ‘devletin olumlu bir politikası vardır’ deme imkânı olmadığı kanaatindeyim. Gezici mevsimlik tarım işçisi çocuklar, çok küçük yaşlardan itibaren yıl boyu sokaklardalar. Okula gidemiyorlar, hiçbir şekilde sağlık kontrolünden geçemiyorlar ve bunun peşinde olan bir devlet yok. Böyle bir ortamda ne suçluluğun ne de istismarın önlenmesine imkân yok.” (24.12.2013, İstanbul)

Çocuğun suça sürüklenmesinin nedenlerini tek tek sıralamak, indirgemeci bir yaklaşımın ürünü olsa da görünen bu nedenlerin altındaki gerçeği açığa çıkarmak, hangi tarihsel ve toplumsal zeminde ortaya çıktığını anlamak açısından analize dahil edilmesi gereken bir unsurdur. Çocuk savcısının gözlemlerinde de karşılığını bulan bu nedenler şu şekilde ifade ediliyor:

Çocuk Savcısı (1):

“Çocuk ve suçun bir arada anılması bir toplumun sağlıklı olduğunu; eğitim ve sosyo-ekonomik durumunun düşük olduğunu göstergesidir. İstanbul bağlamında göçün etkisi büyük. Çocuğun ailenin kontrolünden çıkması, anne-babanın çalışmak zorunda kalması ve bu nedenle çocukla yeterince ilgilenememesi, sosyal kontrolün olmayışı, yaşam çevreleri, mahalle kültürünün olmayışı, gelir adaletsizliği, TV’lerdeki özendirici lüks hayat, çocukların spor aktivitelerini gerçekleştireceği mekânların eksikliği, hatta bilgisayar ve internete düşkünlük, hayattaki suçları da bilgisayar oyunu gibi görme gibi birçok etken sayabiliriz. Nedenleri ortadan kaldıramadığımız müddetçe suç devam edecektir.” (21.04.2014, İstanbul)

Çoğu ekonomik sorunlardan oluşan bu nedenler, asıl olarak bir ‘eşitsizlik’ zemini üzerinde yükseliyor. Bu gerçeği görmeden yalnızca görünen nedenler, tek başına bir anlam ifade etmiyor. Bu yüzden soruna geçici çözümler bulmak suretiyle üzerinin örtülmesinin ötesine geçilemiyor.

Yukarıda anne-babanın çalışıyor olmalarından kaynaklanan çocuğun savsaklanmasına yapılan vurgu, ebeveynlerin çalışmasını bir sorun olarak öne çıkarıyor. Asıl sorun, her iki ebeveynin çalışması değil; kreş, yuva vb. kurumsal destek kuruluşlarının ne nicelik ne de nitelik açılarından yeterli olmaması. Ekonomik yönden zorluklar içindeki ailelerin, nitelikli kuruluşlara erişemediğinden dolayı çocukların çoğu kez sokaklarda başıboş kalmaları sorun. Bu anlatıda çocuğa gerektiği gibi rehber olunamadığı, çocuğun boş zamanlarını olumlu değerlendirme imkânlarından yoksun bırakıldığı görülüyor.

Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği:

“Gerçek anlamda bir arada yaşama sürecini en baştan kurgulamamız gerekiyor diyorum. Çocuk suçluluğu alanı biraz daha bir sürü sorunun bir sonucu olarak karşımıza çıkıyor ve aslında belirli bir sınır içerisinde bir arada yaşama taahhüdünde bulunuyorsak eğer birbirimize önce ‘eşittir’ ilişkisi kurmalıyız.” (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Mevcut durumda sosyal yardımlar, ihtiyaç temelli bir anlayışla yürütülüyor. Dolayısıyla bu yardımlar, devletin ancak bütçeden artırdığı kadarıyla, herhangi bir yasal bağlayıcılığı olmadan ve şeffaflığı tartışılır bir düzeyde gerçekleşiyor. Genele yayılan, daha sistematik ve doğumla başlayan süreçleri harekete geçiren, yani hak temelli bir anlayış mevcut değil.

Mustafa Ruhi ŞİRİN-Çocuk Vakfı:

“Türkiye’nin sosyal programı yok diyoruz, işte kaç yıldır açıklayacaktı, bu siyasi hükümet döneminde de açıklayamadılar. Bunlar hala şöyle sanıyorlar; biz şu kadar ilkokuldaki yoksul çocuklara, onların annelerine kız ve erkek çocuklara, şu kadar maddi yardım yapıyoruz. 32 lira, 36 lira edebiyatı yani. Şu kadar kömür dağıtıyoruz, şu kadar gıda yardımı var. İşte çocuk vakfının bir önerisidir 18 yaşına kadar bütün

çocukların sosyal güvenceye alınması. Onu kabul ettiler biliyorsun 4 yıl önce. Ve o da sosyal güvencesi olmayan çocuklar olarak geçti. Aslında biz genel bir şey istedik, yani bütün her doğan çocuk; engelli, engelsiz ayrımı yapmadan, ailesi zengin fakir ayrımı yapmadan sosyal güvencesi olsun. Ve bunu sadece de sağlıkla sınırlandırdılar. Oysa bunun öyle değil de bütün sosyal haklarla, yani hak temelli anlayışla yapılması gerekiyordu. Artık bir 25 yıl daha bekleyeceğiz, onun için de bekleyeceğiz.” (13.02.2014, İstanbul)

Kurumlar kendi çalışma alanlarının dışındaki sahalara dahil olmamaya, mümkün olduğu kadar da diğer temasta olduğu alanlarla ilgili iş almamaya çalışıyorlar. Çocuk adalet sistemindeki alana baktığımızda, birçok kurumun çalışma alanıyla kesişen bir özelliği olduğunu görüyoruz. Mevcut durumda çocuk suçluluğu ile mücadelenin hukuk temelli olması ve çocuk adalet politikası etrafında şekillenmesi, Adalet Bakanlığı’nı ana taraf olarak konumlandırıyor. Ancak temas içinde olduğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı gibi diğer kurumların bütün önleme düzeyleriyle ilgili yapmaları gereken çalışmalar var. Ancak ortak çalışma anlayışının olmadığı ve sorumluluğu bir diğeri üzerine atma yönelimi; ‘benim konum değil, onlar yapsın’ anlayışının hâkim olduğunu şu ifadelerden anlaşıyor:

Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği:

“Eğitim Bakanlığı diyelim ki müfredatı ben yürütürüm başka bir şeye karışmam diye baktığında, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ben sadece koruma gereksinimi olan çocuklarla ilgilenirim diye baktığında, o zaman adalet sistemine takılan çocukların birçok ihtiyacı havada kalıyor ve o sosyal destek ağı sisteminden kayıp gidiyorlar. Ben bir çalışmada şeye benzetmiştim bu sosyal destek ağını, bir balık ağına; ne kadar sık bir ağ olursa çocukların arada kayıp gitmesi o kadar zor olur. Ama bu Türkiye’deki sistem o kadar büyük aralıklı olan bir ağ ki; o yüzden çocuklar da aralardan düşüp duruyorlar. Çok yalnız bırakıyoruz çocukları.” (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Emniyet Müdürlüğü Görevlisi (2):

“Devletin çocuğun suça sürüklenmeden önce alabileceği tedbirler, yani bu çocuk adalet sistemine dahil olmadan önce alabileceği tedbirler, bir süreç gerektiren, zaman alacak bir konu. Ancak devlet mekanizmalarını güçlendirerek, yani okula gitmeyen bir çocuğun direk bildirilmesi, bu çocuk okula 10 gün gelmiyorsa, 15 gün gelmiyorsa nerede olduğu sorgulanması bu suçun önlenmesi adına adımlardan bir tanesi. Çocuk okula gelmiyorsa acaba zamanını nerede geçiriyor? Suça mı maruz kalıyor? Yoksa bir

suçun şüphelisi olarak mı karşımıza çıkacak? Bunların engellenmesi adına her çocuk, okula gitmeli mutlaka. Yani bir suçun önlenmesi adına eğitim camiasına, okula, çok büyük iş düşmekte. Dolayısıyla birinci önceliğimiz okul olarak ön plana çıkıyor. Daha sonrasında ve yahut bunun hemen paralelinde aile. Okuldan çıktıktan sonraki zamanını çocuk nerede geçiriyor? Ailesi ne kadar çocuğa ilgi gösteriyor? Bu da sosyal politikalar çerçevesinde yani Aile ve Sosyal Politikalar'ın ilimiz genelindeki politikasıyla alakalı veya Türkiye genelindeki politikasıyla alakalı. Çocuk polisi en son olarak [devreye giriyor], işte bu mekanizmaların dışına çıktığı zaman [çocuk], suçun mağduru ve şüphelisi olarak polisin karşısına çıkabilmektedir. Bu iki mekanizma güçlü olursa, yani çocuk suçluluğunun büyük bir kısmının engelleneceğini düşünüyoruz.” (31.10.2013, İstanbul)

Evden/okuldan kaçma, davranış sapmasıdır. Suç olmasa da çocuğun suça sürüklenebileceğinin habercisidir. O halde davranışın belirtileri ilk baş gösterdiğinde, bunun, ‘nedeni’ araştırılıp, konu polisin önüne gelmeden önlem alınması gerekir.

Açıkça görülüyor ki sorunun tanımlanmasında bir sorun var. Sorunun yeniden tanımlanması, hak temelli bir bakış açısıyla mümkün olabilir. Gününbirlik çözüm arayışlarının, anlık ihtiyaçlara yönelik politikaların, sorunun çözümüne katkı sağlamadığı görülüyor. Ancak ‘gereken yapılıyor’ algısı üzerinden bir politika yürütüldüğünü, palyatif ve kısmî uygulamalara gidildiğini ve en temelde de sorunun kaynağına inilmeden ya da daha açık bir ifadeyle çocukları suça iten nedenlere odaklanmadan bir arayışa yönelindiğini görüyoruz. Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele konusunda, sorun ortaya çıkmadan önce sosyolojik olarak toplumla ilgili öngörülere sahip olunmadığı ortaya çıkıyor. Ancak ‘fiil’ baş gösterince, soruna ilgi duyma gibi bir pratik var.

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

“... Sistem içine girince de fark etmiyoruz. Ama akıl almayacak kısmı eğitim sistemi içinde fark edilmiyor olmaları bu çocukların. Bu çocukları destekleyebilecek hiçbir sistem yok. Çünkü özel kuruluşlarda, mesela bütün burs veren kurumlar başarı şartına bağlı burs veriyorlar. Bunların başarılı olma imkânı yok ki. Ve bir de okul öyle bir hale gelmiş durumda ki öğretmen bunlarla ilgilenmiyor, kapasitesi de uygun değil, elindeki program da uygun değil, kitap da uygun değil, müfredat da uygun değil. Bu çocuk dört işlemi yapamadan, okuduğunu anlayamadan 8. sınıfı bitiriyor. Hasbelkader yani devam ederse eğer. Ya da tamamen ben bunları zaten yapamıyorum, anlamıyorum deyip çıkıyor. Tam aidiyet hissedeceği çağda kendini kabul eden grupları oluyor o zaman zaten. Okuyan eden çocuklar, bunları kabul etmiyor. Ondan sonra da mecburen çocuk için alternatifsiz bir durum bu.” (24.12.2013, İstanbul)

“...Biz bu yaz gezici mevsimlik tarım işçileriyle ilgili bir araştırmayı yürüttük, Ordu’da kampta kalanlar için doktor vardı. Birçoğu için hiçbir şey yok ama küçük bir kısım kampta kalıyor. Doktorun söylediği şey, diyor ki: ‘ben uzun yıllardır Türkiye’de görmedim artık bu durumu, Afrika’da falan var. Açlık ve yetersiz beslenme nedeniyle karın şişliği hastalığı var ya çocuklarda, o var’ diyor, ‘Türkiye’de en fakir bir köyde bile yok artık’ diyor. Temel besin maddeleri sağlanamıyor çocuklara, açlıktan bebek ölüyor yani. Bu durum böyle iken ‘3 tane daha çocuk sahibi olun’ [deniyor]. Ülkenin politikası çoğalmaya yönelik olabilir ama o zaman sorumluluğunu üstleniyor olmamız lazım. Nasıl doyuracağız karınlarını? Annenin yapamadığı, ailenin yapamadığı yerde nasıl gerçekleştirilecek bu? Temel gelir güvencesi mi verecek ailelere? Önleme, bunları düşünmemizi gerektiriyor. İşsizlik problemi var bu ülkede, ne yapacak yani, çalışsın kazansın baksın çocuğuna denilemez ki. Nasıl bakacak? Nasıl okutacak yani. Dershaneye gitmezse, sınav kazanmasına imkân yok. Eğitimi iyileştirmiyoruz, mecburen oraya gitmek zorunda. Parası yok ki okula gönderemiyor, nasıl dershaneye gönderecek? Onlar için ne yapacağız onu düşünüyor olmak lazım. O yüzden önleme, böyle çok geniş kapsamlı, ülkenin ekonomi politikalarıyla ilgili bir şey. Onun için böyle biz kendimize göre kararı veririz, başka şeylere başka önceliklere göre. Ötekiler [için] de artık kalan sağlar bizimdir, büyüyen büyür, okuyan okur [anlayışı hâkim].” (24.12.2013, İstanbul)

Yukarıdaki anlatıdan çocuk suçluluğu ile mücadele politikasındaki tercihlerin ekonomik maliyetler çerçevesinde şekillendiği anlaşıyor. Toplumsal maliyetler ise göz ardı ediliyor.

Çocuğun suça sürüklenmesi sürecine değil de sonuca odaklanmak, genel olarak çocuk sorunlarının üstünü örtüyor. Örneğin çocuk suçluluğuyla mücadele ile çocuğa karşı şiddetle mücadele birbirinden kopuk alanlar mışçasına ayrı ayrı ele alınıyor. Çocuğa karıştığı suç eylemine bakarak tepki gösteriliyor ya da sokakta dilendiği zaman ‘git çalış’ deniyor. Hâlbuki sürece odaklanıldığında çocuğun bu hale gelmesinin nedenleri ortaya çıkacaktır. Bu yaklaşım, aynı zamanda çocukların suça sürüklenmesine, suça sürüklendiği müddetçe de bu şekilde yaşamaya devam etmelerine de bir karşı koymadır. Yoksulluk sorununun üstesinden insan kaynağına yatırımla gelinebilir. Üç ya da daha fazla çocuk sahibi olma yönünde özendirilme, yukarıda ve altta dillendirilen sorunların temelinde yer alıyor. Büyük nüfusla insan kaynağına yatırım yapma birbiriyle bağdaşmaz.

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

“Yoksulluğun bu kadar yüksek olduğu bir ülkede çocuk yoksulluğunun daha da yüksek olduğunu düşünürsek; çocuk yoksulluğu demek, yetersiz beslenme demek. Yetersiz beslenme demek, zihinsel gelişiminin zayıf kalması, okul başarısının düşüklüğü demek. Eğitim sistemimiz içinde bu çocukları fark edip destekleyebilecek hiçbir şey yok. Bu çocuklar özürlü değil ki o özel eğitimden yararlansın. Başarılı değil, burs alabilsinler. Bunlar aslında mesela suça eğilenlerin temelini oluşturan önemli gruplardan biri bu. Bu çocukları fark eden kimse yok ve büyük çoğunluk aslında. Sınıflara gidin bu devlet okullarının sınıflarına 2 tane 3 tane başarılı çocuk var. Geri kalan büyük bir ortada grup var. Birkaç tane de zihinsel problemlili çocuk var. Geri kalan büyük ortadaki grup. Ondan sonra işte sıfırlar falan çeken çocuklar. Bir yerden tutulursa devam ediyor, o kadar da yoksa kaybolup gidiyor işte. Ya suç işlerken ya madde kullanırken ya da tecavüze uğradığında karşımıza çıkıyor.” (24.12.2013, İstanbul)

ASP İl Müdürlüğü Görevlisi (1):

“Bir politika oluşturabilmenin bazı aşamaları var. Bir, politik temelin bazı sorun tespitlerine dayanması gerekiyor. Önce sorun odaklı değil. Yani bir, sorunun ne olduğunu tespit etmemiz gerekiyor. Sosyal bir problem olarak çözmeye çalışmıyoruz. Mahkemenin derdi şu, Adalet Bakanlığının derdi “Ne yapacağız bunları kardeşim? Avrupa Birliği habire bizi sıkıştırıyor”. Türkiye’de pratik olarak sorunları çözenin en kestirme yolu nedir biliyor musun? Avrupa ülkelerinde ne yapıyorlarmış?..” (24.01.2014, İstanbul)

Ülke ölçekli sosyal programın; suça itilen çocuklarla ilgili önleyici, koruyucu, geliştirici ve tekrar topluma kazandırıcı çerçevede bir hizmet alanının tanımlanması gerekiyor. Stratejik amaçlar ve bunların koordinasyonunu yapacak birim o zaman işlevsellik kazanır. Bu olmadan bir koordinasyondan söz etmek konuyu soyut alana çekmektir. Başka bir ifadeyle bu konuyla ilgilenmemek demektir. Aslında önleyici politikalar konusunda neden hareketsiz kalındığı aşağıdaki örnekte net bir şekilde görülüyor. Özelde Emniyet Çocuk Birimi açısından yapılan bu yorum, genele de yayılan bir bakış açısını yansıtıyor.

Emniyet Müdürlüğü Görevlisi (1) :

“Önleyici polislik, bence daha erdemli bir polislik. Yani bir cinayet işleyeni cinayet sonrası bulmak ya da bir narkotik madde alındıktan sonra o kriz döneminde narkotik maddeyi satanı bulmaktansa, ilk madde ulaşmadan bulunması, cinayet işlenmeden bunun ortaya çıkarılması, intihara teşebbüsten önce bunun saiklerinin ortadan kaldırılması daha erdemli bir polislik. Ama bunlar tabi istatistiğe yansımadağı için idarenin hoşuna gitmeyecek konular. Kör nokta dediğimiz şeyler, yer altı çalışması gibi bir şey bu. Yani genelde boşa gidiyor sanılıyor. Şöyle bir tespit yapmış İngilizler:

Suç oluşmadan bu suçun engellenmesiyle ilgili bir pound harcıyorlarsa suç oluştuktan sonra vatandaş hapse girdikten sonra topluma kazandırılmasına falan 4 pound harcanıyor.” (18.12.2013, İstanbul)

Suç öncesi politikaların devreye sokulmamasından kaynaklanan nedenlerle çocukların suça sürüklenmesi, diğer resmi tarafların bu çocuklarla kurumsal olarak karşılaşma deneyimlerine benzer şekilde yansıyor:

Çocuk Cezaevi Görevlisi (1):

“Camı kırmışız, bardağı kırmışız, ondan sonra diyoruz ki niye kırıldı? Kırılmadan önce bununla ilgili bir tedbir almış mıyız? Bunlar önemli yani, ne yaptık? Yani basında, televizyonlarda bakıyoruz, şaşıla hayat empoze ediliyor. Ya bu da aslında toplumsal bir seferberlik gerektiren [bir durum]. Tüketim toplumu olduk yani. Haliyle üretmeden ne bileyim işte, güzel hayat, ne bileyim şaşıla bir hayat yaşamayı özendiriyoruz topluma. O da o zaman beraberinde birtakım sakıncalı durumları getiriyor yani. Sıkıntılı, problemlili şeylerle karşı karşıya kalmak durumundayız.” (22.11.2013, İstanbul)

ASP İl Müdürlüğü Görevlisi (1):

“Bize hep sorunlar patladığı zaman bize geliyor [çocuk]. Yani çocuk hırsızlık yapıyor, bize geliyor. Çocuk fuhuşa bulaşıyor, bize geliyor. Madde kullanıyor, bize geliyor. Bundan önce bir şey yok.” (24.01.2014, İstanbul)

Özetle; açıklamaların tümü önleme etkinliklerinin olmadığı, yetersiz kaldığı, buna karşın ancak eylem gerçekleşikten sonra çözüm üretilmeye çalışıldığını ortaya koyuyor. Açıkça önlem almama sonucu ‘çocuğu koruma’ yönünde geç kalınmış oluyor.

Çocukların adalet sistemi içinden çıktığı andan itibaren yalnızlığa mahkûm edildiği görülüyor. Çocuğu bu aşamada yalnız bırakmak, onu suçla buluşturan koşullara yeniden sürüklemek anlamına geliyor. Bu konuda da devletin hareketsiz/sessiz bir duruş sergilediği anlaşıyor.

Çocuk Cezaevi Görevlisi (1):

“...Şimdi çocuklarla ilgili bu noktada net bir takip sistemini oluşturmadık, oluşturamadık herhalde öyle düşünüyorum. Çünkü biz burada işte özellikle kursa aldığımız ne bileyim, eğitim vermeye çalıştığımız, ne bileyim işte liseyi açık lise kaydettiğimiz çocukların dışarı çıkınca o işi zaman zaman bıraktığını görüyoruz. Dolayısıyla aslında bu önemli bir nokta. Bununla ilgili de aslında kurumlar arasında, teşkilatlar arasında bir eşgüdümün olması lazım diye düşünüyorum yani. Fakir, muhtaç olan bir çocuğun bu sebeple hırsızlık yapan bir çocuğu eğer dışarıya salıyorsak, normalde biraz önce söylediğiniz gibi kapının önünde işim bitiyor benim. Buradakini muhafaza etmekle görevliyim. Kapıdan ben bu çocuğu tahliye ettiğim zaman tekrar hırsızlık yapacak sebepler hala geçerliyse, onun için ne yapacak, yine hırsızlık yapacak. Dolayısıyla biz bu çocuk tahliye olana kadar hırsızlık yaptığı ortamın buna benzer şeyleri ortadan kaldırmadıysak yine tekrar gelecek. Uyuşturucu kullanıp buraya geliyorsa o uyuşturucu kullanan, kullandıran kişinin ne ise, onları ortadan kaldırmadan o çocuk tekrar uyuşturucu kullanacaktır, bir şekilde buna bulaşacaktır. (22.11.2013, İstanbul)

Tahliye sonrasında çocukların etiketlenmelerini önleyecek birtakım mekanizmaların, çocukları izleme etkinliklerinin olmadığı çok açık. Tekrar suça yönelmelerini önleyecek kurumsal destek konusunun da ihmal edildiği ortaya çıkıyor. Mevcut olanlar ise ‘göstermelik’ bir şekilde yürüyor.

Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği:

“Çocuk Gözetim Eğitim ve İyileştirme İşleri Şubesi’nden -Cezaevleri Tevkif Genel Müdürlüğüne bağlı- tahliye sonrası çocuklara birer mektup gönderildiği bilgisi var elimizde.Ama tabii o mektup çoğu zaman adrese de ulaşmıyor; ya çocuklar başka adres söylemiş oluyor, taşınmış oluyorlar falan. O mektup ulaşmayan birçok çocuk oluyor. O mektupta ise şöyle yazıyor: ‘yeni yaşamında başarılar, yardıma ihtiyacın olduğunda, iş bulma vesaire şunlara şunlara başvurabilirsin’. Çocuk zaten o kurumdan çıkmışken asla bir daha dönmek de istemiyor. O sistemin bir elemanıyla [karşılaşmak da istemiyor]. O yüzden çok işlevsel bir yönü yok orada. Ki hani içerde zaten o bambaşka kimlik yaratabildiği için çocuklar bazen o kimliği var ederek onunla yaşamayı da tercih edebiliyorlar, zamanında bir şey yapılmadığı için.” (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Fulya Giray SÖZEN-Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı:

“Daha geniş bir bakış açısına ihtiyaç var. Çocuğu yetiştikten ayırmayan bir bakış değil. Tahliye sonrası büyük yatırımlar yapılması, daha geniş perspektif, personel eğitimlerini önemseyen bir politikaya ihtiyaç var.”

Çocuk adalet sistemi içinde yargılamanın asıl amacı, toplumun ve çocuğun korunmasıysa, tahliye sonrası çocukların desteklenmesi gereği ortaya çıkıyor. Ancak bu konuda ne yasal ne de idari bir yapılanma bulunmuyor.

Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği:

“...Suça yöneldikten sonra en azından çocuk adalet sistemi içerisinde bunun bir daha tekrarlanmaması için ne yapacağız biz? Napiyoruz? Tahliye oluyor diyelim ki çocuk, hükmünü aldı, cezasını çekti, tahliye oldu. Cebinde beş para yok, eve gidecek parası olmadığı için başını belaya sokabiliyor. Bu hikâyeler yani hakikaten rastlanan ve yaşanan, yaşanmakta olan hikâyeler.” (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Devletin, çocukların suça yönelmemeleri için sorumluluğu olduğu kadar bunu önleyemediği durumlarda tekrar suça yönelmelerine engel olacak politika geliştirme sorumluluğu da var. Mevcut durumda, çocukların tahliyesi sonrasında, devlet, bu sorumluluğuyla ilgili harekete geçmediği gibi bazı durumlarda STK’ların bu yöndeki girişimlerine de engel oluyor. Görüşmenin devamında bunun örneğinden şu şekilde söz ediliyor:

“...Tahliye sonrası sivil toplum örgütlerinin gene böyle bazı örnek çalışmaları var. Ama bunun tüm Türkiye’de yaygın, kapsayıcı, etkin olduğundan bahsetmek mümkün değil. Orada mesela Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği’nin çalışmalarından bahsedebilirim. Bir öğrenci evi vardı, Adalet Bakanlığı’yla protokolle yürütüyorlardı. Ama daha sonra bakanlık farklı gerekçelerle öğrenci evini kapattı. Hâlbuki öyle bir çalışmaya çok ihtiyaç vardı. Çünkü mahkemeye başı derde giren çocukların birçoğu kendi bulundukları yerele geri dönemez halde oluyorlar, çok çeşitli, mesela adam öldürme olsun, cinsel suçtan olsun vesaire, kendi bulunduğu yere gidemez. Onunla ilgili olanaklar sunulması gerekiyor. Eğer öyle olmaz ise çocuğun başına bir şey geliyor ya da çocuk ayakta durabilmek için kendini başka yerde bulmak zorunda kalıyor.” (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Yeni bir alt bölüme geçmeden önce mevcut sistemi özetleyecek olursak; çocuk suçluluğu sorunu geniş bir bakış açısıyla ele alınmadığında, ceza hukuku/kanunlar çerçevesinde sığ bir alana hapsediliyor. Bu da çocuğun karıştığı suça odaklanma sonucunu doğuruyor. Mevcut hukuk sisteminde öngörülen cezaya alternatif tedbirlerin, uygulamadan kaynaklı vücut bulamaması, cezalandırma dışında bir yol bulunamamasını doğuruyor. Suç öncesi koruyucu/önleyici ve suç sonrası topluma

yeniden kazandırmaya yönelik devletin hareketsizliği/sessizliği, bu alandaki politikasızlığa işaret ediyor. Çoğu zaman sorun ortaya çıktığında gündeme gelen çözüm önerileri, anlık politikaların devreye sokulmasıyla sonuçlanıyor. Özellikle resmi tarafların -kendi içinde de yalnızca karar düzeyindekiler- dışında yükselen taleplere kulak asılmıyor.

3.3.6. İşlevsel bir Koordinasyon: Hizmet Düzeyinde Koordinasyon

Suçta sürüklenen çocuklar, risk altındaki korunma ihtiyacı içinde olan çocuklardır. Bu çocuklara zamanında ve yerinde, uygun bir yaklaşımda bulunulmazsa, uzun vadede çok daha ciddi toplumsal sorunlara yol açabilir. Tekrar vurgulayalım; zamanında müdahale edilmezse, o davranış biçimi çok daha karmaşık davranışları doğuruyor. Bu müdahale çoğu zaman birden fazla kurumu ilgilendiriyor ve birbiriyle koordinasyon içinde olmalarını gerektiriyor.

Oben SÜDÜTEMİZ-Aile Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“Yaşadığımız süreçte, çocuk suça karıştı, geldi karşımıza; bu çocuğun hayat hikâyesine baktığımız zaman, birçok riskleri ve bu çocuğun gerçekten korunma ihtiyacı olduğunu da tespit ettik, ama yasalar ne diyor?Yaptığı bir eylem var, onun karşısında da hükmün açıklanması gibi müeyyideler var, ama bu çocuğun uygun bir yaklaşımla hayatıyla ilgili hapis cezasından önce belirli tedbirlerle hayatını kolaylaştırmak gerekir. Biz bu tedbirlerin sorumluluğunu[n yerine getirilip getirilmediğini takip etmek durumundayız].Eğer bu çocuk okula gitmiyorsa, yaştları okuldayken o sokakta çalışıyor ve yaşıyorsa bunun ailesine müdahale edilerek [gerekli tedbirlerin alınması lazım].Bu direkt ailesine müdahale etmek, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın sorumluluğudur. Çocuğa müdahale ederek, takip ederek, bu çocuk[un] neden okula gitmiyor [olduğu araştırılmalı]. Eğitimin, okulun sorumluluğu [var]. Bu çocuğa uygun eğitim yaklaşımlarıyla [müdahale edilmeli]. [Eğitimden] geri kalmış, mesela bu çocuk uzun zaman okula gitmedi ve arkadaşlık ilişkileri kopuntuya uğramışsa bu çocuğu tekrar eğitim sistemi içerisine almak, yaştlarıyla normal davranışlar götürmesini sağlamak lazım. Ya bu çocuk eğitim hayatını sonlandırıp çalışması gerekiyorsa da çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bir sistem uygulaması lazım, uygun meslek, sigortalı, sağlık koşulları uygun çalışma alanlarının yaratılması gerekiyor. Sağlık tedbiri dediğimiz; bir çocuğun kendi kronik hastalıkları olabilir, ya da maddeyle ilgili sorunları olabilir, psikiyatrik rahatsızlıkları olabilir ama bedensel sağlığı yanında ruhsal sağlığı da önemli. Bununda işbirliği içerisinde takip ve tedavi edilmesi gerekiyor. Tüm bu süreçte büyük blok kurumların birbiriyle organizasyonlarının uyumlu olması gerekiyor. A bakanlığının yaptığı hizmetleri, Adalet Bakanlığı bilmezse, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ndaki uygulamaları

ya da yeni gelişmeleri eğer Adalet Bakanlığı'ndaki aile mahkemelerindeki uzmanlar bilmezse ya da bir çocuk hakkında Ankara'da yaşıyor, geliyor İstanbul'a, farklı farklı tedbir kararları alınır ve de uygulanabilir olmayan tedbir kararları alınır, hem ikinci bir mağduriyet oluyor aslında.”(24.12.2013, İstanbul)

Bakanlıkların kendi işlev sınırları içinde kalıp, sorumluluğu bir diğerrinin üzerine atma eğilimi, suça sürüklenen çocuğun mağduriyetinin devamına yol açıyor. Özellikle suç öncesi işlevsel düzeydeki koordinasyonun olmayışı, çocuğun ancak suça karıştığında fark edilebilmesiyle sonuçlanıyor. Bu da sorunun ‘polisiye’ yöntemlerle çözümü anlamına geliyor ki; son derece eksik ve başlı başına sorunlu bir yaklaşım içeriyor.

Gül ALPAR-Emniyet Müdürlüğü Adli Psikolog:

“Suç önleme, bütün bakanlıkların bir arada çalışmasını gerektiren bir şey. O yüzden tek bir bakanlığa yüklenmemeli. İşlerine yüklendiler, sadece bunu polis yaptığı zaman bunun anlamı olmayacak. Milli Eğitim'in de çalışması gerekiyor, Sağlık Bakanlığı'nın da, Aile Sosyal Politikalar'ın da. Hepsinin ortak bir çalışma yürütmesi gerekiyor bu konuda ve işlerliğinin, belli bir sisteminin olması gerekiyor. Genelde polis, suç önleme çalışmalarını polisiye tedbirlerle yapmak zorunda kalıyor. Sadece suça karışabileceği mekânları gezebiliyor, oralarda tedbirler almaya çalışıyor. Bir sürü alınabilecek tedbir var çocuklara yönelik, biz bugün mesela dilencileri bile yakaladığımız zaman onlara yönelik sadece dilencilik işlemi yapabiliyoruz. Diyelim işte aile çocuğu ihmal ettiğiyle, istismar ettiğiyle ilgili, sonuçta burada ekonomik istismar da var, ihmal de var, sağlıkla ilgili de ihmal var. Bu ihmallerin [karşılığında], buna göre bir işlem yapılmıyor. Yapılmadığı sürece hiçbir anlamı olmuyor, tekrar sokağa çıkıyorlar. Bu yüzden koordineli bir şekilde diğerr bakanlıkların da devreye girmesi gerekiyor.” (01.11.2013, İstanbul)

Özellikle resmi tarafların kendi içinde işlevsel bir koordinasyonunun gerçekleşmesi için gerekli olan, uygulamalar ve bunların sonuçlarını içeren veriler sağlıklı bir şekilde toplanmıyor. Taraflar arasında bu türden verilere duyulan ihtiyacın karşılanmadığı şu şekilde ifade ediliyor:

Mustafa Ruhi ŞİRİN-Çocuk Vakfı:

“İstanbul'un 5 bölgesinde önleyici şu çalışmalar yapıldı. Şu koruyucu çalışmalar yapıldı, hatta şu kadar eğitim hizmet bağlamında şu kadar eğitim verildi, şu kadar proje gerçekleştirildi, şu kadar çocuk topluma tekrar geri dönüşü sağlandı. Yani eğitime, eğitime tekrar döndü. Ailesi sosyal güvenceye kavuşturuldu veya bu çocuk

grubu şu anda tutukevlerinde ise tutukevlerinde, ıslahevlerinde ise ıslahevlerinde, gözetim altında ise gözetim altında bunu bilmemiz gerekir. Koordinasyondan anladığımız bu yani. İstanbul'un bu alandaki bütün bilgisini bir A4 kâğıdının üstünde ben göreceğim. Çocuk sayısına kadar bileceğim bunu. Aksi takdirde öyle işte iller[e] bir genelgeyle Adalet Bakanlığı'ndan geliyor: 'İller koordinasyonu yapacak, şu çalışmaları gerçekleştirecek, 6 ayda bir veya 1 yılda bir raporunu bildirecek' falanla olmuyor bu iş." (13.02.2014, İstanbul)

Koordinasyon konusunun kâğıt üzerinde kaldığı, mevzuata uygunluğun yeterli sayıldığı, işlevsel bir hale kavuşamadığı görülüyor. Bunun en önemli nedeni koordinasyonun karar düzeyinden hizmet düzeyine yansıtılamamasıdır.

Okul Müdürü (1):

"Milli Eğitimde seminerler ve hizmet içi eğitimler biraz 'dostlar alışverişte görsün' şeklinde yapılıyor. Yani Bakanlık'ta 'şu eğitim verilsin' diyor, okullarda birileri görevlendiriliyor. Resmiyette yapılmış olsun diye yapılıyor bazı şeyler. Seminer veren kişi hiç hazırlanmadan gelip, normalde diyelim ki 30 saatte vermesi gereken bir eğitimi kısaltıyor, ama kâğıt üstünde 30 saat vermiş gibi gösteriyor. Buna benzer hizmet içi eğitimler oluyor. Çoğu zaman faydalı olmuyor, gereksiz bir angarya olarak görülüyor. 14 yıllık meslek hayatımda ne akademisyenlerin bu anlamda okulda yaygın bir şekilde kurumlar arası iş birliği ya da bilinçlendirmek anlamında etkili bir eğitime şahit oldum ne de diyelim ki emniyet müdürlüğüyle işbirliği halinde yaşanan durumlara. Tepede bir şeyler tabi ki yapılabilir, bir toplantı yapılabilir. Mesela emniyet müdürlüğüyle okul müdürleri bir araya gelip toplanabilir, fakat bunun daha altının doldurulması, öğretmenlere kadar ulaştırılması gerekiyor." (06.05.2014, İstanbul)

Toplantılar sonucunda verilen kararlar, sorumluların tümüne ulaştırılıp, yaygınlaştırılmalı ve en önemlisi hayata geçirilmelidir. Toplantılara katılanların sürekli olarak değişmesi, çoğu zaman kendileri yerine daha alt düzeyde temsilci göndermeleri, bir diğer önemli sorun. İki farklı tarafın aşağıda görülen aktarımları da dile getirilen sorunların varlığının altını çiziyor.

Göktan KOÇYILDIRIM-UNICEF Çocuk Koruma Programı Sorumlusu:

"Koordinasyon anlamında mevcut kurullar var. Ancak bunlarda devamlılık sağlanamıyor. Sürekli farklı insanlar bir şeyler yapmaya çalışıyor. Çok ciddi bir zaman kaybı da söz konusu. Politika üretmiyor ya da uygulama sorunlarını çözmiyor. Çünkü bu kurulların içinde uzmanlaşmış kişiler yok. Bir politika ortaya koyulabilmesi için önce uzmanlık bilgisinin ortaya çıkarılması gerekli." (29.11.2013, Kocaeli)

Çocuk Savcısı (1):

“ÇKK’nda öngörülen İl Koordinasyon Kurulu İstanbul’da 2014’de daha yeni toplandı. Kurumlar birbirini suçlar, ama ‘tencere dibin kara’ misali. Koordinasyon yok. Sorumluluk tüm kurumlarda. İl koordinasyon Kurulu faydalı olabilirdi, ancak oraya gelen insanların bunu dert edinmesi lazım. Bunun için gönüllü personel olmalı. Başka iş verilmemeli, işi yalnızca bu olmalı. Örneğin ben toplantıya gittiğimde buradaki işlerim kalıyor. Bazen Başsavcı’dan izin alamıyorum. Ben gittiğimde işler diğer savcılara kalıyor. Onlar da sızlanıyor. Bu işler ek yük ya da işten kaçma olarak görülüyor. Bu tür toplantılara genelde kurumlardaki vekiller geliyor. Sorumluluk sahibi olan, gerçekten elini taşın altına koyabilecek insanlar gitmiyor. Dış kurumları bırak, içeride bile koordinasyon yok. Savcı, adliyedeki psikologlarla bile görüşmemiştir. Burada ilk kez ben görüştüm. ‘Nasıl daha iyi oluruz’u araştırmıyoruz.” (21.04.2014, İstanbul)

Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadelede koordinasyona verilen önemi, aşağıdaki bir diğer görüşmeden yapılan alıntı da yoruma gerek bırakmayacak şekilde ortaya koyuyor:

Okul Müdürü (2):

“Diğer kurumlarla koordinasyon kişilere bağlı kalıyor. İşte kaymakam beyle bizim hukukumuz vardı, hemşehrisiydim. Bize söyledi, ben yazdım çizdim. Kaymakam gitti, bitti!” (07.05.2014, İstanbul)

Çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının çok taraflı olması, bu taraflar arasında, bir kez daha vurgulayalım, koordinasyonu gerekli kılıyor. Ancak bu koordinasyonun karar düzeyinden hizmet düzeyine indirilememesi, koordinasyonu işlevsiz hale getiriyor. Çoğu durumda karar düzeyinde bile koordinasyonun gerçekleşmesi mümkün olmuyor; kişilere bağlı, zoraki ve kâğıt üzerinde kalıyor.

3.3.7. Çocuk Adalet Sisteminin Belkemiği: Sosyal İnceleme Raporları

Çocuğu suça sürükleyen nedenlerin anlaşılabilmesi için, çocuğun yetiştiği ortam ve koşulların ona nasıl davranış yüklediğinin ortaya konulması gerekiyor. Çocuğun suça karışana dek hayatındaki süreçlerin nasıl geliştiği, neden bu suça karıştığı, öncesinin

ne olduğu, ailesi, kültürü, eğitimi ve psikolojik durumu bir bütün halinde değerlendirilmelidir. Çocukla bireysel, aile, çevre, okul görüşmeleri ve gözlemleri ile yapılan bir inceleme olması bakımından sosyal inceleme raporları, mahkemenin en uygun kararı vermesini sağlayacak önemli bir araçtır. Çocuğun en önemli haklarından biri olan ‘gelişim hakkı’nın ihlal edilip edilmediğini, sosyal inceleme raporu ortaya koyar.

Sosyal inceleme raporlarının önemini vurgulayan aşağıdaki görüşmeden yapılan alıntı, hakkında sosyal inceleme yapılan çocuğun hayatındaki olumsuzluklar sarmalının ortaya çıkarılmasını gözler önüne seriyor:

Oben SÜDÜTEMİZ-Aile Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“Benim ilk çalıştığım vaka 14 yaşındaki bir çocuğun 4 yaşındaki bir erkek çocuğa fiili livata yoluyla ırzına geçip onu ciddi şekilde, parçalayacak şekilde ve çocuğun uzun süre komada kaldığı bir vakaydı. Aynı zamanda bu çocuk o zamanlar, Ulucanlar Kapalı Cezaevi’nin özel bir bölümünde çocuk tutukluları koydukları bir yer vardı, orada da pasif cinsel ilişki sırasında yakalanmış bir çocuğu gardiyanla. Böyle bir çocukla ben dedim: ‘ben bu işi nasıl yapacağım?’. Şimdi benim mesleki etiklerimin bana verdiği bir şey var, bir de insani. Çocuğun gözü mesela şaşıydı, bunu niye anlatıyorum? Çok etkileyici bir vaka olduğu için. Çocuğun bir gözü şaşı, kolları böyle çarpık, bacağı sakat, çocuk bana ilk geldiği zaman jandarmalar tutarak getirdi işte, böyle ayağını sürüyerek yoldan, kafası böyle... O zaman 14 yaşındaydı. Bu çocukla ben dedim: ‘nasıl görüşme yapacağım?’. Ama onun evini incelemesine gittiğimiz zaman, hatta adliyeden bize araç vermeden ben kendi imkânlarımla gittim. Yani bir şey yaptın madem bunu iyi yapmak zorundasın. Ve ben bu çocuğun evine gittiğim zaman, ‘hakkında nasıl bir rapor yazacağım, ben ne yapacağım bu çocuğa derken’, o çocuğun annesi ve babası tarafından çok küçük yaşlardan itibaren evde bir fuhuş sektörüne katıldığı, çocukların gözü önünde annenin başka erkeklere satıldığı, bu çocuğun da ayağındaki sakatlık ve gözündeki kaymaların babasının, bebekken ağladığı için duvara fırlatması sonucu olduğunu, annenin bütün vücudundaki bıçak yaralarının baba tarafından olduğu ve babanın ciddi miktarda uyuşturucu bağımlısı olduğu ve anne ve çocukların olmadığı bir ortamda arkadaşlarıyla içki âlemi yaparken arkadaşları tarafından öldürüldüğü, ölüsünün 3 gün sonra bulunduğu gibi çok çok trajik ve tüm şiddet unsurlarının olduğu bir vaka olarak çıktı. Aslında hani size suç olarak görünenle içinden çıkan öykünün arkasında, bu çocuğun hayatındaki sistemleri sorgulamaya başlıyorsunuz. Bu çocuk hiç okula gitmemiş, gitmiş ama kaçmış. Zaten çocuğun öğretileri, kodları karıştığı için -dünya ve yaşam kodları-[normal bir durumdan söz edilemez]. Bu çocuğun ne bir hastaneden takibi [var], [ne de] ana çocuk sağlığı [ya da] toplum merkezi[nden]. Yani toplumsal mekanizmaların bu çocuğa yönelik[bir müdahalesi yok]. Ankara’nın göbeğinde bu Çinçin Bağları, çok da uzağa gitmeye gerek yok, kamusal bütün birimlerin olduğu bir alanda.”(24.12.2013, İstanbul)

İlk bakışta görünen, yalnızca çocuk ve onun eylemiyken; sosyal inceleme sırasında arkaplanda yatan gerçeklik; çocuğu suça sürükleyen koşullar açığa çıkıyor. Bu koşulların, bir anda ortaya çıktığı ve önüne geçilemez olduğu söylenemez. Ancak bu olumsuzluklar zincirini herhangi bir aşamada kırarak sistemlerin devreye girmediği bir gerçek. Görüşmenin devamında bu sistemleri harekete geçirecek kapsamlı bir politikanın olmayışı ve devletin sorumluluğu; ‘çocuğu koruyamaması’ vurgulanıyor:

Oben SÜDÜTEMİZ-Aile Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“...Ama sizin mahallenizde bir annenin fuhşazorlandığı [oluyor], kadının çaresizliği[ne çözüm bulunmuyor]. Tamam şimdi vesikalı olarak çalışıyordu ama öncesinde başlayan bir cinsel kadına yönelik bir istismar var. Kadının çaresizliği ya da kadınında biraz zihinsel kapasitesinde sorun vardı ama bu çocuğun, küçük yaştaki bir çocuğun duvara fırlatılıp sakat kalmasını engelleyemeyen bir sistem var. Ne bir sağlık ocağı, [ne] ebeler, [ne de] muhtar [var]. Nedir? Bir sosyal hizmetlerin, bir toplum merkezi[nin]-o dönemler vardı-, toplumdaki işte sıkıntıdır, sorunlu ailelerdir [bütün bunlarla ilgilenmesi gerekiyor]. Yani hiçbir sosyal hizmet, önleyici hiçbir çalışma yok, aklınıza gelebilecek okul yok, yani hiç bir şey yok, yok, yok... Bu çocuğun,-bu kadar cinsel öğretiler ve tuhaf yaşam öyküsündeki bir çocuğun- ruhsal sağlığı normal olup da belki de babasının getirdiği müşterilerden biri de 4 ya da 5 yaşındayken ona dokundu, bilmiyoruz. O kısmına kadar inmedik, ama görünen tablonun altından başka bir şey çıktı ve oradaki sorumluluk aslında toplumun [ve] devletindi. Yani oradaki hükümetlerin politikalarının. Bir çocuğun bu kadar risklerle bu hale gelmesini sağlayan tüm mekanizmaların eksikliği idi ve sonra sen geliyorsun suçluyorsun. Bu çocuk ceza aldı, yattı ve sonrasında ben tahliye edilen süreçte gözetim ve denetim görevlisi olarak da çalıştım. Sonra bu çocuk büyüdü, ben çocuk mahkemesinde çalışırken arada bir bana gelirdi. O, yine sokağa düşmüş, sosyal hizmet kurumlarında kalıp da yine sokağa kaçan kızlardan biriyle evlendi. Sonra karısı hamileyken bana getirdi ama sonrasında da hırsızlığa yani yan kesiciliğe geçmişti. O süreçteki en etkileyici tablo, o çocuğun yaşam döngüsündeki istismarlardı. Bu istismarın biçim değiştirmesi de devletin istismarı, ona verilen hizmetlerle bu çocuğu koruyamama istismarı diye değerlendireceğimiz, bir ‘çocuğu koruyamama yaklaşımı’ vardı.”(24.12.2013, İstanbul)

Çocuğun şiddet içeren davranışlar içinde yer alması, çocuğa karşı şiddet olgusuyla yakından ilişkilidir. Birincil toplumsallaşma ortamı aileden başlayarak, okul, akran grubu, medya ve internet, çocuğun yaşamındaki davranışları belirlemede önemli role sahiptir (Küntay, 2007: 12-13). Yukarıdaki anlatıda şiddet içeren davranışlar içinde yer alan çocuğun, daha en başta aile ortamında şiddet olgularına şahit olduğu

görülüyor. Öğrenme Kuramları'nın varsayımlarını¹⁵ da doğrulayan bu örnekte, arkaplanda gerçekleşen bu olaylar zincirinin tümüyle göz ardı edilerek çocuğu suçlamak, onu hapsedmek, soruna çözüm bulmuyor. Aksine sorun güçlenerek değişik kalıplarda yeniden üretiliyor. Çocuk adalet sistemi içinde bunu gözler önüne seren, titizlikle yapılmış bir sosyal incelemedir. Beklenen faydanın sağlanabileceği bir sosyal inceleme raporunun nasıl olması gerektiği şu sözlerle ifade ediliyor:

Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği:

“Sosyal inceleme raporu aslında çocuk adalet sisteminin bel kemiği olarak tanımlanıyor. Ama bunu da o kadar söyledik ki sanki bu da o kadar değerini yitirdi gibi geliyor. Ama gerçekten de tam olarak öyle. Çünkü yargı sisteminin içerisindeki aktörlerin işte hakim olsun, savcı olsun çocuğu tanıması ve çocuk hakkında en doğru, -doğru derken de kime doğru? Çocuk için doğru- kararı vermesi için gerekli olan bilgileri içermesi bekleniyor. İçerisinde neden suça yöneldiği, şu andaki suç eylemiyle ilgili düşünceleri, gelecekte beklentileri, onu bu sürece iten nedenler vesaire kapsamlı bir durum analizi yapmamızı sağlıyor. Eylemin sonuçlarının farkında olup olmamasını tanımlaması bekleniyor, ki artık neredeyse hakimler tarafından [yalnızca] o yönüne bakılıyor. Ama çocuk adalet sisteminde fiilin anlamını bilip bilmemesinden ziyade o fiili bir daha yapmaması için nelerin gerekli olduğunu sunması gerekiyor sosyal inceleme raporunun. Bu yüzdende çocuğu çocuğun çevresindeki yaşam alanını; aile olsun, eğitim çalışma alanı olsun, onunla ilgili geniş kapsamlı bir bilgi sunması gerekiyor ki bu bilginin sonunda da bir daha benzer şeyleri yaşamaması için, kendini güçlendirebilmesi için, nelerin yapılması gerektiğini içermesi gerekiyor sosyal inceleme raporunun. Karar takdiri tabii ki de hakimın, ama onun bir kere kuş bakışı şeklinde çocuk hakkında ‘ne yapılırsa ne olur?, ne yapılmazsa ne olur?’ şeklinde gözleyebileceği, çocuğa uygun bir karar sistemi olması lazım.” (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Çocuk adalet sistemi içinde sosyal inceleme raporlarına yeteri kadar önem verilmediği görülüyor. Bu alanda istihdam edilen personel sosyal hizmet uzmanı, sosyolog ve psikolog gibi çeşitli uzmanlık alanlarından gelmiş olmaları mesleki anlamda bir çatışmaya yol açtığı gibi hazırlanan raporlarda da farklılıklara yol açıyor. Uygulama kısmında ise bu raporların hem amacına uygun olarak özenli bir şekilde hazırlanmaması hem de bu raporların verilen kararlara gereken ölçüde yansımaması önemli bir sorun. Yargıçlar, karar verme öncesinde sosyal inceleme raporlarını özenle okuyarak, dikkate almalılar. Ancak, bir duruşma gününde çok

¹⁵ Öğrenme Kuramları için bkz. s. 33

sayıda dosyayı irdeleme yükümlülüğü altındaki yargıçların, her çocuğun raporunu okuyabileceğini düşünmek, pek gerçekçi olmaz.

Oben SÜDÜTEMİZ-Aile Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“Sosyal inceleme raporu, sosyal hizmet mesleğinin etkinliğidir. Ama şu andaki yasada birçok meslek guruplarına vermişler. Şimdi bunun bir teorisi var, bir doktorun reçete yazması gibidir sosyal inceleme raporu. Şimdi bu reçeteyi alıyorsunuz, işi bu olmayan bir başkasına veriyorsunuz. Şimdi bakın burada sosyolog, psikolog, bizim temel kuram bilgilerimiz vardır, ama ben bir test yapamam, zekâ testi, psikolojik testler yapamam, onu psikolog yapması gerekir. O zaman ben burada 26 senedir çalışıyorum, hukukçuların, hakimlerin içerisinde kanun okuyorum,[o zaman ben de] avukatlık, hakimlik yapabilirim. Bu haksızlık, neden haksızlık? O zaman üniversitelere bir sürü bölüm açmamıza gerek yok. Bu işte ‘az sayıdasınız, şudur, budur’, gerekçe değil. O zaman onlara farklı bir eğitim verin, başka bir unvan verin, ama aynı işi yaptırtmayın. Biz madem fiil yargılamasından, fail yargılamasına dönüştürdüğümüzü söylüyorsak; çocuk mahkemeleri, çocuk adalet sistemi, suç değil de çocuğun önemli olduğunu söylüyorsak; bu işi yapan kişilerin de profesyonel olması gerekir. Olmazsa, bu çocuğu önemsememe gibi geliyor bana, o olmazsa onun yerine o. Yapılamaz bu!”(24.12.2013, İstanbul)

2012 yılında Çocuk Koruma Kanunu’nda yapılan değişiklikle, ‘sosyal çalışma görevlisi’ tanımı, “psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını”ifade ettiği şeklinde değiştirilmiştir. Gerçekten de ‘sosyal çalışma’ gibi kamusal teknik bir hizmetin, farklı formasyonlara sahip meslek grupları tarafından verilebilmesine imkân tanıyan bu düzenleme oldukça dikkat çekicidir.¹⁶Sosyal inceleme raporları hazırlayan personel eksikliğine yönelik getirilen ‘çözüm’ önerisinin, kendi içinde barındırdığı ‘sorun’, sosyal inceleme raporlarının neden ‘ideal ve yeterli bilgiler’ sunmadığını anlamaya yardımcı oluyor.

Gaye ÖZMEN- Çocuk Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“Sosyal inceleme raporları her zaman ideal ve yeterli bilgiler sunmuyor bize. Yani bu işi yapan arkadaşlar her zaman incelikli yaklaşmıyorlar. Bu anlamda bizim çok

¹⁶ Bu kanun değişikliğinin yarattığı sorunların kapsamlı analizi için bkz. Akço ve Akbulut, (2012) ve Tarimeri (2012)

eksizimiz var. Bu iş bambaşka bir iş. Ben bu işi sevmesem bu işe gelinmez ya! Düşünebiliyor musunuz: Her gün sabah geliyorum çocuk kendini kesmiş, memur atmış önüme, böyle dönüyor koltukta...” (13.06.2014, İstanbul)

Sosyal inceleme raporlarının hazırlanmasındaki sorunlar, bazen personel bazen de fiziki imkânların yetersizliğinden kaynaklanıyor. Personel kaynaklı sorunlar, raporu hazırlayan sosyal çalışma görevlisinin işe önem vermemesi, raporların içeriğinin yeterli bilgi sunmaması veya farklı formatlarda raporların hazırlanması; raporu okuyan hakim in ise rapora yeterince vakit ayırmaması ya da dikkate almamasıdır. Fiziki imkânların yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar, çocuğun yaşadığı çevrede, yerinde inceleme yapılabilmesi için gerekli ulaşım ve güvenlik şartlarının sağlanamamasıdır.

Oben SÜDÜTEMİZ-Aile Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“Sosyal inceleme raporlarıyla ilgili standartlar yok, bu standartları herkes kafasına göre yazıyor. İsterseniz siz bir sayfalık yazarsınız. Bu raporlardaki standartları benim raporlarım yükseltti. Diğer meslektaşlarımın Ahmet diye başlayıp Mehmet diye bitirdiklerini [bilirim], kes-yapıştır olduğu için. Ama bunun bir takibi yok. Mahkeme hakimi de okumadığı için, avukatlar bile bunu takip etmediği için [raporun bir anlamı kalmıyor]. Kendimizi [sorgulamalıyız]. O zaman [şapkamızı] önümüze koyalım [düşünelim]. İş yoğunluğu da bir gereksinim, ama bu sosyal inceleme raporu[nu yazarken] eko sistem dedikleri bir kurama göre yapıyoruz biz bu sosyal incelemeyi. Ama atıyorum, sosyolog diyor ki ben buna inanmıyorum. [Bu yüzden] bunun bir standardizasyonu yok.” (24.12.2013, İstanbul)

Yukarıdaki anlatımda ortaya çıkan, yargıcın ve avukatın sosyal inceleme raporlarını okumadığı/takip etmediği, vahim bir durum. Genellikle suça sürüklenen çocuklar, kendilerini savunacak bir müdafiyi tayin edecek maddi imkânları olmadığından, adli süreçte baroların görevlendirdiği müdafî tarafından temsil ediliyorlar. Bu hukuki yardım karşılığında devlet, cüzi bir ücret ödüyor. Anlaşılan o ki; ödenen ücretin cüzi olması, verilen hukuki yardıma da yansıyor. Ancak, iş ahlaki açısından, hele konu çocuk yaştaki bireyle ilgiliyse, ücretinin düşük olması gerekçesi ile avukatın yapmakla yükümlü olduğu görevi savsaklaması kabul edilemez.

Suça sürüklenen çocuk hakkında sosyal incelemenin gerektiği gibi yapılamadığını, görüşme yapılan çocuk mahkemesi hakimi ve sosyal çalışma görevlilerinin anlatımları da doğruluyor:

Çocuk Mahkemesi Hakimi (1):

“SİR istiyoruz. Ama yalnızca çocukla adliyede görüşülüyor. İstanbul için durum böyle. Zaman yok. Hem de psikolog kız var. Ben Hacıhüsrev’e nasıl göndereyim genç güzel kıızı.” (06.06.2014, İstanbul)

Gaye ÖZMEN- Çocuk Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“Sosyal inceleme raporlarında ev incelemesi yapamıyoruz. Ben yapmayı istiyorum, gidiyorum da bazen kendi imkânlarımla. Ama Hacı Hüsrev diye bir mahalle var, ben oraya giremiyorum, bana çünkü polis verilmesi gerekiyor. Talep ediyoruz, ama her zaman bulamıyoruz. Yani dediğim gibi öyle bir yoğunluğumuz var. Bana araç ve polis tahsis edilmeden benim oraya gitmem mümkün değil. Bazı bölgeler var, gerçekten [gitmem] mümkün değil. Polisin giremediği yerlerden bahsediyorum. O bölgelere gidemiyorum ne yazık ki. Okulu ile görüşmeye çalışıyorum okula gidiyor ise ya da okuldan yeni atıldıysa. Genelde suça sürüklen çocuğun anne ve babası gelmez buraya. Telefonla ulaşmaya çalışıyorum, ama bir kere gördüğüm çocuk için ne kadar isabetli bir karar verebilirim orası tartışılır. O anlamda o görüşmeyi en geniş bir şekilde, hani atış noktalarını iyi yapmaya çalışıyorum açıkçası. Çünkü çocuk doğru da söylemeyebilir. Yani çok normal bu, sonuçta biraz önce savcıdan gelmiş, ona yalan söylemiş, bana niye doğru söylesin ki? Mahkemeye bu her zaman anlamlı bir iş olarak da gelmiyor, o yüzden bazı çocukları seçerek bunu yapıyoruz. Yani çocuğu gözlemliyorum ve bir şeylerin ters gittiğini, artık bir süre sonra anlattıklarından falan insan hiss ediyor. O zaman ben inceleme talep ediyorum. İncelemeye ben gidemiyorsam, hakime hanım mutlaka karakola yazıyor, onlar incelemeye gidiyor. En azından ev şartlarına bir bakıyorlar, evde kim var kim yok, o adreste gerçekten yaşıyor mu, çocuk o sırada evde mi komşulara soruyor, mutlaka polisin bir incelemesi oluyor. Yani bizimki gibi olmasa da bir inceleme yapılıyor en azından. Ben onu mutlaka talep ediyorum, ‘ben bu incelemeye gidemedim ama mutlaka bu inceleme yapılsın’ diye. Ya Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na yazılıyor, onlar gidiyor bu incelemeye ya da memur arkadaşlar gidiyor.” (13.06.2014, İstanbul)

Sosyal inceleme yapılırken çocuğun mekânsal koşullarının yerinde görülmesi, yakın çevresinden hakkında bilgi edinilmesi ve raporun içeriğine yansıtılması önemlidir. Çeşitli güvenlik sorunları, yerinde inceleme yapılamaması, çocuk ve aile hakkında bilgi edinememenin mazereti olmamalı. Karşılaşılan bir güvenlik sorunu, diğer kurumlarla, örneğin emniyet birimleriyle koordineli bir şekilde çözülebilmelidir. Bu

türden ‘tehlikeli mekânlar’ söylemi, çocuk suçluluğu ile mücadelenin yönünü değiştiren/zarar veren sorunlu bir yaklaşımın ürünüdür.

Oben SÜDÜTEMİZ-Aile Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“Herkesin kendince bir iş yoğunluğu var, Hakim bana diyor ki: ‘Bu kadar raporu okuyamam’. Bir çocukla ilgili 10 sayfadan aşağı rapor yazamazsam [eksik kalır]. Tamam ayrıntılı ve gereksiz bilgilerin doldurulduğu bir yer değil sosyal inceleme raporu. Ama şimdi bunun da iyi okunması lazım, iyi hazırlanması lazım. Belirli emek ve araştırmalarla iyi değerlendirmek [gerekiyor] bir strateji ve müdahale planı yapabilmeniz için. Ama bu müdahale planının da okunması gerekiyor. Diyor ki: ‘Çok işim var, çok yoğunum’. Hakikaten çok iş var, ben 1 ayda çocuk mahkemesi[nde] 60 raporu yazdığımı bilirim. Doğru mu? Doğru değil. Hakim diyor ki: ‘Bazı hakimler çok direnç gösteriyor’. Çünkü onlar zorunluluklar nedeniyle gelmiş kişiler, gerçekten isteyen ve çok kıymetli çalışmalar yapan çok insanlarda var, ama bir o kadar da yorgun ve bıkkın insanlarda var, sadece sonuca bakıyor. Ama sonuca gidiş yolunda orada öyle şeyler var ki... Ama sonuçtan bakarak bir değerlendirme yapıyorsa, sonucunu iyi yaparsın onun okumasını sağlarsın. Çoğu hakim bana dedi ki: ‘Oben hanım sizin sayenizde biz çocukları dosya gibi görmekten, [onların çocuk olduklarını unutmuştuk], onları artık çocuk olarak gördük, teşekkür ederiz’. Ama uygulamada da çok farklı şeyler yapan meslektaşlarımız var. 1 sene önce hazırladığı raporu kes-yapıştır, o da olmaz. Ben sizi 2 gün sonra görsem hayatınızda neler olmuştur kim bilir. Bir insanın hayatı o kadar şanslar ve şanssızlıklarla dolu ki; onu takip etmek için günceli yakalamalıyız.”(24.12.2013, İstanbul)

Hem koruyucu/önleyici hem de iyileştirici politika açısından faydalı olabilecek kurumların eksikliklerini farkedebileceği bir ayna vazifesi görmesi beklenen sosyal inceleme raporlarının, uygulamada sağlıklı bir şekilde değerlendirilemediği, sosyal incelemeci, avukat ve hakim birlikteliğinin sağlanamadığı ortaya çıkıyor. Bu raporlarda çocuğu suça sürükleyen koşullar, ev/aile/okul çevresiyle birlikte ele alınamaz, çocuğun gereksinimleri ortaya konulamaz, yeniden suça yönelmemesi için uygun şartların neler olduğu kapsamlı bir şekilde analizedilemez ve bu raporlar amacına uygun bir şekilde değerlendirilemezse, çocuk adalet sistemi içinde çocuğun kendini ifade edebileceği son şansı da elinden alınmış oluyor. Görüşme yaptığımız uzmanların tümünün işaret ettikleri eksiklikler, çocuk hakkında karar verilirken, daha çok eyleme (fiile) odaklanıldığını düşündürüyor/gösteriyor.

3.3.8. Şiddet Üreten Mekânlar: Çocuk Cezaevleri

Türkiye’de çocuk adalet sistemi içinde, çocukların kapalı ortamlarda tutulduğu toplam 5 kurum mevcut. Bunlardan 3’ü İstanbul, Ankara ve İzmir’de bulunan, mahkemelerce tutuklanmış olup yargılaması devam eden çocukların bulunduğu ‘çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumları’dır. Diğerleri de çocuk hüküm aldığında gönderildiği -daha önce ıslah evi olarak adlandırılan Elazığ, İzmir/Bergamave Ankara/Keçiören’deki çocuk eğitim evlerinin kapatılarak, buralarda bulunan çocukların kampüs içindeki kurumlara gönderildiği- İstanbul ve Ankara’da yer alan ‘çocuk eğitim evleri’dir.

Yukarıda geçen ‘tutuklu’terimi, ceza kanununda suç olarak tanımlanan eylemleri yaptığı şüphesi nedeniyle soruşturma/kovuşturma evrelerinde hakkında tutuklama kararı verilen kişiyi; ‘hükümlü’ terimi ise ceza kanununda suç olarak tanımlanan eylemleri yaptığı gerekçesiyle hakkında hapis cezasına ilişkin mahkûmiyet kararı verilen kişiyi ifade eder. Aşağıda görüşmelerden yapılan alıntılarda, kapalı kurumların,tutuklu ya da hükümlü olsun, çocuklar için uygun ortamlar olmadığı, görüşmecilerin deneyimlerinden anlaşılıyor:

Mustafa Ruhi ŞİRİN-Çocuk Vakfı:

“2002 yılında ilk defa gittim Ankara’daki ıslahevine. Yani belki kapılar açık gibi görünüyor, yani çocuklar istedikleri zaman girip çıkıyor oraya, ama Bakırköy kadın ve Çocuk Tutukevi’ne gittiğim zaman üç gün uyuyamadım. Yani rehberliktir oradaki amaç, ıslahevinin amacı rehberliktir. E, valla oradakilerin büyük bir çoğunluğuna oradaki çocukları teslim ettin mi zaten, bu konuda bir şey yapmayacağını kabul etmiş oluyorsun. Yani bir de bu alanda çalışanların eğitim durumu, yetiştirme tarzları, kültürel arka planları, kültürel göstergeleri, yani bir kısmı sorunlu zaten. ıslahevindeki çocukların bir kısmı sorunlu. En son ne oldu işte, 12 çocuk 40 gardiyanı dövdü diye ben günlüklerime de yazdım onu. En son olmuştu ya bir olay Ankara’da. Sonra dağıttılar o çocukları. 8 ini İzmir’e gönderdiler, 4’ü Ankara’da kaldı. Düşün ki 12 çocuk 40 gardiyanı dövmüş, böyle bir haberdir bu. İyi ki de dövmüş diye düşünüyorum. Yani öyle bir şey olmamış, ama daha doğrusu bir kalkışma olmuş, iyi ki kalkışma olmuş. Fakat o taraftan da baktığınız zaman ‘iyi ki kalkışma oldu’ dediğinizde çocukların gene canı yandı. Yani bu da doğru bir ifade değil ve sonra o çocukları dağıttılar. O halde yani rehabilitasyon rehberlik çalışması yapan birim var mı? ıslahevlerinin durumu ortada, peki eğitimlerine çocuklar devam edebiliyorlar mı? Yani tutuklandıkları zaman İstanbul’u düşünelim, Sadece içeride onlara eğitim desteği verilmiş oluyor.” (13.02.2014, İstanbul)

Gaye ÖZMEN- Çocuk Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi:

“Cezaevinde yetişkinlerle kalıyor İstanbul'da çocuklar çünkü bir hüküm evimiz yok, tutuk evimiz var. Ben tezimi orda yaptım, orada çalışan çok fazla psikolog arkadaşım var, oradan biliyorum. Ne yazık ki; böyle durum. Çocuklarla yetişkinler ayrı tutulur. Evet [mevzuatta] yazıyor ama, adam diyor ki ‘yerim yok’, koyuyor aynı yere.” (13.06.2014, İstanbul)

Çocuk cezaevlerinin fiziki şartları ile personelin tutum ve davranışları, çocukların hak ihlallerine maruz kalmalarına yol açıyor. Buraların kapalı ortamlar olmasından kaynaklanan kendi içinde şiddet üretme potansiyeli, çocuklar için tehlikeli bir durum yaratıyor. Devletin sessiz kalmayı tercih etmesi/politikasızlığı asıl sorun olarak karşımıza çıkıyor.

Fulya Giray SÖZEN-Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı:

“Çocuk ceza evlerinin, çocuk kapalı kurumlarının, eğitim evlerinin yapılanmalarında eksiklikler mevcut. Şartların çocuk hakları odaklı olmadığını görüyoruz. Burada çalışan personelin çocukla ilgili, ergenlik dönemi, çocuk gelişimi temaları ile ilgili farkındalıkların yeterli olmadığını uygulamada görüyoruz. Kişilerin yeterli olmamasından ziyade devletin bu konuda adım atmaması, sessiz kalması bir sorun. Yürütülen bütün çalışmalar bir politika haline dönüşmüyor. Kısa dönemli projeler olarak kalıyor.” (10.10.2013, İstanbul)

Çocuk suçluluğu ile mücadelede cezalandırma dışında politika üretilmemesinin bir sonucu olarak çocukların cezaevi koşulları konuşuluyor, sistem içinde çocuk odaklı çözümler üzerinde duruluyor. Ancak bu durum, hiçbir koşulda çocuklar için hapsedmenin uygun bir yöntem olmadığı ve cezaevinin de uygun mekânlar olmadığı gerçeğini değiştirmiyor.

Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği:

“İçeride uzun süreli çalışmalar yaptığım zamanlarda herhalde bundan bir beş altı yıl önce yani kapalı kurumların çocuklara uygun olmadığını, kapalı kurumların ister istemez şiddet ürettiği, hiyerarşi, güç dengesi, yetki dağılımı vs. hem çocukların kendi arasında hem de çocuklar ve çalışanlar arasında şiddet üretme potansiyelinin yüksek olduğuna şahit oldum. Bunuda hep her yerde ‘Stanford Deneyi’ni örnek veririm ben, belki hatırlarsınız kitabı ve filmi de var. Yani o aslında çocuk kurumlarında da gayet yaşanan şeyler. Siz ne kadar denetlemeye çalışsanız da kameralarla vs. falan, gerek

sözlü gerek sözsüz gerek fiziksel şiddet oluşumunu engellememiz çok mümkün değil. Oradaki şiddet ister istemez çocuğu eziyor, sindiriyor başka bir hale dönüştürüyor. Bütün çabalar olmasına rağmen personel eğitimi güçlensin, mekânı güzelleştirelim falan, bunlar aslında yama çalışmalar daha çok. Aslında çocukları kurumlara tıkmadan nasıl çözümler oluşturmamız gerektiğine dair kafa yormamız gerekir diye düşünüyorum ben. Süreç ilerledi, ilerleyince daha güzel şeyler olacak derken, aslında çok daha kapanan bir sisteme dönüştüğünü de gördük. Şimdi özellikle hangi bakan hatırlamıyorum, Adalet Bakanı'nın benimsediği çalışma nedeniyle bütün çocuk infaz kurumları kampüslere dönüştürülüyor. Hani giderek şehrin dışında, bambaşka mecralara atılıyor. Toplumdan [uzaklaştırılarak] oraya gitmeleri, ailelerin ziyaret etmeleri bile eziyet oldu bu kampüsler [yüzünden]. Ki [aileler] yani gitmemeye de başlıyorlar bu süreç içerisinde. Bir çocuk için ailesinin desteğinin azalması bambaşka sonuçlar doğuruyor. İhtiyaç duyduğu desteği koğu içerisindeki insanlardan, idarecilerden bulmaya çalışıyor. Çok çok sağlıksız döngülere neden oluyor. En kötüsü şu andaki gelişme: 'Eğitim evlerinin de kampüslerin içerisine alınması' şeklinde. Ankara'daki eğitim evi Keçiören Eğitim Evi, gayet şehrin merkezine yakın, açık bir kurum olarak [çocuklar] gidip geliyordu. İşte farklı gerekçeler, farklı öncelikler nedeniyle orayıda kampüse taşıdılar. Burada ne kadar çocuk odaklı düşündüğünüzü tartışmak gerekiyor. Keçiören yada Sincan Kampüsü'ndeki çocuklar, tamam belki okula gidebiliyorlar, belki işede çıkabiliyorlar, fakat okula-işe giderken servis paralarını nasıl karşılamaları gerekiyor? Akşamüstü döndüklerinde, o kocaman kampüs kapısından geçerken hangi hisleri yaşıyorlar?" (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Çocuk tutukluların bulunduğu cezaevlerinin yalnızca üç merkezde olması, çocukların diğer yerlerde yetişkin cezaevlerinde aynı ortamda kalması sonucunu doğuruyor. Yargılama süreçlerinin uzun olması, tutuklulukta geçen süreci daha da zorlaştırıyor. Ayrıca bu kurumlardaki çocuklar henüz hüküm giymemiş olmalarına rağmen, eğitim evlerinden daha sınırlı imkânlarla sahipler. Örneğin eğitim evindeki çocuk eğitime devam edebilirken, tutuklu bulunan çocuğa aynı imkân tanınmıyor. Bu durum ayrı bir çelişkiye işaret ediyor.

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

"Tutukluluk sürelerini kısaltmak lazım. O da yargılamanın hızıyla ilgili bir problem. Ama bunlar birbirini etkiliyor. Şimdi siz dersiniz ki işte Belçika'da olduğu gibi, maksimum süre 6 aydır. O zaman çocuk mahkemesi hakimi bunu 6 ayda bitirmeye çalışacak. Bir de 5 yıl bitirmiş olmanın hiçbir faydası yok. Çünkü artık çocuk büyümüş oluyor, işler değişmiş oluyor. Benim öyle bir müvekkilim var mesela artık evlenmiş. Ergenlik çağında halasının evinde yangın çıkarmış olmaktan yargılanıyordu. Eşinin haberi yok. Hala dava devam ediyor. Ama artık iş güc sahibi, evlenmiş. Tebligatın evine gelmesinden bile kaygı duyuyor. O sırada verilecek karar o çocuğun düzene soktuğu hayatını tekrar bitirebilecek bir şey. Biz düzene sokmasına yardım etmediğimiz gibi, kendi kendine düzene sokmuş, ona çomak sokuyoruz tekrar. O

yüzden de zaten kabul edilemez bu yargılamaların bu kadar sürmesi. Eğer 6 ayda bitiremiyor ise varsın bitirmesin, düşün dava. Daha fazla zarar doğmaz. Hem mahkemeler boşa işgal olmaz, abuk sabuk davalarla uğraşan mahkemeler esas uğraşacakları çocuklarla uğraşamıyor durumdadır. Onun için bu dava zaman aşım süreleri kısaltılmalı ki tutukevleri problemi de çözülebilir.” (24.12.2013, İstanbul)

Görüldüğü gibi yargı mercilerinin önüne getirilen çocuk sayısının fazlalığı yargıçların dosya inceleme sürelerini etkileyerek, davaların uzamasına yol açıyor. Uzun zamana yayılan süreç, çocuğun zararına neden oluyor.

Adalet Bakanlığı, son iki yılda değişik merkezlerde bulunan çocuk eğitim evlerini, aldığı bir kararla kapatarak, çocukların hepsini Ankara/Sincan’da bulunan kampüsün içine aldı.¹⁷ Bu karar alınırken, bu konuda çalışan STKve uzmanlara sorulmadığı ve bu kararın gerekçesinin paylaşılmadığı ifade ediliyor (Çetin, 2014). Bu konuda yapılan araştırmada da herhangi resmi bir gerekçeye rastlanılmamış, yalnızca Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü’nün resmi web sitesinde, “...Ceza infaz kurumu ve tutukevi sayısının, işletim maliyetlerinin düşürülmesi, hizmette kalite, çağdaş infaz anlayışı doğrultusunda hızla azaltılması gerekmektedir” şeklinde bir ifade yer alıyor (<http://www.cte.adalet.gov.tr/>). Kampüs içindeki eğitim evlerinin hiç de çağdaş bir uygulama olmadığı şu sözlerle ifade ediliyor:

Zafer KIRAÇ-Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği:

“Son dönemde üç tane saydığımız eğitim evi kapanmış durumda Adalet Bakanlığı’nın aldığı bir kararla. Biz bunu olaylı buluyoruz. İtirazımızı sürdürüyoruz. Yine eğitim evi yerine koyulan sistem, ama bir tane eğitim evi var artık Türkiye’de. O da Ankara/Sincan’da bulunan. Cezaevleri kampüsünde bulunuyor bu eğitim evi. Yani yedi sekiz tane hapisanenin olduğu bir fiziki mekânın içinde. Korkunç hak ihlalleri var. Ailelerinden kopuyorlar, belki yine avukata ihtiyaç duyduklarında tanıdıkları avukatlarından kopuyorlar, coğrafyalarından kopuyorlar. Hâlbuki oraya geri dönecekler. Bambaşka bir kültürün yaşandığı bir şehrin içindeki bir eğitim evine geliyorlar. Ve diğer o eğitim evinin Adalet Bakanlığı şöyle bir açıklama yapıyor: Ya buranın müdürü ayrı, kapısı ayrı, işte içerdeki personeli ayrı falan. İyi de ana bir kapıdan giriyorlar yani. Hapishaneler kampüsüne giriyorlar ve yandaki hapishanede bu ülkenin en ünlü mafyasının lideri kalıyor. Bunun oradaki suça bulaşmış çocuk için

¹⁷ Adalet Bakanlığı’nın aldığı bu karar neticesinde çocuk eğitim evi sayısı bire düşürülmüştü. Tez çalışması devam ederken, İstanbul’da bir çocuk eğitim evi daha açıldı. Taraflarla yapılan görüşme tarihlerinde henüz yeni çocuk eğitim evi açılmamıştı. Dolayısıyla görüşmelerde ifade edilen ‘tek merkez’, ‘tek kampüs’ yönündeki ifadeler, bu bilgi göz önüne alınarak değerlendirilmelidir.

sembolik bir değeri olabilir. ...Şimdi Keçiören'den üzerinde eğitim evi yazan bir yerden o tabelayı kaldırıp, oradan alıp çocukları artık üzerinde Sincan hapishaneler kampüsü yazan bir yere, jandarmanın her gün çocuğa kimlik sorduğu bir yere taşıdıysanız, artık burada üniformadan vazgeçmiyorsunuz demektir. Artık onu askerle de muhatap ediyorsunuz. Başka bir üniformayla da muhatap ediyorsunuz yani. Dolayısıyla bu iradeyle ilgili bir şey. İsteyip istememekle.”

Değişik merkezlerde bulunan çocuk eğitim evlerinin kapatıp, çocukları, belli merkezlerde inşa edilen ve diğer yetişkinlerin kaldığı kapalı kurumların da bulunduğu kampüsler içine hapsetmek, çocukların bulundukları coğrafyadan koparılması anlamına geliyor. Çocukların aileleri ya da avukatları ile görüşebilme imkânları sınırlanmış oluyor. Bu bağlamda çocuklar büyük bir kalabalık içinde yalnızlaştırılıyorlar. Böylece yıllar öncesinin çocuk depolama eğilimine günümüzde geri dönüldüğüne, ne yazık ki, tanık oluyoruz.

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

“Kampüs içinde eğitim evleri, politikasızlığının ürünüdür. Neye bakılarak karar verildi mesela bir açıklama yok bununla ilgili. Tek şey var söylenen daha ekonomik. Evet, ama Türkiye kadar büyük bir ülkede çocukları tek merkeze toplayarak nasıl içinde bulunduğu topluma uyumu sağlanacak? İzmir’de çok iyi bir eğitim evi ve çok uğraşan bir personeli vardı. Aslında büyük çoğunluğu eğitim evlerinin öyleydi. Özellikle psiko-sosyal desteğin yüksek olduğu müdüriyet, idare desteğinin yüksek olduğu kurumlar İzmir ve Elazığ’dı. Onlar biraz uzakta olduğu için daha az dikkat çekiyordu. İzmir’de çocukların önemli bir bölümü çalışıyorlardı ve de uyumu sifra yakın geldiği zaman çok arıza çıkarmış ama sonradan işyerinden takdir mektubu gelen çocuk var. O hale gelmişti. Af çıktı bu çocukların Edirne’ye, İstanbul’a, Antalya’ya, oraya buraya gitmesi gerekti. Nasıl? İzmir’den otobüse bindirilmek suretiyle. Gittiğinde karşılayacak insanı var mı? Bilen bile yok. Yetişkin cezaevleri için bir şey diyemem ama çocuk kurumlarının kapasite bakımından düşük olması lazım ki; iyileştirme faaliyeti yapılabilirsin. Davranış bozukluğu olan 500 çocuğu bir araya koyarak denetleyip, iyileştiremezsiniz. Çünkü birbirlerinden de etkilenme süreci var. Yerelde olmalı ki; toplumla uyumunu sağlayan iş bulun. İş tahliye olduktan sonra devam etmeli ki; işe yarasın. Ama çıktığı gün işi de kaybettiği takdirde, ne işe yarayacak o iş onun için? Aynı şekilde aileyle de problemi varsa, onu çözüp, aileye döndürebiliyor olmak lazım. Bunun bu kadar uzaklarda yapılmasına imkân yok. Gelip gidemiyor bile aileleri zaten. Temelli bağlar kopuyor. O yüzden en büyük yanlışlardan biridir bence çocuk suçluluğuyla ilgili adalet bakanlığının yaptığı bu kurumları merkezileştirmek.” (24.12.2013, İstanbul)

Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin yönetim, işleyiş ve uygulamalarını yerinde görmek, incelemek, bilgi almak ve tespitlerini rapor haline getirerek yetkili ve ilgili

mercilere sunmak üzere uygulamaya konulan izleme kurulları¹⁸, bu kurullarda yer alan kişilerin seçiminin kamu görevlilerince yapılmasından dolayı, daha çok devlet ağırlıklı bir yapıya sahip. Dolayısıyla bağımsız bir izlemeden söz etmek imkânsız hale geliyor.

Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği:

“Sadece infaz kurumlarının da değil, diğer devlet bakımı altındaki çocuk ve gençlere yönelik hizmetlerde bütün bu kapalı yapıların bir kere bağımsız izleme mekanizmalarına açık olmaları gerekiyor. Şimdi mesela infaz kurumları üzerinde bir Ceza[evi] İzleme Kurulu oluşturuldu. Ama bu yapı bir kere bağımsız değil; içerisinde kamu çalışanları var, istedikleri an istedikleri şekilde içeri giremiyorlar. Bunlar da sağlanmadıkça, içerde olan bitenden kimsenin haberinin olması mümkün değil. Şunu çok değerli buluyorum ben; infaz kurumlarında sivil toplum örgütlerinin içerdeki çocuklarla birlikte çalışmalar düzenliyor olmaları. Günde birkaç saat gelip çocuklarla ilgileniyor gibi algılansa da, kurumun bütün atmosferini değiştirebilen bir eylem. Oradaki infaz koruma müdürü biliyor olacak ki; herhangi bir çocuğa kötü bir şey yaptığı zaman, gönüllü grup geldiği zaman, gruba söylenebilir.” (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)

Mevcut durumda suça sürüklenen çocuğu hapsedmek, onun ıslah olmasını, topluma kazandırılmasını ya da yeniden suça sürüklenmesinin önüne geçemiyor. Cezaevinden çıkan çocukların yüzde 65’i yeniden daha ağır suç ilişkileri ağına sokularak içeriye geri dönüyor (Yöney, 2013). Bu da mevcut politikanın, suçu önlemek ya da azaltmak bir yana, suçu yeniden ürettiğini doğruluyor. Türkiye’nin tarafı olduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında BM Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları), Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin BM Kuralları (Havana Kuralları) ve Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin BM Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri) çerçevesinde, çocuğu özgürlüğünden yoksun bırakma yoluna en son başvurulacağı vurgulanıyor. Özgürlüğünden yoksun bırakma yolu kaçınılmaz ise, bunun en kısa süre için olacağı belirtiliyor. Anayasa’nın 90. Maddesi de hukuken tarafı olduğumuz sözleşmelere uymayı gerektiriyor.

¹⁸ Bkz. 2001 tarihli ve 4681 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Yönetmeliği.

Fulya Giray SÖZEN-Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı:

“...Suça itilmiş çocuklara baktığımızda sürekli tekrar eden bir durum söz konusu. Sürekli aynı bölgelerde aynı çevrelerde suç olgusu devam ediyor. Bu bölgelerde bu gruplarda uzun vadeli çözümler üretmezseniz suç tekrar eder.” (10.10.2013, İstanbul)

Çocuk Mahkemesi Hakimi (1):

“Suça sürüklenen çocuğa yaptığının kötü bir şey olduğu farklı yöntemlerle anlatılmalı. Yasalar buna göre düzenlenmeli. Cezayla olmaz. Mevcut durumda caydırıcı/cezalandırıcı bir politika var. Çocuğa uygun bir yaptırım olmalı. Çünkü ‘cezaevi’ şiddet içeriyor. Diyelim ki; çocuğa fiiline göre cezasını verdik, indirimini de yaptık, koyduk cezaevine. Ne oldu? İslah gerçekleşti mi? Çocuk yeniden topluma kazandırıldı mı? Eğer bu olduysa politikanız doğrudur. Ama aksi bir durumda politikanız yanlıştır.” (06.06.2014, İstanbul)

Kanunla ihtilafa düşen çocukların yaşam koşullarının göz önünde bulundurulmadığı, onları suça sürükleyen nedenlerin ortadan kaldırılmadığı bir durumda ortaya konan tek politika, onları cezalandırmak. Bu çocukların hapsedildiği, fiziksel ve psikolojik gelişimlerine uygun olmayan cezaevleri, ıslah ya da yeniden topluma kazandırmaktan uzak; yalnızca cezalandırmanın bir aracı konumunda. Ayrıca sistem içinde geliştirilen çözüm önerileri, sorunu ‘cezalandırılma’ odağı etrafında tartışmaktan uzaklaştırıp, ‘cezaevi koşulları’ni tartışmaya doğru saptırıyor.

3.3.9. Ceza Dışı Alternatif: Tedbir Kararları

Çocuk Koruma Kanunu’nda öngörülen koruyucu ve destekleyici tedbirler; danışmanlık, eğitim, bakım, barınma ve sağlık tedbirleridir. Çocuk koruma Kanunu, 2005 yılında çıkmasına rağmen, bu tedbirlerin uygulanmasına ilişkin yönetmelik 2008 tarihinde çıkarılabilmektedir. Bu tarihten itibaren de sağlıklı bir altyapı oluşturulamadığından, tedbirlerin uygulanma imkânı sınırlı düzeyde kalıyor.

Çocuk Mahkemesi Hakimi (1):

“Mevcut durumda çocuk suça karıştıktan sonra müdahale başlıyor. İlk defa suça karışan çocuğu nasıl kurtarabiliriz diye çalışıyoruz. Tedbir kararı devreye giriyor.

Aileden alınıp, yurda yerleştiriliyor. Ama oradan da kaçıyor ya da daha da profesyonelleşiyor. Eğitim tedbiri uygulanmıyor. Danışmanlık da aynı şekilde. Yasalar bize uymuyor. Bize göre değil. Daha suça karışmadan almak lazım çocuğu.”(06.06.2014, İstanbul)

Yukarıda Çocuk Mahkemesi Hakimi’nin anlatımı, aslında ‘çocuğu mevcut durumda suçtan nasıl koruyabiliriz’ çabasının bir örneği. Ancak yasal düzenlemelerin, uygulamada gerçeklik bulmaması, bu çabayı boşa çıkarıyor. Görüşme yapılan Çocuk Savcıları da kendilerinden giden taleplerin uygulamada karşılığını bulmadığını doğruluyor:

Çocuk Savcısı (2):

“Sokak çocukları geldiği zaman mutlaka tedbir talep ediyorum ama uygulayan kim? Havada kalıyor.” (06.06.2014, İstanbul)

Çocuk Savcısı (1):

“ÇKK’nda yer alan tedbirler tam anlamıyla uygulanmıyor, çünkü bunların alt yapısı yok. Yazılanların çoğu kâğıt üzerinde kalıyor. Örneğin uyuşturucu madde kullanma suçundan hergün 5-10 kişi geliyor. Ama ÇEMATEM’in yatak kapasitesi 25-30 kişi. Ayakta tedavi de uygulanabilir, ancak bunun denetimi daha zor. Bu anlamda personeli de yetersiz kalıyor. Danışmanlık tedbirleri de uygulanmıyor. Usulen bir rehber öğretmen görevlendiriliyor.” (21.04.2014, İstanbul)

“...Çocukların suça sürüklenmesi durumunda TCK, yalnızca yaş küçüklüğüne bağlı cezada indirim öngörüyor. Bu anlamda cezalandırma temelli bir anlayış var. Ben hakimden suça sürüklenen çocuk için tedbir talep ediyorum, ama kabul etmiyor. Hakim, ‘nasıl uygulayacaksın’ diyor.” (21.04.2014, İstanbul)

TCK’nın 0-12, 12-15 ve 15-18 yaş aralarına dayalı ayrımı, BM ÇHS 1. Madde’de anılan “...onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” ibaresiyle çelişiyor. Aynı şekilde sözkonusu Sözleşme’nin 2. Madde’sindeki “Taraflar Devletler, bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, ... ayrım gözetmeksizin tanırlar ve uygular” hükmüne de aykırıdır. Bu durum aslında ‘cezalandırma’nın bir tercih olarak ortaya çıktığını, alternatifleri göz ardı eden bir yaklaşımın hâkim olduğunu gösteriyor. Zamanla gösterilen çabaların boşa çıkması,

tedbir uygulanması yönünde karar verilmemesine yol açıyor. Bunun yanında savcılarının terfi sisteminden kaynaklanan nedenlerle diğer bir cezalandırma dışı uygulama olan ‘kamu davasının ertelenmesi’ mekanizması da işletilmiyor. Bu da önceliğin çocuk olmadığına açık bir göstergesi olarak karşımıza çıkıyor:

Çocuk Savcısı (1):

“Aslında cezaya vermemek için kamu davasının ertelenmesi mekanizması devreye sokulabilir. Ancak böyle yapıldığında sistemde o dosya kapanmamış görünüyor. Savcılarının terfisinde dosyanın açık ya da kapalı olması bir değerlendirme kriteridir. Dolayısıyla açık kalması onun için olumsuz bir durumdur. Savcı kendisine iş çıkarmak istemez. Bir an önce işi bitirmek ister. Hakim de savcı da olaya bir dosya olarak bakıyor. Bu çocukları ıslahı bir mesele olarak görmüyor. Bunun en önemli sebebi ‘hakim ve savcının elinde bu çocukları ıslah edecek bir mekanizmanın olmadığı’ düşüncesidir. Ben heyecanla bir şeyler yapmak istedim, ancak meslektaş hakim bana ‘bu sistemde bir şey yapamazsın, otur!’ dedi. Bıkmışlık var. Özellikle uygulamanın olmayışından kaynaklanan bir inanç var. Değilse çocuğa inanıyor aslında, ama cezaya mecbur hissediyor. Tedbir uygulanmadığında hapse çevrilecek. Dolayısıyla dosya kendine geri dönecek. Bununla uğraşılacak istenmiyor.” (21.04.2014, İstanbul)

Başta alt yapı yetersizliği sorunu, tedbir kararlarıyla ilgili kurumların ne yapacağını bilmemesi, bu konuda uzmanlaşmanın olmaması ve bilgilendirme eksikliği, tedbir kararlarının yerine getirilmesini güçleştiriyor. Bürokratik işlemler sarmalına dönüşen bir yapıya dönüşüyor.

Seda AKÇO-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi:

“Sosyal hizmetlerin bir birimi suça itilmiş olan çocuklarla ya da mağdur çocuklarla ilgilenmekle sorumlu olmalı, adli sürecin içinde ve bu mahkemeye yakın çalışmalı, mahkemeye diyalog içinde çalışmalı, yazışmayla olmamalı. Kanuna bu tedbir denetim planları, uygulama denetim planları bunun için konuldu. İki kurum arasında diyalog sağlansın diye, teşkilatlar değiştirilemediği için. Fakat yani inanılmaz bir biçimde yazışmaya dönüştü. Kanunda düzenlenirken şey diye ümit edilmişti: Sosyal hizmet uzmanı gelecek, hakimle konuşacak, ona göre plan hazırlayacak, hakim ona beklentilerini söyleyecek. Öyle olmadı. Hakim kararı verip, kuruma gönderiyor, kurum bir şey hazırlayıp hakime gönderiyor, hakim cevap yazıp kuruma gönderiyor. Yani cezaya alternatif tedbir kararları uygulanmıyor veya uygulanmasının imkânı yok.” (24.12.2013, İstanbul)

Tedbir kararlarının uygulanmasından sorumlu kurumlarda bilgi/deneyim eksikliği, adeta ne yapılacağının bilinmemesi, kurumlar arasında da bir koordinasyonsuzluk söz konusu. Dolayısıyla bu durum, hakkında tedbir kararı verilen çocuğun da yeterince bilgilendirilmemesine yol açıyor. Cezaya alternatif tedbir kararları, uygulanmadığı için ya mahkeme tarafından verilmiyor ya da verildiği durumlarda alt yapısı hazır olmadığından dolayı uygulanamıyor. Sonuç olarak bu kısır döngü içinde zarar gören yine çocuk oluyor.

3.4. Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikasının Kuramsal Değerlendirmesi

Çocuk suçluluğu ile mücadele politikası analiz edilirken, analiz modelleri olarak anılan çeşitli kuramların kamu politikasına uyarlanmış biçimleri, çalışmaya iki farklı açıdan katkı sağlamıştır. Birincisi, ‘analiz yapılırken neye odaklanılır’ sorusuna yanıt bulmamızı kolaylaştırmıştır. İkincisi de alan araştırmasında elde edilen verileri değerlendirirken modellerin ağırlık verdiği noktalarla örtüşen ya da örtüşmeyen bulguların neler olduğunun tespit edilmesini sağlamıştır.

Modellerin yalnızca biriyle analiz yapmanın eksik bırakacağı yönler dikkate alınarak, modellerden birini diğerine tercih eden bir yaklaşım benimsenmemiştir. Her bir modelin politikanın belirlenmesi ve uygulanmasında odaklandığı farklı noktalar dikkate alınarak birbirini tamamlayıcı özelliklerinden faydalanılmıştır.

Çocuk suçluluğu ile mücadele politikasına, remi, sivil ve uluslararası taraflardan oluşan kurumların etkisi ve aynı zamanda etkilenmesi söz konusudur. Kurumsal modelden, bu farklı kurumların çocuk suçluluğu ile mücadelede nasıl bir performans sergilediğini ve kurumların kendi içindeki stratejilerini anlamak için faydalanılmıştır. Kamu politikası sürecinde kurumların gerçekte nasıl çalıştığı/çalışması gerektiği ve bu kurumsal yapıların çocuk suçluluğu ile mücadele politikasıyla ilişkileri irdelenmiştir. Söz konusu politikanın çok taraflı olması, tarafların bir koordinasyon içinde ve uyumlu bir şekilde hareket etmesini gerektiriyor. Ancak bunun

sağlanamadığı görülmektedir. Çocukların yaşadığı sorunların üstünü örten bir yaklaşım mevcut. Sistemi ve statükoyu koruma eğilimi ağır basıyor. Bu ise çocukların yeni hak ihlalleriyle karşılaşmasına yol açıyor. Remi taraflar içinde yer alan kurumların sorumluluk üstlenmede isteksiz davranması, kendi sınırları dışındaki alanlarla ilgili işbirliğine yanaşmaması önemli bir sorun. Diğer taraftan STK'ların, politikaya katılımının sınırlandırılması, uluslararası kuruluşların desteklediği projelerde devamlılık sağlanamamasından dolayı bir kurumsallaşmanın gerçekleşmediği görülmektedir.

Süreç modelindeki 'sorunun tanımlanması', 'gündemin oluşturulması', 'politikanın uygulanması' kavramsallaştırmaları, çalışmada sıkça kullanılmış, ancak bu adımların belli bir sırayı takip etmediği ve geçişlerin kendi doğasında gerçekleşmediği göz önünde tutularak, politikanın süreç analizinden kaçınılmış ve içerik analizine yönelinmiştir. Böylece politikanın içeriği, bu içeriğe etki eden toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullar ile tarafların bu süreçteki rolleri ve görünen/görünmeyen çatışmalar üzerinde yoğunlaşma sağlanmıştır.

Kamusal sorunlar, özel sorunlardan farklı olarak, geniş bir etkiye sahiptirler. Toplumu harekete geçiren ve devletin çözüm bulmasının beklendiği sorunlardır. Sorunun nasıl tanımlandığı, buna yönelik çözüm önerileri ve sonuçlarını doğrudan etkiler. Türkiye'de çocuk suçluluğu sorununa neden olan koşullar dikkate alınmadığı ve sorunun tanımlanması yalnızca ceza hukuku sınırları içinde yapıldığı için çocuk suçluluğu ile mücadele, toplumsal yönü göz ardı edilerek, cezalandırma temelli bir yaklaşımla ele alınıyor. Bu yaklaşım, sorunu çözmek yerine daha da karmaşık bir hal almasına yol açıyor. Böylece artan çocuk suçluluğuna çözüm olarak, daha ağır cezalar gündeme geliyor.

Sorunun yanlış tanımlanması neticesinde, çocuklar kanunla ihtilafa düşmeden önce alınabilecek tedbirlerle ilgili ya hiç gündem oluşmuyor ya da alternatifler arasından karar mekanizmalarının gündemine alınmıyor. Konunun diğer bir boyutu ise halktan da bu yönde bir talep/baskı hissedilmiyor. Bunun altında yatan sebep, genel olarak

çocuk/çocukluğa bakışla ilgili. Çoğunlukla ailenin elinde olmayan sebeplerle, çocuğa erken yaşta yetişkin sorumlulukları yükleniyor. Dolayısıyla çocuk, ‘yapabilir’ görülüyor. Çocuktan evi geçinmesine katkı yapması beklendiğinde, buna karşı koymuyor ve kendisine verilen sorumluluğu yerine getiriyor.

Çocuk suçluluğu sorununun gündeme gelmemesinin bir diğer nedeni de devletin önemli gördüğü politika alanları sıralamasında üst sıralarda yer almaması. ‘Daha temel meseleleri çözemedik, buna sıra gelmedi’ düşüncesi hâkim. Bu yüzden soruna anlık ve geçici çözümler bulma yoluna gidiliyor.

Politikanın uygulamaya konulması, buna yönelik yasal düzenlemelerin icrası, bütçe tahsisi, personel istihdamı ve eylem planlarının hazırlanması anlamına gelir. Politikanın uygulanma aşamasında, politikanın içerik ve etkisi değişime uğrayabilir. Başka bir ifadeyle, beklenen etkiyi yaratmayabilir. Politikanın formülasyonu ve gündeme gelmesinde yer alan tarafların, uygulama aşamasında politikaya hâkimiyeti/denetleme imkânları, uygulayıcıların politikaya bağlılık ve inancı ile uygulayıcılar arasındaki norm ve değer çatışmaları, en belirgin etkenlerdir.

Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadelede uygulayıcıların rolü dikkatlerden kaçıyor. Kamu hizmeti sunan birimlerin en alt kademesinde ve çocuklarla bire bir temas halinde olan uygulayıcıların istihdamına, bu personele yapılan eğitim yatırımına ve karar mekanizmalarına yapacağı katkısına, gereken önem verilmiyor. Personel politikasına yönelik belli başlı kriterlerin yetersizliği, kurumsallaşmanın ve nitelikli konusunda uzmanlık bilgisine sahip personelin istihdamının önünde bir engel konumunda.

Çocuk suçluluğu ile mücadelede, rasyonel modelin politika oluşturma stratejisinin izleri sürülemiyor. Politika alternatifleri arasından bir seçim yapıldığı doğrudur. Ancak bunun rasyonel bir seçim olduğu, en yüksek düzeyde toplumsal faydayı sağladığı tartışmalıdır. Bunun karşısında artırımlı modelin izleri açık bir şekilde görülebiliyor. Her ne kadar söylem düzeyinde kapsamlı değişikliklerden, yeni

yaklaşımlardan söz edilse de uygulama ortaya çıkan sorunların ilave düzenlemelerle çözülmeye çalışıldığını gösteriyor. Bu durum, çocuk suçluluğu ile mücadelede daha büyük sorunlara yol açıyor.

Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadelenin, rasyonel modelde öngörüldüğü gibi, toplumun amaç ve hedeflerine ulaşmasına imkân tanıyan alternatiflerin tercihinin kapsadığı söylenemez. Özellikle suç öncesi önleyici tedbirler konusundaki hareketsizlik/sessizlik, bu alandaki politikasızlığa işaret ediyor. Bu politikasızlık tercihinin altında ekonomik maliyetler yatmaktadır ve toplumsal maliyetlerin önüne geçmiştir. Hâlbuki bir politika ortaya konulmadan önce, rasyonel bir tercihte yalnızca ekonomik değil, toplumsal maliyetler de göz önünde bulundurulmalıdır.

Artırımlı modele göre kamu politikası, hükümetlerin daha önceki politikalarının ilave değişikliklerle birlikte devamıdır. Bazı durumlarda bu geçerli olsa da çocuk suçluluğu gibi ekonomi, eğitim, adalet ve sosyal politika alanlarıyla bağlantılı bir sorun, köklü değişiklikler olmadan, ilave düzenlemelerle çözülemeyecek kadar geniş çaplıdır.

Seçkin modelde belirtilen ‘hâkim seçkin çıkar ve değerleri’, çocuk suçluluğu ile mücadele politikasında karşılığını siyasal ve bürokratik seçkinlerde buluyor. Özellikle karar verme düzeyinde, bu seçkinlerin dışındaki tarafların karar mekanizmalarına katılımında engeller olduğu görülüyor. İktidarı elinde bulunduran siyasal seçkinlerin, ‘ideal çocuk’ tanımlamasının dışında kalanları ‘isyankâr’, ‘istikâmeti/meselesi olmayan’, daha da ilerisi ‘tinerci’ söylemleriyle damgalaması¹⁹, çocuk suçluluğu ile mücadelenin neden cezalandırma odaklı yürütüldüğüne ışık tutuyor. Devletin ‘ideal çocuk yetiştirme tekeli’ elinde tutmak istemesi ve bu alana tarafların müdahalesini engellemesinin altında da aynı nedenler yatmaktadır. Dolayısıyla sivil tarafların ve resmi taraflardan uygulayıcı düzeyde olanların karar mekanizmalarına katılımı gerçekleşmemektedir.

¹⁹ Bkz. ‘Dindar değil de tinerci mi olsunlar? Başlıklı gazete haberi (<http://www.milliyet.com.tr/-dindar-degil-de-tinerci-mi-olsunlar-/siyaset/siyasetdetay/07.02.2012/1498840/default.htm>)

Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta, kamu politikası yazınında çoğulcu kuramın hâkimiyetidir. Bunun kamu politikası analizine yansımaları, ‘görünenin analiz edilmesi’ olarak kendini gösterir. Çalışmada bu yaklaşım aşılıyor, görünenin altında yatan gerçekliğin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu ise her bir modelde kamu politikasının belirlenmesi ve uygulanmasında vurgulanan işleyişin dinamizmini açığa çıkarmakla mümkün hale gelebilmiştir. Bu bağlamda bir kamu politikası olarak ‘karar vermeme’ durumu da analize dâhil edilmiştir. Böylece bazı konuların görmezden gelinmesi, herhangi bir eylemde bulunulmaması, hatta gündeme bile gelmemesinin nedenleri daha iyi anlaşılabilmiştir. Ayrıca bu tür bir yaklaşım, çocuk suçluluğu ile mücadele politikası ile diğer politika alanları arasında bağ kurmaya yardımcı olmuştur.

Sonuç olarak siyaset bilimi kuramlarının kamu politikası disiplinine uyarlanmış biçimi olan modellerin, ortaya çıktığı tarihsel ve toplumsal koşullar dikkatlerden kaçmamalıdır. Dolayısıyla modellerin çalışılan her politika konusunda tam olarak karşılığını bulmak ya da tek bir modele göre analiz yapmak beklenmemelidir. Buradan hareketle, değişik modellerin entegre edilerek uyarlanması ya da tümevarımcı bir yaklaşımla yeni kuramsal çerçevenin geliştirilmesi ihtiyacı da ortaya çıkıyor.

3.5. Saha Araştırmasının Genel Değerlendirmesi

Çocuk suçluluğu ile mücadele politikasını anlama ve etkilerine ilişkin bir değerlendirme çabası olarak nitelendirilebilecek bu araştırma, kendi içinde barındırdığı bazı zorluklarla birlikte yürütülmüştür. Bu zorluklar, özellikle politikanın resmi taraflarıyla yapılan görüşmeler öncesinde/sırasında ortaya çıkmıştır. Öncesinde, görüşme tekliflerine karşı ortaya konulan soğuk tavrın, devlet kurumlarında çalışmanın ve herhangi bir soru karşısında verilebilecek eleştirel bir cevabın, görüşmeciyi kurum/meslek içinde ‘sorunlu’ duruma düşürebileceği tedirginliğinden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Bu yüzden bazı görüşmecilerin çalışmada isimlerinin geçmemesi talepleri anlayışla karşılanmıştır. İkincisi çalışma

bulgularında da yer alan personelin donanım ve niteliğine ilişkin sorunlar, bazı görüşmelerde oldukça fazla hissedilmiş, sorulara tatmin edici cevaplar bulunamadan görüşmeler sona ermiştir. Bunun karşısında politikanın sivil taraflarının konuya olan ilgisi, sorunlara hâkim olma durumu ve yapılan bu tür araştırmalara verdikleri önem, çalışmanın yürütülmesinde motive edici bir unsur olmuştur. Bu da resmi otoritelerin STK'larla işbirliği yapıp, koordineli çalışmaları hususunun ne denli rasyonel bir eğilim olduğunu ortaya koyuyor. STK'ların ilgi ve çaba göstermelerine direnç göstermek, kanımızca pek çok olumlu sonuca ulaşmayı kesintiye uğrattıyor.

Yapılan saha araştırmasının, politika analizinde nitel yöntemlerden beklenen faydaları doğruladığı; politikanın görünen sonuçları üzerinden bir değerlendirme yapmak yerine saklı kalan yönlerin açığa çıkarılmasını sağladığı düşünülmektedir. Uygulamada herhangi bir olumlu yeniliğin gerçekleşip gerçekleşmediği adına, bu tür araştırmalar yakın gelecekte sık sık tekrarlanmalıdır.

SONUÇ

Dye, kamu politikasını ‘yönetimin yapmayı ya da yapmamayı tercih ettiği her şey’ olarak tanımlarken, bir sorunun çözümüne yönelik herhangi bir eylemin yanında o konuda bir eylemsizlik/sessiz kalma ya da isteksiz davranma gibi tutum ve davranışları da içerdiğini belirtir(Dye, 2002:1). Çalışma sonuçları, bu görüşü destekliyor. Politika tarafları ile yapılan görüşmeler, Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının, pasif bir duruş üzerine inşa edildiğini gösteriyor. Özellikle suç öncesi, birincil önlemeye yönelik, çocuğun suçla teması gerçekleşmeden önce alınabilecek tedbirlerin yokluğu göze çarpıyor.

Diğer bir tespit de Anderson’un kamu politikası konusunda, ‘amaç ya da tasarlanandan ziyade gerçekte ne yapıldığına’ yaptığı vurgunun (2011: 6-7), çalışma sonuçlarında karşılığını buluyor olmasıdır. Politikanın işlemsel şeklini oluşturan mevzuatın ya da bunun gereğini yerine getirecek olan kurumların varlığı, her durumda politikada amaçlananın gerçekleşmesini mümkün kılmıyor. Mevzuatın adının ‘Çocuk Koruma Kanunu’ olması, çocukların suçtan korunduğu anlamına gelmiyor. Ayrıca uygulayıcıların politikaya bağlılık ve inancı doğrultusunda politikanın nasıl uygulandığı, politikanın içeriğini belirleyen önemli bir etken olarak karşımıza çıkıyor.

Toplumda iktidara sahip olanların, çocukluk kavramının içerdiği anlamı ve dolayısıyla çocuğun denetim, eğitim, haklar ve sorumluluklar yelpazesini belirleyici konumda olmaları, çocuğun belli bir kalıbın dışına çıktığında ona uygulanacak yaptırım/cezayı da belirlemesi sonucunu doğuruyor. Bu bağlamda Türkiye’de suça sürüklenen çocuğa bakış, aslında toplumun genel olarak çocuğa/çocukluğa bakışıyla da örtüşüyor. Toplumda görece iyi barınma/sağlık/eğitim imkânlarından yoksun çocuklar, dışlanmışlık içinde, çocuk oldukları unutulup, yetişkinlerin dünyasında savrulmaya mahkûm bırakılıyor. Bu koşullar altında ekonomik zorluklar içinde bir yetişkin gibi çalışmak zorunda kalan çocuk, herhangi bir suça karıştığında yine bir yetişkin muamelesiyle yargılanıyor ve cezalandırılıyor.

Çalışma sürecinde elde edilen bulgular, çocuk suçluluğu ile mücadelenin sosyal bir sorun olarak değil de hukuki bir sorun olarak algılandığını ve sosyal politika yerine adalet politikası araçlarıyla sorunun çözülmeye çalışıldığını, en açık haliyle gösteriyor. Soruna neden olan koşulları dikkate almayan, yalnızca sonuca odaklanan bir yaklaşım, cezalandırma temelli olmaktan kurtulamıyor.

Mevcut politikada kriminoloji kuramlarından ‘klasik kuram’ın izleri görülüyor. Her ne kadar mevzuatta ‘çocuğun yüksek yararı’ gözetilir dense de uygulama, çoğu zaman buna imkân vermiyor. Bu durum, yalnızca uygulayıcıların değil, asıl olarak kurumsal mekanizmaların eksikliği ya da işlevsizliğinden kaynaklanıyor. Dolayısıyla onarıcı bir adalet anlayışının yerine cezalandırma/ödetme anlayışı hâkim oluyor.

Çocuk adalet sistemi içinde mevcut yaklaşımlar göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’nin refah ve adalet yaklaşımlarının oldukça uzağında olduğu görülüyor. Yetişkin ceza adaletinden ayrı bir çocuk adalet sistemi, hem anlayış hem de kurumsallaşma anlamında kurulabilmiş değil. Suça sürüklenen çocuğun yeniden toplumsallaşmasını sağlayacak mekanizmaların olmayışı, onun içinde bulunduğu koşulları anlama ve gereksinimlerine göre hizmet sunma yerine, çocuk hakkında yalnızca ‘masum’ ya da ‘suçlu’ olduğuna karar verilmesiyle sonuçlanan bir süreci ortaya çıkarıyor. Çocuk adalet sistemi içinde sorunlar yumağı büyümeden çocuğun ve içinde bulunduğu koşulların fark edebilebilmesini sağlayacak uzmanlaşmanın yeterli ölçüde sağlanamaması, çocuğun yüksek yararının korunması ve refah yaklaşımı ile ters düşüyor. Çocuk hakkında ceza kanununu ihlal temelinde yapılan yargılama süreçleri, çocuğun damgalanması ve haklarının istismarıyla sonuçlanıyor. Temel mevzuat hükümlerindeki muğlâklık ve belirsizlik, ‘çocuğun korunması’ söyleminin gerçeğe dönüşmesinin önünde bir engel teşkil ediyor. Suça sürüklenen çocuğun eyleminin yanlış olduğunu ve bu eylem nedeniyle mağdur olana da bunu gerçekleştirenin bir çocuk olduğunu hatırlatan bir adalet anlayışı/sistemi mevcut değil.

Politikanın çok taraflı olması, politikanın belirlenmesi ve uygulanması aşamalarında bütün tarafların katılımını gerekli kılar. Devlet, STK'ların karar düzeyinde politikaya katılımına temkinli yaklaşılırken, hizmet sunumundakendi sorumluluğunu bertaraf edercesine STK'ların katılımını bekliyor. Oysa politika oluşturulurken, STK'ların talep etme/duyarlılık yaratma/izleme fonksiyonlarının icrasına engel olunmamalıdır. STK'ların özellikle denetim/izleme mekanizmalarında yer alması, çocukların maruz kaldığı hak ihlallerinin üzerini örten bir eğilimin, kendi içinde sorunu yeniden üreten ve zamanla yeni ihlallere kapı aralayan bir sarmaladönüşmesinin önüne geçebilir. Aynı şekilde politika uygulayıcıların da görüşlerinin dikkate alındığı bir mekanizmanın oluşturulması, uygulayıcıların politikaya bağlılık ve inancının sağlanması, politikanın içselleştirilebilmesi ve ortaya çıkan sorunların görünür olması bakımından önemlidir.

Çocuk suçluluğu ile mücadele alanında nitelikli personele duyulan ihtiyaç belirgin bir şekilde ortaya çıkıyor. Personel politikası sorunlarının temelinde iki unsur yatıyor. İlk olarak, bu alanda istihdam edilen personelin hangi yeterlilik ve donanımına sahip olması gerektiği açık bir şekilde ortaya konmamış durumdadır. İkincisi de genellikle kurumların içinde herhangi bir nedenle 'sürgün' edilen personelin bu alandaki istihdamı/bu birimlerin 'sürgün yeri' olarak görülmesi vebu durumun mevcut istekli personelin motivasyonunuolumsuz yönde etkiliyor olmasıdır.

Kurumlar arası koordinasyonun, karar düzeyinden hizmet düzeyine indirilememesi, koordinasyonu işlevsiz kılıyor. Tarafların temsilcileriyle 'koordinasyon toplantıları'nda alınan kararların takibi yapılmıyor, yerine getirilmediğinde herhangi bir yaptırım içermiyor. Mevzuatta öngörüldüğü için, çoğu zaman zoraki bir şekilde gerçekleşen bu toplantılar, koordinasyonun kâğıt üzerinde kalması sonucunu doğuruyor.

Çocuğu suça sürükleyen, çocuğun içinde bulunduğu koşulların anlaşılabilmesi için önemli bir araç olan sosyal inceleme raporlarının ya sosyal çalışma görevlileri tarafından gerektiği gibi hazırlanmadığı ya da değerlendirme makamında olanların,

bu raporlardan yeterince faydalanmadığı ortaya çıkıyor. Ayrıca bu raporların araştırma temelli bir politika için veri kaynaklarına dönüştürülebileceği de gözden kaçıyor.

Çocuk cezaevleri, gerek fiziki şartlar gerekse personelin tutum ve davranışlarından kaynaklanan nedenlerle, çocuklar için uygun olmayan koşullar içeriyor. Ayrıca kapalı mekânlar olmasından dolayı şiddet üretme potansiyeline sahip olan bu kurumlarda çocuklar, çeşitli hak ihlallerine maruz kalıyorlar. Cezalandırmaya alternatif tedbir kararları da sağlıklı bir altyapıya kavuşturulamadığı için sınırlı düzeyde uygulanabiliyor.

Suçta sürüklenen çocuğun, korunma ihtiyacı içinde olan çocuk olarak değerlendirilmesi ve onu suçtan koruyabilecek mekanizmaların oluşturulması gerekiyor. Bu anlayış, çocuklar arasında herhangi bir ayırım gözetilmeden hayata geçirilmelidir. Bunun dışındaki yalnızca çocuğun karıştığı ceza kanununda tanımlanan ‘suç’ eylemine bakılarak, çocuğu yargılama sürecine iten bir yaklaşım ve bu süreçte çocuğun bir ‘dosya’ olarak görülmesi kabul edilemez.

Uluslararası andlaşma ve sözleşmelerden kaynaklanan sorumluluklar yerine getirilmeli; iç hukuk düzenlemeleri ve bunun gereği olan kurumsallaşma gerçekleşmelidir. En önemlisi de bunun izleme/denetimi için sağlıklı bir yapı oluşturulmalıdır. Suçta sürüklenen çocukların, yeniden topluma kazandırılmalarını sağlayacak tedbir kararları ve denetimli serbestlik mekanizmaları, cezalandırma dışı alternatifler olması bakımından, bu uygulamalara işlevsellik kazandırmak, yaşamsal önem taşıyor. Bu işlevselliğin sağlanması, yeterli sayıda uzmanlık bilgisine sahip personel ve bütçeyle doğru orantılıdır.

Son 20 yılda iki katına çıkan nüfusu ve bu nüfusun yaklaşık olarak üçte birini çocukların oluşturduğu, göç ve ekonomik sonuçlarını, adaletsiz gelir paylaşımını, işsizlik, toplumsal ve mekânsal ayrışma/dışlanmayı içinde barındıran bir kent olarak İstanbul’da, çocukların kanunla ihtilafa düşme riski de yüksektir. Bütün bunların

dışında, Suriye’de yaşanan çatışma ortamından kaynaklanan yeni bir göç baskısı yaşanıyor. Yakın zamanda sona ereceğine dair de bir belirti bulunmuyor. Mevcut durumda 2 milyonu aşan kişi sayısıyla Türkiye, en çok Suriyeli sığınmacının bulunduğu ülke. İstanbul’da yaşayanların sayısı yaklaşık olarak 350 bin civarında. Yarısından fazlası ise çocuklardan oluşuyor. Eğitim ve korunma ihtiyaçları gün geçtikçe artan bu çocuklarla ilgili önlemler vakit kaybetmeden alınmalıdır.

Yukarıda sıralanan tespitlerin çoğu, her ne kadar uygulamadan kaynaklanan sorunlar gibi görünseler de ‘yokluk’lar üzerinden anlamaya çalışılan çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının/politikasızlığının sonuçlarıdır. Sonucun başarısız olduğu ve sorunu çözemediği gibi yeniden ürettiği aşikârdır. Sistem içindeki çözüm önerilerinin sorun çözme kapasitesi sınırlıdır. Sorunun yeniden tanımlanmasına ve köklü politika değişikliklerine ihtiyaç var. Asıl olarak, çocuğun suça karışmasından önce koruyucu/önleyici tedbirleri ortaya koymak, tek boyutlu bir mücadele politikasıyla mümkün görünmüyor. Sorunun aşılabilmesi, ülkenin sosyal, ekonomi, eğitim, sağlık ve adalet politikalarında çocuğun ‘görünür’ olmasına bağlıdır. Bu da ancak hak temelli bir yaklaşımla gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı (2009) **Çocuk ve Genç Adalet Sistemi Almanya Çalışma Ziyareti Raporu**, Ankara: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü.
- Adler, F. (1975) **Sisters in Crime: The Rise of the New Female Criminal**, New York: McGraw-Hill.
- Adler, F.
Mueller, G. O. W.
Laufer, W. S. (1994) **Criminal Justice**, New York: McGraw-Hill.
- Agnew, R. (1992) “Foundation for a General Strain Theory of Crime and Delinquency”, **Criminology**, 30 (1), s. 47-87.
- Agnew, R. (2001) “Building on the Foundation of General Strain Theory: Specifying the Types of Strain Most Likely to Lead to Crime and Delinquency”, **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 38 (4), s. 319-361.
- Agnew, R.
Brezina, T.
Wright, J. P.
Cullen, F. T. (2002) “Strain, Personality Traits, and Delinquency: Extending General Strain Theory”, **Criminology**, 40,s. 43–72.
- Akbaş, E.
Topçuoğlu, R.A. (2009) “Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu-Eleştirel Bir Değerlendirme”,**Toplum ve Sosyal Hizmet**, 20 (1), s. 95-103.

- Akço S.
Akbulut B. (2012) **Sosyal İnceleme mi? Ne Var ki? Herkes Yapar,** (Çevirimiçi) <http://m.bianet.org/bianet/cocuk/140333-sosyal-inceleme-mi-ne-var-ki-herkes-yapar>, 26.08.2015
- Akgül, A.
Kaptı, A. (2010). “Türkiye’nin Uyuşturucu ile Mücadele Politikası: Politika Süreç Analizi” **Yerelden Küresel’e Sınır Aşan Suçlar**, Ed. S. Özeren, M. A. Sözer ve O. Ö. Demir, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Aksan, G. (2011) “Kent, Suç ve Çocuk”, **Yardım ve Dayanışma**, 2 (3), s. 65-75.
- Alada, B. A.
Sayıta, S.U.
Temelli, S. (2002) “Küreselleşme, Yoksulluk ve Şiddet Bağlamında Sokak Çocukları”, **Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları**, Ed. Y. Özdek, Ankara: TODAİE.
- Althusser, L. (1989) **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, 2. Baskı, Çev. Y. Alp ve M. Özışık, İstanbul: İletişim.
- Anderson, J. E. (2011) **Public Policymaking: An Introduction**, 7th ed., Boston, MA: Wadsworth/ Cengage Learning.
- Anderson, J. E.
Brady, D. W.
Bullock, C. (1978) **Public Policy and Politics in America**, Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.
- Aries, P. (1962) **Centuries of Childhood: A Social history of Family Life**, London: Cape.

- Aschenberger, F.K. (2015) “Nitel Politika Analizi”, **Nitel Araştırma: Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları**, Ed. Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aslan, M. Y. (2008) “Çocuk Suçluluğu Hakkında Uluslararası ve Ulusal Hukuk Düzenlemeleri”, *Ankara Barosu Dergisi*, 66 (4), s. 88-96.
- Aslanoğlu, R. (1998) **Kent Kimlik Küreselleşme**. Bursa: Asa Kitabevi.
- Atar, H. (2010) **Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi: Kavramlar-Kuramlar-Kurumlar**, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Atılğan, A.
- Atılğan, E.Ü. (2009) **Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılamasına Hakim Olan İlkeler Açısından Türkiye’deki Düzenleme ve Uygulamaların Değerlendirilmesi(Rapor)**, Ankara: İnsan Hakları Ortak Platformu.
- Atılğan, E.Ü. (2010) “Çocuk Sanık ve Hükümlüler”, **Televizyon Haberciliğinde Etik**, Ed. B. Çaplı ve H. Tuncel Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi&Fatusch B.V., s. 291-303.
- Bachrach, P.
- Baratz, M. S. (1962) The Two Faces of Power, **American Political Science Review**, 56 (4), s. 941-52.
- Baloğlu F. (2005) “Kentsel Yoksulluk: İstanbul’dan Küçük Bir Kesit”, **Sosyoloji Konferansları**, 33, s.231-249.

- Bardach, E. (2005) **A Practical Guide to Policy Analysis: The Eightfold Path to More Effective Problem Solving**, 2nd ed., Washington DC: CQ Press.
- Barlow, H. D. (1993) **Introduction to Criminology**. 6th ed., New York: Harper Collins College Publishers, Inc.
- Başbüyük O.
Karakuş Ö. (2010) “Sosyal Düzensizlik ve Toplum Destekli Güvenlik Politikaları”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, 13 (2) s. 65-97.
- Beccaria, C. (2010) **Suçlar ve Cezalar Hakkında**, 2. Baskı, Çev. S. Selçuk, Ankara: İmge.
- Birkland, T.A. (2001) **An Introduction to the Policy Process: Theories, Concepts, and Models of Public Policy Making**, Armonk, New York: M.E. Sharpe.
- Bonger, W. A. (1916) **Criminality and Economic Conditions**, Boston: Little, Brown, and Company.
- Braybrook, D.
Lindblom, C. E. (1963) **A Strategy of Decision. : Policy Evaluation as A Social Process**. New York: Free Press of Glencoe.
- Brewer, G. D. (1974) “The Policy Sciences Emerge: To Nurture and Structure a Discipline”, **Policy Sciences**. 5 (3), s. 239-244.
- Bumin, K. (1998) **Batı’da Devlet ve Çocuk**, İstanbul: Patika.

- Burgess, E. W. (1925) "The Growth of the City", **The City**, Ed. R. E. Park, E. W. Burgess, ve R. D. McKenzie, Chicago: University of Chicago Press, s. 47–62.
- Burgess, R. L.
Akers, R. L. (1966) "A Differential Association-Reinforcement Theory of Criminal Behaviour", **Social Problems**, 14, s.128-147.
- Castells, M. (1977) **Urban Question**, Londra: Arnold.
Castells, M. (1997) **Kent, Sınıf, İktidar**, Çev. A. Erendil, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Chambliss, W. J. (1975) Toward a Political Economy of Crime. **Theory and Society**, 2 (1), s. 149-170.
- Cloward, R. A.
Ohlin, L. E. (1963) **Delinquency and Opportunity**, 4th ed., New York: The Free Press.
- Cochran, C. E.
Mayer, L. C.
Carr, T. R.
Cayer, N. J. (1993) **American Public Policy: An Introduction**, 4th ed., New York: St. Martin's Press.
- Cochran, C. L.
Malone, E. F. (1999) **Public Policy: Perspectives&Choices**, 2nd ed., USA: The McGraw-Hill Company.
- Cohen, A. K. (1955) **Delinquent Boys: The Culture of the Gang**, New York: The Free Press.

- Cohen, A. K. (1972) “The Delinquency Subculture”, **Juvenile Delinquency: A Book of Readings**. Ed. R. Giallombardo, New York: John WileyandSons, Inc, s.103-118.
- Cohen, L. E.
Felson, M. (1979) “Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach”, **American Sociological Review**, 44 (4),s. 588-608.
- Cornish, D. B.
Clarke, R. V. (1986) **The Reasoning Criminal**, New York: Springer-Verlag.
- Creswell, J. W. (2009) **Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches**, Los Angeles: Sage.
- Cullen, F. T.,
Agnew, R. (2003) **Criminological Theory: Past to Present**, Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.
- Cullen, F. T.,
Agnew, R. (2011) **Criminological Theory: Past to Present**,4th ed., Oxford: Oxford University Press.
- Çetin, S. (2014) **Çocuk Cezaevleri Alarm Veriyor**, (Çevirimiçi) <http://77www.insanhaber.com/roportaj/cocuk-cezaevleri-alarm-veriyor-h29297.html>
- Çevik, H.H.
Demirci, S. (2012) **Kamu Politikası: Kavramlar, Aktörler, Süreç, Modeller, Analiz, Karar Verme**,2. Baskı,Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Çevik, H: H. (1998) “Kamu Politikaları Analizi Çalışmaları Üzerine Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, **Amme İdaresi Dergisi**, 31 (2), s. 103-113.
- Çevik, H: H. (2012) **Kamu Yönetimi: Kavramlar-Sorunlar-Tartışmalar**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çiçek, N. (2012) “Erken Cumhuriyet Döneminde Modern Çocukluk Nosyonunun Görünümleri Üzerine Bir Analiz”, **Mülkiye Dergisi**, 36 (4), s.69-104.
- Dahl, R. A. (1957) “The Concept of Power”, **Behavioral Science**,2 (3), s. 201-215.
- Dolu, O. (2010) **Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji**,2. Baskı, Ankara: Seçkin.
- Dolu, O.,
Büker, H. (2009) “Caydırıcılığın Sınırları: Caydırıcılık Eksenli Suç Önleme ve Mücadele Politikalarına Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Polis Bilimleri Dergisi**, 11 (3), s. 1–22.
- Downs, A. (1972) “Up and Down with Ecology - The "Issue-Attention Cycle"”, **The Public Interest**, 28, s. 38-50.
- Dönmezer, S. (1981) **Kriminoloji**,6. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- Dönmezer, S. (1993) “Siyasal İklim, Bilimlerin Durumu ve Ceza Hukuku”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**,3 (3-4-5), s.15-26.

- Dror, Y. (1973) **Public Policymaking Reexamined**, Bedfordshire: Leonard Hill Books.
- Durkheim, E. (1952) **Suicide**, London: Routledge and Kegan Paul.
- Durkheim, E. (1964) **The Rules of Sociological Method**, New York: Free Press.
- Dursun, H. (1997) “Damgalama Teorisi ve Suç”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 3-4, s.309-322.
- Dye, Thomas, R. (2002) **Understanding Public Policy**, 10th ed., New Jersey: Prentice Hall.
- Dye, T. R.
Zeigler, H.
Schubert, L. (2012) **The Irony of Democracy**, 15th ed., Boston, MA: Wadsworth/Cengage Learning.
- Easton, D. (1957) “An Approach to the Analysis of Political Systems”, **World Politics**, 9 (3), 383-400.
- Easton, D. (1965) **A Framework for Political Analysis**, London: Prentice Hall.
- Easton, D. (2005) “The Political System Under Stress” (1965). **Classics of Public Policy**, Ed. J. M. Shafritz, K. S. Layne, and C. P. Borick, London: Pearson Education.
- Einstadter, W. J.
Henry, S. (2006) **Criminological Theory: An Analysis of its Underlying Assumptions**, 2nd ed., Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.

- Elmore, R. F. (1978) “Organizational Models of Social Program Implementation”, **Public Policy**, 26 (2), s. 185-228.
- Engels, F. (1997) **İngiltere’de Emekçi Sınıfın Durumu**, Ankara: Eriş Yayınları.
- Eyestone, R. (1971) **The Threads of Public Policy: A Study in Policy Leadership**, USA: The Bobbs Merrill Company.
- Firestone, S. (1979) **Cinselliğin Diyalektiği, Kadın Özgürlüğü Davası**, (Çev. Y. Salman), İstanbul: Payel Yayınları.
- Foucault, M. (1992) **Hapishanenin Doğuşu**, Çev. M. A. Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2000) **Büyük Kapatılma**, Çev. I. Ergüden ve F. Keskin, İstanbul: Ayrıntı.
- Franklin, B. (1993) **Çocuk Hakları**, Çev. A. Türker, İstanbul: Ayrıntı.
- Gottfredson, M. R.
Hirschi, T. (1990) **A General Theory of Crime**, Stanford, CA: Stanford University Press.
- Gökulu, G. (2010) “Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 24 (1), s. 209-226.
- Gölbaşı, S. (2009) **Kentleşme ve Suç: İstanbul'un Kentleşme Süreci ile Suçluluk Arasındaki İlişkinin Kuramsal Değerlendirmesi**, İstanbul: On İki Levha Yayınları.

- Griffin M. (2010) "Feminist Criminology", **Criminology and Public Policy**, Ed. H. D. Barlow ve S. H. Decker, Philadelphia, Pennsylvania: Temple University Press, s. 215-232.
- Gupta, D.K. (2001) **Analyzing Policy: Concepts, Tools, and Techniques**, Washington, DC: CQ Press.
- Haajer, M.
Versteeg, W. (2005) "A Decade of Discourse Analysis of Environmental Politics: Achievements, Challenges, Perspectives", **Journal of Environmental Policy&Planning** 7 (3), s. 175–184.
- Hagan, J. (1989) **Structural Criminology**, Cambridge: Polity Press.
- Harvey, D. (1985) **Consciousness and the Urban Experience**, Baltimore: John Hopkins UP.
- Harvey, D. (1989) **The Urban Experience**, Baltimore and London: The John Hopkins University Press.
- Heidensohn, F. (1987) "Questions for Criminology", **Gender, Crime and Justice**, Ed. P. Carlen ve A. Worrall, Milton Keynes: Open University Press.
- Heidensohn, F. (2006) "New Perspectives and Established Views", **Gender and Justice: New Concepts and Approaches**, Ed. F. Heidensohn, Portland, Ore.: William Publishing, 1–10.
- Hill, M. (1997a) **The Policy Process in the Modern State**, 3rd ed., London : Prentice Hall / Harvester Wheatsheaf.

- Hill, M. (Ed.) (1997b) **The Policy Process A Reader**, 2nd ed., London: Prentice Hall / Harvester Wheatsheaf.
- Hirschi, T. (1972) **Causes of Delinquency**, 2nd ed., London : University of California Press.
- Hogwood, B. W.
Gunn, L. A. (1984) **Policy Analysis for the Real World**, Oxford: Oxford University Press.
- Işık O.
Pınarcıoğlu M. M. (2009) **Nöbetleşe Yoksulluk**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- İçli, T. (2004) **Kriminoloji**, Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- İnal, K. (1999) “Paternalist Politikanın İdeal Türk Çocuğu”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi**, 32 (1-2), s.195-212.
- Jones, C. O. (1970) **An Introduction to the Study of Public Policy**, Belmont, California: Watsworth Publishing Company.
- Kaptı, A. (Ed.) (2011) **Kamu Politika Süreci: Teorik Perspektifler**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karasu, M. A. (2012) “Kent ve Suç Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve”, **Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi**, 13 (2), s.175-193.
- Keel, R. (2005) **Rational Choice and Deterrence Theory**, (Çevirimiçi), <http://www.umsl.edu/~rkeel/200/ratchoc.html>, 25.04.2013.

- Keleş, R. (2013) **Kentleşme Politikası**, 13. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kızmaz, Z. (2005) “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, 29 (2), s. 149-174.
- Kızmaz, Z. (2006) “Kriminolojide Yeni Yönelimler: Bütünleşik Suç Kuramları II”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 16 (1), s.305-335.
- Kızmaz, Z. (2007) “Cezaevinin ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 17, s. 44-69.
- Kingdon, J.W. (2003) **Agendas, Alternatives, and Public Policies**, 2nd ed., New York: Longman.
- Koç, T. (2010) “Kapitalist Kent Olgusu ve Kentsel Siyaset Üzerine Yaklaşımlar”, **Eğitim Bilim, Toplum Dergisi**, 8 (29), s. 39-52.
- Kraft, M.E.
Furlong, S.R. (2007) **Public Policy: Politics, Analysis, and Alternatives**, 2nd ed., Washington, DC: CQ Press.
- Kretschmer, E. (1949) **Beden Yapısı ve Karakter**, 2. Baskı, Çev. M. Turhan, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.

- Kurtuluş, H. (2010) “Kent Sosyolojisinde Değişen Kavrayışlar ve Türkiye’nin Kentleşme Deneyimi”, **Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları**, Ed. Ö. Uğurlu, N. Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak ve M. Şiriner, İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Küntay, E. (2006) “Mala Karşı İşlenen Organize Suçlarda Patlama ve Çocuk İstismarı”, **Terör, Şiddet ve Toplum**, Ed. F. Gümüšoğlu, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Küntay, E. (2011) “Güç Koşullardaki Çocuklar: Sosyolojik Bir Değerlendirme”, **I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı**, Cilt 2. Ed. A. Gülan, R. Şirin ve C. Şirin, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Küntay, E. (2007) “Okul Çağındaki Çocuklar Arasında Şiddet Olgusu”, **Polis Dergisi**, 13(53), s. 11-17.
- Latham, E. (1952) “The Group Basis of Politics: Notes for a Theory”, **The American Political Science Review**, 46 (2), s. 376-397.
- Lefebvre, H. (1976) **Survival of Capitalism**, London: Alison and Busby.
- Lefebvre, H. (1979) “Space: Social Product and Use Value”, Ed. J. Freiberg, **Critical Sociology: European Perspective**, New York: Gossman.
- Lemert, E. M. (1951) **Social Pathology**, New York: McGraw-Hill.

- Lily, J. R.
Cullen, F. T.
Ball, R. A. (2011) **Criminological Theory: Context and Consequences**, 5th ed., California: SAGE Publications.
- Lindblom, C. E. (1959) "The Science of "Muddling Through"", **Public Administration Review**, 19(2), s. 79-88.
- Lindblom, C. E. (1979) "Still Muddling, Not Yet Through", **Public Administration Review**, 39 (6), s. 517-526.
- Lipsky, M. (2010) **Street Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services**, 30th ed., New York: Russell Sage Foundation.
- Lukes, S. (1997) "Three Distinctive Views of Power Compared", **The Policy Process: A Reader**, 2nd ed., Ed. M. Hill, New York: Prentice Hall / Harvester Wheatsheaf.
- Lukes, S. (2005) **Power: A Radical View**, 2nd ed., New York: Palgrave Macmillan.
- Marx, K.,
Engels, F. (1968) **Alman İdeolojisi**, Çev. S. Hilav, İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Merton, R. K. (1938) "Social Structure and Anomie", **American Sociological Review**, 3 (5), s. 672-682.
- Messner, S. F.
Rosenfeld, R. (1994) **Crime and American Dream**, Belmont, CA: Wadsworth, Inc.

- Miller, W. B. (1958) “Lower Culture As a Generating Milieu of Gang Delinquency”, **Journal of Social Issue**, 14, s. 5-19.
- Miller, W. B. (1972) “Lower Culture As a Generating Milieu of Gang Delinquency”, **Juvenile Delinquency: A Book of Readings**, Ed. R. Giallombardo, New York: John Wiley and Sons, Inc, s.137-150.
- Mills, C. W. (2000) **The Power Elite**, New York: Oxford University Press.
- Mosca, C. (1939) **The Ruling Class**, Çev. H. D. Kahn, New York: The McGraw-HillCompany.
- Niskanen, W. A. (1975) “Bureaucrats and Politicians”, **Journal of Law and Economics**, 18, s. 617-643.
- Orhan, G. (2013) “Kamu Politikasına Yorumlamacı Yaklaşımlar”, **Kamu Politikası Kuram ve Uygulama**, Ed. M. Yıldız ve M. Z. Sobacı, Ankara: Adres Yayınları.
- Özalp, A. (2009) “Yoksulluk, Yoksunluk, Yurttaşlık: Sosyal Hak(sızlık)ları Politik Düşünmek”, **Uluslar arası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiriler**, Ankara: Belediye-İş Sendikası Yayını, s.276-284.
- Ozansoy, C. (1999) “Öznesini Arayan Nesneler: Çocuk ve Çocuk Hakları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 1, s. 41-62.
- Özbek, M. (2008) “Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları Ve Çocuk Arabuluculuğu”, **Prof. Dr. Turgut Akıntürk’e Armağan**, Ankara: Beta.

- Özonur, N.
Burucu, K. (2012) **Vatana Zararlı Çocuk Yürümeden Yok Edilsin,** (Çevirimiçi),<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/199961948.asp>, 21.02.2012.
- Öztan, G. G. (2011) **Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası**,İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Penbecioğlu, M. (2011) “Kapitalist Kentleşme Dinamiklerinin Türkiye'deki Son 10 Yılı: Yapılı Çevre Üretimi, Devlet ve Büyük Ölçekli Kentsel Projeler”, **Birikim**, 270, s. 62-73.
- Pınarcıoğlu, N. Ş.
Kanbak, A.
Şiriner, M. (2010) “Kent Kuramları”, **Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları**, Ed. Ö. Uğurlu, N. Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak ve M. Şiriner, İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Polat, O. (2004) **Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar**, Ankara: Seçkin.
- Postman, N. (1995) **Çocukluğun Yok Oluşu**,Çev. K. İnal, Ankara: İmge Kitabevi.
- Quinney, R. A. (2000) “Conflict Theory of Crime”, **Constructions of Deviance: Social Power, Context and Interaction**, Ed. P. A. Adler ve P. Adler, Belmont, CA: Wadsworth Publishing, s. 65-69.

- Reckless, W. C. (1972) "A New Theory of Delinquency and Crime", **Juvenile Delinquency: A Book of Readings**, Ed. R. Giallombardo, New York: John Wiley and Sons, Inc, s. 161-168.
- Sabatier, P. A. (1991) "Toward Better Theories of The Policy Process", **PS: Political Science and Politics**, 24 (2), s. 144-156.
- Sabatier, P.
Mazmanian, D. (1980) "The Implementation of Public Policy: A Framework of Analysis", **Policy Studies Journal**, 8 (4), s. 538-560.
- Sampson, R. J.
Groves, W. B. (1989) "Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory", **The American Journal of Sociology**, 94 (4), s. 774-802.
- Sampson, R. J.
Wilson, W. J. (1995) "Toward a Theory in Race, Crime and Urban Inequality", **Crime and Inequality**, Ed. J. Hagan ve R. Peterson, Palo Alto, CA: Stanford University Press, s. 37-54.
- Sampson, R. J.
Raudenbush, S. W.
Earls, F. (1997) "Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy", **Science**, 27 (5328), s. 918-924.

- Sevük, Y. H. (1998) **Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu İle Mücadelede Kurumsal Yaklaşım**, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Shafritz, J. M.
Borick, C.P. (2008) **Introducing Public Policy**, New York: Pearson Longman.
- Shafritz, J. M.
Layne, K.S.
Borick, C.P. (2005) **Classics of Public Policy**, New York: Pearson Longman.
- Shaw, C. R.
McKay, H. D. (1999) “Formal Characteristics of Delinquency Areas”, **Crime and Criminals: Contemporary and Classic Readings in Criminology**, Ed. F. R. Scarpitti ve A. L. Nielsen, Los Angeles, CA: Roxbury Press, s. 284-297.
- Shoemaker, D. J. (2009) **Juvenile Delinquency**, Lanham: Rowman&Littlefield Publishers.
- Siegel, L. J. (2009) **Criminology**, 10th ed., Belmont, CA: Thomson Wadsworth.
- Siegel, L. J.
Welsh, B. C. (2010) **Juvenile Delinquency: The Core**. 4th ed., Belmont, CA: Wadsworth, Cengage Learning.
- Simmel, G. (2005) “Metropol ve Zihinsel Yaşam”, **Şehir ve Cemiyet**, Ed. ve Çev. A. Aydoğan, İstanbul: İz Yayıncılık.

- Simon, R. (1975) **Women and Crime**, Lexington, MA: Lexington Books.
- Sutherland, E. H. (1972) “Theory of Differential Association”, **Juvenile Delinquency: A Book of Readings**, Ed. R. Giallombardo, New York: John Wiley and Sons, Inc, s. 89-92.
- Sykes, G. M.
Matza, D. (1972) “Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency”, **Juvenile Delinquency: A Book of Readings**, Ed. R. Giallombardo, New York: John Wiley and Sons, Inc, s. 129-136.
- Şengül, H. T. (2001a) “Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekanı”, **Praksis**, 2, s. 9-31.
- Şengül, H. T. (2001b) **Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar**, İstanbul: WALD.
- Talas, C. (1995) **Toplumsal Politika**, Ankara: İmge.
- Tan, M. (1989) “Çağlar Boyunca Çocukluk”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 22 (1), s. 71-88.
- Tannenbaum, F. (1972) “Point of View”, **Juvenile Delinquency: A Book of Readings**, Ed. R. Giallombardo, New York: John Wiley and Sons, Inc, s. 77-88.
- Tarde, G. (1903) **The Laws of Imitation**. New York: Henry Holt and Company.

- Tarımeri, (2012) Yeni Sosyal Çalışma (ma) Görevlileri ve Çocukların “Yüksek” Yararlarını, Esenliklerini Engelleyen Aykırılıklar, (Çevirimiçi) <http://www.soshalhizmetuzmani.org/scgorv-nihattarimeri.doc>, 26.08.2015
- Tönnies, F. (2005) “Gemeinschaft ve Gesellschaft”, **Şehir ve Cemiyet**, Ed. ve Çev. A. Aydoğan, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Truman, D. B. (1981) **The Governmental Process: Political Interest and Public Opinion**, Westport, Connecticut: Greenwood Press.
- Tullock, G. (2006) **The Vote Motive**, 2nd ed., London: The Institute of Economic Affairs.
- UNDP (2014) **Human Development Report**, New York: UNDP
- UNICEF (2001) **The State of The World's Children**, New York: UNICEF.
- Ümit, E. (2007) **Mekândan İmkâna: Çocuk Suçluluğunun Habitusu Ceza Ehliyeti İlişkisi**, Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- Van Meter, D. S.
Van Horn, C. E. (1975) “The Policy Implementation Process”, **Administration & Society** ,6 (4), s. 445-488.
- Walsh, A. (2012) **Criminology: The Essentials**, Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Weber, M. (2000) **Şehir: Modern Kentin Doğuşu**, Çev. M. Ceylan, İstanbul: Bakış Yayınları.

- Wirth, L. (1931) “Culture Conflict and Misconduct”, **Social Forces**, 9, s. 484–492.
- Wirth, L. (2002) “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme”, **20. Yüzyıl Kenti**, Ed. ve Çev. B. Duru ve A. Alkan, Ankara: İmge.
- Yanow, D. (2000) **Conducting Interpretive Policy Analysis**, Sage University Papers Series on Qualitative Research Methods, Vol. 47, Thousand Oaks, CA: Sage (e-book).
- TÜİK (2015) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, (Çevirimiçi) <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>, 24.08.2015
- Yanow, D. (2007) “Qualitative-Interpretive Methods in Policy Research”, **Handbook of Public Policy Analysis**, Ed. Frank Fischer, Gerald J. Miller, and Mara S. Sidney, New York: Taylor & Francis.
- Yanow, D. (2015) **Interpretation and Method: Empirical Research Methods and the Interpretive Turn**, 2nd ed., New York: Routledge.
- Yöney, Y. (2013) **Çocuk Hapishanesi Açmak Suç Üretmek Demek**, (Çevirimiçi) <http://bianet.org/bianet/cocuk/148680-cocuk-hapishanesi-acmak-suc-uretmek-demek>, 20.05.2014.

EK-1

Görüşme Listesi

- ASP İl Müdürlüğü Görevlisi (1) (24.01.2014, İstanbul)
- ASP İl Müdürlüğü Görevlisi (2) (11.03.2014, İstanbul)
- ASP İl Müdürlüğü Görevlisi (3) (07.05.2014,İstanbul)
- Çocuk Cezaevi Görevlisi (1) (22.11.2013, İstanbul)
- Çocuk Mahkemesi Hakimi (1) (06.06.2014,İstanbul)
- Çocuk Savcısı (1) (21.04.2014, İstanbul)
- Çocuk Savcısı (2) (06.06.2014,İstanbul)
- Emniyet Müdürlüğü Görevlisi (1) (18.12.2013,İstanbul)
- Emniyet Müdürlüğü Görevlisi (2) (31.10.2013,İstanbul)
- Emniyet Müdürlüğü Görevlisi (3) (21.11.2013,İstanbul)
- Emniyet Müdürlüğü Görevlisi (4) (23.11.2013,İstanbul)
- Emniyet Müdürlüğü Görevlisi (5) (31.10.2013,İstanbul)

- Emrah KIRIMSOY-Gündem Çocuk Derneği (04.12.2013, İstanbul-Ankara Skype Görüşmesi)
- Fulya Giray SÖZEN- Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı (10.10.2013,İstanbul)
- Gaye ÖZMEN-Çocuk Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi (13.06.2014, İstanbul)
- Göktan KOÇYILDIRIM-UNICEF Çocuk Koruma Programı Sorumlusu (29.11.2013,Kocaeli)
- Gül ALPAR- Emniyet Müdürlüğü Adli Psikolog (01.11.2013, İstanbul)
- Hüseyin ŞAHİN- RAM Psikolog Danışman (05.06.2014,İstanbul)
- Mustafa Ruhi ŞİRİN- Çocuk Vakfı (13.02.2014, İstanbul)
- Oben SÜDÜTEMİZ- Aile Mahkemesi Sosyal Çalışma Görevlisi (24.12.2013, İstanbul)
- Okul Müdürü (1) (06.05.2014, İstanbul)
- Okul Müdürü (2) (07.05.2014, İstanbul)
- RAM Görevlisi (1) (07.11.2013,İstanbul)
- RAM Görevlisi (2) (05.06.2014,İstanbul)

- RAM Görevlisi (3) (05.06.2014,İstanbul)
- Seda AKÇÖ-İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi (24.12.2013, İstanbul)
- Zafer KIRAÇ- Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (19.11.2013,İstanbul)

EK-2

Yazışmalar

30/12/2013 03:17 0-312-2239877

CTE HUK EĞİTİM SB MD

PAGE 01/01

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CTE.0.00.10.203.02/929/174168
Konu : Mülakat izin talebi.

30/12/2013

Sayın Nuri BERBER
TBMM Koruma Daire Başkanlığı
Millet Sarayları Koruma Şube Müdürlüğü
Dolmabahçe Sarayı
Beşiktaş/İSTANBUL

İlgi: 18.12.2013 tarihli yazınız.

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora programında yürütmekte olduğunuz "Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası Analizi: İstanbul Örneği" başlıklı tez kapsamında Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapatı Ceza İnfaz Kurumunda yönetici bir personel ve sosyal çalışmacı ile mülakat yapmak istemenize dair ilgi yazı ve eki incelendi.

Adalet Bakanlığı'nın 27.07.2007 tarihli ve 46/1 No'lu Genelgenin Üçüncü Bölüm A Genel Esaslar başlığının 9 uncu maddesi gereğince; ceza infaz kurumlarında anket, tez hazırlama ve benzeri çalışmaların yapılabilmesi için araştırmanın amacı, hedeflenen sonucu, çalışmanın yapılacağı tarih aralığı, çalışmanın yapılacağı ceza infaz kurumları, kuruma gelecek kişilerin adı, soyadı ve ünvanlarının belirtilerek araştırmada kullanılacak materyalin örneğinin Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Söz konusu talebinizin bağlı bulunan üniversite aracılığıyla yapılması, araştırmada kullanılacak her türlü materyalin birer örneğinin gönderilmesi ve araştırma yöntemi hakkında detaylı bilgi verilmesi durumunda değerlendirilebileceği hususunda,

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Cevat GÜL
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı

Konuşma Yolu No:70 Bescirler 06310 ANKARA

Telefon: (0312) 204 16 33 - 204 13 57 Faks: 221 53 91 - 221 60 01

Aynı bölge bilgi için lütfen: H. KANÖĞLU ŞB Md.
e-posta: tezte.adalet.gov.tr Elektronik Ağı: www.adalet.gov.tr

UYAP Bilgi: Sistemde var olan bu belgeyi http://kizilendik.yayin.gov.tr adresinden

CTmk47p - FIHOoYA - vADoMYc - 1-rvfgm kedu ile erişebilirsiniz.

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CTE.0.00.10.203.02/830/155818
Konu : Tez çalışması izin talebi

27/11/2013

İSTANBUL ANADOLU CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

İlgi : 26.11.2013 tarihli ve B.M 2013/9333 sayılı yazınız.

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Endüstrisi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora öğrencisi olan Nuri Berber'in yapmış olduğu tez kapsamında Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda görevli personel ile derinlemesine görüşme yapmak istemesine dair ilgi yazı ve ekleri incelendi.

Adı geçen doktora öğrencisinin söz konusu ceza infaz kurumunda bulunan personel ile görüşme yapma talebi uygun bulunmamıştır.
Bilgilerinize rica ederim.

Cevat GÜL
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı

*Bu evrak elektronik ortamda imzalanmış ve DYS üzerinden gönderilmiştir. Ayrıca fiziki olarak gönderilmeyecektir.

Kayıt Yolu No:70 Bepvler 06330 ANKARA

Telefon: (0312) 204 16 38 - 204 13 57 Faks: 223 43 91 - 223 60 07

Ayrıntılı bilgi için iribet: H. KANOĞLU Şb. Md.

e-posta: cte@adl.gov.tr Elektronik Ağ: www.adl.gov.tr

UYAP Bilgi Sistemlerinde yer alan bu dokümanı <http://uyap.gov.tr> adresinden

10509/1 - C/h8T8U - GvcJIBJ - 24spGÊ* kodu ile erişebilirsiniz.

Tarih: 21.12.2013 21:22:01

10509/1 - C/h8T8U - GvcJIBJ - 24spGÊ* kodu ile erişebilirsiniz.

47909347-17032.(31936)/1104-145253

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Emniyet Müdürlüğü

Sayı : 47909347-17032.(31936)/1104-145253
Konu : Akademik Araştırma Talebi

27/08/2013

İlgi : a) Başkomiser Nuri BERBER'in 15/07/2013 tarihli dilekçesi
b) 21/08/2013 tarihli ve 27441071.34231(91265)-80238 sayılı yazı

İlgi (a)'da kayıtlı dilekçe ile, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı doktora öğrencisi olan ve aynı zamanda TBMM Koruma Daire Başkanlığı Milli Saraylar Koruma Şube Müdürlüğü'nde görevli Başkomiser Nuri BERBER'in, "Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası Analizi: İstanbul Örneği" adlı tez çalışması ve doktora programında kullanılmak üzere Çocuk Şube Müdürlüğünde görevli personele yönelik (amir, memur, adli psikolog, sosyal hizmet uzmanı) mülakat yapılması ve mevcut istatistiklerin kullanılması konularında izin talebinde bulunduğu bildirilmiştir.

Bu kapsamda; ilgi (b)'de kayıtlı yazı ile söz konusu tez araştırmasının personele yönelik mülakat olduğu için personelin yapılacak olan mülakata gönüllü katılımı halinde mülki amirinden (İstanbul Valiliği)'nden alınacak izinle yapılması uygun olacaktır.

Bilgi ve gereğini arz ve rica ederim.

Mehmet HASBAL
İl Emniyet Müdürü a.
İl Emniyet Müdür Yardımcısı
2.Sınıf Emniyet Müdürü

EK;
İlgi (b)'de kayıtlı yazı (3 Sayfa)

DAĞITIM:
Gereği:
TBMM Koruma Dairesi Başkanlığı
Milli Saraylar Koruma Şb. Md.'ne

Bilgi:
Çocuk Şube Müdürlüğüne

145...Büro Amirliği
25.08.2013
[Signature]

Eğitim Şb.Md.Gökalep Mh.Prof.Dr.Muammer AKSOY Cd.No:96 Z.burnu/İST Bilgi için: D.GÜRCEMAL
0 212 4152719-20 den 221-223 Faks:0 212 6648005 e-posta iladac@itcm.pol.net

EBY3-2013.08.21-09.31.15.09874

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Emniyet Genel Müdürlüğü

Sayı : 27441071.34231 (91265)/80238
Konu : Akademik Araştırma Talebi

21/08/2013

İlgi a) : 25/07/2013 tarih ve 479093347-17032. (31936)/1104-126367 sayılı yazı.
b) : .../08/2013 tarih ve 31311769-2263-477 sayılı yazı.

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalında doktora öğrencisi TBMM Koruma Dairesi Başkanlığı Milli Saraylar Koruma Şube Müdürlüğü'nde görevli Başkomiser Nuri BERBER'in, "Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası Analizi: İstanbul Örneği" konulu tez araştırması kapsamında İstanbul Çocuk Şube Müdürlüğünde görevli personele yönelik mülakat yapma ve konuya ilişkin istatistikî verilere ulaşma talebinde bulunduğu ilgi sayılı yazı ile bildirilmektedir.

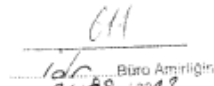
Konu ile ilgili Asayiş Dairesi Başkanlığı'nın ilgi (b) sayılı görüşü Ek-1'de, 23.03.2005 tarih, 21 sayılı genelge Ek-2'de gönderilmiştir.

Bilgi ve gereğini arz ederim.

Adem DAĞDEVİREN
Eğitim Dairesi Başkanı V.
2. Sınıf Emniyet Müdürü

EKİ:
1- Görüş Yazısı (1 Sayfa)
2- Genelge No:21 (1 Sayfa)

DAĞITIM:
TBMM Koruma Dairesi Başkanlığı
Milli Saraylar Koruma Şube Müdürlüğü ve
İstanbul İl Emniyet Müdürlüğüne

Büro Amirliği
21/08/2013
Müdürü

EBYS-2013.08.21-09.31.15.09874
EBYS-2013.08.05-15.49.05.96375

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Emniyet Genel Müdürlüğü

Sayı : 31311769-2263-477
Konu : Akademik Araştırma Talebi

.../08/2013

EĞİTİM DAİRESİ BAŞKANLIĞINA

İlgi : 31.07.2013 gün ve 27441071.34231(91265)80238 sayılı yazınız.

İlgi sayılı yazı ile; İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi Başkomiser Nuri BERBER'in Türkiye'de "Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası Analizi" konulu tez araştırma kapsamında İstanbul Çocuk Şube Müdürlüğünde görevli personele yönelik (amir, memur, adli psikolog ve sosyal hizmet uzmanı) mülakat yapma ve konuya ilişkin istatistikî verilere ulaşma konusunda Daire Başkanlığınızın görüşü talep edilmektedir.

Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası Analizi İstanbul Örneği akademik araştırma konulu tez araştırmasının personele yönelik mülakat olduğu için personelin yapılacak olan mülakata gönüllü katılımı halinde mülkü amirden (İstanbul Valiliği)'nden alınacak izinle yapılması uygun olacaktır.

Arz ederim.

M. S. ARSLANCA
Asayiş Dairesi Başkan V.
2. Sınıf Emniyet Müdürü

EBYS-2013.08.21-09.31.15.09874

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Emniyet Genel Müdürlüğü

Sayı : B.05.1.EGM.0.35.03.(332) / 2005-222

23/03/2005

Konu : İstatistiki Bilgi

GENELGE NO:21

İlgi :a) 06.11.1993 tarihli İl Emniyet Müdürlükleri Emniyet Komuta Kontrol Merkezi Şube Müdürlükleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği,
b) 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu,
c) 15.04.2004 tarihli DİE ile yapılan protokol.

İlgi (a) yönetmelik gereği; il emniyet müdürlüklerimiz, yönetmelikte belirtilen konulardaki istatistiki bilgileri aylık olarak AKKM Dairesi Başkanlığına göndermekle yükümlüdürler. AKKM Dairesi Başkanlığı, gelen bu istatistiki bilgileri aylık ve yıl sonunda da yıllık olarak derlemekte ve değerlendirmektedir.

Son zamanlarda, il emniyet müdürlüklerimizle ilgili olarak yazılı ve görsel medyada yer alan suç istatistikleri ile AKKM Dairesi Başkanlığı verileri arasında büyük farklılıklar olduğu müşahade edilmiştir. Bilindiği üzere AB uyum sürecinde Teşkilatımızla ilgili yapılacak çalışmalar açısından istatistiki bilgiler büyük önem arz etmektedir. Genel Müdürlüğümüzün istatistiki verileri, talep halinde ilgi(b) sayılı kanun çerçevesinde, kurum ve kuruluşlar, basın organları ve üniversitelerde bilimsel çalışma yapan akademisyenlere iletilmektedir. Ayrıca ilgi (c) protokol gereği; istatistiki bilgiler yayınlanmak üzere Devlet İstatistik Enstitüsüne de gönderilmektedir.

Hal böyle iken, Teşkilatımızla ilgili herhangi bir olumsuz kanaata veya karışıklığa meydan vermemek ve yeknesaklığı sağlamak açısından, il emniyet müdürlüklerinin, AKKM Dairesi Başkanlığına gönderdikleri suç istatistiki verilerini baz alarak talepleri karşılamaları, kendi yaptıkları suç istatistiklerini vermemeleri, merkez teşkilatımızın ise suç istatistik taleplerini AKKM Dairesi Başkanlığına yönlendirmesi gerekmektedir. Trafik kaza sayıları dışındaki trafik ile ilgili tüm detay istatistikler Trafik Eğt.Arşt.Dairesi Başkanlığından temin edilecektir. Ayrıca, İl Emniyet Müdürlüklerimiz, web sayfalarında istatistik yayınlanmaları halinde, AKKM Dairesi Başkanlığına gönderdikleri verileri kullanacaklardır.

Konu üzerinde gerekli hassasiyetin gösterilerek, herhangi bir aksaklığa meydan verilmemesini rica ederim.

Gökhan AYDINER
Emniyet Genel Müdürü
Vali

DAĞITIM :
Merkez Teşkilatına
(81) İl Emniyet Müdürlüklerine

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Emniyet Müdürlüğü

Sayı : 47909347-17032.(31936)/1104
Konu : Akademik Araştırma Talebi

05/12/2013

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Başkomiser Nuri BERBER'in 15/07/2013 tarihli dilekçesi

İlgide kayıtlı dilekçe ile, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı doktora öğrencisi olan ve aynı zamanda TBMM Koruma Daire Başkanlığı Milli Saraylar Koruma Şube Müdürlüğü'nde görevli Başkomiser Nuri BERBER'in, "*Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası Analizi: İstanbul Örneği*" adlı tez çalışması ve doktora programında kullanılmak üzere Çocuk Şube Müdürlüğünde görevli personele yönelik (amir, memur, adli psikolog, sosyal hizmet uzmanı) mülakat yapılması ve mevcut istatistiklerin kullanılması konularında izin talebinde bulunduğu bildirilmiştir.

Bu itibarla, adı geçen personelin söz konusu tez çalışması ve doktora programında kullanılmak üzere Çocuk Şube Müdürlüğü kadrosunda görevli (amir, memur, adli psikolog, sosyal hizmet uzmanı) mülakat yapabilmesi ve mevcut istatistiklerin kullanabilmesi hususunu;

Tensiplerinize arz ederim.

Uygun görüşle arz ederim.
05/12/2013

Selahattin YILDIRIM
İl Emniyet Müdürü a.
İl Emniyet Müdür Yardımcısı
2. Sınıf Emniyet Müdürü

Sedat ERDOĞAN
Eğitim Şube Müdürü
3. Sınıf Emniyet Müdürü

OKUR
05/12/2013

Aziz MERCAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

ÖZGEÇMİŞ

2005 yılında Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi'nden mezun oldum. 2007 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı'nı tamamladım. 2010 yılında başladığım İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programı'nı 2015 yılında tamamladım.